

**T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**ZORUNLU GÖÇLE TÜRKİYE'YE GELEN SURİYELİLERİN
ENTEGRASYONU: İSTANBUL İLİ ÖRNEĞİ**

Doktora Tezi

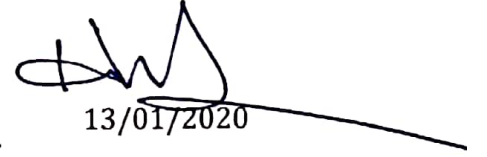
**Hazırlayan
Hasan ŞEN**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Assiye AKA**

Çanakkale – 2020

TAAHHÜTNAME

Doktora Tezi olarak sunduğum “Zorunlu Gle Türkiye’ye Gelen Suriyelilerin Entegrasyonu: İstanbul İli rneği” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını, özgünlüğünü ve bir başka mecraya sunulmadığını, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu ve yararlandığım kaynak ve verilerde hiçbir bir çarpıtma yapmadığımı belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

13/01/2020

Hasan şEN

ÖZET

ZORUNLU GÖÇLE TÜRKİYE'YE GELEN SURIYELİLERİN ENTEGRASYONU: İSTANBUL İLİ ÖRNEĞİ

Suriye’de 2011 yılında başlayan yönetim karşıtı protestolar Suriye rejiminin protestoculara şiddetle karşılık vermesiyle iç savaşa dönüşmüştür. Bugüne kadar devam eden çatışmalar; 400 bin civarında insanın yaşamını yitirmesine, 6,5 milyona yakın kişinin de Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak gibi komşu ülkeler başta olmak üzere diğer ülkelere göç etmesine yol açmıştır. Türkiye, Suriye’de yaşanan iç karışıklıklardan en fazla etkilenen ülkelerin başında gelmektedir. İç savaşın başlamasından bugüne kadar 3,614,108 Suriyeli Türkiye’ye sığınmıştır.

Çalışmamızda Türkiye’de geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli göçmenlerin Türk toplumuna entegrasyon düzeylerini İstanbul ili örneği üzerinden saptayarak, bu kişilere yönelik en uygun entegrasyon politikalarını belirlemek hedeflenmiştir. Bu doğrultuda Türkiye’de Suriyeli göçmenlerin en çok bulunduğu şehir olan İstanbul’da, Suriyeli göçmenlerin en yoğun yaşadığı 21 ilçede, 18-73 yaş aralığında 34 Türk vatandaşı ve 35 Suriye kökenli göçmenle toplamda 69 kişiyle mülakat yapılmıştır. Bu bağlamda elde edilen en temel bulgular şu şekildedir; Türk halkı göçün ilk yıllarında Suriyeli göçmenlere karşı olumlu bakış açısına sahipken, ülkede özellikle İstanbul gibi büyük şehirlerde yaşanan bazı olumsuz olaylar ve bu olayların özellikle sosyal medyada abartılı bir dille aktarılması, işsizlik ve asayiş oranlarının artması gibi bazı durumların Suriyeli göçmenlerle ilişkilendirilmesi Türk halkının Suriyeli göçmenlere yönelik ilk yıllardaki olumlu yöndeki bakış açısının negatife dönmesine neden olmuştur. Ancak, Türk toplumunun Türkiye’de yaşayan Suriyeli göçmenleri dışlama, ötekileştirme ve onlara kötü muamelede bulunma seviyesinin yüksek olmadığı da araştırmanın bulguları arasındadır. İslam dininin Suriyeli göçmenlerin sosyal entegrasyonunda ve Türk halkının kabulünde çok etkili bir parametre olduğu ancak Türk katılımcıların büyük çoğunluğunun Suriyeli göçmenleri uyum konusunda başarısız bulduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçmen, Mülteci, Sığınmacı, Suriyeli, Entegrasyon, Uyum

ABSTRACT

INTEGRATION OF SYRIANS COMING TO TURKEY THROUGH FORCED MIGRATION: THE CASE OF ISTANBUL

The anti-government protests that began in Syria in 2011 turned into a civil war when the Syrian regime reacted violently to the protesters. These conflicts that have continued until today have led to the death of around 400 thousand people and emigration of 6,5 million people to other countries, especially neighboring countries such as Turkey, Lebanon, Jordan and Iraq. Turkey is one of the countries most affected by the internal turmoil in that country. Since the beginning of the civil war, 3.614.108 Syrians have taken refuge in Turkey.

In our study sample via Istanbul, Syrian immigrants in the temporary protected status in Turkey, we determined the level of integration of the Turkish community. Also it is aimed to determine the most appropriate integration policies for these people. In Istanbul, the city where the highest number of Syrian refugees in Turkey are located, in 21 districts where Syrian immigrants live most, interviews were conducted with 34 Turkish citizens and 35 Syrian migrants, with a total of 69 people between the ages of 18-73. In this context, the current situation of the integration of Syrian migrants in Turkish society regarding socio-cultural, socio-economic, education, law, policy, security and crime dimensions was determined. The most basic findings are as follows; While the Turkish people had a positive attitude towards the Syrian migrants in the first years of migration, some negative incidents in the country, especially in big cities such as Istanbul, conveying of these incidents using an exaggerated language, especially on social media, and association of some issues such as unemployment and increased crime rates with Syrian migrants have caused the Turkish people's positive attitude towards Syrian migrants to become negative. However, the not-so-high level of exclusion, marginalization and ill-treating Syrian refugees living in Turkey by the Turkish society, are also among the findings of the research study. It is seen that Islam is a very effective parameter in the social integration of Syrian immigrants and the acceptance of the Turkish people, but that the majority of the Turkish participants think that the Syrian immigrants fail to adapt.

Key Words: Migration, Immigrant, Refugee, Asylum seeker, Syrian, Integration.

ÖNSÖZ

Dünyada savaşlar nedeniyle her gün pek çok insan yerinden ve yurdundan edilmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin 2019 yılı raporuna göre zorunlu göçe maruz kalmış insan sayısı 70 milyonu aşmış durumdadır. Dünya genelindeki mültecilerin yarısından fazlası çocuk ve her beş kişiden dördü kaçmış oldukları çatışmaların ve krizlerin yaşandığı yerlere sınırı olan ülkelerde yaşamaktadır. Yüzyıllardır kitlesel göçlerden etkilenmekte olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, bu kez Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaş nedeniyle zorunlu olarak göç etmiş Suriyeli göçmenlerin ilk durağı haline gelmiştir. Bu durum, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de göçmenlik, sığınmacılık, mültecilik ve entegrasyon konularını bir problem olarak gündemde ilk sıralara taşımaktadır.

Bu çalışmada Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaş nedeniyle zorunlu olarak Türkiye'ye göç etmiş ve Türkiye'de kalıcılıkları her geçen gün daha da artan Suriyeli göçmenlerin Türk toplumu ile entegrasyonu konusu incelenmektedir.

Doktora eğitimim süresince araştırmamın her aşamasında desteğini ve içtenliğini benden hiçbir zaman esirgemeyen çok değerli hocam ve tez danışmanım sayın Prof. Dr. Assiye AKA'ya en içten teşekkürlerimi sunarım. Bazen zevkli, bazen sıkıntılı, bazen de yorucu geçen bu uzun süreçte hiçbir zaman desteğini eksik etmeyen sevgili eşim Sevim ŞEN'e, başta duaları ve her türlü destekleriyle hep yanımda olduklarını hissettiren anneme, babama ve çocuklarım Mehmet Berat ile Emir Serhat'a sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	ix
ŞEKİLLER.....	x
TABLOLAR.....	xi
RESİMLER.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR VE GÖÇ TEORİLERİ

1.1. Göç Kavramı	4
1.2. Göç Olgusu ile İlgili Temel Hukuki Kavramlar	6
1.2.1. Mültecilik ve Sığınmacılık kavramları.....	6
1.2.2. Göçmen Kavramı.....	8
1.3. Göç ile İlgili Sözleşmeler ve Protokoller.....	9
1.3.1. 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi.....	9
1.3.2. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü.....	10
1.4. Göç Teorileri.....	10
1.4.1. Ravenstein'in Göç Kanunları.....	10
1.4.2. Aradaki Fırsatlar Teorisi	12
1.4.3. İtme Çekme Teorisi	14
1.4.4. Merkez Çevre Teorisi	18
1.4.5. Ağ (Network) Teorisi	21
1.4.6. Göç Sistemleri Teorisi	23
1.5. Göç Türleri, Nedenleri ve Sonuçları.....	26

1.5.1. Gidilen Yere Göre Göç Türleri	26
1.5.1.1. İç Göç.....	26
1.5.1.2. Uluslararası Göç (Dış Göç).....	27
1.5.2. Hukuki Duruma Göre Göç Türleri.....	28
1.5.2.1. Düzenli Göç.....	28
1.5.2.2. Düzensiz Göç.....	28
1.5.3. İnsanları Göçe İten Sebepler Açısından Göç Türleri.....	32
1.5.3.1. Gönüllü Göç.....	32
1.5.3.2. Zorunlu Göç.....	33

İKİNCİ BÖLÜM

ENTEGRASYONUN ÇOKLU BOYUTLARI VE

ENTEGRASYON TEORİLERİ

2.1. Uluslararası Göç ve Toplumsal Entegrasyon.....	35
2.1.1. Küreselleşme ve Göç İlişkisi.....	35
2.1.2. Ulus-devlet, Küreselleşme ve Entegrasyon.....	36
2.1.3. Entegrasyon, Uyum ve Bütünleşme.....	39
2.1.4. Asimilasyon (akültürasyon-eritme potası).....	41
2.1.5. Çokkültürlülük.....	42
2.1.6. Uluslararası Göç ve Irkçılık.....	44
2.2. Entegrasyonun boyutları.....	45
2.2.1. Sosyo-kültürel Boyut.....	45
2.2.2. Sosyo-ekonomik Boyut.....	47
2.2.3. Eğitim Boyutu.....	49
2.2.4. Politika Boyutu.....	51
2.2.5. Hukuki Boyut.....	52

2.2.6. Güvenlik ve Suç Boyutu.....	53
2.3. Entegrasyonu Etkileyen Faktörler.....	56
2.3.1. Sosyal Politikalar	56
2.3.2. Çokkültürcü Engrasyon Politikaları.....	58
2.3.3. Eğitim Politikaları.....	59
2.3.4. Din.....	62
2.3.5. Sosyokültürel Faktörler.....	66
2.3.6. Ekonomi ve İstihdam Faktörü.....	68
2.3.7. Küreselleşme.....	70
2.3.8. Sivil Toplum Kuruluşları.....	71
2.3.9. Medya ve Söylem.....	73
2.4. Entegrasyon Teorileri.....	75
2.4.1. Asimilasyon Teorileri	75
2.4.2. Berry'nin Kültürleşme Stratejisi.....	77
2.4.3. Yapısal İşlevsel Teori ve Entegrasyon.....	79
2.4.4. Liberal Teori.....	81
2.4.5. Parekh'in Çokkültürlülük Teorisi.....	83
2.5. Dünya'da ve Türkiye'de Entegrasyon Çalışmaları.....	85

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE GEÇİCİ KORUMA ALTINDA BULUNAN SURIYELİ GÖÇMENLERE YÖNELİK ENTEGRASYON POLİTİKALARI

3.1. Türkiye'deki Suriyeli Göçmenler Sorunu.....	90
3.2. Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlerin Demografik ve Sosyo-Ekonomik Özellikleri.....	91
3.2.1. Demografik Veriler.....	91

3.2.2. Yaşam Koşulları.....	93
3.2.2.1. Kampta Yaşayanlar.....	93
3.2.2.2. Şehirlerde Yaşayanlar.....	95
3.2.3. İstihdam.....	97
3.2.4. Sağlık Hizmetlerinden Faydalanma.....	98
3.2.5. Sosyal Yardımlar.....	99
3.2.6. Eğitim	100
3.3. Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlerin Yasal Statüsü.....	102
3.4. Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlere Yönelik Politikalar ve Entegrasyon	105
3.4.1. Açık Kapı Politikası.....	105
3.4.2. Misafirlik Yaklaşımı ve Geçiciliğe Dayalı Politikalar.....	105
3.4.3. Geçici Koruma Statüsü.....	106
3.4.4. Vatandaşlık Verilme Koşulları.....	107
3.4.5. Yerel Halkın Tepkileri	110
3.4.6. Avrupa Birliği-Türkiye Geri Kabul Anlaşması.....	112

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇALIŞMANIN ALANI, KAPSAMI VE BULGULARI

4.1. İstanbul'da Yaşayan Suriyeli Göçmenlerin Genel Durumuna İlişkin Veriler...	114
4.2. Araştırmanın Konusu.....	115
4.3. Araştırmanın Amacı.....	115
4.4. Araştırma Soruları.....	115
4.5. Araştırmanın Önemi.....	116
4.6. Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri	116
4.6.1. Çalışma Grubu.....	118
4.6.2. Veri Toplama Teknikleri.....	118

4.6.3. Veri Analiz Teknikleri.....	119
4.7. Bulgular.....	121
4.7.1. Katılımcıların Sosyo-Ekonomik, Demografik ve Kültürel Özelliklerinin Dağılımı.....	121
4.7.2. Türk ve Suriyeli Katılımcıların Görüşlerinin Entegrasyonun Sosyo-kültürel Boyutu Açısından Değerlendirilmesi.....	128
4.7.3. Türk ve Suriyeli Katılımcıların Görüşlerinin Entegrasyonun Sosyo-Ekonomik Boyutu Açısından Değerlendirilmesi.....	147
4.7.4. Türk ve Suriyeli Katılımcıların Görüşlerinin Entegrasyonun Eğitim Boyutu Açısından Değerlendirilmesi.....	152
4.7.5. Türk ve Suriyeli Katılımcıların Görüşlerinin Entegrasyonun Politika Boyutu Açısından Değerlendirilmesi.....	160
4.7.6. Türk ve Suriyeli Katılımcıların Görüşlerinin Entegrasyonun Hukuk Boyutu Açısından Değerlendirilmesi.....	168
4.7.7. Türk ve Suriyeli Katılımcıların Görüşlerinin Entegrasyonun Güvenlik ve Suç Boyutu Açısından Değerlendirilmesi.....	172
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	177
KAYNAKÇA.....	184
EKLER.....	199
EK 1: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü İzin Yazısı.....	200
EK 2: Görüşme Formları.....	201
ÖZGEÇMİŞ.....	208

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
GEM	: Geçici Eğitim Merkezleri
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GKY	: Geçici Koruma Yönetmeliği
GSYH	: Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SK	: Suriyeli Katılımcı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SUY	: Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardım Programı
TEPAV	: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TK	: Türk Katılımcı
TVK	: Türk Vatandaşlığı Kanunu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

ŞEKİLLER

Şekil 1.1. Lee'nin İtme Çekme Teorisi.....	15
Şekil 2.1. Berry'nin Akültürasyon Stratejileri.....	78
Şekil 3.1. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Göçmenler.....	92
Şekil 3.2. Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan Suriyeli Göçmenler.....	94
Şekil 3.3. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyeli Göçmenlerin İlk 10 İle Göre Dağılımı.....	95
Şekil 3.4. Türk Hukukuna Göre Uluslararası Koruma Düzenlemesi.....	103
Şekil 4.1. Katılımcıların Görüşlerinin Sosyo-kültürel Boyutu Haritası.....	128
Şekil 4.2. Tanımlama, Karşılıklı Bakış ve Entegrasyon Durumları Haritası.....	129
Şekil 4.3. Kültürel Benzerlikler ve Dinin Entegrasyona Etkisi Haritası.....	135
Şekil 4.4. Ötekileştirme, Ayrımcılık ve Kötü Muamele Haritası.....	138
Şekil 4.5. Geleneksel ve Yeni Medyada Temsil Haritası.....	142
Şekil 4.6. Sosyal İlişkiler ve Serbest Zaman Haritası.....	145
Şekil 4.7. Sosyo-ekonomik Boyut Haritası.....	147
Şekil 4.8. Eğitim Boyutu Haritası.....	152
Şekil 4.9. Politika Boyutu Haritası.....	160
Şekil 4.10. Hukuk Boyutu Haritası.....	168
Şekil 4.11. Güvenlik ve Suç Boyutu Haritası.....	172

TABLÖLAR

Tablo 3.1. Bölge Ülkelerine Sığınan Suriyeli Göçmenlerin Nüfus ve Yüzde Dağılımları.....	90
Tablo 3.2. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyeli Göçmenlerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı.....	93
Tablo 3.3. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Göçmenlerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı.....	94
Tablo 3.4. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Göçmenlerin İllere Göre Dağılımı.....	96

RESİMLER

Resim 4.1. Esenyurt Belediyesi Önünde Beklemekte Olan Suriyeli Göçmenler.....	131
Resim 4.2. Fatih İlçesi Akşemsettin Caddesi Üzerinde Bir Restaurant.....	132
Resim 4.3. Bağcılar İlçesi 15 Temmuz Mahallesinde Suriyeli Göçmen Bir Aile.....	148
Resim 4.4. Sultanbeyli İlçesinde Suriyeli Bir Gencin Çalışmakta Olduğu Oto Tamiri Atölyesi.....	150

GİRİŞ

Dünya çapında sığınmacı ve mülteci sayısında 1980'lerden itibaren ciddi bir artış söz konusu olmuştur. Günümüzde ise insanlık tarihindeki en yüksek seviyesine ileri sürülebilir. Nedeni ne olursa olsun göçün insan hayatını sarsan bir etkisi olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Hem göç eden kişi/kişiler (yabancı) hem de göç alan birey/bireyler (yerli/yerliler) bu süreci çoğu zaman sancılı şekilde geçirmektedir. Zira göçmen sadece fiziksel bir yer değiştirmekle kalmamakta, tüm hayatı boyunca elde ettiği farklı sosyo/kültürel/ekonomik/politik/hukuksal kodlamaları da beraberinde getirmekte ve kendisinden oldukça farklı bir toplumsal yapı ile karşılaşmaktadır. Bu durum göç alan ev sahibi toplumdaki bireyler için de geçerlidir. İki farklı öğrenme sürecinden geçen bireylerin karşılaşma durumu, özellikle yeterince hazırlık yapılmadan gerçekleştiğinde, yaşanılacak sancuların daha derin olacağı tartışılmaz bir realitedir. Bu realite göçmenin entegrasyon sürecidir. Entegrasyon süreci çift taraflı gerçekleşecek bir durumdur. Bu durumda şayet göçmen entegre olmaya niyetli ve ev sahibi toplum da kucaklayıcı olmaya yatkınsa bu süreç daha olumlu ve kısa sürede gerçekleşecek iken; aksi durumda ise entegrasyon süreci olumsuz ve zor geçecektir.

Göçmen entegrasyonunun en önemli özelliklerinden biri de entegrasyonun tamamen göçmenlerin rızasıyla gerçekleşiyor olma durumudur. Dayatmacı, antidemokratik ve anti-liberal yöntemlerle göçmenlerin ev sahibi toplumla bütünleşmeye zorlanması çoğunlukla başarısızlıkla sonuçlanacaktır. Azınlıkların dillerini, dinlerini, kültürel yaşam tarzlarını kısıtlayıcı ve asimile etmeye yönelik politikaların sonuçta etnik çatışmaların yaşanmasına neden olarak ulusal bir güvenlik problemine hatta soykırım ve tehcire kadar uzanan uygulamalara dönüşmesi kaçınılmazdır. İspanya'daki Bask sorunu ve Bulgaristan'da yaşayan Türklere 1980'li yıllarda uygulanan politikalar gibi tarihsel süreç içerisinde bu durumu anlatan çok sayıda olumsuz örnek mevcuttur.

Entegrasyonda ulusaşırı göçmenin gelme biçimi ve koşulları önemli bir faktördür. Kendi rızası ve daha iyi bir yaşam şansına sahip olmak arzusuyla gelen göçmen ile ülkesinde çatışmanın öznesi olan göçmenin entegrasyonu birbirinden oldukça farklı olacaktır. Göç alan ülkenin yapısal koşulları da bu süreçte oldukça önemli bir rol oynar.

2011 yılından beri periyodik olarak, kendi ülkelerinde yaşanan iç çatışmaların hedefi haline gelen ve bu iç çatışmadan kaçmak zorunda kalan Suriyeli göçmenlere¹ kucak açarak güvenli bir yer ve yurt olmaya çalışan Türkiye, büyük kitleler halinde ülkeye giriş yapan Suriyeli göçmenleri *açık kapı politikası* ile kabul eden bir pozisyon sergilemiştir. Türkiye’de sayıları giderek artan Suriyeli göçmenlerden sadece kayıt altına alınmış olan geçici koruma statüsündekilerin sayısı 3.6 milyon civarındadır.

Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının yakın olduğu coğrafyada bir köprü konumunda olması nedeniyle tarihin tüm dönemleri boyunca pek çok kitlesel göçe ev sahipliği yaptığı için göç ve göçmen olgularına yabancı olmayan Türkiye bu kez yeterince planlama yapılamadan ani olarak gerçekleşen Suriyeli göçmen hareketliliğinin yaşanmasına maruz kalmış, bu kez çok farklı, gerçek anlamda bir “sığınmacılık” ile yüzleşmeye başlamıştır. Bununla birlikte, uzun süredir mücadele ettiği ekonomik/politik kendi içsel sorunları nedeniyle Suriyeli göçmenlerin entegrasyon sürecini okumak zorlaşmıştır. Hem plansız göç hareketliliği hem de yerli halkın kendi yapısal dinamikleri (süreç hakkında yeterince bilgilendirilmeme, bilinçlendirilmeme ve yeterli alt yapı çalışmalarının yapılmamış olması) Suriyeli göçmenlerin entegrasyonunda muhtelif sorunlar yaşanmasına neden olmuştur. Bununla birlikte sürecin başında Suriyeli göçmen hareketliliğinin geçici bir durum olduğu ileri sürülerek “misafirlik” vurgusunun yapılması, entegrasyonun aslında o kadar da öncelikli bir politika olmadığı yönünde bir algı yaratmıştır. Ancak 2011 yılından bu yana geçen süreçte geçicilik söyleminin çok da gerçekçi olmadığı anlaşılacak şekilde Suriyeli göçmenlerin yaşam kalitelerinin daha iyi hale gelebilmesi için entegrasyon probleminin çözülmesi zorunlu hale gelmiştir. Çünkü farklı kültürlerin ani ve plansız karşılaşmaları oldukça sarsıcı ve sıkıntılı bir sorunsaldır. Toplumsal refahın sürdürülebilirliği, etkin kaynak dağılımının gerçekleştirilebilmesi, bölüşümün hakkaniyetli yapılması ve toplumsal adaletin sağlanması açısından öncelikle entegrasyon probleminin çözülmesi gerekmektedir. Bu sorunsalın oldukça önemli olduğunun farkında olunarak yapılan çalışmada, İstanbul ili örneğinden hareketle geçici koruma altında bulunan Suriyeli göçmenlerin toplumsal bütünleşme esnasında karşılaştıkları temel sorunların betimsel bir analizi yapılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde göç ile ilgili temel kavramlar ele alınarak entegrasyonla bağlantılı olan göç teorilerine ve göç türlerine yer verilmiştir.

¹ Suriyeli göçmenler terimi bu tez çalışmasında sadece 2011 yılından itibaren Türkiye’ye zorunlu göç yoluyla gelen Suriyelileri tanımlamak için kullanılmıştır.

İkinci bölümde farklı boyutlarıyla entegrasyon kavramı ele alınmıştır. Bu çerçevede ilk olarak entegrasyonun uluslararası göçle bağlantısı ele alınmıştır. Ardından entegrasyonun sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik, eğitim, politika, hukuk, güvenlik ve suç boyutları ele alınmıştır. Ardından entegrasyonu etkileyen faktörler başlığı altında sosyal politikalar, çokkültürcü entegrasyon politikaları, eğitim politikaları, din, sosyo-kültürel faktörler, ekonomi ve istihdam faktörü, küreselleşme, sivil toplum kuruluşları, medya ve söylem başlıklarına yer verilmiştir. İkinci bölümde entegrasyon teorileri başlığı altında asimilasyon teorileri, Berry'nin kültürleşme stratejisi, yapısal işlevsel teori ve entegrasyon, liberal teori, Parekh'in çokkültürlülük teorisine yer verilmiş, ikinci bölümde son olarak Dünya'da ve Türkiye'de entegrasyon çalışmaları ele alınmış ve konuyla ilgili literatür taranmıştır.

Üçüncü bölümde Türkiye'de yaşayan Suriyeli göçmenlere yönelik entegrasyon politikaları incelenmiştir. Bu bağlamda Suriyeli göçmenlerin karşılaştıkları sorunların genel bir tasviri yapılarak, Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerine yer verilmiştir. Buna ek olarak Suriyeli göçmenlere yönelik uygulanan “açık kapı politikası”, geçici koruma statüsü, vatandaşlık verilme koşullarının neler olduğuna yer verilmiştir. Son olarak da entegrasyonun bir diğer ucunu oluşturan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Suriyeli göçmenlere yönelik tepkilerine yer verilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümü ise Türkiye'deki Suriyelilerin entegrasyon düzeyleri üzerine alan araştırmasına ayrılmıştır. Bu bölümde İstanbul ili içerisinde Suriyeli göçmenlerle ve yerel halkla yüz yüze yapılan görüşmelere yer verilmiş, Türkiye'de geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli göçmenlerin Türk toplumuna entegrasyon düzeyleri İstanbul ili örneği üzerinden tespit edilerek, bu kişilere yönelik en uygun entegrasyon politikalarının belirlenmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla Türkiye'de Suriyeli göçmenlerin en çok bulunduğu şehir olan İstanbul'da, Suriyeli göçmenlerin en yoğun yaşadığı 21 ilçede, 18-73 yaş aralığında, 34 Türk vatandaşı ve 35 Suriye kökenli göçmenle, toplamda 69 kişiyle görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda, Suriyeli göçmenlerin Türkiye toplumuna entegrasyonlarının sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik, eğitim, hukuk, politika, güvenlik ve suç boyutlarına ilişkin mevcut durumları tespit edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR VE GÖÇ TEORİLERİ

1.1. Göç Kavramı

Göç olgusunun sosyolojik, siyasi, demografik, dini, psikolojik, ekonomik birtakım neden ve sonuçları söz konusudur. Bu yönden göç olgusu, tam anlamıyla inter-disipliner bir kavramdır. Bu başlık altında göç kavramının yaygın kabul gören tanımları ve göç türleri incelenecektir.

Tarih boyunca bireyler ve topluluklar çeşitli nedenlerden dolayı yaşadıkları yerleri değiştirmek mecburiyetinde kalmışlardır. İnsanların doğup büyüdüğü yerlerden çeşitli nedenlerle ayrılıp başka bir yere yerleşmeleri en genel tanımıyla göç olarak ifade edilmektedir. Bu ayrılışın sebepleri ve sonuçları farklı olabileceği için göç kavramının tanımında da duruma göre farklılıklar söz konusudur. Örneğin Antropoloji Sözlüğü içerisinde en genel anlamıyla göç kavramı, “insanın coğrafi hareketliliği ve bu hareketliliğin yol açtığı nüfus dinamiği” şeklinde ifade edilmektedir (Emiroğlu ve Aydın, 2003: 341).

Lee’ye göre göç; “genel olarak kalıcı veya yarı kalıcı bir ikamet değişikliği” olarak tanımlanmaktadır. Lee, hareketin mesafesinin, göçün gönüllü veya istemsiz yapılmasının bu tanım açısından kısıtlama getirmediğini, dış ve iç göçler arasında da herhangi bir ayırım yapılmadan genel tanım çerçevesinde değerlendirildiğini ayrıca belirtmektedir (Lee, 1966: 49).

Yalçın, göçün tanımını; “ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle bir yerden başka bir yere yapılan kısa, orta veya uzun vadeli, geri dönüş, veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafi, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketi” şeklinde yapmıştır (Yalçın, 2004: 13).

Tekeli’ye göre göç; kişinin kullanabileceği fırsatların sayısını arttırmak, mesleki ve sosyal hareketliliğe kavuşmak amacıyla mekanda yer değiştirmesidir. Dolayısıyla göç, “işgücünü, üretimi daha etkin kılacak şekilde yeniden dağıtarak, mekan organizasyonunun yeni koşullara uyumunu sağlar” (Tekeli, 2011: 18).

Marshall’a göre göç, “az veya çok sayıdaki bireylerin ya da grupların sembolik veya siyasal sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketleridir”(Marshall, 2003: 685).

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) göçün tanımını “uluslararası bir sınırı geçmek veya bir devlet içinde yer değiştirmek” şeklinde yapmıştır. Uluslararası Göç Örgütü’ne göre “süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketlerinin tamamı” göç olarak değerlendirilmelidir. Buna mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler de dahildir (IOM, 2013: 22).

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu² içerisinde göçün tanımı, “Yabancıların, yasal yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını ve Türkiye’den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını, Türkiye’den çıkışını ve Türkiye’de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı” ifade etmektedir (YUKK m.3/1-ı). Kanun içerisinde tanımda geçen “yabancı” kavramı “Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişi” olarak ayrıca tanımlanmıştır (YUKK m.3/1-ü). Bu tanımlar 2016 yılında yayımlanan Türkiye Göç Raporu’nda da aynı şekilde yer almıştır (Türkiye Göç Raporu, 2016: 21).

Uluslararası Göç Örgütü’nün düzenli göç tanımı da 6458 Sayılı Kanuna paralel şekilde: “Tanınan, yasal kanallar kullanılarak gerçekleşen göç” olarak (IOM, 2013: 14) ve “menşei ülkeden çıkışı ve ev sahibi ülkeye seyahati, transit geçişi ve girişi düzenleyen kanun ve yönetmeliklere uygun olarak insanların olağan ikamet yerinden yeni bir ikamet yerine gitmeleri” olarak tanımlamıştır (IOM, 2013: 15).

Uluslararası Göç Örgütü’ne göre düzensiz göç kavramının genel kabul gören açık bir tanımı mevcut değildir. Çünkü düzensiz göç kavramının tanımı, gönderen ülke, transit ülke ve alıcı ülke açısından farklılık göstermektedir. Ancak genel anlamda “gönderen, transit ve alıcı ülkelerin düzenleme normlarının dışında gerçekleşen hareketler” şeklinde tanımlanmıştır (IOM, 2013: 15).

Uluslararası Göç Örgütü alıcı veya hedef ülkeler açısından düzensiz göç kavramını, “bir ülkeye yasadışı giriş yapmak veya bir ülkede yasadışı şekilde kalmak veya çalışmak” olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla alıcı ülke açısından göçmenin belirli bir ülkeye girmesi, ikamet etmesi veya çalışması için söz konusu ülkenin göç normları bakımından gerekli olan izni olmadığı gibi gerekli belgelere de sahip değildir (IOM, 2013: 15).

Uluslararası Göç Örgütü’ne göre düzensiz göç kavramının gönderen ülke açısından tanımı; “bir kişinin geçerli bir pasaportu veya seyahat belgesi olmadan uluslararası bir sınırı

²Resmi Gazete, Sayı:28615, Tarih:11.04.2013.

geçmesi veya ülkeden ayrılmak için idari koşulları yerine getirmemesi” şeklinde yapılmıştır (IOM, 2013: 15).

Uluslararası literatürde “yasadışı göç” (illegal migration) ve düzensiz göç (irregular migration) kavramları sıklıkla birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Ancak yasadışı göç kavramı ve düzensiz göç kavramı tanım olarak birbirlerinden farklı göç türleridir. “Yasadışı göç” terimini göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretiyle kısıtlamak gibi bir eğilim bulunmaktadır.

1.2. Göç Olgusu İle İlgili Temel Hukuki Kavramlar

1.2.1. Mültecilik ve Sığınmacılık Kavramları

Uluslararası Af Örgütü mülteci kavramını, “insan hakları ihlal edildiği için ülkesinden kaçan kişi” olarak tanımlamaktadır. “Bu durum, ülkelerinde temel haklarının ellerinden alındığı, ayrımcılığa uğradıkları ya da kim oldukları, inançları veya düşünceleri nedeniyle şiddete maruz kaldıkları ve hükümetlerinin onları koruyamadığı ya da korumayacağı anlamını taşımaktadır. İltica usulleri, bir kişinin hukuki bağlamda mülteci olarak tanımlanıp tanımlanamayacağını belirlemek üzere oluşturulmuştur. Bir ülke, bir kişiyi mülteci olarak tanıdığı anda, bu kişiye menşe ülkesinin sağlamadığı koruma yerine uluslararası bir koruma sağlar” (AMNESTY, 2012).

Mülteci kavramı uluslararası hukukta son derece detaylı olarak tanımlanmaktadır. Bunun temel sebebi mültecilerin geldikleri ülkeye geri dönmeleri durumunda hayati tehlikenin söz konusu olmasıdır. Dolayısıyla bu kişiler bir başka yere sığınmak zorundadırlar. Mülteci tanımına giren kişilerin sığınma taleplerinin reddedilmesi halinde ölümcül sonuçlara maruz kalmaları yüksek bir ihtimaldir.

Ulusal İltica ve Göç mevzuatında sığınmacı “ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için, vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı” olarak tanımlanmaktadır (İltica ve Göç Mevzuatı, 2005: 8).

Sığınmacılar da tıpkı mülteciler gibi korunmak için ülkelerini terk etmiş kişilerdir. Mülteci olabilmek için gerekli kriterlere sahiptirler fakat resmi otoriteler tarafından

sığınmacılara henüz mültecilik statüsü tanınmamıştır (Barkın, 2014). Sığınmacı, çeşitli yollarla ulaştığı hedef ülkede öncelikli olarak sığınma isteğinde bulunan kişidir. Sığınmacılar vatandaşı olduğu ülkeyi terk ederek başka bir ülkeye mülteci olduğu iddiasıyla sığınan fakat mülteci olup olmadığı hakkında henüz yetkili ulusal otoriteler veya Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından karar verilmemiş kimselerdir (Castles ve Miller, 2008: 145). Uluslar arası sözleşmelere göre, sığınma nedenlerinin araştırıldığı sırada bir sığınmacı kendi ülkesine geri dönmeye zorlanamaz.

Castles ve Miller'a göre sığınmacıların statülerinin belirlenmesi ve yasal olarak kararın çıkması uzun yıllara yayılmakta ve bu süreç sığınmacı açısından belirsizlikle geçmektedir. Bu süreçte bazı ülkelerde sığınmacıların çalışmasına izin verilmediği için sığınmacılar hayatlarını sosyal yardımlarla geçirmek durumunda kalabilmektedirler. Çalışma iznine sahip olmayan sığınmacılar ancak kayıtdışı üretimde çalışma imkanı bulabilmektedirler. Özellikle Batı Avrupa'daki kayıtdışı üretimde büyük ölçüde sığınmacı emeğinden faydalanılmaktadır (Castles ve Miller, 2008: 145-146).

Dünya çapında sığınmacı ve mülteci sayısında 1980'lerden itibaren ciddi bir artış söz konusudur. 1980'lerden itibaren yaşanan Afganistan'ın işgali, İran devrimi, Yugoslavya iç savaşı gibi şiddet, çatışma ve baskı sonucunda çok sayıda insan özellikle Avrupa ülkelerine akın etmiştir (Yücel, 2017: 8). Bu bağlamda sığınmacı ve mülteciler kazanç elde etmek amacıyla yer değiştiren göçmenlerden farklı niteliktedir. Bu kişiler zorunlu nedenlerle göçmen olmuş kişilerdir. Başka bir ifadeyle, yaşadıkları ülkede çatışma ve şiddetten kaçan, yaşamlarını sürdürebilmek maksadıyla zorunlu olarak yaşadıkları yeri terk eden kişilerdir.

Castles ve Miller'a göre çatışma, baskı ve yaşam tehdidi nedeniyle zorunlu olarak göç eden sığınmacılarla, ekonomik beklentilerle kazançlarını arttırmak amacıyla göç eden göçmenleri birbirinden ayırt etmek her zaman çok da kolay değildir (Castles ve Miller, 2008: 145). Ancak bu ayrımın doğru şekilde yapılması sığınmacı ve mülteciler açısından, geldikleri ülkede hayati tehlikelerinin bulunması sebebiyle elzemdir.

Sığınmacılar ve mülteciler kendi ülkeleri tarafından korunmaktan yoksun kişiler olmaları sebebiyle ek güvence gerektiren özel bir duruma sahiptirler. Bu nedenle uluslararası hukukta birtakım özel düzenlemelerle sığınmacı ve mülteci hakları güvence altına alınmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından 1950 yılında milyonlarca mülteciye yardım etmek amacıyla Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK),

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kurulmuştur. Mülteci probleminin tüm dünyada artan bir sorun haline gelmesi de özellikle bu tarihten itibaren olmuştur. BMMYK tüm dünyada mülteci problemlerini çözme konusunda destek sağlamayı hedeflemektedir. Bugün BMMYK'nin en önemli görevi, mültecilerin kaçtıkları ülkelere geri gönderilmemelerini ve temel haklarına saygı gösterilmesini garanti altına alarak uluslararası onlara koruma sağlamaktır.

1.2.2. Göçmen Kavramı

Göçmen; çalışmak, eğitim almak, ailevi veya başka nedenlerle gönüllü olarak başka bir ülkede yaşamak üzere ülkesinden ayrılan kişidir. Bir ülkede kalmasına (örneğin geçerli bir vize ya da oturma izni ile) izin verilen bir kişi düzenli göçmen olarak adlandırılır. Gittiği ülkenin resmi makamlarınca bu ülkede kalması için izin verilmemiş kişiler düzensiz göçmen olarak tanımlanır.

5543 sayılı İskan Kanunu'nun 3. maddesinin d bendine göre göçmen, “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlar” şeklinde tanımlanmıştır. 5543 sayılı İskan Kanununun 7. maddesine göre ise “göçmen olarak kabul edilecekler bakımından Türk soyundan olmanın ve Türk kültürüne bağlılığın tayin ve tespiti Cumhurbaşkanı kararı ile yapılır.” Kanunun, ulus-devlet anlayışının yansıması çerçevesinde homojen bir Türk kimliği yaratmak gayreti ile “Türk soylu ve Türk kültürüne” bağlı göçmenlerin kabulünü benimsediği görülmektedir (İçduygu, 2012: 11-12).

5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'na göre, göçmen olarak yurda kabul edilen kişiler milli güvenlik ve kamu düzeni açısından bir engel teşkil etmiyorsa Cumhurbaşkanı kararıyla Türk vatandaşlığını alabilmektedir.

Uluslararası literatürde göçmen kavramı “zorunlu olmayan nedenlerle isteğe bağlı olarak göç eden tüm insanları” kapsamına rağmen, Türkiye göç mevzuatında bu statüye sahip olan insanlar milliyet mefhumu ile sınırlandırılmaktadır. Mevzuatta yer alan etnik kısıtlamanın ana nedeni, Doğu ile Batı ülkeleri arasında köprü pozisyonunda ve önemli göç güzergâhlarından birinin üzerinde olan Türkiye'nin, altyapı imkanları ve toplumsal yapı olarak sindirme kapasitesinin üstünde bir göç baskısına maruz kalma ihtimalinden kaynaklanmaktadır. Hukuki açıdan göç kavramı düzenli ve düzensiz olmak üzere iki farklı açıdan ele alınmaktadır.

Göksel'e göre göçmen terimi genel bir ifadedir ve göçmen olmak bireylerin kimliğini değil, içinde buldukları durumu açıklamaktadır. Göçmenler literatürde ele alınırken genellikle Afrikalı, Türk ve Suriyeli gibi ırkları veya etnik kökenleriyle nitelendirilerek ele alınmaktadırlar. Bununla birlikte bütün göçmenler buldukları toplum içerisinde “yabancı” durumundadırlar ve sahip oldukları aksan, eğitim geçmişleri nedeniyle toplumsal yaşamın her aşamasında ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalmaları ortak özellikleridir(Göksel, 2019:119).

1.3. Göç ile İlgili Sözleşmeler ve Protokoller

1.3.1. 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi

1951 yılında imzalanan Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'nin 1A maddesine göre “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen” kişiler mülteci olarak kabul edilmektedir. 1951 Cenevre Sözleşmesi; mülteci kavramının tanımını, mültecilerin uluslararası düzeyde yasal hak ve sorumluluklarını belirleyen en temel hukuki belgedir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni 29 Ağustos 1961 yılında 359 sayılı Kanunla Türkiye Büyük Millet Meclisinde, “ihtirazı kayıtlı” onaylamıştır. Türkiye bulunduğu bölge itibariyle transit ülke konumunda olduğu ve göç hareketlerine sıkça maruz kaldığı için iki çekince ile bu sözleşmeyi onaylamıştır. Bu çekincelerden ilki, bu sözleşmenin hiçbir hükmü mültecilere Türk vatandaşlarından daha fazla hak sağlaması şeklinde yorumlanamaz şeklinde olup, ikincisi ise; coğrafi sınırlamadır. Coğrafi sınırlamaya göre, Türkiye sadece Avrupa Konseyine üye ülkelerden gelecek sığınmacılara mülteci statüsü vermeyi kabul etmektedir. Avrupa ülkeleri dışından gelenler için ise sığınmacı statüsü belirlenmiştir. Yani Türkiye'ye gelen bir göçmen mülteci statüsünü kazanabilmesi için Avrupa'dan gelmiş olması gerekmektedir. Türkiye, sadece Avrupa'dan gelen ve uluslararası koruma talep eden yabancıları sözleşme kapsamında mülteci olarak kabul edeceğini 359 sayılı Kanunla belirtmiştir.

1.3.2. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü

1951 Cenevre Sözleşmesi'nde bazı değişiklikler yapılarak, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından, “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmesi'ne Ek Protokol” (1967 Protokolü ya da New York Protokolü) New York'ta 1967 yılında kabul edilmiştir.

1967 Protokolü'nün 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne getirdiği en önemli yenilik; 1951 Cenevre Sözleşmesindeki mülteci tanımında yer alan "1 Ocak 1951 tarihinden önce meydana gelen olaylar sonucunda" ifadelerinin çıkarılması olmuştur. Böylece Sözleşmedeki zamansal sınırlandırma ortadan kaldırılmıştır. Ancak coğrafi sınırlama ülkelerin tercihine bırakılmıştır.

1951 Cenevre Sözleşmesi'ne, 1967 yılında düzenleme yapılmasına ihtiyaç duyulmasının sebebi 1951 Sözleşmesi'nden sonra yeni mülteci ortamlarının ortaya çıktığının tespit edilmesi “... ve bu nedenle, söz konusu mültecilerin, Sözleşme'nin kapsamına giremeyebileceğini dikkate alarak, Sözleşmedeki tanımın kapsamına giren bütün mültecilerin, Ocak 1951 tarih sınırlamasına bakılmaksızın eşit hukuki statüden yararlanmalarının” sağlanmasıdır (Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü).

Türkiye 1 Temmuz 1968 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile bu Protokole katılmıştır. Ancak 1951 Sözleşmesi'ni onaylarken getirdiği coğrafi kısıtlamayı kaldırmamıştır.

1.4. Göç Teorileri

1.4.1. Ravenstein'in Göç Kanunları

Ernst Georg Ravenstein Londra'daki Kraliyet Coğrafya Topluluğu'nda³ çalışan Alman kökenli bir coğrafya uzmanıdır. Ravenstein'in "Göç Kanunları" (The Laws of Migration) makalesi, 1885 yılında Journal of Statistical Society'de yayımlandı.

Ravenstein 1885 yılında yayımlanan makalesinin ilk cümlesinde çalışmasının çıkış noktasının Dr. William Farr'ın “göç olgusunun teorik düzeyde ifade edilemeyeceği ve dolayısıyla göçün kanunlara bağlı olamayacağı” savını yanlışlamak olduğunu belirtmektedir (Ravenstein, 1885: 167).

Grigg'e göre Ravenstein göç “kanunları” ile aynı zamanda göçün ilke ve esaslarını da kastetmektedir (Grigg, 1977: 42). Uluslararası göç konusunda ilk olarak kendisi

³Royal Geographical Society

tarafından ortaya atılmış göç kanunlarının birincisinde göçün mesafeye olan ilişkisine değinmiştir. Ravenstein'a göre insanlar öncelikli olarak yaşadıkları yere yakın bölgelere göç etmeyi tercih etmektedir. Bununla birlikte Ravenstein, sanayi ve ticaret hacminin yüksek olduğu ve dolayısıyla iş imkanlarının da fazla olduğu bölgelere göç akımının yoğun olduğunu belirtmektedir. Bu tip endüstrileşmiş ve gelişmiş bölgelerde nüfus yoğunluğu zaten yüksektir ve göçmen nüfusu kolaylıkla absorbe etme imkanı söz konusudur (Ravenstein, 1885: 198).

Ravenstein ikinci göç kanununda gelişmiş bölgelere doğru göçün sonucunda kırsal kesimlerde oluşan işgücü boşluklarının daha uzak yerlerden gelen göçmenler tarafından doldurulacağını belirtmektedir. Ravenstein'a göre göçmenlerin bu hareketi tüm ülkeye adım adım yayılarak göç dalgaları oluşturacaktır (Ravenstein, 1885: 198-199).

Ravenstein'ın üçüncü göç kanununa göre yayılma süreci göçün absorbe edilme sürecinin tersidir (Ravenstein, 1885: 199). Göçü absorbe eden bölgeler kentleşmiş ve endüstriyel olarak gelişmiş bölgelerdir ancak yayılma sürecinin yaşandığı yerlerde bunun tam tersi bir etki söz konusudur.

Dördüncü göç kanununda Ravenstein her ana göç akımının denkleştirici bir karşı akım yaratacağını öne sürmektedir (Ravenstein, 1885: 199). Buna göre göç alan bölgeler, aldıkları göç akımı kadar bir karşı göç akımı yaratma eğilimine sahiptirler.

Ravenstein'ın beşinci göç kanununa göre uzun mesafeye giden göçmenler çoğunlukla sanayi veya ticaret merkezlerini tercih ederler (Ravenstein, 1885: 199). Ravenstein birinci göç kanununda insanların çoğunlukla yakın mesafeye adım adım göç etme eğiliminde olduklarını öne sürmüş olsa da elindeki mevcut verilerden yola çıkarak o dönemde yaklaşık %25'lik bir kısmın sanayi veya ticaret bakımından gelişmiş ama daha uzaktaki bir bölgeye direkt olarak göç etmeyi tercih ettiklerini saptamıştır (Grigg, 1977: 48).

Ravenstein'ın altıncı göç kanununda şehirlerde yaşayan insanların kırsal kesimde yaşayan insanlardan daha az göç etme eğilimine sahip olduklarını öne sürmektedir (Ravenstein, 1885: 199). Ancak Grigg Ravenstein'ın bu kanunu doğrulayacak yeterlilikte veriye sahip olmadığını ve dolayısıyla bu göç kanununun ikna edici olmadığını söylemektedir (Grigg, 1977: 48).

Yedinci göç kanununda Ravenstein, kadınların erkeklere kıyasla daha fazla göç etme eğilimine sahip olduğunu çıkarmasını yapmaktadır (Ravenstein, 1885: 199). Ravenstein 1889

yılında yayınladığı ikinci “Göç Kanunları” başlıklı makalesinde kadınların istatistiksel olarak çoğunlukla daha yakın mesafelere göç etme eğiliminde olduklarını belirtmiştir. Diğer yandan uzun mesafelere göç eden kadınların ise Londra, Paris ve Viyana gibi gelişmiş büyük şehirlerde doğan kadınlar olduğunu öne sürmektedir (Ravenstein, 1889: 288).

1889 yılında yayınladığı ikinci “Göç Kanunları” başlıklı makalesinde Ravenstein’a göre, baskıcı ve kötü kanunlar, yüksek vergi oranları, iklim koşullarının elverişsiz olması, sosyal çevrenin yetersiz durumda olması, hatta köle ticareti, sürgün gibi baskı ve cebirin söz konusu olması gibi durumların hepsi göç dalgaları yaratmıştır ve yaratmaya da devam etmektedir. Ancak Ravenstein bu nedenlerle ortaya çıkan göç akımlarının hacimsel olarak insanların daha itibarlı ve daha iyi ekonomik şartlarda yaşamayı istemesi nedeniyle meydana getirdikleri göç dalgalarıyla miktar olarak karşılaştırılmayacağını öne sürmektedir (Ravenstein, 1889: 288). Çünkü Ravenstein’a göre göç ekonomik gelişme ve hayatın kendisidir. Yerleşik ve hareketsiz bir nüfus ise ekonomik olarak da durgunluk demektir (Ravenstein, 1889: 288).

2011 yılından itibaren Suriye’den Türkiye’ye yaşanan göçü Ravenstein’ın göç teorilerine dayandırmamız ve açıklamamız mümkündür. Ravenstein’ın göçün öncelikle coğrafi olarak yakın mesafelere yapılma eğiliminde olması görüşü Suriyeli göçünü mesafe açısından doğru şekilde açıklamaktadır. Bununla birlikte yine insanların ekonomik olarak daha gelişmiş, iş ve eğitim imkanlarının fazla olduğu yerleri tercih etmesi de yine Suriyeli göçmenler açısından bir realiteyi ifade etmektedir. Suriyeli göçmenlerin özellikle Türkiye’nin Suriye’ye komşu ve sınıra yakın bölgelerini tercih edip yerleşmeleri bunun göstergesidir.

Ravenstein’ın 1889 yılında yayınladığı ikinci “Göç Kanunları” başlıklı makalesinde bahsettiği köle ticareti, sürgün, baskı ve cebir gibi zorunlu sebepler de savaş nedeniyle ülkelerini terk eden Suriyeli göçmenlerin Türkiye’ye göç etme nedenlerini açıklamaktadır.

1.4.2. Aradaki Fırsatlar Teorisi

Aradaki fırsatlar (intervening opportunities) kuramı ilk kez 1940 yılında Amerikalı sosyolog Samuel Stouffer tarafından kullanılmıştır. Stouffer, çalışmasının ilk paragrafında çıkış noktasının kendisinden yarım yüzyıl önce Ravenstein tarafından çok sayıda çalışmada ele alınan göçün uzaklıkla ilişkisi olduğunu belirtmektedir (Stouffer, 1940: 845). Stouffer’ın 1940 yılında Amerikan Sosyoloji Dergisi (American Sociological Review) için yazdığı

Aradaki Fırsatlar: Hareketlilik ve Mesafeye İlişkin Bir Teori (Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance) başlığıyla yayımlanan makalesi göç akımını Ravenstein'in göç teorilerinde yer alan mesafenin yanı sıra, fırsatlar açısından da değerlendirmiştir. Bu ilişkiyi açıklamak adına Stouffer daha matematiksel bir teori ortaya koymayı hedeflemiştir (Özcan, 2017: 189).

Ampirik verilerle temellendirilen Aradaki Fırsatlar Teorisi'nin hipotezi Stouffer tarafından: “Belli bir mesafeye göç eden insan sayısı, o mesafede bulunan fırsat sayısı ile doğru orantılıdır ve aradaki fırsatlarla ters orantılıdır” şeklinde ifade edilmiştir (Stouffer, 1940: 846). Bunun anlamı hareket halindeki nüfus ile hedef yerlerdeki fırsat sayısı doğru orantılıdır. Ancak hareket halindeki nüfus, çıkış noktası ile göç edilmek istenen hedef yer arasındaki mesafede bulunan fırsatların sayısı ile ters orantılıdır. Stouffer bunun belli bir mesafeye göç eden insan sayısının o mesafede (çıkış noktası ile varılmak istenen yer arasında) bulunan fırsatların yüzdelik artış miktarıyla doğru orantılı olduğu anlamına geldiğini ifade etmektedir (Stouffer, 1940: 846).

Stouffer göçmenlerin göç edecekleri yeri tercih ederken onları çeken faktörlerin önemine vurgu yapmaktadır. Ravenstein'in teorilerinde olduğu gibi mesafenin de en önemli faktörlerden biri olduğunu kabul etmektedir. Dolayısıyla Stouffer, yerleşik buldukları yerle göç etmek istedikleri yer arasındaki mesafenin kısa olmasının göçmenler açısından göç akımını arttırıcı bir unsur olduğunu belirtmektedir. Belli bir mesafeye göç eden kişi sayısının bu mesafede bulunan fırsat sayısı ile doğru orantılı olmasının yanı sıra göç edilen hedef yerdeki fırsatların sayısı ve göç edilecek mesafenin kısa olması o çekim merkezine göç eden kişilerin sayısını artıran faktörlerdir (Çağlayan, 2006: 77).

Stouffer'ın teorisi göç edilen mesafe, göç edilen hedef yerdeki fırsatlar ve bu fırsatların çokluğu ile göç akımını açıklamaktadır. Özellikle göç mesafesinin kısa olması ve göç edilen hedef yerdeki fırsatların miktarı göç eden kişilerin sayısını artırarak söz konusu hedef bölgeyi çekim merkezi haline getirecektir. Stouffer mesafenin göçe olan pozitif etkisini bireylerin yakın mesafeler hakkında –özellikle işgücü piyasası açısından- daha fazla bilgi sahibi olması ve dolayısıyla yakın mesafeye göç etme konusunda daha istekli olmaları ile açıklamaktadır (Özcan, 2017: 191).

Ancak Jansen'e göre Stouffer'ın teorisinin test edilmesindeki en büyük problem “fırsat” kavramının tam anlamıyla tanımlanmıyor olmasıdır. Her ne kadar Stouffer “fırsat”

kavramını hedef yerdeki boş evlerin sayısıyla ifade etmiş olsa da bu tanım hedef yerdeki işgücü talebi gibi önemli birtakım farklı değişkenlerle desteklenmelidir (Jansen 1970: 11).

Stouffer'in aradaki fırsatlar teorisi göçün mesafeyle olan ilişkisi bakımından Suriyeli göçmenlerin sınır komşusu olan Türkiye'ye göç etme sebebini açıklamaktadır. "Belli bir mesafeye göç eden insan sayısı, o mesafede bulunan fırsat sayısıyla doğru orantılıdır" savı da yine Suriyeli göçmenlerin geliş sebeplerini açıklayıcı bir ifadedir. Zira Türkiye'deki daha iyi yaşam koşulları ve gelecek beklentisinin Suriye'ye kıyasla yüksek olması, fırsatların her açıdan Türkiye'de daha fazla sayıda olması anlamına gelmektedir. Özellikle Suriye'ye daha yakın kentlerde ve büyük şehirlerde Suriyeli göçmen sayısının fazla olması Stouffer'in teorisini desteklemektedir.

1.4.3. İtme Çekme Teorisi

Everett Lee 1966 yılında Bir Göç Teorisi (A Theory of Migration) başlıklı makalesinin ilk sayfasında Ravenstein'in "Göç Kanunları" çalışmalarına atıfta bulunmakta ve Ravenstein'in ortaya koyduğu kanunları yeniden ele almaktadır. Lee, Ravenstein'dan beri neredeyse yetmiş beş yıl geçmiş olmasına ve bu arada binlerce göç çalışmasının yapılmış olmasına rağmen çalışmaların büyük bir kısmının Ravenstein'in teorilerinin ötesine geçemediğini sadece ona atıfta bulunmakla yetinildiğini belirtmiştir.

Lee makalesinin amacını, "göç hacmine, göç akımlarının ve karşı göç akımlarının gelişimine ve göçmenlerin özelliklerine ilişkin bir dizi sonuca varmak için, az sayıda açık, net ve tartışmasız önermelerle çeşitli mekânsal hareketlerin açıklandığı genel bir şemanın geliştirilmesi" şeklinde ifade etmektedir. Lee analizinin başlangıç noktasında, genellikle uygulanandan çok daha genel bir göç tanımı yaptığını belirtmiştir. Lee'nin teorisinin çıkış noktasını oluşturan göç tanımı "genel olarak kalıcı veya yarı kalıcı bir ikamet değişikliği" şeklindedir. Lee kısa mesafe göç, uzun mesafe göç, gönüllü göç veya istemsiz göç, dış ve iç göç gibi farklı göç tanımlamaları arasında ayırım yapmadığını, göç tanımı içerisinde bunların tamamının değerlendirildiğini belirtmektedir (Lee, 1966: 49).

Diğer yandan Lee "her türlü mekânsal hareketliliğin" teorisindeki göç tanımı içerisine dahil olmadığını, birtakım istisnaların söz konusu olduğunu altını çizmektedir. Örneğin, gittikleri yerde uzun süreli ikamet etmeleri söz konusu olmayan göçebelerin, gezici, seyyar çalışan göçmen işçilerin sürekli hareketlerinin ve yazın dağlara gidip bir süre

konaklayanların geçici yer değiştirmelerinin bu çalışmanın göç tanımının haricinde tutulduğunu ayrıca belirtmektedir (Lee, 1966: 49).

Lee, göç etmeye karar verme ve göç etme sürecine ilişkin faktörleri; yaşanan bölge ile ilişkili olan faktörler, hedef bölge ile ilişkili faktörler, aradaki engeller ve kişisel faktörler şeklinde dört başlık altında özetlemiştir (Lee, 1966: 50). Lee'ye göre bu dört faktör itme çekme teorisinin temelini oluşturmaktadır. İtme-çekme teorisine göre, yaşanan bölgede ve gidilecek hedef bölgede itici-negatif ve çekici-pozitif faktörler bir arada bulunmaktadır. Dolayısıyla göç veren bölgelerdeki sosyal, ekonomik ve politik koşulların çoğunlukla negatif olması, göç ile doğru orantılı yani göç akımını teşvik edici faktörler olarak değerlendirilmektedir (bkz. Şekil-1).

Kaynak: Lee, 1966'dan aktaran: Aktaş, 2015: 201.

Lee itici ve çekici faktörlerin hem göçmenin yaşadığı yerde hem de gidilmesi hedeflenen yerde bulunduğunu ifade etmektedir. Teoride itici faktörler (-), çekici faktörler (+) sembolleriyle gösterilmektedir. (O) ile ise, göç üzerinde etkisi olmayan nötr faktörler olarak edilmektedir (Lee, 1966: 51). Lee'nin teorisinde "itici faktörler" insanların yaşadıkları yerlerde karşılaştıkları olumsuzluklar, "çekici faktörler" ise göç edilecek yerdeki cezbedici fırsatlar ve avantajlardır.

Lee, itici ve çekici faktörlerin etkisinin kişiden kişiye değişeceğini belirtmektedir. Bir kişi için itici olan bir faktör bir başkası için etkisiz olabilir. Dolayısıyla itme çekme teorisindeki faktörlerin alacağı değer duruma göre farklılık göstermektedir (Yalçın, 2004: 32).

İtme çekme teorisinde aradaki engelleri azaltan en önemli faktör teknolojik seviyedeki artıştır. Lee'ye göre teknolojik seviyedeki yükselmeye birlikte aynı zamanda

iletişim de kolaylaşır. Diğer yandan ulaşım masrafları da ortalama gelir seviyesine göre düşecektir. Hatta yaşanan yer ile hedef yerdeki itici ve çekici faktörlerin dengesinde hiçbir değişiklik yok iken, tek başına teknolojinin gelişimi dahi göç hacmini arttıran bir sonuç doğurmaktadır (Lee, 1966: 54).

Lee'ye göre, göç artışını yönetmek göçün kendisini yönetmek demektir. Çünkü başarılı göç, tekrar göç yaratacaktır. İtme çekme teorisine göre daha önce göç etmiş birinin tekrar göç etme eğilimi, hiç göç etmemiş birine göre daha yüksektir. Hatta göçün başarıyla gerçekleştirilmesi hareketsizliği ve durgunluğu azaltacaktır. Bir kez aradaki birtakım engellerin üstesinden gelindikten sonra olası diğer engeller o kadar da aşılması zor ve ürkütücü gelmeyecektir. Bu bağlamda Lee, göç eden kişinin çıkış ve varış yerlerinin pozitif ve negatif faktörlerini değerlendirme yeteneğinin artacağını belirtmektedir (Lee, 1966: 54).

Lee, Ravenstein'in (1889: 288) "göç, hayat ve ekonomik gelişmedir. Hareketsiz ve durgun bir nüfus ekonomik anlamda da durgunluktur" sözlerine atıfta bulunarak Ravenstein'in bu savına göre gelişmiş ülkelere doğru çok yoğun bir göç akımıyla karşılaşmamız gerektiğini belirtmiştir. Yine buna göre az gelişmiş ülkelerde ise geniş çaplı bir hareketsiz nüfus söz konusu olması ve bu nüfusun ancak zorlama ve baskı ile ve bireysel hareketlerden ziyade toplu halde hareket etmesi beklenecektir. Buna örnek olarak Lee, ekonomik olarak en avantajlı ülkelerden biri olarak tanımladığı Amerika Birleşik Devletleri'ni göstermektedir. Lee'nin çıkarsamalarına göre her yıl beş kişiden birinin yaşadığı yeri değiştirdiği ABD'de göç oranları son derece yüksektir. Ancak diğer yandan Lee ekonomik açıdan avantajlı İsveç, Kanada ve Batı Almanya gibi diğer ülkelere baktığında bu oranların çok düşük olduğunu söylemektedir. Lee "ekonomik gelişmişlik seviyesinin yüksek olmasının, yeni fırsatlara hızlı cevap veren, azalan fırsatlara ise süratle tepki veren, sürekli hareket halinde bir nüfus yaratacağı" görüşünün tartışılması gerektiği sonucuna varmıştır (Lee, 1966: 54).

Lee'nin itme-çekme teorisine göre; belirli bir çıkış noktasındaki göç akımları genellikle spesifik bir güzergahı izleyerek birbirine yakın hedef noktalara doğru yapılmaktadır. Lee'ye göre bunun en önemli sebebi daha önce göç edenlerin aşmış olduğu aradaki engellerin sonraki göç akımı için kolaylık sağlamasıdır. Artık kendilerinden önce göç eden kişilerin izlediği güzergâh hakkında bilgi sahibi olan bireyler aynı yolu izleyerek göç etme konusunda daha istekli ve cesaretli olacaklardır. Lee, Sicilya ve Güney İtalya'dan göç eden İtalyanların çoğunlukla Amerika Birleşik Devletleri'ne ve Amerika Birleşik

Devletleri'nin özellikle birkaç kuzey şehrine yerleşmesini bu duruma örnek olarak göstermektedir (Lee, 1966: 54-55).

İtme-çekme teorisine göre; “her büyük göç akımı tersine bir göç akımı yaratacaktır.” Lee’ye göre göç çıkış noktası ve varış noktası arasında bir iletişim ve etkileşime sebep olacaktır. Bunun sonucunda varış noktasındaki yerel halk o bölgedeki fırsatlarla ilgili bilgi sahibi olacaklardır. Tersine göçün bir başka kaynağı da varış noktasında doğan göçmen çocukların ailelerinin terk ettiği çıkış noktasına dönmeye istekli olabilme durumlarıdır. Bununla birlikte varış noktasında tecrübe kazanan göçmenler bir süre sonra çıkış noktasındaki farklı fırsatlara dair yeni fikirler veya girişimlerle geri dönme isteğine sahip olabilirler. Lee, İtalya’dan Amerika Birleşik Devletleri’ne göç eden İtalyanların, İtalya’da rahat bir hayat sürdürecektik kadar çalışıp para kazandıktan sonra İtalya’ya geri dönmelerini buna örnek olarak göstermiştir (Lee, 1966: 55).

Yalçın’a göre Lee’nin itme çekme teorisi geniş kapsamlı olması, bireysel engellere, tercihlere ve farklılıklara yer vermesi nedeniyle sosyolojik açıdan oldukça önemli bir yere sahiptir. Yalçın, Lee’nin itme çekme teorisiyle Türkiye’deki göç akımlarının bazı yönlerden örtüşüğünü söylemektedir. Çünkü ona göre insan rasyonel bir canlıdır ve göç sürecine karar vermeden önce bunun negatif ve pozitif faktörlerini hesaplayarak kendisi için bir fayda yaratacağına kanaat getirdikten sonra göç etmektedir. Ancak Yalçın, Türkiye açısından, yaşanan yerle duygusal bağların çok kuvvetli olması ve yaşın ilerlemesi gibi durumlarda çekici faktörler ne kadar çok olursa olsun göç konusunda etkisiz kalacağını belirtmektedir (Yalçın, 2004: 33-34).

İtme çekme teorisi çerçevesinde genel olarak az gelişmiş ülkelerde yaşayan ve dezavantajlı konumda olan bireylerin gelişmiş ülkelere doğru göç etmesi söz konusudur. Buna göre işçi ücretlerinin düşük olduğu yerlerden işçi ücretlerinin yüksek olduğu yerlere doğru göç hareketi olacaktır. Ülkeler arasındaki gelişmişlik düzeylerinin farklı olması göç akımlarının yönünü belirler. Göç akımlarının uzun dönemde ücretleri eşitleyeceği ve iktisadi açıdan gelişmiş ve az gelişmiş bölgeler arasındaki iktisadi şartları dengeleyeceği beklentisi söz konusudur (Güllüpcinar, 2012:59).

Siyasi sorunların itici bir sonucu olarak, 1989 yılında Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç eden Türkler ve 1947 yılında ayrılan Pakistan ve Hindistan devletleri arasında iki taraflı olarak yaşanan büyük kitlesel göçler, itme çekme teorisi kapsamında ele alınabilecek örneklerdendir. Yine 1980 yılında Rusya’nın Afganistan’ı işgal etmesi ve 1992 yılında

Yugoslavya’da ortaya çıkan çatışmalar sonucunda çok sayıda insan göç etmek durumunda kalmıştır. Bu örnekler de savaşların ve askeri çatışmaların itici faktör olarak rol oynadığı göçlerdir (Akçadağ, 2012:6).

İtici faktörlerden bir diğeri de iklim değişiklikleri, sel, deprem ve volkanik patlamalar, kuraklık gibi çevresel şartlar nedeniyle karşılaşılan zorluklardır. 1986 yılındaki Çernobil nükleer faciasından sonra çok sayıda insan yaşadıkları yerden göç etmek zorunda kalmıştır (Akçadağ, 2012:6).

Lee’nin teorisi Suriyeli göçmenlerin Türkiye’ye neden kitleler halinde geldiklerini son derece net bir şekilde açıklamaktadır. Lee’nin “itici faktörler”, yani insanların yaşadıkları yerlerde karşılaştıkları olumsuzluklar Suriye’de yaşanan çatışma, savaş, belirsizlik ortamını, “çekici faktörler” ise Türkiye’deki güvenli ortam, sosyal yardımlar, Avrupa’ya geçiş kapısı oluşu, ticaret ve yatırım yapabilme imkanları Türkiye ile Suriye arasındaki tarihi ilişkiler, dini ve kültürel benzerlikler ve Türkiye’nin toplumsal yapısı gibi cezbedici fırsatları ve avantajları ifade etmektedir.

Ancak İtme-çekme teorisinin “her büyük göç akımı, tersine bir göç akımı yaratacaktır” iddiası Suriye göçü açısından kısa dönemde gerçekleşmesi tartışmalı bir husus gibi görünmektedir. Zira Suriye’deki iç karışıklıklar ve yaşam tehlikesi hala devam etmekte ve göç akımı da Türkiye yönünde sürmektedir. Bu nedenle kısa dönemde tersine göç akımının gerçekleşip gerçekleşmeyeceği Suriyeli göçü açısından belirsizliğini korumaktadır.

1.4.4. Merkez Çevre Teorisi

Merkez-çevre teorisi Samir Amin, Paul Baran, Paul Sweezy, Immanuel Wallerstein ve Andre Gunder Frank tarafından geliştirilmiştir. Kuramın çıkış noktası Immanuel Wallerstein’in 1974 tarihli Modern Dünya Sistemi (The Modern World System) başlıklı eserine dayanmaktadır. Kuramın savunucuları uluslararası göçün kökenini 16. yüzyıldan itibaren gelişen ve yayılan dünya pazarının yapısına bağlamaktadır. Merkez çevre kuramına göre kapitalist ekonomik ilişkilerin gelişmesi kapitalist olmayan çevre ülkelerde göç etmeye ilgi duyan nüfusun artmasına sebep olmaktadır (Massey vd., 2014: 24).

Kuramın temel işleyişi çerçevesinde, merkez ülkelerle çevre ülkelerin bağımlılıklarında karşılıklılık söz konusudur. Merkez ülkeler mevcut kapitalist birikimlerini sürdürmek ve daha da geliştirmek için çevre ülkelere ihtiyaç duyarken, çevre ülkeler de

kapitalist gelişimlerini tamamlayacakları ve ekonomik refahlarını yükseltecekleri beklentisiyle böyle bir ilişki sistemi içerisine dâhil olmaktadır (Çağlayan, 2006: 81).

Kapitalist ekonomik ilişkilerin gelişmesi sonucunda zenginlik ve refahın dünyanın bazı bölgelerinde yoğunlaşmasıyla birlikte bu bölgeler çekim merkezine dönüşmektedir. Merkez ülkelere kıyasla daha az gelişmiş çevre olarak nitelendirilen bölge veya ülkelerde yaşayanlar buldukları yaşam standartlarının daha üstünde standartlar sunacağını düşündükleri merkez ülkelere göç etmeye çalışmaktadırlar. Dolayısıyla bu teoride işgücü göçü temelde zengin merkez ülkelerle az gelişmiş ülkeler arasındaki eşitsizlik nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Merkez ülkelerde gelişmiş yapıda olan kapitalist üretim ağlarının henüz kapitalist gelişimini tamamlayamamış çevre ülkelere sızmaya başlamasıyla birlikte çevre ülkelerden merkez ülkelere doğru işgücü göçü akımı gerçekleşmektedir (Özcan, 2017: 200).

Teoride, merkez ülkeler ve çevre ülkeler arasında karşılıklı bağımlılık söz konusudur. Çevre ülkeler her ne kadar gelişmemiş ülke konumunda olsalar da ucuz işgücü ve hammadde bakımından merkez ülkelerin cazibe noktalarıdır. Bu nedenle merkez ülkeler açısından çevre ülkelere bağımlı olduğunu söylemek mümkündür. Merkez ülkelerin gelişmiş ve kalkınmış yapıları çevre ülkelerin ucuz işgücü ve hammadde kaynaklarına bağlı olduğu için bu ilişkinin devamlılığı merkez ülkeler açısından oldukça hayattır. Dolayısıyla merkez ülkeler çevre ülkelerin sürekli olarak “çevre ülke” statüsünde, yani az gelişmiş, yatırım bakımından kıt ve kaliteli işgücünden yoksun kalması için mücadele vermektedir. Kapitalizmin varlığını devam ettirmesi için bu ilişkinin sürdürülebilir olması önem taşımaktadır (Yalçın, 2004: 36).

Az gelişmiş yani çevre ülkeler açısından merkeze bağımlılığın en önemli nedeni kapitalist gelişimlerini tamamlamak ve iktisadi refah düzeylerini yükseltmektir (Özcan, 2017: 200). Çevre ülkeler emek piyasasındaki istihdam sorunlarının çözümünü merkez ülkelerde arama eğilimi içerisindedirler. Merkez ülkelere gönderilen işgücü sayesinde kapitalist gelişimlerini daha kolay tamamlayabilecekleri beklentisi içerisine girmişlerdir. Türkiye örneğinden hareket ederek bu durumu açıklayan Yalçın’a göre “Türkiye ne yazık ki elindeki nitelikli işgücünü korumayı bile becerememiş ve onları yurtdışına kaptırmak bir yana bir de niteliksiz işlerde çalıştırılıp kendi mesleklerinden olmalarına da seyirci kalmıştır.” Bu bağlamda Yalçın, merkez çevre teorisi kapsamında ele alınan göçün “karşılıklı bağımlılık” anlayışıyla, az gelişmiş ülkeleri kalkındıracağı ve modernleştireceği fikrine katılmamaktadır. Ona göre bu ilişki içerisinde göç, “sanılanın aksine, gelişmemiş

ülkeleri modernliğe götüren bir mekanizma değil tam tersine ülkedeki yoksulluğu ve kaynakların tüketilmesini daha da şiddetlendiren bir güç olarak görülmektedir.” (Yalçın, 2004: 36-37).

Abadan-Unat da Yalçın'a paralel şekilde dış göçün güçlü merkez ülke çıkarına ve merkez ülkenin kapitalist sistemini besleyici yönde olduğunun altını çizmiştir. Dış göç merkez ve çevre ülkeler arasındaki asimetrik etkileşimin bir sonucudur ve sonuçta göç alan gelişmiş ülkeler bu sayede verimliliklerini arttırmıştır. Bu nedenle merkez ve çevre ülkeler arasındaki gelişmişlik farkı dış göç sonucunda daha da açılmıştır (Abadan-Unat, 2002: 21).

Çevre ülkelerin merkez ülkelere bağımlı olmasının bir diğer nedeni de alt yapı yetersizliği nedeniyle ellerindeki hammaddeleri işleyememe sorunudur. Çevre ülkeler bu nedenle merkeze hammadde ve tarım ürünleri sağlayan ihracatçı ülke konumundadır. Fakat çevre ülkede oluşan ihracat sektörü merkez ülkelerdeki gibi kapitalist bir ekonomik gelişme yaratmak yerine çevre kapitalizmine geçiş yapmalarını sağlamıştır. Başkaya'ya göre bu süreç çevre ülkelerin geleneksel yapılarını bozarak iç tutarlılıklarını kaybetmelerine sebep olmuştur (Başkaya, 2000: 87). Abadan-Unat'a göre uluslararası göç, kapitalist gelişmenin neden olduğu az gelişmiş ülkelere doğru yaşanan kaynak transferinin sonucudur. Sonuçta çevre bölgelerdeki toprak, hammadde ve emek dünya pazarlarının denetimi altına girdikçe göç akımları oluşmakta ve bunların önemli bir kısmı dış ülkelere doğru yönelmektedir (Abadan-Unat, 2002: 15).

Merkez-çevre arasında kurulan bağımlılık sistemi içerisinde merkez ülkeler ucuz işgücü ve hammadde ihtiyaçlarını karşılamanın yanı sıra ürettikleri nihai malların pazarlanması için de çevre ülkelere ihtiyaç duymaktadır. Sonuçta çevre ülkelerden göç ederek gelen ucuz işgücüyle yine çevre ülkelerden temin edilen hammadde, merkez ülkenin sahip olduğu yüksek teknoloji sayesinde yüksek verimlilikle işlenerek düşük maliyetli ürünler üretilmektedir. Yüksek verimlilikle üretilen bu ürünler çevre ülke pazarlarına ihraç edilmekte ve bu sayede kapitalist ekonomik sisteme artı değer yaratmaktadır (Çağlayan, 2006: 81). Ancak çevre ülke açısından bunun bedeli son derece ağırdır. Sonuçta merkez ülkelerden ithal edilen sanayi ürünleriyle rekabet edemeyen çevre ülkelerdeki mevcut yerli sanayi üretimi zamanla yok olacaktır (Başkaya, 2000: 86-87). Bağımlılık okuluna göre, “küreselleşme” olarak kavramsallaştırılan bu uluslararası ekonomik sistem içerisindeki hiyerarşik düzende üstün durumda olan merkez ülkeler kaçınılmaz olarak daha fazla pay alacaklardır. Sonuçta merkez ülkeler uluslararası ekonomik sistem içerisinde kendi lehlerine

olan bu düzenin devam edebilmesi için çevre ülkeleri kendilerine bağlayarak bir sömürü düzeni inşa etmişlerdir (Cebeci vd., 2018: 48-49).

Merkez-çevre teorisi uluslararası göçü uluslararası kapitalist ilişkilerle bir arada ele almaktadır. Günümüzde Suriye'deki çatışmaların temel nedenlerine ve Ortadoğu'da büyük göçlere neden olan çatışmaların genel olarak tarihsel döngüsüne bakıldığında küresel sistemden ve diğer ülkelerle olan ilişkilerinden bağımsız düşünülemez. Bu nedenle Merkez-çevre teorisi Suriyeli göçünü makro bir perspektiften doğru şekilde açıklamaktadır.

1.4.5. Ağ (Network) Teorisi

Bir toplum içerisinde ilk göç eden bireylerin yani öncü göçmenlerin yeni girdikleri ülkede adaptasyon maliyetleri mevcuttur. Göçmenler yeni girdikleri ülkenin toplumsal ve siyasal yaşamına katılmak için dil öğrenmek gibi birtakım engellerin üstesinden gelmek zorundadırlar. Bununla birlikte henüz yabancı ve azınlık oldukları toplumda çıkarlarını savunmak ve dile getirmek için de bir araya gelmeye ihtiyaç duymaktadırlar (Faist, 2003: 179-180).

Göçmenler, eski göçmenler ve yerleşik halk arasında arkadaşlık, akrabalık, toplumsal ve sosyal yaşam içerisinde çeşitli şekillerde kurulan ilişkiler sonuçta bir ağ yaratacaktır. Oluşan bu ağ içerisindeki bilgi akışı sayesinde göç etmenin maliyet ve riskleri düşecektir ve dolayısıyla bu durum göç akışı üzerinde pozitif etki yaratacaktır. Özellikle spesifik bir yerde bulunan göçmenlerin sayısı belirli bir eşiği aştıktan sonra göç akışını hızlandıran ve göçün maliyet ve riskini düşüren ağ ilişkilerinin kurulması daha da kolaylaşacaktır (Massey vd., 2014: 28).

Gurak ve Caces'e göre göçmen ağı kurumsal değildir ve normatif bir tanımı yoktur. Biçimsel örgütlerden ve aileden daha gönüllü bir yapıya sahiptir. Duruma göre karşılıklı paylaşım ve ortak hedefler gibi ağ temalarına sahip ve çeşitli şekillerde olabilmektedir. Ağa dahil olan bireyler bu katılımlarını kavramsallaştırmazlar, hatta katılımlarını tanımlamada "ağ" kelimesini hiç kullanmazlar. Ancak diğer yandan göçmen ağları spontane ve geçici değildir. Ağ, ilişkilerin büyümesi ve gelişmesiyle zaman içerisinde büyüyen bir yapıya sahiptir (Gurak ve Caces, 1992: 152).

Yalçın'a göre ise göçmen ağları kendiliğinden oluşmaz, göçmenler yerleştikleri yerlerde hemşehricilik ve akrabalık gibi bağlantılar üzerinden ağ kurarlar. Göçmenler kurulan ağların farkında olmakla birlikte bu onların bilinçli ve rasyonel bir tercihidir. Zira

Yalçın ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde göçmenlerin oluşturdukları mahallelerin bile geldikleri şehirlere göre ayrıldığını belirtmektedir. Yalçın'a göre bu durum hem Türkiye'de kırsal kesimden büyük şehirlere yapılan iç göçte, hem de Türkiye'den gerçekleştirilen sınır ötesi göçler açısından geçerlidir (Yalçın, 2004: 50-51).

Gurak ve Caces göçmen ağlarının en önemli fonksiyonlarını; göçün maliyetini düşürmesi, göç nedeniyle ortaya çıkan aksaklıkları azaltması, yeni gelen göçmenlerin geldikleri toplumla bağlarını devam ettirmesini sağlaması ve koruması, göç eden kişiler açısından belirleyici olması; kimlerin nereden nereye göç edeceğinde rol oynaması ve göçmenlerin yerleştikleri yere entegrasyonunu sağlaması olarak sıralamıştır. Bunların yanında göçmen ağlarının göçün büyüklüğünü ve ivmesini de belirlediği belirtilmiştir (Gurak ve Caces, 1992: 153).

Yalçın'a göre göçmen ağlarının göç üzerinde önemli pozitif etkileri söz konusudur. Göç ettiği yerde kimsesi bulunmayan bir göçmen ile kendisine yardımcı olacak tanıdıkları, akrabaları ve arkadaşları bulunan bir göçmenin durumu arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Yalçın'a göre bir yere ilk defa göç eden "öncü göçmenler", göçün yarattığı sorunlarla en çok mücadele etmek zorunda kalan kişilerdir. Ancak bir süre geçip ağlar kurulduktan sonra yeni gelen göçmenlerin onların geçmişte karşılaştığı sorunlarla karşılaşmaları engellenmektedir (Yalçın, 2004: 52-53).

Gurak ve Caces'e göre göçmen ağlarının en önemli işlevi göç edilen yere adaptasyondur. Adaptasyon kısa dönemde göç edilen yerdeki zor koşullara uyum, uzun dönemde ise göç edilen yerdeki belli başlı toplumsal kurumlara entegrasyonu ifade etmektedir. Göçmenler yerleştikleri bölgede dışa kapalı ve komünal bir yapı oluşturduklarında ise göçmen ağlarının varlığı entegrasyon sürecini olumsuz etkileyebilmektedir (Gurak ve Caces, 1992: 153-155).

Gurak ve Caces'e paralel şekilde Yalçın'a göre de göçmen ağları "kendilerine katılanları, içinde buldukları ülkenin toplumundan yalıtımda önemli araçlar sağlarlar." Yalçın bunun kurulan ağların bir sonucu olarak bilinç dışı gerçekleştiğini belirtmektedir. Özellikle göçmen ağlarının yeni gelen üyelerine iş imkanları yaratma fırsatı sunacak kadar ekonomik olarak güçlendiği durumlar söz konusu olabilmektedir. Bu durumda göçmenler sürekli bir şekilde geldikleri toplumun üyeleri arasında hayatlarını devam ettirecekleri için göçmen olarak geldikleri yerde çevreyle ve toplumla ilişkileri sınırlı kalacağından bütünleşmeleri de zor olacaktır (Yalçın, 2004: 54).

Suriye'den Türkiye'ye ilk kitlesel göçün 2011 yılında başlayıp, 2013-2014 yıllarında maksimum düzeye çıktığı göz önünde bulundurulduğunda Network teorisinin Suriyeli göçünü açıklayabildiği görülmektedir. Göçmen ağları, günümüzde gelişen ve ulaşımı kolaylaşan teknolojiyle birlikte süreç içerisinde göçün akışının muhtemelen Türkiye üzerine yönelmesine sebep olmuştur. Suriyeli göçmenlerin çoğunlukla belirli yerlerde toplu şekilde yaşaması bir nevi "Suriyeli" mahalleleri oluşması (içe kapanma-gettolaşma) yine göçmen ağlarının Türkiye'de mevcut olduğunu göstermektedir.

1.4.6. Göç Sistemleri Teorisi

Göç sistemleri teorisi inter-disipliner ve göç olgusunu tüm boyutlarıyla ele almayı hedefleyen kapsamlı bir yaklaşımdır. Zira göç olgusu, göç alan ve veren ülke anlayışından çok daha fazlasını kapsamaktadır. Dolayısıyla göç sistemleri teorisi göç akışının amaçlarının sorgulanması ile göç alan ve veren yerlerin bütün ilişkiler ağını ele alan çok boyutlu bir teoridir. Göç alan ve veren ülkeler arasındaki ilişkiler, kültürel bağlantılar, aile ve toplumsal ağlar, devletlerin karşılaştırmalı bir şekilde incelenmesi söz konusudur (Castles ve Miller, 2008: 36). Massey'e göre göç teorileri arasında genelleme yapabilme yeteneğine sahip, birçok açıdan hipotez ve öngörüler ortaya koyabilen tek teori göç sistemleri teorisidir (Massey vd., 2014: 33).

Bir uluslararası göç sistemi büyük ölçekli göçmen akımının bulunduğu göç veren ülkelerle, bir veya birden fazla göç alan ülkelerden oluşan bölgeyi ifade etmektedir. Göç sistemleri teorisinde göç akımlarının zaman ve mekana göre tutarlı ve istikrarlı bir yapıya sahip olması beklenmektedir (Massey vd., 2014: 33).

Göç sistemleri teorisine göre bir göç sistemi içerisinde dahil olan ülkeler arasındaki göç akışı, sisteme dışarıdan giren göçlerle kıyaslandığında çok büyüktür. Sistem içerisindeki ülkeler arasında göç akımlarının ortaya çıkış sebebi birtakım güçlü bağlantıların oluşturduğu elverişli koşullar şeklinde tanımlanmaktadır (Faist, 2003: 104).

Göç sistemleri teorisi, iki ülke arasındaki göç akımının genellikle geçmişte var olan ticari, siyasi, kültürel ve sömürgecilik gibi birtakım ilişkiler veya bağlantılardan ortaya çıktığını söylemektedir. Amerikan askeri güçlerinin uzun yıllar Kore ve Vietnam'da bulunmasının sonucunda Kore ve Vietnam'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne göç akışı olması, İngiltere'nin Hint coğrafyasındaki sömürgeci pozisyonu nedeniyle Hindistan, Pakistan ve Bangladeş'ten İngiltere'ye göç akışı, Fransa'nın Cezayir'deki sömürgeci varlığı

sebebiyle Cezayir'den Fransa'ya göç akışı olması, 1960 ve 1970'lerde Almanya'nın doğrudan emek piyasasından talep etmesi sonucu Türkiye'den Almanya'ya göç akışının olması buna verilebilecek örneklerdendir (Castles ve Miller, 2008: 36).

Göçmen akımlarının ticari, ekonomik ve siyasi ilişkilerin bir sonucu olması sebebiyle göç sistemi içerisinde yer alan ülkelerin coğrafi olarak birbirlerine yakın olması şart değildir. Elbette coğrafi yakınlığın göç akımına pozitif etkisi söz konusudur ancak aralarında ticari, ekonomik ve siyasi ilişkiler kurulu olan ülkeler açısından coğrafi uzaklık göç akımının oluşumuna engel teşkil etmemektedir. Diğer yandan coğrafi olarak birbirine yakın olan ülkelerde göç akımı olacağına dair garanti yoktur (Massey vd., 2014: 34).

Göç sistemleri teorisi, göç akımlarını makro ve mikro yapıların karşılıklı etkileşimlerinin bir sonucu olarak ifade etmektedir. Burada makro yapılar ile kastedilen uluslararası ilişkiler, uluslararası ticaret ve ülkeler arasındaki göç trafiğini düzenleyen veya kontrol eden geniş çaplı kurumsal birtakım faktörlerdir. Bunun içerisine göç alan ve göç veren ülkelerin göçü kontrol etmek ve düzenlemek amacıyla yaptıkları kanunlar, ülkeler arası siyasi ve ekonomik ilişkiler ve düzenlemeler dahil edilmektedir (Castles ve Miller, 2008: 37). Makro yapılar sayesinde iki ülke arasında göç akışını organize etmek ve yönlendirmek daha kolay hale gelecektir. Diğer yandan göçmen alan ülkenin sınırlarını koruyacak düzenlemeler de yine makro yapılar aracılığıyla mümkün olacaktır (Çağlayan, 2006: 83).

Göç sistemleri makro yapılar dahilinde siyasi ve ekonomik ilişkiler üzerinde temellendiği için ülkeler arasındaki siyasi ve ekonomik şartlarda bir değişiklik olduğunda göç sistemleri de duruma göre evrilecektir. Bu bağlamda Massey'e göre "ülkeler politik kargaşaya, ekonomik dalgalanmaya veya sosyal değişime yanıt olarak sisteme dahil olabilirler ya da ayrılabilirler (Massey vd., 2014: 34)."

Bu teori kapsamında mikro yapılarla göç sürecinde ve sonrasında karşılaşılan sorunlarla mücadele edebilmek için tamamen göçmenler tarafından enformel şekilde geliştirilmiş toplumsal ağlar kastedilmektedir. Kişisel ilişkiler, akraba, aile, arkadaş bağlantıları ve cemaat gibi bağlantılar vasıtasıyla ekonomik ve sosyal açıdan yardımlaşma gibi hayati kaynakları sağlamaktadır. Hem göçmenleri hem de göçmen olmayanları kapsayan bu enformel toplumsal ağlar göç hareketinin başlaması, devamlılığı ve başarıya ulaşmasında önemli bir role sahiptir. Çünkü bütün bunların gerçekleşebilmesi ülke hakkında

bilgi, iş bulma, çevreye, topluma ve kültüre uyum sağlama gibi konularda gerekli bilgi akışının sağlanmasına bağlıdır (Castles ve Miller, 2008: 37).

Ağ teorisinde olduğu gibi göç sistemleri teorisi içerisinde mikro yapılar kapsamında ele alınan göçmen ağları, göç kararının alınması sürecinden itibaren göç üzerinde etkiye sahiptir. Bu bağlamda göç kararı bireysel bir karar değil, aile tarafından alınan bir karardır. Asyalı göçmenler üzerinde yapılan bir araştırmada göç kararının çoğu zaman ailenin büyükleri, özellikle de erkekleri tarafından alındığı, ailenin daha genç bireylerinin veya kadın üyelerinin otoritenin kararlarına itaat etmesi beklendiği ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla aile bağlantıları finansal ve kültürel sermaye sağlayarak göçün başlamasını sağlarlar. Göç zincirinin başlangıcı ilk giden göçmen tarafından bir kez oluşturulduktan sonra daha sonraki göçmenler onların kullandığı “işlek” yolları kullanarak göç akımını sürekli hale getirecektir. Sonra göç edenlerin gittikleri yerde zaten aile üyeleri ve arkadaşları bulunduğu için ortama uyum sağlama, bürokratik işlemlerin halledilmesi, iş ve barınacak yer bulma konusunda destek alma imkanına da sahip olacaklardır. Mikro yapılar içerisindeki bu aile, akraba ve arkadaş ağları, göç sürecinin göçmenler ve aileleri açısından daha güven içerisinde sürdürülmesini sağlamaktadır (Castles ve Miller, 2008: 38).

İki ülke arasındaki göç akımının çoğunlukla ticari, siyasi, kültürel ve sömürgecilik gibi birtakım ilişkilerin tarihsel arka planından veya tarihsel birtakım bağlantılardan ortaya çıktığını söyleyen Göç Sistemleri Teorisi, Suriye’den Türkiye’ye yaşanan kitlesel göç akımının önemli bir boyutunu açıklamaktadır. İki ülke arasındaki ortak tarih, kültür ve dinin yanı sıra, kişisel ilişkiler, akraba, aile, arkadaş bağlantıları ve cemaat gibi “mikro ilişkiler ve etkileşimler” şeklinde ifade edilen bağlantılar göçmenlere ekonomik ve sosyal açıdan yardımlaşma gibi hayati kaynakları sağlamaktadır. Bu da Suriyeli göçmenler açısından Türkiye’yi göçe elverişli ve güvenli bir hale getirmektedir.

Bu bölümde bahsedilen teoriler referans niteliği taşımakta olan başlıca teorilerdir. Sosyoloji biliminde göçleri açıklamakta olan teoriler bu bölümde bahsedilen teorilerle elbette sınırlı değildir. Kaya (2017), Suriyeli mültecilerin İstanbul’a yönelik hareketliliğini anlayabilmek ve açıklayabilmek için bu teorilerin her birinin kullanılabilir yanları olduğunu ancak, bu teoriler arasında en kullanışlı olanın Sosyal Ağlar Teorisi olduğunu belirtmektedir.

1.5. Göç Türleri, Nedenleri ve Sonuçları

1.5.1. Gidilen Yere Göre Göç Türleri

1.5.1.1. İç Göç

Vatandaşı oldukları ülke sınırları içerisinde insanların yaşam yerlerini değiştirmesi durumu iç göçtür. İç göç, daha iyi bir yaşam sürmek, daha iyi eğitim imkanlarına ulaşabilmek ve iş sahibi olabilmek gibi nedenlerle yapılabilmektedir. İç göçün en sık karşılaşıldığı durum kırsal kesimden kentlere yapılan göçtür. Kırsal kesimde kaynakların yetersiz, iş ve eğitim olanaklarının sınırlı olması sebebiyle kırsal kesimden ekonomik açıdan daha gelişmiş yapıda olduğu düşünülen kentlere doğru göç söz konusudur.

İç göç durumunda ülke nüfusunda bir değişiklik olmamakla birlikte bölgeler veya şehirler arasında değişiklik söz konusudur. Türkiye’de özellikle 1950’lerde başlayan sanayileşme, kentleşme ve tarımda makine kullanımının artması kırsal kesimlerdeki imkanların şehirlere görece az olması kırsal kesimde yaşayan insanlar için itici neden oluşturmuştur. 1927’deki istatistiklere bakıldığında şehirlerdeki nüfus oranı köylere oranla oldukça geridedir. 1927 yılında köylerdeki nüfus toplam ülke nüfusunun %75.78’ini oluştururken, şehirlerdeki nüfus oranı %24.22’dir. 1980 yılına gelindiğinde şehirlerin nüfus oranı % 43.91’e yükselirken, kırsal kesimdeki nüfus oranı ise %56.19’a inmiştir. 1990’da şehirlerin nüfus oranı %59.01 iken kırsal kesimin nüfus oranı ise %40.99’dur. 2000 yılında şehir kapsamına giren yerleşim yerlerinin toplam nüfusa oranı daha da artarak %64.90’a ulaşmıştır. Kırsal kesimde yaşayanların toplam nüfusa oranı ise %35.10’dur (Sağlam, 2006: 37-38).

Yılın belli dönemlerinde kişilerin çalışmak, dinlenmek ve tatil yapmak gibi sebeplerle iki veya daha fazla mekanda bir süreliğine yer değiştirmesi durumu ise mevsimlik göç olarak tanımlanmaktadır (Sağlam, 2006: 34). Hem gruplar halinde hem de bireysel olarak yapılabilen mevsimlik göç her şeyden önce göç edenlerin gittikleri yerlerde kalıcı yerleşme niyetlerinin olmadığı bir göç türüdür. Örneğin farklı bölgelerden Karadeniz Bölgesine fındık, Çukurova Bölgesine pamuk hasadı için gelen geçici işçiler mevsimlik göçün Türkiye tarım sektöründeki tipik örneklerini oluşturmaktadır (Koçak, 2014: 1421). Bununla birlikte yaz mevsiminde tatil beldelerinde, örneğin Akdeniz ve Ege Bölgelerindeki şehirlere çalışmak için giden bireyler de bu kategoride değerlendirilebilir.

Devamlı yaşamak amacıyla ikamet edilen yerin değiştirilmesi durumu ise sürekli göç olarak tanımlanmaktadır. Ülke içerisinde sürekli göç gönüllü veya zorunlu nedenlerle olabilmektedir. Sürekli göçlerin mevsimlik göçlerden farklı olan yanı zaman boyutudur. Mevsimlik göçler kısa bir süreliğine ve dar zaman aralıklarında yapılırken, sürekli göçler geniş zaman aralıklarını kapsamaktadır (Koçak ve Terzi, 2014: 170).

1.5.1.2. Uluslararası Göç (Dış Göç)

Kişinin yaşadığı ülke sınırları dışına gerçekleştirdiği göç uluslararası göç veya dış göç olarak tanımlanmaktadır. İşgücü göçü, uluslararası düzensiz göç, transit göç, çevresel göç, insan ticareti ve kaçakçılığı, zorunlu göç, zorunlu insani göç, sığınmacı ve mültecilerin korunması gibi farklı konuların tamamı uluslararası göçün kapsamına girmektedir (Toksöz vd. 2012: 11). Dolayısıyla dış göçler doğal afetler, savaş ve baskıcı rejimler gibi itici faktörler sonucu zorunlu nedenlerle olabileceği gibi, daha iyi bir iş, gelecek ve hayat standardı arayışıyla gönüllü olarak da gerçekleşebilmektedir. Bu bağlamda genel olarak işçi göçlerinin dış göçler içerisindeki payı oldukça yüksektir (Koçak ve Terzi, 2014: 172).

Castles ve Miller'a göre ise uluslararası göç çoğunlukla farklı biçimlerde ortaya çıkan çatışmaların hem nedeni hem de sonucudur. Özellikle Soğuk Savaş sonrasında milyonlarca insanın doğdukları yerin dışında iş, ev, gelecek veya güvenli bir yer arayışı sonucunda iş imkanlarının ve sosyal kapasitenin yetersiz olduğu kentlerde kapasitenin çok üstünde bir yığılma oluşturmuş, bu da sonuç olarak sosyal krize yol açmıştır (Castles ve Miller, 2008: 6).

Özellikle iç çatışma, savaş veya doğal afetler sonucu oluşan kitlesel göç dalgalarının çoğunlukla kaynak ülkeye sınır durumundaki komşu ülkelere doğru yönelmesi söz konusudur. Komşu ülkenin birden fazla olması durumunda kaynak ülkedeki zorunlu olarak göç etmek durumunda olan kişiler kendileri açısından yaşam şartlarının ve çalışma koşullarının daha avantajlı olduğunu düşündükleri ülkeleri öncelikle tercih etmektedirler. Bu sayede zorunlu dış göçün faydası artarken göçmene olan maliyeti azalmaktadır. Diğer yandan, komşu ülkeye yapılan göçteki fiziki yakınlık aynı zamanda dış göçün göçmen üzerindeki olumsuz psikolojik etkisini de azaltıcı role sahip olmaktadır (Esen ve Duman, 2016: 134).

1.5.2. Hukuki Duruma Göre Göç Türleri

1.5.2.1. Düzenli Göç

Düzenli göç kavramı 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na (YUKK) göre, yabancıların yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ifade etmektedir. Göçün yasal kanallar kullanılarak ve hukuki düzenlemelere uygun şekilde gerçekleştirilmesinin üzerinde durulmuştur.

Uluslararası Göç Örgütü 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na paralel şekilde düzenli göçü “menşe ülkeden çıkışı ve ev sahibi ülkeye seyahati, transit geçişi ve girişi düzenleyen kanun ve yönetmeliklere uygun olarak insanların olağan ikamet yerinden yeni bir ikamet yerine gitmeleri” şeklinde tanımlamıştır (IOM, 2013: 26).

1.5.2.2. Düzensiz Göç

Uluslararası Göç Örgütü'ne göre düzensiz göç kavramının genel kabul gören açık bir tanımı mevcut değildir. Çünkü düzensiz göç kavramının tanımı gönderen ülke, transit ülke ve alıcı ülke açısından farklılık göstermektedir. Ancak genel anlamda “gönderen, transit ve alıcı ülkelerin düzenleme normlarının dışında gerçekleşen hareketler” şeklinde tanımlanmıştır (IOM, 2013: 15).

Uluslararası Göç Örgütü alıcı veya hedef ülkeler açısından düzensiz göç kavramını kısaca “bir ülkeye yasadışı giriş yapmak veya bir ülkede yasadışı şekilde kalmak veya çalışmak” olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla alıcı ülke açısından göçmenin belirli bir ülkeye girmesi, ikamet etmesi veya çalışması için söz konusu ülkenin göç normları bakımından gerekli olan izni olmadığı gibi gerekli belgelere de sahip değildir (IOM, 2013: 15).

Uluslararası Göç Örgütü'ne göre düzensiz göç kavramının gönderen ülke açısından tanımı; “bir kişinin geçerli bir pasaportu veya seyahat belgesi olmadan uluslararası bir sınırı geçmesi veya ülkeden ayrılmak için idari koşulları yerine getirmemesi” şeklinde yapılmıştır (IOM, 2013: 15).

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda düzensiz göç kavramının tanımı yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye'ye girişi, Türkiye'de kalışı, Türkiye'de izinsiz çalışması ve Türkiye'den çıkışı şeklinde yapılmıştır. Kanuna göre bu durumda düzensiz göçmen; yaşadığı ülke dışında herhangi bir ülkeye girmek, orada yaşamak veya çalışmak için gerekli olan izin veya belgelere sahip değildir. Kaynak ülke açısından ele alınacak

olursa, geçerli bir pasaportu veya seyahat belgesi olmayan bir kişinin ülkeden ayrılmak için sağlanması gereken yasal koşulları sağlamadan ülkenin uluslararası sınırlarını geçmesi veya ülkeden ayrılması olarak açıklanmaktadır (Akıncı vd., 2015: 63). Dolayısıyla kanun kapsamında düzensiz göç yasa dışı göç olarak da tanımlanmaktadır (YUKK, 2013: md. 3/I, 2).

Düzensiz göç sadece 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda değil, ulus devlet yapısına aykırı nitelikte olması sebebiyle çoğu ülkede “yasadışı göç” olarak ele alınmaktadır. Göçmenlerin “yasadışı” olarak tanımlanmasına yol açan üç neden bulunmaktadır: Birincisi buldukları ülkenin sınırının “yasadışı” yollarla geçilmesi yani ülkeye giriş veya çıkışta kullandıkları yöntemin yasadışı olması, ikincisi göç ettikleri hedef ülkenin vize veya ikamet iznine ilişkin kanunlarına uygun bir şekilde hareket etmeme durumu, üçüncüsü göç ettikleri hedef ülkenin çalışma şartlarını belirleyen kanunlara -yani örneğin çalışma iznine sahip olmak gibi- uymama durumudur (Yılmaz, 2014: 1689).

Tüm devletler sınır politikaları uygulayarak insan hareketliliklerini kontrol altına almaktadır. Sınır politikaları devletlerin aynı zamanda egemenliklerinin bir sembolüdür. Devletler hem mekansal olarak hem de kişinin eylemsel ve zamansal açıdan kontrol altında tutulabileceği şekilde sınır politikası izlemektedir. Bu bağlamda göçmen ile devlet arasında izne dayalı bir ast-üst ilişkisi vardır. Devletin izlediği sınır politikasına uymayan göçmenler devlet egemenliğine karşı gelmekte ve dolayısıyla ona karşı suç işlemektedir (Atasü-Topçuoğlu, 2016: 503-506).

Düzensiz göç eden bireylerin veya kitlelerin sosyal, demografik ve ekonomik özellikleri çok hızlı farklılaşabildiği için bu konuda genelleme yapmak oldukça zordur. “Düzensiz” kelimesiyle kavramsallaştırılmasının sebebi de bu şekilde düzenli olmayan yani yönü önceden kestirilemeyen ve her an ortaya çıkabilen bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Düzensiz göç transit, mekik ve sığınmacı göçlerini kapsamaktadır (Yılmaz, 2014: 1687). Hedef ülkeye giderken başka bir ülkede yerleşme maksadı olmadan, geçici bir süre için kalınması transit göç şeklinde ifade edilmektedir. Mekik göç ise ülkeler arasında döngüsel bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Mekik göçte insanlar buldukları ülkeden bir başka ülkeye bir süre için göç etmekte ve sonra tekrar kendi ülkelerine geri dönmektedirler (Aktel ve Kaygısız, 2018: 581). Mekik göçte amaç kendi ülkesindeki ekonomik imkanların ve iş fırsatlarının yeterli olmaması durumunda farklı bir ülkede bir süre çalışarak birikim yapmak ve kendi ülkesine geri dönmektir. Göçmenler ülkelerine

döndükten sonra ihtiyaç durumunda yeniden göç etmeye hazır dırlar (Toksöz vd., 2012: 21). Mekik göç iki grupta sınıflandırılmaktadır: Birincisi bavul ticareti, döngüsel ticaret, ticari amaçla turizmi içeren döngüsel göçü ifade etmektedir. İkinci olarak ise kayıt dışı ve sağlığı tehdit edici inşaat, tarım işçisi, seks işçisi ve hizmetçilik gibi sektörlerde istihdam edildikleri durumdur (İçduygu ve Aksel, 2012: 25).

Diğer yandan göç eden kişinin bulunduğu yere veya kim olduğuna göre söz konusu göç çeşitlerinden hangisine dahil olduğu değişmektedir. Buna örnek olarak Avrupa Birliği ülkelerine gitmek üzere yola çıkan ve Türkiye’de bulunduğu süreçte transit göçmen olarak nitelendirilen göçmenler, Türkiye’den ayrılıp Avrupa Birliği’ne giriş yaptıklarında iltica talebinde bulunmaları durumunda Avrupa Birliği ülkeleri tarafından sığınmacı olarak nitelendirilmektedirler (Yılmaz, 2014: 1689).

Düzensiz göç eden kişilerin büyük bir kısmı yardıma muhtaçtır. Özellikle sığınmacı kamplarına yerleştirilen kişilerin hayatlarını devam ettirebilmeleri için ihtiyaç duydukları barınma, giysi, gıda ve sağlık ihtiyaçlarının giderilmesi gerekmektedir (Esen ve Duman, 2016: 8-9).

Düzensiz göç yasalara aykırı olması nedeniyle göç eden kişileri çeşitli yönlerden istismara açık hale getirmektedir. Özellikle göçmen (veya insan) kaçakçıları (human smugglers) ve insan tacirleri (human traffickers) maddi çıkar sağlamak amacıyla zor durumdaki düzensiz göçmenleri kötüye kullanmaktadırlar. Göç etmek isteyen kişilerin kanun dışı yollarla para karşılığı bir yerden başka bir yere ulaştırılmaları insan kaçakçılığı şeklinde ifade edilirken, insanların fiziksel ve/veya psikolojik olarak sömürülmesi, kandırılması, baskı ve şiddetle alıkonulması ise insan ticareti kavramlarıyla açıklanmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü’ne göre her iki durumda da göç etmek isteyen kişiler yalan vaatlerle veya eksik bilgiyle kandırılmakta ve suiistimal edilmektedirler. İnsan kaçakçılığının hedefi göç etmek isteyen kişilerin ülke sınırını yasadışı yollar kullanarak geçirmek iken, insan ticaretinde (human trafficking) hedef işgücünün farklı şekillerde sömürülmesi ve kötüye kullanılmasıdır (Yılmaz, 2014: 1689).

Düzensiz göçmenlerin istismara ve sömürüye açık olmalarının bir başka sonucu da emek piyasasında kendisini göstermektedir. Göç ettikleri ülke vatandaşlarının çalışmakta gönüllü olmadığı işlerde asgari ücret düzeyinin çok altında ve çok daha kötü koşullarda istihdam edilmektedirler. Düzensiz göçmenler emeklerini piyasa ücret düzeyinin çok altında satarak aslında ülke vatandaşlarıyla ve yasal göçmenlerle emek piyasası içerisinde rekabet

etmektedirler (Atasü-Topçuoğlu, 2016: 508). Diğer yandan düzensiz göçmenler yasal ve sosyal koruma altında olmadıkları için sınır dışı ettirilme tehdidiyle ücretlerinin hiç ödenmemesi gibi durumlarla da karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu durumlarda hukuki yönden hak arama imkanları çoğunlukla bulunmamaktadır (Toksöz vd., 2012: 12).

İnsan Ticaretini, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretini Önleme, Durdurma ve Cezalandırmaya İlişkin Birleşmiş Milletler Protokolü'ne göre insan ticareti; “kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidiyle ya da diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, gücünü kötüye kullanma ya da kişinin hassasiyetinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkasına kazanç ya da çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması ya da teslim alınmasıdır.”⁴ “Birleşmiş Milletler Kara, Deniz ve Hava Yolu ile İnsan Kaçakçılığının Önlemesine Dair Protokol” de ise insan kaçakçılığı: “Bir kişinin vatandaşı ya da daimi ikamet izni olmadığı bir ülkeye direk veya dolaylı yollarla herhangi bir maddi çıkar elde etmek gayesiyle yasadışı yollardan sokulması” olarak tanımlanmaktadır (BM, 2004). Bu tanımlara göre, insan ticareti bir devletin sınırları içinde gerçekleşebileceği gibi uluslararası nitelikte de olabilmektedir. Tanımlarda yer alan istismarın kapsamı ise asgari olarak, başkalarının fuhşunun istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, köleliği veya kölelik benzeri uygulamaları, kulluğu veya organ naklini içermektedir (Madde 3-a, BM 2004). İnsan ticareti yapan “insan taciri” başından itibaren kişiyi sömürerek bundan kâr veya avantaj sağlamak niyetiyle hareket etmektedir. Uluslararası Göç Örgütü'ne göre insan taciri, “istismar amacıyla kandırma, fiziksel veya psikolojik olarak zorlama suretiyle insanlardan ekonomik ya da başka bir kâr edinmek amacıyla onların hareketini sağlayan aracı kişi” olarak tanımlanmaktadır (IOM, 2013: 46).

Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Protokolü'ne göre göçmen kaçakçılığı, “doğrudan veya dolaylı olarak, maddi ya da diğer maddi çıkar elde etmek amacıyla, bir kişinin, vatandaşı olmadığı ya da daimi olarak ikamet etmediği bir devlete yasadışı girişinin sağlanması” şeklinde tanımlanmaktadır⁵. Göçmen

⁴Organize Suçlarla Mücadeleye İlişkin BM Sözleşmesine Ek, İnsan Ticaretini, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretini Önleme, Durdurma ve Cezalandırmaya İlişkin BM Protokolü, 2000, madde 3(a).

⁵Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesine Ek, Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı BM Protokolü, 2000, Madde 3(a).

kaçakçılığında insan ticaretinden farklı olarak zorlama, sömürü ya da insan hakları ihlali yoktur. Kaçakçılığa konu kişi (göçmen), bir başkasına parasal veya maddi kazanç sağlayarak tabiiyetine veya daimi ikamet iznine sahip olmadığı bir devlete yasadışı yollardan girebilen kişi olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda göçmen kaçakçısı, göç etmek isteyen kişileri uluslararası kabul görmüş bir devlet sınırından yasadışı olarak taşımak için kendileriyle yaptığı anlaşma üzerine hareket ettiren aracı kişidir (IOM, 2013: 37-38).

Teorik ve pratik düzeyde düzensiz göçe ve düzensiz göçle mücadele yöntemlerine büyük önem verilmesine ve literatürde de geniş yer almasına rağmen, Castles ve Miller'a göre düzensiz göçle mücadelede hükümet stratejilerine ilişkin çalışmalar oldukça azdır. Uluslararası düzensiz göçün devletler tarafından nasıl kontrol altına alınacağına ilişkin politikalar hakkındaki bilgiler sınırlı ve parçalıdır. Çünkü düzensiz göç, kayıt altına alınmaya elverişsiz yapısı itibariyle ölçülmeye, araştırılmaya ve veri toplamaya elverişli değildir (Castles ve Miller, 2008: 133).

1.5.3. İnsanları Göçe İten Sebepler Açısından Göç Türleri

1.5.3.1. Gönüllü Göç

Bireylerin rasyonel bir şekilde fayda-maliyet değerlendirmesi yaparak kendi kararıyla ve kendi rızasıyla yaşadığı yeri terk etmesi gönüllü göçtür. İnsanları gönüllü olarak göçe iten temel sebep hayat standartlarını yükseltme beklentisidir. Özellikle yaşadığı ülkede iş imkanlarının kısıtlı olması veya yapılan işten çeşitli nedenlerle tatminsizlik yaşanması insanları yaşadıkları yerin dışında farklı bölgelerde iş aramaya itmektedir. Dolayısıyla “işçi göçü” veya “işgücü göçü” gönüllü olarak gerçekleştirilen göç türlerindedir. Buna ek olarak bireyin daha iyi bir yaşam arayışı nedeniyle kendi irade ve isteğiyle yaptığı uluslararası göçler ile kırsal kesimden kentlere yapılan göçler de yine gönüllü göç kapsamına girmektedir. Göçmenler işlerin, ücretlerin ve diğer yaşam standartlarının çekici faktör olarak rol oynadığı avantajlı bölgelere göç etmektedirler (Toksöz, 2006: 16).

Gönüllü göç akımları, göç eden işgücünün niteliği bakımından farklılıklar içermektedir. Eğitim hayatı boyunca yetiştirilmesi için büyük kaynak ayrılmış, bir ülkedeki sermayenin en önemli kısmını oluşturan kalifiye insanların göçü yani “beyin göçü” de gönüllü göç kapsamına dahil edilebilmektedir. Buna ek olarak gidilen ülkelerdeki

değerlendirme kriterlerine göre kalifiye olmayan işçi göçü de yine gönüllü göç kapsamındadır (Yılmaz, 2014: 1687).

1.5.3.2. Zorunlu Göç

Zorunlu göç; savaş, doğal afetler, iklimsel değişikliklere veya siyasi yaptırımlara bağlı olarak insanların yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmaları sebebiyle meydana gelen göçtür.

Petersen'e göre zorunlu göç durumunda bireylerin yaşadıkları yeri terk etmekten başka tercihleri bulunmamaktadır. Bu nedenle zorunlu-gönüllü göç ayrımına ara bir kategori olarak "mecburi göç" kavramını eklemiştir. Ona göre mecburi göçte yaşanan yeri terk edip terk etmeme konusunda hala biraz seçim yapma gücü mevcuttur (Faist, 2003: 49).

Faist zorunlu-gönüllü göç ayrımının bir dikotomi olarak yapılamayacağını belirtmektedir. İnsanları göçe iten sebepler açısından gönüllülük ve zorunluluk her bir birey açısından çok farklı değişkenlerden etkilenmektedir. Dolayısıyla ana ayrımlar yapmak yerine gönüllülüğten zorunluluğa doğru giden bir skala veya yelpaze gibi düşünmek daha gerçekçi bir ifadedir (Faist, 2003: 49).

Zorunlu göç bireysel olabileceği gibi zorlayıcı nedenler göz önüne alındığında kitlesel göçler ve mülteci akınları halinde de gerçekleşebilmektedir. Özellikle baskıcı rejimler, çatışmalar ve savaşlar kitleler halinde göçlere sebep olmaktadır. Bu durumlarda bir taraf kazanan ve durumdan olumlu etkilenirken, kaybeden ya da durumdan zarar gören taraftakiler zorunlu olarak göç etmek durumundadır. Bu duruma benzer şekilde olumsuz iklim değişiklikleri de kitlesel zorunlu göçlerin ortaya çıkma nedenlerindedir (Özgüler, 2018: 8).

Zorunlu göçün bir türü olan sürgün durumunda ise bireyin ya da bir topluluğun yaşadığı yeri terk edip başka bir yere yerleşmesi siyasi yaptırım sonucu zorunlu olabilmektedir (Koçak ve Terzi, 2014: 172).

Zorunlu nedenlerle göç eden kişilerin hayatı gönüllü olarak göç etmiş ya da hiç göç etmemiş kişilere kıyasla daha travmatiktir. Zorunlu nedenlerle göç eden kişiler gönüllü göçmenlerle kıyaslandığında gelecek beklentileri, sosyal entegrasyon ve hayatı algılayış tarzı gibi hayati kavramların olumsuz etkilendiği görülmektedir. Zorunlu nedenlerle göçün sonucunda oluşan belirsizlik bazı durumlarda ailenin parçalanması ve sosyal ağ bağlantılarının azalması sonucu psiko-sosyal strese yol açmaktadır (Özgüler, 2018: 3).

Dolayısıyla zorunlu nedenlerle göç eden kişilerin gönüllü göçmenlere kıyasla daha fazla ruhsal sorun yaşadıkları görülmektedir (Akıncı vd., 2015: 75). Zorunlu nedenlerle göç eden kişilerde şiddet, stres, yetersiz beslenme ve sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamama gibi olumsuzluklar oldukça yaygındır. Zorunlu göç eden kişilerin kalabalık ve hijyen standartlarının yetersiz olduğu yerlerde bir arada yaşamaları beraberinde bulaşıcı hastalık risklerinin de ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Tuzcu ve Bademli, 2015: 59).

Zorunlu göç pozitif yönden değerlendirilecek olursa, öte yandan bunların aksine, göç eden kişiler içinde buldukları olumsuz koşulları geride bırakmış olmanın bilinci içerisinde yeni bir hayata başladıklarının farkında, kendi geleceklerini belirlemek isteyen, potansiyellerini ortaya koyarak daha iyi şartları arayan, mücadeleci, aktif, cesur ve özellikle genç yaşta insanlardan oluşuyor ise psikolojik yönden olumlu sonuçlar doğurması da olasıdır. Daha gelişmiş ve modern bir ülkede kendi potansiyellerini ortaya çıkarabilecek vizyona ve yaratıcılığa sahip olabilirler. Geldikleri kültürün sahip oldukları ile yeni girdikleri toplumdan kazanımlarının sentezinden ortaya yenilikler çıkarmaları da mümkündür. Diğer yandan göçmenler ekonomik olarak daha gelişmiş olan bir bölgeye gittikleri için sağlık ve beslenme durumları da pozitif yönde etkilenme ihtimaline sahiptir (Akıncı vd., 2015: 75)

İKİNCİ BÖLÜM

ENTEGRASYONUN ÇOKLU BOYUTLARI VE ENTEGRASYON TEORİLERİ

2.1. Uluslararası Göç ve Toplumsal Entegrasyon

2.1.1. Küreselleşme ve Göç İlişkisi

Uluslararası Göç Örgütü küreselleşme kavramını “farklı devletlerde bulunan insanlar, şirketler ve hükümetler arasında etkileşim ve bütünleşme süreci; uluslararası ticaret ve yatırımın öncülüğünde ve bilgi teknolojileri desteğiyle gerçekleşen süreç” şeklinde tanımlamaktadır (IOM, 2013: 62). Bu tanımdan yola çıkılarak, sınırların ortadan kaldırılarak ülkeler arası sermaye ve insan mobilitesinin arttığı, dolayısıyla iktisadi, politik ve demografik olarak daha iç içe geçmiş bir yapının dünya geneline hakim olması durumu küreselleşmeyi ifade etmektedir. Özellikle teknolojik gelişmeler, iletişim ve ulaşım araçlarının hızlı bir şekilde gelişmesi sonucunda tüm dünyada her açıdan daha homojen bir yapı oluşmuştur. Bu bağlamda dünyanın farklı yerlerinde yaşayan insanlar da kültürel açıdan birbirlerine benzemeye başlamışlardır. Küreselleşmenin günümüzdeki boyutuna gelmesi ise ulaşım ve lojistik süreçlerinin kolay, hızlı ve erişilebilir hale gelmesi, sermaye piyasalarının gelişmesi ve büyümesi sayesinde gerçekleşmiştir.

Küreselleşmenin sonucunda ülkeler arasında sadece mal ve sermaye geçişi değil, insan mobilizasyonu da ciddi boyutlara ulaşmıştır. Ulaşım ve iletişim alanlarındaki teknolojik gelişmeler sayesinde dünyanın bir yerinden bir başka yerine gitmek çok daha kolay ve düşük maliyetli hale gelmiştir. İnsanların ülkeler arasında daha kolay yer değiştirmesinin sonucu olarak insanlar ve kültürler birbirlerine yakınlaşmıştır. Dünya genelinde ulaşım ve iletişimin gelişmesi ve düşük maliyetli hale gelmesiyle göç etmek eskiye nazaran daha kolay hale gelmiştir. Uluslararası göçlerin hacminin artmasıyla birlikte dünya genelinde ülkelerin ve kentlerin demografik, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapıları dönüşüme uğramıştır (Esen ve Duman, 2016: 171).

Giddens küreselleşmenin her şeyden önce tüm dünyada insanlar arasındaki etkileşimin hızlı bir şekilde artmasını sağlayan bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler tarafından yönlendirildiğini belirtmektedir. Tüm dünyada telekomünikasyon altyapısındaki

önemli ilerlemeler sonucunda tüm dünyada küresel iletişim hiç olmadığı kadar ileri seviyelere ulaşmıştır. Özellikle de internet ve cep telefonlarının son derece yaygınlaşması küreselleşme sürecini hızlandıran ve derinleştiren bir rol oynamıştır (Giddens, 2008: 84).

Medya ve internet teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte dünyanın farklı bölgeleri hakkında kolayca bilgi sahibi olan insanlar, yaşadıkları yerde kendilerini tatmin etmeyen her şeyi dünyanın dört bir yanında arama cesaretini göstermeye başlamışlardır. Bu kimi zaman daha iyi bir iş, ücret, gelecek ve eğitim arayışı olurken kimi zaman da toplumsal barış ve özgürlük arayışı ile gerçekleşmektedir. Bireyin veya kitlelerin çeşitli nedenlerle “daha iyi olanı” arayışları, sonuçta toplumu derinden bir dönüşüme uğratmıştır ve dolayısıyla yasal göç, yasadışı göç, zorunlu göç, sığınmacı göçü ve insan ticareti küreselleşmenin de bir sonucu olarak çok daha yaygın hale gelmiştir (Abadan-Unat, 2002: 6).

2.1.2. Ulus-Devlet, Küreselleşme ve Entegrasyon

Devlet herhangi bir topluluğun teşkilatlanmış gücünü ifade etmektedir. Bauman devlet kavramını “belli bir toprak parçası üzerinde işlerin yürümesi sırasında bağlayıcı olan kuralları ve normları koymak ve hayata geçirmek için meşru hak talep eden ve yeterli kaynakları elinde bulunduran birim” şeklinde tanımlamaktadır (Bauman, 2012: 65). Ulus kavramı, devleti oluşturan bu topluluğun çeşitli ortak özelliklere sahip insanlardan oluşmasını ifade etmektedir. Bu ortak özelliklerin temelini ise kültür oluşturmaktadır. Ulus ve devlet kavramları tarihsel olarak aynı zaman dilimlerinde ortaya çıkan ve birbirlerinin oluşumuna karşılıklı etki eden iki birimdir. Bazı örneklerde, Almanya’da olduğu gibi önce ulus kavramı gelişmişken Amerika ve İsviçre örneklerinde ise önce devletin oluşumu söz konusudur (Yurdusev, 2013: 19-20).

Anderson’a göre ulus, “hayal edilmiş bir siyasal topluluktur -kendisine aynı zamanda hem egemenlik hem de sınırlılık içkin olacak şekilde hayal edilmiş bir cemaattir”. Çünkü ona göre ulusu oluşturan insanlar birbirlerini hiçbir zaman tanımazlar ama eşitsizlik ve sömürünün boyutu ne olursa olsun, bir birliktelik, yoldaşlık veya cemaat hissi mevcuttur. Diğer yandan Anderson ulusun sınırlı olarak hayal edildiğini ve hiçbir ulusun kendisini insanlığın tümünü kapsayacak şekilde hayal etmediğini belirtmektedir. Ulus-devletin rüşünü ispatlayabilmesinin en önemli kaynağı ise egemenliktir (Anderson, 1995: 19-22).

Kapitalizm ve sanayileşme sonucu oluşan modern toplumsal hayatın en belirgin formu ulus devlettir. Tarihte 15. ve 16. yüzyıllarda modernleşme ile birlikte ortaya çıkan ulus devletin en temel özelliği egemen ve hakim güç niteliğinde olmasıdır. Ulus devletin ortaya çıkışı belirli bir topluluk üzerinde, belirli sınırlar içerisinde egemenlik tekeli iddiasıyla olmuştur. Tarihte ilk defa merkezîyetçilik ve egemenlik tekeli modern ulus devletin varlığıyla bu kadar yaygın hale gelmiştir (Yurdusev, 2013: 20). Modern ulus devletler hiçbir modern dönem öncesi toplumda olmadığı kadar net sınırlara sahiptir. Tarıma dayalı toplumlar coğrafyacılara kullandığı anlamda hudutlara sahiplerdi ve küçük tarımsal, avcı-toplayıcı topluluklar da çevrelerindeki diğer grupların gölgesinde yaşamaktaydılar. Ancak günümüzdeki anlamda “ülkesel sınırlar” modernite öncesinde mevcut değildi (Giddens, 2004: 22-23).

Bauman küreselleşme fenomenini ifade ederken modern ulus devletin kontrolcü, tek egemen ve merkezi güç niteliğinin tam tersi özelliklere sahip olduğunu belirtmektedir. Bauman’a göre “küreselleşme fikrinin taşıdığı en derin anlam, dünya meselelerinin belirsiz, ele avuca sığmaz ve kendi başına buyruk doğasıdır; bir merkezin, bir kontrol masasının, bir yönetim kurulunun, bir idari büronun yokluğudur (Bauman, 2012: 64).”

Küreselleşmenin bu belirsiz, kontrol edilemez ve kendi başına buyruk özellikleri sonucunda, yeni dünya düzeninde egemenliğin tek bir elde toplandığı, bölünmesi söz konusu olmayan, kural koyucu, sınır belirleyici modern ulus devlet, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, sahip olduğu egemenliği uluslararası aktörlerle paylaşmak durumunda kalmıştır. Dolayısıyla küresel düzen içerisinde ulus-devletin sahip olduğu egemenliğin bölünmez niteliği sekteye uğramış, ulus-devletin yeni işlevi artık dünya çapında egemenler tarafından verilen direktifleri bölgesel ve yerel düzeyde hayata geçirmek olmuştur (Hasanoğlu, 2001: 76).

Giddens’a göre ise küreselleşen dünyada artık ulus-devletin sonunun geldiğini söylemek doğru değildir. Giddens’a göre ulus-devlet evrensel bir siyasi biçim halini almıştır. Özellikle 1990’lardan sonra ulus-devletin karşısına çıkacak başka bir rakip yoktur. Sovyetler Birliği’nin dağılıp her bir ulusun bağımsız devlet kurması ulus-devlet sisteminin tüm dünyada hala geçerliliğini koruyan yapıda olduğunun bir göstergesidir (Giddens, 2008: 928-929). Castles ve Miller’a göre de her ne kadar küreselleşme ve uluslararası göçler çağı içinde bulunuyor olsak bile ulus-devlet sistemi halen varlığını korumaktadır ve ortadan kalkma ihtimali de çok küçük bir olasılıktır (Castles ve Miller, 2008: 5).

Bauman küreselleşmeden başlangıçta, dünyanın her yerine eşit imkanlar sunma, herkesin yaşam koşullarının eşit hale gelmesini sağlama ve dünyayı daha iyi bir yer yapma gibi beklentilerin olduğunu belirtmektedir. Bauman'a göre modernitenin erken döneminde beklenti insanın bütünleşmesini "uluslar" seviyesine çıkartmasıydı ve bu yerel toplulukların birleşip ulus-devletler oluşturmasıyla gerçekleşti. Ulus- devletin görevini tamamlamasının ardından moderniteden beklenti Bauman'ın deyiimiyle "insanın bütünleşmesini gezegenin tüm nüfusunu kapsayan insanlık seviyesine yükseltmek" olmuştur. Dolayısıyla küresel çağda sosyal ulus devletin küresel denginin yaratılması olmazsa olmaz bir beklenti haline gelmiştir (Bauman, 2013: 36-37). Ancak Bauman küreselleşme kavramının günümüzdeki içeriğinde aslında bu özelliklerin ve beklentilerin hiçbirinin kalmadığını belirtmektedir. Ona göre küreselleşme rahatsız edici derecede beklenmeyen etkilere yol açarken kontrol edilmesi imkansız etkiler yaratmaktadır (Bauman, 2012: 65).

Küreselleşmenin etkisiyle dünya günden güne tek bir ekonomik yapı haline gelmekte ve bu yapı içerisinde her gün daha fazla sayıda insan yeni bir hayat, yeni piyasalar ve yeni ekonomik fırsatların arayışıyla evlerinden ayrılarak dünyayı dolaşmaktadır. Sonuçta bu durum Giddens'in deyiimiyle "dünyanın kültürel haritasını" değiştirmekte ve çok az sayıda dil tüm dünyada egemen hale gelerek pek çok dilin yerine geçmiş ve zamanla kaybolmasına neden olmuştur (Giddens, 2008: 97-98).

Birey kavramı modernleşmeyle birlikte ortaya çıkmıştır ve geleneksel kültürlerde bireye yer yoktur. Diğer yandan günümüzde küreselleşmenin en önemli sonuçlardan biri bireylerin sahip olduğu kimliklerin çeşitliliğidir. Bireyler artık günümüzde kendi kimliklerini kendileri belirlemeye ve kendilerini tanımlama özgürlüğüne sahiptirler. Giddens'a göre küresel bakış açısı sonucunda insanlar tabi oldukları ulus-devlet dışında farklı kaynaklarda kimlik arayışı içerisine girmişlerdir. Giddens bu arayışın küreselleşmeyi hızlandıran bir faktör olmasının yanında aynı zamanda küreselleşmenin bir sonucu olduğunu da belirtmektedir. Ulus devletin bağlayıcılığı dönüşüme uğramakta ve yerel kültürel kimlikler tüm dünyada yeniden güçlenmeye başlamaktadır. Giddens buna İskoçya'da yaşayanların kendilerini Britanyalı olarak tanımlamak yerine İskoç olarak tanımlamalarını ve İspanya'nın Bask bölgesinde yaşayan insanların kendilerini İspanyol olarak tanımlamak yerine Bask olarak tanımlamalarını örnek göstermiştir. Veya bu kişiler kendilerini sadece Avrupalı olarak da tanımlayabilmektedirler. Bütün bu bölgesel veya küresel düzeydeki yönelimler ve siyasi kaymalar ulus-devletin yarattığı kimliği

zayıflatmakta, insanların içinde yaşadıkları devletle bağlarını sorgulamalarına neden olmaktadır (Giddens, 2008: 87-88).

Küreselleşmenin yarattığı imkanlar sonucu bireylerin kökenleri ve kimlikleri konusunda tercih haklarının olduğunu keşfetmeleri göçmenler üzerinde de büyük etki yaratmıştır. Göçmenin göç ettiği yerde beklenti asimile olması ve anavatanından tamamen kopmasıyken, göçmenler küreselleşmenin yarattığı teknolojik imkanlardan faydalanarak anavatanlarıyla iletişim kurmaya ve oradaki gündemi takip ederek bağ kurmaya başlamışlardır. Kaynak ülke ile göç alan ülke arasında yaşanan bu etkileşim sonucunda “ulusötecilik” ya da “ötede ulusçuluk” (transnationalism) kavramları ortaya çıkmıştır (Yılmaz, 2014: 1696).

Küreselleşen dünyada artık tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar çok sayıda insan sınır ötesi hareket etmektedir. Bu durum dünyanın her yerinde toplumsal yapıyı değiştirerek etnik açıdan çeşitlendirmektedir. Çoğu toplum, tarihinde ilk defa farklı etnik kültürden insanlarla bir arada yaşamak durumunda kalmış, ilk defa kendisinden farklı düşünen, farklı giyinen ve farklı konuşan insanlarla karşılaşmıştır. Giddens’a göre yeni oluşan etnik ve kültürel açıdan karmaşık düzen içerisinde, farklı olanla diyalogu tehlikeli ve korkutucu bulup farklılıkları reddetmek ve geleneğe sığınmak, günümüzde dünya üzerinde devam eden çok sayıda etnik çatışmanın da ifadesidir (Giddens, 2008: 573).

Castles ve Miller’a göre modern ulus devletler azınlıkların siyasi ve kültürel entegrasyonunu sağlamak için bilinçli politikalar izleyebilmektedir. Farklılıklarla başa çıkmanın daha da zorlaştığı küreselleşme döneminde ulus devletin inşası sürecinde etnik grupları birleştirme girişimleri söz konusu olabilmektedir. Ancak Castles ve Miller, bu girişimlerin aşırıya kaçması durumunda azınlıklar üzerinde asimilasyon, dışlama hatta soykırıma kadar varabilen uygulamalarla sonuçlanabileceği konusunda uyarıda bulunmaktadır (Castles ve Miller, 2008: 58-59).

2.1.3. Entegrasyon, Uyum ve Bütünleşme

Günümüz dünyasının hakim yönetim şekli olan modern ulus-devlet hem kültürel hem de siyasi anlamda birliği, bütünlüğü ve aidiyeti içermektedir. Fakat uluslararası göç alan bir ülkede, göçle gelen insanların kültürel farklılığı ulus-devlet yapısı açısından ikilem yaratma riskine sahiptir. Yeni gelen göçmenlerin vatandaş yapıp birleştirilmesi ulus-devletin devamlılığının sağlanabilmesi için elzem olan homojen kültür yapısına aykırı

olacaktır. Diğer yandan göçmenlerin topluma dahil edilmemesi sonucunda ise daha büyük problemler hatta toplumsal çatışmalara kadar varabilen riskler bulunmaktadır (Castles ve Miller, 2008: 55-56). Dolayısıyla göç alan bir ülkede izlenecek entegrasyon, uyum ve bütünleşme politikalarıyla ılımlı bir şekilde toplumsal barışın sağlanması mümkündür.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde entegrasyon kelimesi uyum ve bütünleşme olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada entegrasyon, uyum ve bütünleşme kelimeleri zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılmıştır.

Entegrasyon, toplum içerisindeki bireylerin sahip oldukları kimliklerle içinde buldukları topluma katılma sürecini ifade etmektedir. Bütünleşme sürecinde göçmenlerden beklenen, içinde buldukları topluma ve kültüre kendi kültürlerinden kopmadan uyum sağlayabilmeleridir. Göç alan ülkeden ve o ülkenin vatandaşı olan insanlardan beklenti ise bütünleşme sürecinin sağlıklı gerçekleştirilebilmesi için hazırlıklı olmaları gerektiğidir. Çünkü sosyal bütünleşme kavramı ile uyum bir arada düşünülmelidir ve dolayısıyla hem göçmenler hem de devlet, kurumlar ve toplumun tamamı bir bütün olarak bütünleşmeden sorumlu olmaktadır. Ancak bu şekilde göçmenlerin topluma entegre olmaları kolaylaşacak ve toplumsal güven duygusu bu sayede gelişebilecektir (Akıncı vd., 2015: 70).

Entegrasyonun en önemli noktası çoğunluğun sahip olduğu kültürün, dilin ve düşünce kalıplarının benimsenmesinde hem göçmenlerin ve hem de yerel halkın kendi istekleriyle gerçekleşiyor olmasıdır. Bu açıdan entegrasyon, farklı kültürlerin bir arada yaşamasına yapıcı bir çözüm sunmaktadır (Somersan, 2004: 92).

Her ne kadar entegrasyon farklı kültürlerin bir arada yaşamasına yapıcı bir çözüm sunsa da Kymlicka'ya göre bütünleşme hakkındaki kararın azınlık topluluğun üyeleri tarafından verilmesi gerekmektedir. Çünkü azınlık topluluğun dışındaki kişiler o kültüre ait potansiyeli ve mevcut durumu gerçekçi bir şekilde değerlendiremezler (Kymlicka, 1998: 163).

Toksöz, entegrasyon kavramının asimilasyondan çokkültürlülüğe uzanan anlamlar ifade edebilecek kadar esnek kullanıma sahip olduğunu belirtmektedir. Asimilasyon göçmenlerin hakim toplumsal yapıdan ayırt edilemez hale gelmesi anlamına gelirken, çokkültürlülük ise farklı kimliklere sahip etnik toplulukların toplum içinde heterojen dağılımını ve farklılıklarını tolere eden bir yaklaşıma sahiptir. Bu bağlamda entegrasyon

kavramı birbirinden uç uygulamalara sahip politikaları içerebilmektedir (Toksöz, 2004: 36-39).

Kymlicka'ya göre göçmen entegrasyonun en önemli ayağını sivil toplum oluşturmaktadır. Bununla birlikte göçmen entegrasyonu; özgürlük, demokrasi, insan haklarına saygı, her türlü eşitlikler ve hukukun üstünlüğü prensipleri gibi temel liberal-demokrat değerlere saygıyı gerektirmektedir. Buna ek olarak Kymlicka, entegre olacak grup veya bireylerin ev sahibi toplumun dili, tarihi ve kurumları ile ilgili temel bilgilere sahip olmasının da entegrasyonun olmazsa olmazı şeklinde nitelendirmektedir. En önemlisi devletin ayrımcılık karşıtı kanunlar çıkartması ve buna paralel politikalar üretmesi sürdürülebilir bir entegrasyon için esastır (Kymlicka, 2012: 315).

2.1.4. Asimilasyon (Akültürasyon-Eritme Potası)

Asimilasyon bireyin veya topluluğun sahip olduğu kimlik, kültür ve geçmişten koparak farklı bir yaşam tarzı ve kültürü sahiplenmesi sürecidir. Asimilasyon sürecinde girilen toplumdaki hakim yaşam tarzı ve kültür benimsenmektedir. Dolayısıyla kişi veya topluluk, içerisine girdikleri yeni toplum içerisinde ayırt edilemez hale gelmektedir. Bu süreçte bireyde gerçekleşen dönüşüm hem dışa yansıyan davranışlarda hem de kendi iç dünyasındaki zihniyette meydana gelmektedir (Özmen, 2012: 59).

Uluslararası Göç Örgütü asimilasyon kavramını “bir etnik ya da sosyal grubun – genellikle azınlığın–diğer bir grupta uyumlu hale gelmesi” olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla asimilasyon, bireyin sahip olduğu dil, gelenek, değer ve davranışlarda, hatta temel hayati çıkarılarda değişiklik olması anlamına gelir. Asimilasyon sürecinde söz konusu kişi veya grup, kendi içinde geleneksel kültürel uygulamalarını tamamen bırakmış olmasa da sosyal anlamda toplumsal yaşantıda toplumun diğer üyelerinden ayırt edilemez hale gelecektir. Kültürel entegrasyonun en aşırı hali asimilasyondur (IOM, 2013: 10).

Somersan asimilasyonu “zorunlu uyum” olarak tanımlamaktadır. Ona göre Amerikan tarzı “eritme potası” da asimilasyonun uygulamadaki pratiklerinden biridir. Somersan, Amerika Birleşik Devletleri’nde bütün farklı kimliklerden ortak bir kimlik yaratılmasının söz konusu olmadığını tam tersine göçmenlerin Anglosakson kültürünü, din, dil ve isimlerini, norm ve değerlerini benimsemeye mecbur kaldığını belirtmektedir (Somersan, 2004: 87-88).

Uluslararası Göç Örgütü'ne göre kültürel uyum (akültürasyon) “bilhassa göç hareketleri veya ekonomik yer değişimleri vasıtasıyla farklı kültürlerden gruplar arasında doğrudan ve sürekli temas olmasından kaynaklanan, kültürel adetlerdeki (fikirler, söylemler, değerler, normlar, davranışlar, gelenekler) bir dizi değişim. Kültürel uyum, bir grubun kendi kültürünü özel alanlarında korurken, kamusal hayatlarında baskın kültürün özelliklerini benimsediklerinde gerçekleşir. Kültürel uyum, iki orijinal kültürün unsurlarını sentezleyen yeni bir kültürün ortaya çıkmasıyla da sonuçlanabilir” (IOM, 2013: 62).

Britanya toplumunda özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1960'lı yıllara kadar göçmenlere karşı asimilasyoncu bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu dönemde Britanya'da göçmenlerin topluma katılımı esnasında, geldikleri ülke ve kültürle bağlarını tamamen koparmaları beklenmiştir. Britanya'daki çoğu politikacı ve araştırmacı “asimilasyon” kavramının yanı sıra “entegrasyon” kavramını da zaman zaman kullanmıştır ancak o dönemde sözü edilen “entegrasyon” daha çok asimilasyoncu bakış açısını kabul eden bir kavramı ifade etmektedir (Unutulmaz, 2016: 150-151).

Asimilasyon entegrasyonla kıyaslandığında çok daha baskıcı ve sevimsiz bir politika olarak algılanmaktadır. Diğer yandan uygulanan politikaların çoğu zaman asimilasyon mu entegrasyon mu olduğuna dair kesin bir çizgi çizmek de son derece zordur. Çünkü zaten dezavantajlı konumda olan azınlık grubun özgür seçim hakkı olup olmadığı şaibeli bir durumdur. Bu açıdan Somersan entegrasyon politikalarına kuşkuyla yaklaşılması gerektiği konusunun altını çizmektedir (Somersan, 2004: 92).

2.1.5. Çokkültürlülük

Çokkültürlülük, azınlık grupların farklılıklarını korumalarına müsaade edildiği, etnik ve kültürel farklılıkların toplum içinde tolere edildiği, heterojen ama uyumlu ve istikrarlı bir toplumu ifade etmektedir. Çokkültürlülüğü “farklı kültürlerin bir arada yaşamasını onaylayan bir tanıma politikası” olarak tanımlayan Abadan-Unat'a göre çokkültürlülüğün iki ögesi bulunmaktadır: Birincisi, bireyin sahip olduğu kültürel mirası anlayıp değerli bulması; ikincisi, bireyin kendisinden veya ait olduğu gruptan farklı kültürel miraslara sahip kişi veya gruplara karşı saygılı olması. Bu iki aşamadan sonrası farklı birey ve gruplara demokratik ve siyasi haklara sahip bir şekilde kamusal alanda katılımçılık hakkı verilmesidir. Abadan-Unat'a göre toplum bu aşamada artık demokratik-çoğulcu bir yapıya sahiptir (Abadan-Unat, 2002: 344-345).

“Çokkültürlü” terimi Parekh’in ifadesiyle “kültürel çeşitlilik” anlamına gelmektedir (Parekh, 2002: 7). Abadan-Unat’a göre çokkültürlülük, “bir olgu veya vaka olarak farklı kültürlerin biraradalığına işaret eden antropolojik/sosyolojik bir kavramdır.” Çokkültürlülük kavramıyla ifade edilen ise merkezi veya yerel iktidarın uygulamaya koyduğu ideoloji ve benimsediği politikadır (Abadan-Unat, 2002: 354). Parekh bunun çokkültürlülük gerçeğine verilen standart bir tepki olduğunu belirtmektedir (Parekh, 2002: 7).

Çokkültürlülükle birlikte tek ve homojen kültürün mevcut olduğu ulus-devlet yapısı değişime uğrayarak farklılıkları kontrol eden ve düzenleyen ulus-devlet yapısına dönüşmektedir. Çokkültürlülükte devletler iki farklı pozisyon almaktadırlar: Birincisi Amerika Birleşik Devletleri örneğinde olduğu gibi kültürel ve etnik farklılıklar kabul edilir ancak devlet tarafından sosyal adalet ve etnik kültürlerin korunması gibi bir politika izlenmez. İkincisi ise Kanada, İsveç ve Avustralya örneklerinde görülen devletin doğrudan azınlıkların eşit haklara sahip olmaları için çalıştığı ve sosyal adaletin tesisi için uyguladığı birtakım politikaların izlendiği durumdur (Toksöz, 2004: 40).

1970’li yılların başlarından itibaren Kanada, Avustralya ve ardından Amerika Birleşik Devletleri’nde bir siyasi akım olarak popüler hale gelen çokkültürlülük akımı ardından Avrupa’yı da etkisi altına almıştır. Aynı yıllardan itibaren de Britanya’da asimilasyoncu söylem ve politikalar reddedilmeye başlanmış ve Britanya’da çokkültürlü politikalar etkisini göstermiştir. Özellikle 1980 ve 1990’lar itibarıyla en üst seviyeye çıkan çokkültürlü politikalar Britanya’da 11 Eylül saldırılarına kadar etkisini göstermiştir (Unutulmaz, 2016: 153).

Abadan-Unat’a göre günümüz dünyasında asimilasyon politikaları ve homojen tek tip kültüre dayalı toplumsallaştırma çabaları başarısızlıkla sonuçlanmaktadır. Diğer yandan etnik grupların görmezden gelinmesi ve dışlanması ise azınlıkların direnişçi bir tavır takınmalarına yol açarak onları marjinalleşmeye itmektir. Bu durum sonuçta toplum içerisinde ırkçı, saldırgan bir yapı oluşturmakta ve dolayısıyla toplumsal refahı olumsuz etkilemektedir. Avrupa Birliği’nde olduğu gibi çok yönlü heterojen kimliklerin oluşumuna imkan tanıyan bir yapı göçmenlerin topluma entegre edilmesi açısından çok daha etkili olmaktadır (Abadan-Unat, 2002: 11).

Parekh günümüz çağdaş çokkültürlü toplumları modern ulus-devlet öncesi örneklerinden ayıran dört önemli gerçek olduğunu belirtmektedir (Parekh, 2002: 7-11):

Birincisi; çağdaş çokkültürlü toplumlarda farklı etnik topluluklar yalıtılmış bir hayata sahip değillerdir. Toplumun geri kalanıyla ve birbirleriyle sürekli etkileşim içerisindeyler ve ikincil statüyü kabul etmeyerek hak dağılımında adaletin sağlanmasının beklentisi içerisindeyler. Ancak modernite öncesi toplumlarda azınlıklar baskın grubun kendilerine tanıdıkları hak ve sınırların dışına çıkma teşebbüsünde bulunamazlardı. Parekh, Osmanlı İmparatorluğu'nun Hristiyan ve Yahudi topluluklara batı toplumlarından daha fazla özerklik tanınmasına rağmen kendisini asla çokkültürlü bir ülke olarak görmemesini buna örnek olarak göstermiştir.

İkincisi, çağdaş çokkültürlü toplumlar bireyin kültürüne saygı göstermenin önemini kavramıştır. Kültüre ve farklılıklara saygı eşit yurttaşlık ilkesinin ayrılmaz bir parçasıdır. Günümüzde sosyal adalet kavramının sadece ekonomik ve siyasi hakları değil kültürel hakları ve refah seviyesini de kapsamı gerektiği anlaşılmıştır. Toplum içerisinde ahlaki, kültürel dayatmacılık ve hakim toplumun üstünlüklerinin sürekli vurgulanması baskı ve aşağılamanın hatta şiddetin bir türüdür. Bu tarz uygulamaların sömürgecilik, kölecilik ve hatta soykırıma kadar varan sonuçlarıyla tarihsel süreçte karşılaşmıştır.

Üçüncüsü, küreselleşme çağında homojen ulusal kültür fikri anlamını kaybetmiştir. İletişimin geliştiği, çok uluslu şirketlerin hakim olduğu, teknoloji ve malların serbestçe sınırları geçip hareket edebildiği dünyada kültür de küreselleşmiştir. Çağdaş kültürel çeşitlilik engellenemez bir yapıya bürünmüştür ve evrensel bir gerçeklik haline gelmiştir.

Dördüncüsü, çağdaş çokkültürlü toplumlar uzun yıllar hüküm süren ulus-devletin tek tipleştirici kültür anlayışının ardından ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, modern ulus-devletin etkisi altında bireyler homojenlik-birlik ve eşitlik-tek tiplik kavramlarını birbiriyle aynı şey olarak algılamaya başlamışlardır.

Kymlicka'ya göre, çokkültürcü politikaların en iyi sonuçları göçmen grupların orijinlerinin çeşitli olduğu toplumlarda görülmektedir. Yani göçmenlerin baskın bir şekilde aynı etnik kökene ve aynı ülkeye ait olması çokkültürlülüğü olumsuz yönde etkilemektedir (Kymlicka, 2012: 298).

2.1.6. Uluslararası Göç ve Irkçılık

Uluslararası Göç Örgütü ırkçılık kavramını “belirli bir ırkı ve/veya etnik grubu fiziksel ve kültürel özelliklerine dayanarak başkalarından üstün kılan, ekonomik hakimiyet ve kontrol kazandıran ideolojik yapı” olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda ırkçılık, zekayı,

kültürel özellikleri ve ahlaki tavırları kapsayan ırksal üstünlüğe olan inancı ifade etmektedir (IOM, 2013: 42). Irkçılık, farklı ırka ait olduğu düşünülen kişilerin davranış ve yeteneklerine ilişkin önyargıları, kehanetleri ve ırk ayrımcılığını içermektedir. Egemen grubun çıkardığı kanunlar, politikalar ve idari uygulamalar bir grubun dışlanması veya ayrımcılığa uğramasına neden oluyorsa bu durum yapısal veya kurumsal ırkçılık olarak tanımlanmaktadır. Ancak ayrımcılık ve dışlama egemen grubun üyeleri tarafından sergileniyorsa bu durumda enformel ırkçılık söz konusudur (Castles ve Miller, 2008: 48).

Somersan, günümüzde kurumsal ırkçılığın hem yasal hem de tüm toplumsal yapıya sirayet etmiş sistematik ırkçılık olduğunu belirtmektedir. Polis, eğitim, sağlık, bürokrasi ve diğer tüm kurumlarda belirli bir gruba karşı adil olmayan yaklaşımların tamamı kurumsal ırkçılıktır. Somersan bu bağlamda kurumsal ırkçılığı “bir grubun diğerlerine göre avantajlı konumunu, iktidarını korumak ve meşru kılmak için yürürlüğe konan kurumsal politikalar” şeklinde tanımlamaktadır. Dolayısıyla ırkçılık direkt ve kasıtlı olabileceği gibi kasıtsız veya gizli şekillerde de olabilmektedir. Her ırkçı davranış sonucu ortaya yeni bir ırkçı davranış çıkar, dolayısıyla toplumsal yapı içerisinde ırkçılık kendini yeniden üreten ve sürdüren bir niteliğe sahiptir (Somersan, 2004: 75).

Irkçılık her zaman genetik anlamda biyolojik farklılıklara ve ırka dayalı olmayabilir. Özellikle çağdaş ırkçılık, kültür, dil, din veya buna benzer diğer unsurlarda birtakım işaretlerle ilişkilendirilebilmektedir. Somersan’a göre çağdaş ırkçılık kültürel hiyerarşiyi temel almaktadır. Buna göre çağdaş ırkçılık kapsamında farklı kültürlerden insanların bir arada yaşamasının doğal olmadığı, farklı kültürel grupların ayrı yaşaması gerektiği savunulmaktadır (Somersan, 2004: 43). Castles ve Miller da çağdaş ırkçılığa örnek olarak Avrupa’daki anti-Müslüman ırkçılığı göstermiştir. Ancak bu örnekte Müslümanlığın yine de Arap-Afrikalı yüz hatlarıyla ilişkilendirildiğini, dolayısıyla yine görünür işaretlerden yola çıkıldığı belirtilmiştir (Castles ve Miller, 2008: 48-49).

2.2. Entegrasyonun Boyutları

2.2.1. Sosyo-kültürel Boyut

Göç edilen ülkede göçmenler genel olarak birer “yabancı” olarak algılanmaktadır. Çünkü göçmenler bu topluma sonradan katılmışlardır ve dolayısıyla toplumun gündelik yaşantısındaki en temel durumlara karşı uyum sağlamakta dahi zorluklar yaşamaları söz konusudur. Göksel, göçmenlerin yeni girdikleri topluma uyum sağlama süreçlerini “kendini

yeniden yaratma süreci” şeklinde ifade etmektedir (Göksel, 2019: 121). Bu süreçte göçmenler kendi istekleriyle kendilerini yeniden şekillendirecekleri zorlu bir sürece girmektedirler. Bu zorluğun en temel sebebi göçmenlerin ait olduğu toplumun sosyo-kültürel değerleri ile göç ettikleri ülkenin sosyo-kültürel değerlerinin birbirinden farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Özmen bu farklılığı “kültürler arası çatışma” olarak tanımlamaktadır (Özmen, 2012: 66).

Parekh, kültürün toplumların siyasi, ekonomik ve diğer bütün kurumlarını biçimlendiren ve aynı zamanda bu kurumlar tarafından da biçimlendirilen bir özelliği olduğunu vurgulamaktadır. Kültürün yapılandırıcı ve biçimlendirici niteliğinden dolayı baskın sınıf, kültürü bir meşruiyet ve güç kaynağı olarak görmektedir. Dolayısıyla Parekh’e göre tüm kültürel çatışmaların siyasi ve ekonomik boyutu söz konusudur. Bu nedenle kültür söz konusu olduğunda çatışma ve değişim de söz konusu olmaktadır (Parekh, 2002: 196). Modern devletin en temel özelliği vatandaşların kimliklerinden bağımsız olarak eşit haklara sahip olmalarıdır. Diğer yandan modern devlet, özünde yer alan homojen kültür- ulus devlet eğilimi sonucunda farklı etnik kökene mensup kişi veya gruplar üzerinde bir baskı ve adaletsizlik aracına dönüşebilmektedir (Parekh, 2002: 229-232). Bu bağlamda sosyo-kültürel bütünleşme çokkültürlü bir toplumda sosyal adaletin ve toplumsal refahın sağlanabilmesi için hayati bir öneme sahiptir.

Özmen’e göre, göç alan bir toplumun sağlıklı bir şekilde sosyal hayatını sürdürmesi ancak sosyo-kültürel alanda göçmen entegrasyonunun sağlanmış olmasına bağlıdır. Farklı etnik ve kültürel grupların bir arada yaşadığı toplumlarda kültürel entegrasyonun tam anlamıyla sağlanamamış olması bu grupların hakim toplumdaki dışlanmalarına ve sonuçta toplumdan kopuk bir yaşam sürmelerine sebep olmaktadır. Özellikle azınlık grup içerisinde yetişen gençlerin marjinal bir yaşam tarzına sahip olmalarıyla sonuçlanabilmektedir. Kültürel entegrasyon sağlanmadığı için, dışlanmış grubun marjinalleşmesi ve toplumun hakim kültürel değerlerinden daha da uzak hale gelmesi sonuçta bu grubu ayrımcılığa ve dışlanmaya daha da açık hale getirmektedir (Özmen, 2012: 66).

Göçmenlerin sosyo-kültürel uyumunun sağlanamamış olması sonuçta onların toplumun genelinin sahip olduğu sosyal haklara ve yaşam standartlarına sahip olamamalarına neden olmaktadır. Bu da toplumdan izole bir yaşam sürmeleri anlamına gelmektedir. İzolasyon fiziksel olarak da gerçekleşmektedir. Göçmenler mekânsal açıdan da etnik gettolar oluşturarak bir arada ama toplumdan ayrı bir yaşam sürmektedirler. Batı

Berlin’de yer alan Kreuzberg semtindeki Türk grubu ile Avustralya’da Melbourne’nün Carlton, Sidney’in Leichhardt ve Fairfield bölgelerindeki İtalyan etkisi buna örnektir (Castles ve Miller, 2008: 304).

Sosyo-kültürel uyumun gerçekleştirilmesi toplumdaki tüm grupların birbiriyle uyumlu hale gelmesi anlamına gelmektedir. Topluma entegre olması beklenen göçmen grubunun entegrasyonunu tek başına gerçekleştirmesi ise imkansızdır. Çokkültürlü toplumlarda ideal olan devlet-toplum ve göçmenlerin iş birliği yaparak karşılıklı uyumu yakalamalarıdır. Özellikle sosyo-kültürel uyumun gerçekleşebilmesi için entegrasyonun özellikle devletin regüle edebileceği eğitim, politika, hukuk ve ekonomik boyutlarının da sorunsuz olarak gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir.

Göçmen entegrasyonunun sosyo-kültürel boyutu kapsamında dil eğitimi, kültürel oryantasyon programları, aile bütünlüğü ve ailenin birleştirilmesi konuları temel olarak ele alınması gereken konulardır (Şeker, Sirkeci ve Yüceşahin, 2015: 54-55). Bunun yanı sıra toplumun değerlerini benimseme ve kültürel özelliklerini tanıma, toplumun bireyelerine duyulan güven ve yakınlık derecesi, aidiyet hissi ve dile hakimiyet kültürel entegrasyonun derecesini ölçülemek için kullanılacak göstergelerdendir (Unutulmaz, 2016: 144).

2.2.2. Sosyo-ekonomik Boyut

Küreselleşmeyle birlikte ülkeler arasındaki iktisadi işbirliklerinin artması ve ülkelerin emek piyasalarının uluslararası düzeye gelmesi sonucunda göç akımları hızlanmıştır. Bu bağlamda bireyler buldukları ülkeleri terk ederek daha iyi bir iş, yüksek yaşam standartları ve daha iyi bir gelecek beklentisiyle göç etmeye meyilli hale gelmişlerdir.

Göçe iten nedenler ne olursa olsun göçmenler buldukları ülkede yabancı durumdadırlar. Kültürleri, dilleri ve dış görünüşleri farklı olduğu için ilk etapta sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadırlar. Bu dışlanma sadece sosyal çevreyle sınırlı kalmayıp emek piyasası içerisinde de devam etmektedir. Göçmenler hakim kültüre adapte olamadıkları gerekçesiyle sınırlı alanda iş bulma imkanına sahiptirler. Göçmenler çoğunlukla yerleşik halkın düşük ücret, uzun ve zor çalışma şartları yüzünden çalışmaya gönüllü olmadığı, iş kazası ve meslek hastalığı risklerinin yüksek olduğu sektörlerde istihdam edilmektedir. Göçmenler bu sektörlerde çoğu zaman geçici işçi olarak ve kayıtdışı şekilde istihdam edilmekte, dolayısıyla herhangi bir iş güvencesine ve sağlık sigortasına

sahip olamamaktadırlar. Asgari geçim seviyesinin altında kazanca sahip olan göçmenlerin ise ekonomik açıdan zor durumda olmaları onların toplumsal hayata entegre olmalarının önündeki en büyük engellerden biridir. Kymlicka'ya göre göçmenlerin çalışması konusu diğer tüm faktörlerden önce gelmektedir ve entegrasyonun kilit parçasıdır (Kymlicka, 2012: 315). Zira emek piyasasına yerleşik halkla eşit şartlar altında adil bir şekilde giriş yaptıktan sonra göçmenlerin topluma uyumlarının önündeki engellerden en önemlisi kalkmış olacaktır ve entegrasyonun diğer boyutları bu aşamadan sonra kolaylıkla gerçekleşecektir. Bu bağlamda entegrasyonun ekonomik boyutu hem göçmenler açısından hem de ev sahibi ülke açısından bir nevi kilometre taşı olarak düşünülebilir.

Göçmenlerin emek piyasasında karşılaştıkları ayrımcılığın iki boyutu vardır: Birincisi maaş eşitsizliği, ikincisi ise göçmenlerin becerilerinin eksik değerlendirilmesidir. Bu bağlamda göçmenler iş pozisyonlarına erişme imkanlarına sahip olsalar bile eşit iş için yerli halk kadar kazanamayacakları anlamına gelmektedir. Bununla birlikte göçmenlerin aldıkları eğitimin eksik değerlendirilmesi, vasıflarının değerinin düşürülmesi ve becerilerinin görmezden gelinmesi de sonuçta yerli halk kadar verimli çalışamayacakları yargısı yaratmaktadır. Dolayısıyla bu durumda göçmenler sahip oldukları kapasite ve beceri seviyesinin çok altında pozisyonlarda istihdam edilmektedirler (Göksel, 2019: 149).

Tarihsel açıdan Almanya örneğine bakıldığında, özellikle 1960-1970'li yıllarda göçmen işçilerin emek piyasasının en alt basamağındaki vasıfsız işlerde son derece düşük ücretlerle istihdam edildikleri gözlemlenmektedir. Vasıflı işçiler, nitelikleri göz önüne alınmaksızın ölü iş kollarında çalıştırılmışlardır. Kamu sektöründeki hurda toplama, temizlik ve hazır yemek sektörü “göçmen işleri” olarak nitelenmekteydi. Bununla birlikte göçmenlerin emek piyasasında ayrımcılığa maruz kalmasının en önemli nedenlerinden biri de göçmenlerin düşük statülü işlerde istihdam edilmelerini teşvik eden hukuki düzenlemelerdir. Bu durumdan en çok etkilenen kesim ise göçmen olmanın yanı sıra bir de cinsiyetçi ayrımcılığa maruz kalan kadın işçiler olmuştur. Tüm emek piyasası içinde göçmen kadınlar en ağır çalışma şartlarına, en düşük statü ve maaşa sahip gruptur (Castles ve Miller, 2008: 300).

Almanya'da 1950'li yıllarda göçmen işçilerin sanayi sektöründe giriş düzeyinde iş bulmaları kolayken 1990'lı yıllarda göçmenlerin işsiz kalma durumunda artış olmuştur. 1990'lı yıllarda göçmenler çoğunlukla geçici işçi statüsünde istihdam edilme imkanına sahip olmuştur. Bu durum kendi içinde bir kısır döngüye yol açmıştır. Düşük vasıflı işlerde

çalışıp düşük ekonomik gelire sahip olan göçmenler sonuçta kötü eğitim koşullarına, kötü yaşam koşullarına ve etnik görüntüleri nedeniyle ırkçı yaklaşımlara maruz kalmışlardır. Bu da sonuçta göçmenlerin belirli bir bölgede toplumdan izole bir hayat sürmelerine yol açmıştır. Toplum tarafından “güvensiz” ve “marjinal” olarak damgalanarak sosyal yaşamdan daha da dışlanmalarına sebep olmuştur (Castles ve Miller, 2008: 302-303).

Göçmenlerin içinde bulunduğu dezavantajlı konum, içinde buldukları sosyo-ekonomik şartlar nedeniyle kırılması zor bir kısır döngü haline gelmektedir. Devletin toplumsal refahı sağlamak amacıyla verdiği hizmetler, göçmen entegrasyonunun sosyo-ekonomik boyutu kapsamında, istihdam, barınma, mültecilerin eğitimi, kamu hizmetleri, sağlık hizmetleri ve sosyal güvenlik alanlarındadır (Şeker, Sirkeci ve Yüceşahin, 2015: 54).

Entegrasyonun sosyo-ekonomik boyutu, buldukları ülkede göçmenlerin istihdama katılımlarını ifade etmektedir. Bunu ölçümleyebilmek için birtakım gösterge ve istatistiki veriler tanımlanmıştır. Göçmenlerin yaptığı iş başvurusu sayısı, davet edildikleri iş mülakatı ve aldıkları iş teklifi sayısı, kendi işini kuran ve işleten göçmen sayısı, göçmenler arasındaki işsizlik oranı, istihdamın meslekler ve sektörler arasındaki dağılımı, göçmenlerin ekonomik göstergelerinin (gelir düzeyi, ev sahibi olma oranı vb.) toplumun geri kalanıyla kıyaslanması göçmen entegrasyonunun sosyo-ekonomik boyutunu ifade eden sayısal veriler olarak kullanılmaktadır (Unutulmaz, 2016: 145).

2.2.3. Eğitim Boyutu

Zorunlu eğitimin ulus devlet yapısı içindeki rolü, bireyi özgürleştirmekten ziyade aslında bireyi ulus devletin modern yapısına uygun bir şekilde şekillendirmektir. Carlson ve Rabo'ya göre ulus devletin öncelikle kendi yapısına uygun “doğru” eğitim sistemini inşa etmesi, ardından “doğru” öğrenciyi şekillendirmesi gerekmektedir. Modern örgün eğitim, ulusal politikalarla biçim kazanan bir resmi müfredata ve ders kitaplarına sahiptir. Birey bir vatandaş olarak bu resmi müfredatın içerisinde inşa edilmektedir (Carlson ve Rabo, 2011: 20).

Ulus devletin inşası sürecinde eğitime kilit bir rol atfedilmiştir ve ulus devlet eğitim politikalarını tanımlayıcı konumdadır. Bu durum yeni kurulan ulus devletlerin tamamında geçerli olmakla birlikte özellikle Türkiye açısından Batılılaşma, modernleşme ve dini bir toplumdan modern bir topluma dönüşme aşamasında eğitimden bir araç olarak yararlanmak hedeflenmiştir. Yeni vatandaşlık kimliği milli eğitim politikaları sayesinde şekillenmiştir.

Bu sayede bireylerde ulus bilinci geliştirilmiş ve ulus devletin meşruiyet temelleri sağlamlaştırılmıştır. Türkiye’de eğitim, günümüzde hala devletin dayattığı resmi politikalarla şekillenmekte ve merkezden kontrol edilmektedir. Türkiye’deki ulus bilincinin geliştirilmesinde üretimi ve içeriği merkez tarafından yapılan ders kitaplarının rolü büyüktür (Kancı ve Altınay, 2011: 58-62).

Kancı ve Altınay’a göre Türkiye’de okutulan ders kitaplarının içeriğindeki militarist yaklaşımlar çokkültürlüğe kapalı, hatta çokkültürlülüğü bir tehdit olarak algılayan bireyler yetiştirmektedir (Kancı ve Altınay, 2011: 62-63). Bu bağlamda Türkiye açısından bakılacak olursa, en başta yerleşik halkın, çocukluk yıllarında aldığı eğitimin etkisiyle çokkültürlü toplumdaki uzak olduğu söylenebilir. Entegrasyonun çift taraflı olduğu göz önüne alındığında, eğitimin yerleşik halkın bilinçlenmesi ve göçmen entegrasyonunu içselleştirmesi açısından önemi ortaya çıkmaktadır.

Türkiye ve Türkiye örneğine benzer ülkelerde göçmenler, ulus devletin biçimlendirip kontrol ettiği örgün eğitim sistemi içerisinde kendi dillerini, geçmişlerini ve kültürlerini ortaya koyabilecekleri bir alan bulmakta zorluk çekmektedirler. Buna bir çözüm olarak İngiltere, ABD, Kanada ve İspanya’da çokkültürlü eğitim politikaları yaygın hale gelmiştir. Bu bağlamda iki dilli eğitim ve anadilde eğitim birçok ülkede eğitim sistemine dahil edilmiştir. Farklılıkları yok saymak yerine farklı din ve etnik kökene mensup bireylerin farklılıklarını kabul ederek onların ihtiyaçları doğrultusunda politikalar uygulamak iç barışın sağlanması açısından son derece önemli bir adımdır (Kaya ve Aydın, 2014: 14-16).

Göçmen ailelerin çocuklarının iyi bir örgün ve mesleki eğitim almaları sonuçta onların ebeveynlerine nazaran çok daha nitelikli işlerde çalışma imkanlarına sahip olmalarını sağlamaktadır. Avustralya’da 1991 yılında yapılan nüfus sayımına göre Yunan kökenli birinci kuşak erkek göçmenlerin üniversite mezunu oranı %2 iken, bu kişilerin erkek çocuklarının üniversite mezunu oranı %18.8’dir. Ancak iyi eğitim almamış ikinci kuşak göçmenlerin kalıcı işlerde istihdam edilme oranı özellikle 1980’lerde Almanya örneğine bakıldığında oldukça düşüktür (Castles ve Miller, 2008: 302).

Göçmen entegrasyonunun eğitim boyutu, temel ve zorunlu eğitimin ötesinde akademik ve mesleki eğitim gibi entegrasyonun kilometre taşı sayılabilecek bir boyutunu da ifade etmektedir. Örneğin göçmenlerin mesleki eğitime erişim imkanları ve bu eğitimleri tamamlama istatistikleri, yüksek akademik eğitime erişim ve tamamlama istatistikleri, kendi

ülkesinde elde ettiği dereceleri geçerli saydırabilme ve meslekleri uygulayabilme istatistikleri göçmenlerin uyumunun eğitim boyutunu ifade etmektedir (Unutulmaz, 2016: 145). Bu veriler aynı zamanda göçmenlerin toplum içindeki sosyal statülerini de belirlediği için sosyo-ekonomik entegrasyonu da gözlemlemek mümkündür.

2.2.4. Politika Boyutu

Modern dünyada devletlerin yapısında teorik olarak kültürel homojenliği kendisine baz alan ulus devlet biçimi hakimdir. Ancak günümüz küresel dünyası artık çokkültürlüdür. Dolayısıyla göçmenlerin etnik ve kültürel olarak toplumun hakim yapısından farklı olmaları sonuçta modern ulus devlet açısından bir ikilem yaratmaktadır. Bu bağlamda devletin göçmenleri kendi hakim toplumsal yapısına dahil etmek yerine yok sayan ve ayırıştırıcı politikalar izlemesi sonucunda zaten dezavantajlı olan azınlık göçmen grupları daha da eşitsiz hale getirecek, sonuçta çatışma ortamına kadar varan toplumsal huzursuzluklara yol açacaktır.

Sınırlı bir coğrafi alan üzerinde ekonomik ve siyasi ilişkileri düzenleyen devlet bütün gücünü halktan almaktadır. Halk ise modern ulus devlette aynı kültüre, aynı tarihe ve ortak mitlere sahip, ortak bir ekonomiyi, yasal hakları ve ödevleri paylaşan insan topluluğudur. Bir ulus devlete ait olmak yani vatandaşlık, yasa ve anayasayla tanımlanmıştır.

Ulus devlet içerisinde azınlık olan göçmenleri hakim toplumla bütünleştirme girişimleri Castles ve Miller'a göre azınlık gruplar açısından dışlanma, asimilasyon hatta soykırım anlamına gelebilmektedir. Özellikle küçük göçmen grupların dışlanması ve baskıya uğraması çok daha olasıdır. Örneğin Avrupa ülkelerinde geçmişte Yahudi ve Çingenerler bir devlet politikası olarak bu tarz uygulamalarla karşı karşıya kalmışlardır (Castles ve Miller, 2008: 57-58).

Martikaninen, devletin göçmenlerle işbirliği kurabileceği yolları politik entegrasyon şeklinde tanımlamıştır. Politik entegrasyon göçmenlerin kendi politik kararlarını verebilecekleri alanları, örneğin vatandaşlık elde etme ve yasal haklar gibi konuları kapsamaktadır. Göçmenlere karşı ayrımcılıkla mücadele etmek için çıkarılan yasalar, vatandaşlık elde etme ile ilgili imkanlar veya sınırlılıklar politik entegrasyonun birer parçasıdır. Böylece göçmenler toplumda sadece alıcı rolünden çıkıp verici duruma geleceklerdir (Martikaninen, 2010: 266).

Göçmenlerin buldukları ülkede vatandaşlığa geçme oranı, meslek odalarına, sendikalara, derneklere katılım oranları, siyasal partilere katılma ve oy verme oranları göçmenlerin entegrasyonunun siyasi boyutunu ifade etmektedir. Bunun yanı sıra göçmenlerin buldukları ülkede yerel, bölgesel ve ulusal yönetimlere aday gösterilmeleri veya seçilerek görev almaları da yine siyasi entegrasyonun göstergesi olarak kabul edilmiştir (Unutulmaz, 2016: 144).

2.2.5. Hukuki Boyut

Devlet, modern ulus-devlet sistemi içerisinde adaletin tek kaynağıdır. Devletten vatandaşlarına her alanda eşit ve adil bir muamelede bulunması beklenmektedir. Çokkültürlü bir toplumda çoğunlukta topluluk tüm vatandaşlara eşit şartlar sağlasa bile ulusal kimliğin varlığı daima kendi ayrıcalıklı konumunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda hiçbir zaman kendi ülkesini paylaşma fikrine açık değildir. Tüm azınlıklara çoğunlukla eşit haklar tanınmış olsa da ülke bir ulusa ait devlettir ve o ulusun kendine ait milli marşı ile resmi bir tek dili vardır. Örneğin Makedon Anayasası'na göre devlet, "Makedon halkının ulusal devleti" olarak tanımlanmaktadır. Yine Romanya Anayasası tüm azınlıklara eşit haklar tanınmasına rağmen devletin temelini etnik Romenlerin birliği olarak tanımlamakta, ülkenin anadili olarak Romence'yi, "Uyanın Romanyalılar"ı da milli marşı olarak kabul etmektedir. Parekh bu tip uygulamaların azınlıkları mağdur duruma düşürerek yabancılaştırdığını vurgulamaktadır. Ona göre bu durumda azınlıklar "ikinci sınıf" statüye itilmekte ve aşağılanmaktadır (Parekh, 2002: 294-300).

Çokkültürlü bir toplumda adaletin sağlanması en önemli önkoşullardan biridir. Ancak tek başına adalet entegrasyonunun sağlanması için yeterli değildir. Göçmen grupların toplum içerisinde kendilerini rahat, güvende ve en önemlisi o toplumun bir parçası olarak hissetmeleri için adaletin yanı sıra ortak bir ulusal kimlik bilincine ve çoğulcu bir toplu kültüre ihtiyaçları vardır. Ulusal kimlik bilincinin genişletilmesi ve toplumun tüm kesimlerini kucaklayıcı bir hale getirilmesi gerekmektedir. Ancak bu yolla farklı birey ve topluluklar politik toplulukla bütünleşip özdeşleşebileceklerdir. Parekh, çokkültürlü bir toplumda bu şartların yerine getirilmesiyle topluluklar arasında ortak bir aidiyet duygusunun oluşacağını belirtmektedir. Bireyler kültürel kimlikleri tanınıp saygı gördüğü için bir bağ kuracak ve gönüllü olarak sadık kalmak isteyeceklerdir (Parekh, 2002: 300-303).

Diğer yandan devletler bir göç dalgasıyla karşı karşıya kaldıklarında kendi içsel dinamikleri ve kapasiteleri çerçevesinde göçmenleri kabul veya reddetmektedirler. Devletlerin göçü ve göçmenleri ele aldıkları, göç sürecini ve sonrasını düzenledikleri yasalar, mevzuat ve uluslararası anlaşmalar entegrasyon kabiliyetinin en önemli belirleyici faktörlerinden biridir. Göçmenlerin yerleşik halkla aralarındaki ilişkiler ve toplumsal adaletin sağlanması tamamen göçmenlere ilişkin mevzuata bağlıdır. Yeni gelenlerin sahip olacağı yasal statü (göçmen, sığınmacı, mülteci gibi), devlet karşısında talep edebilecekleri hakların da belirleyicisidir. Bütün bu hukuki düzenlemeler ev sahibi devletin tekelindedir. Bu bağlamda devletin çıkarlarının ön plana alınıp göçmenlerin çıkarları ikinci planda kalabilmekte ve birtakım şartlara bağlanabilmektedir. Bu durum da göçmenlerin içinde buldukları dezavantajlı konumun daha da pekişmesine yol açmaktadır (Çatır, 2016: 218-220).

Devletlerin sahip olduğu yasal düzenlemeler göçmenlerin hangi koşul ve haklarla ülkeye kabul edileceğini düzenlemekle kalmamakta, aynı zamanda ülkeye yerleştikten sonra hangi şartlar altında yaşayacaklarının da belirleyicisi olmaktadır. Yine devletin yasal düzenlemeleri göçmenlerin vatandaşlık statüsüne sahip olma şartlarını, hak ve yükümlülüklerini belirlemektedir. Devletin belirleyeceği kanunlar keyfi uygulamaların önüne geçmek ve evrensel insan hakları ilkelerinin kusursuz uygulanması açısından son derece önem teşkil etmektedir (Çatır, 2016: 220).

2.2.6. Güvenlik ve Suç Boyutu

Göçün güvenlik meselesi haline gelmesi özellikle ABD'deki 11 Eylül 2001 terör saldırılarına karışan kişilerin göç yollarını kullanarak ABD'ye giriş yapmış olmasıyla birlikte tüm dünyada gelişen bir süreç olmuştur. Ardından 11 Mart 2004'te Madrid, 7 Temmuz 2005'te Londra ve 21 Mart 2012'de Toulouse'da yaşanan terör olaylarının ülkedeki yerleşik göçmenler tarafından yapılmış olması göçmenlik algısını tümüyle olumsuzlayan bir süreç yaratmıştır. Bu olumsuzluktan sadece düzensiz göçmenler ve sığınmacılar değil, ülke içinde hali hazırda yasal bir şekilde yaşayan veya çalışan göçmenler de etkilenmiştir ve yerleşik halk tarafından güvensizlikle karşılanmıştır (Akçapar, 2016: 566).

Batılı devletlerin göç olgusunu çoğunlukla insan ticareti, uyuşturucu kaçakçılığı, terörizm ve uluslararası suçlarla birlikte anması göçmenlerin ötekileştirilmesine yol açmakta ve bu durum toplum genelinde göçmenlerle ilgili önyargılar yaratmaktadır. Örneğin,

Danimarka toplumunda yabancı düşmanlığının artması sonucu göçmenler direniş göstermiş ve bu da entegrasyon sürecini olumsuz etkilemiştir (Özmen, 2012: 23).

11 Eylül 2001 terör saldırılarının ardından ABD’de göçmenlere karşı sert düzenlemeler yürürlüğe sokulmaya çalışılmıştır. Yine, 2002 yılında büyük bir kısmı Endonezyalı olan on binlerce göçmen Malezya’dan sınır dışı edilmiştir (Castles ve Miller, 2008: 257).

Bir yandan küreselleşen emek piyasası diğer yandan 11 Eylül olaylarının yarattığı etki, sonuçta Avrupa Birliği ülkelerinin göç ve sığınma politikalarını yeniden gözden geçirmelerine neden olmuştur. Avrupa Birliği ülkeleri bir yandan uluslararası rekabette söz sahibi olabilmek için göçmenlerin ucuz işgücünden faydalanmak istemekte diğer yandan seçici kriterler getirme yoluyla ve göçmen alımında belirleyici davranarak göç akımını frenlemeye çalışmaktadır. Avrupa Birliği ülkeleri göçmen işgücünün yaşını, cinsiyetini ve yapısal özelliklerini belirlemeye çalışmakta, böylece hem Birlik açısından güvenlik sorunu yaratmayacak hem de hızlı ve kolayca asimile olacak kişileri göçmen olarak tercih etmektedir (Abadan-Unat, 2017: 364).

Uluslararası göç ve yabancı düşmanlığının yükselişi sonuçta devletlerin göçmenlerle ilgili kamu politikalarını da yakından etkilemiştir. Son yıllarda göçmenler artık ekonomik olarak değer yaratan veya korunmaya ihtiyaç duyan dezavantajlı grup olarak görülmekten ziyade toplumun düzenini bozan, ekonomik ve kültürel olarak zarar veren unsurlar olarak görülmeye başlanmıştır. Bu algı sadece yasadışı göçmenler için değil düzenli göçmenler açısından dahi Avrupa Birliği ülkelerinde bu şekildedir. Yasadışı yollarla Avrupa Birliği sınırlarına giren kişilerin topluma entegrasyonu için ayrılan bütçenin ülkelerin ekonomisi üzerinde ciddi anlamda finansal yük oluşturduğu sürekli olarak tartışma konusu yapılmaktadır. Suç oranlarındaki artış, vergi yüklerinin artması ve toplumsal gerilimin yükselmesi göçmenlerin varlığı ile ilişkilendirilmektedir (Satur, 2008: 7).

Uluslararası göç hareketleri devletin hem dış güvenliği hem de iç güvenliği ile ilgili alanlarla ilişkili bir konu olarak ele alınmaktadır. Sınır ötesi organize suçların önlenmesi, sınırların güvenliği, polis ve adli konularda Avrupa Birliği ülkeleri aralarında işbirliği yapmak üzere EUROPOL (Avrupa Polis Teşkilatı), CEPOL (College Européen de Police-Avrupa Polis Koleji), EUROJUST (Avrupa Adli İşbirliği Birimi), FRONTEX (Dış Sınırlarda Operasyonel İşbirliği Avrupa Ajansı) gibi birtakım uluslararası düzeyde kurumsal yapılanmalara başvurmuştur (Özer, 2015: 84). Bu bağlamda 2016 yılında özellikle göçmen

kaçakçılığı ile mücadele amacıyla bir merkez açan EUROPOL (Avrupa Polis Teşkilatı), 2017 yılının sonu itibarıyla 65 bin göçmen kaçakçısını veri tabanlarına kaydedip izlediklerini bildirmiştir (“Europol 65 bin göçmen”, 2018).

Günümüzde tüm dünyada uygulanan güvenlik önlemleri göçü engellemeye yöneliktir. Çünkü bilhassa düzensiz göç organize suç ve tehlike gibi algılanmakta, bu da sonuç olarak göç politikalarının insani yönünü kaybederek bir güvenlik sorunu haline gelmesine neden olmaktadır. Uygulamalar pratikte göçmenleri sınır dışı etmeyi meşru kılar niteliktedir. Zaten insan ticareti sürecinde sömürüye maruz kalan göçmenlerin ülkelerine geri gönderilmeleri desteklenmektedir (Atasü-Topçuoğlu, 2016: 508).

Diğer yandan göç açısından güvenlik önlemlerinin yüksek boyutlara getirilmesi toplum nezdinde göçmenlerle çoğunluk arasındaki uçurumu daha da açmaktadır. Yerleşik halkın göçmenlerle entegre olma yolu bu şekilde kapatılmaktadır. Onların gözünde göçmenlerin suç oranlarını arttıran, ekonomik olarak da kendilerine yük olan ve refah devletinin imkanlarını kötüye kullanan kişiler olarak algılanmalarına neden olmaktadır. Dolayısıyla sonuçta ayrımcılık, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı yükselerek ayrı bir güvenlik sorunu daha ortaya çıkmaktadır. Göçün güvenli hale getirilmesi kapsamında yapılan müdahaleler sonuçta “biz” ve “onlar” ayrımını derinleştirerek entegrasyonu imkansız hale getirmektedir. Diğer yandan göçmenlerin ve toplumun çatışmasına yol açmakta ve şiddete kadar varan sonuçlar doğurmaktadır (Akçapar, 2016: 566-567).

Çokkültürlü bir toplumda göçmenler ve toplumun tamamı açısından güvenliğin sağlanması uyumun başarıyla gerçekleşmesine bağlıdır. Entegrasyon göç ve güvenliği etkileyen, yönetilmesi ve planlanması gereken uzun vadeli bir süreçtir. Castles ve Miller’a göre güvenliği sağlamak için alınan önlemler, sınırların yükseltilmesi ve göçü engellemeye yönelik yasalar hiçbir şekilde terörü caydırma konusunda başarılı değildir. Tam aksine entegrasyon sürecini olumsuz etkilediği için riskler taşımaktadır. Göçmenleri dışlayıp göçü tersine çevirmeye yönelik her türlü politika ve yasa uzun dönemde çatışma yaratma riskine sahiptir. Bu tip politikalar göçmenlere karşı ırkçı eğilimleri ve göçmen karşıtı şiddet riskini arttırmaktadır (Castles ve Miller, 2008: 399-400).

2.3. Entegrasyonu Etkileyen Faktörler

2.3.1. Sosyal Politikalar

Toplum içerisinde göçmenler “yeni gelen” pozisyonundadır. Buldukları ülkeyle ilgili bilgileri sınırlıdır. Hakim toplumun da onlara dair bilgisi sınırlıdır. Bu bağlamda ortada bir “yabancılaşma” ve “bilinmeyen” durumu söz konusudur. Bütün bu tanımlamalar göçmenlerin toplumla bütünleşmemiş olduğunu ifade etmektedir (Kümbetoğlu, 2016: 75).

Çokkültürlü bir toplumda azınlıktaki bir gruba veya göçmenlere karşı eşitliğin sağlanmasından da öte ek birtakım haklar ve pozitif ayrımcı uygulamalar da söz konusu olabilmektedir. Bu özellikle zaten dezavantajlı olan göçmen azınlık grubu toplumun geri kalanıyla eşit hale getirmek için uygulanabilmektedir. Bununla birlikte bu tür uygulamalar toplumsal, kültürel ve politik entegrasyonun da hızlı bir şekilde gerçekleşmesi için son derece önemli teşviklerdir. Azınlıktaki göçmenlere uygulanan ekstra hakların amacı onları çoğunluktaki toplumun içine çekerek bütünleştirmeyi sağlamaktır. Bu ayrıcalıklı haklar Parekh'e göre özellikle yakın geçmişlerinde sarsıntıya uğramış veya kendilerini toplum içerisinde güvensiz hisseden ve tehdit altında yaşayan azınlık grupları için tanınmalıdır. Bu tür gruplara çoğunluğun sahip olmadığı birtakım ekstra haklar verilmesi onların endişelerini gidererek toplumsal ve kültürel olarak uyumlarının sağlanmasına yardımcı olacaktır. Bu sayede toplum genelinde ortak bir aidiyet hissi yaratılacak, ülke siyasi ve ekonomik olarak da istikrara kavuşacaktır. Aksi halde kendini güvensiz hisseden gruplar farklı gruplarla çatışmaya girebilir, bu da ülkede bölünmeye kadar varan risklere yol açabilmektedir (Parekh, 2002: 332-333).

Entegrasyonun sosyal boyutu ele alınırken bunun bir projeden ziyade iki boyutlu ve uzun dönemli bir süreç olduğu daima göz önünde bulundurulmalıdır. Bununla birlikte devletin daima kültürel farklılıklar içerisinde pozitif rol modellerinin varlığını vurgulaması ve önyargı içeren söylemlerle aktif şekilde mücadele etmesi gerekmektedir (Koçak ve Gündüz, 2016: 74).

Hollanda'da 1990'lı yılların sonuna kadar uygulanmış olan ve kültürel farklılıkların tanındığı çokkültürlü entegrasyon politikası, sosyal politika ve sosyal yardımlarla entegrasyon politikalarına örnek olarak gösterilebilir. Ancak 2000'li yıllardan itibaren çokkültürcü entegrasyon politikalarından dönüş yaşanmış, siyasiler tarafından çokkültürlü politikalar eleştirilmeye başlanmıştır. 2000'li yıllarda Hollanda'nın uyguladığı sosyal

politikalar daha çok Hollanda'nın yaygın kimliği üzerinde şekillenmiştir. Çifte vatandaşlık imkanı ilke olarak kaldırılmış, vatandaşlık hakkına erişim ancak zorunlu dil sınavlarıyla ve zorunlu entegrasyon kurslarıyla şarta bağlanmıştır. Bu bağlamda kültürel farklılıklar yerine Hollanda değerlerinin ön plana çıkarıldığı bir sistem benimsenmiştir (Özta, 2016: 168-169).

Entegrasyonu sosyal politikalar yoluyla desteklemenin en verimli yolu göçmenlerin eğitim sistemi içerisine dahil edilmeleri için çalışmalar yapmak ve eğitim için yatırım yapmaktır. Bu şekilde yeni yetişen göçmen çocuklar da ülke içerisindeki ulusal eğitim sistemine kendilerine uygun bir şekilde dahil edildiklerinde topluma uyum sağlamaları çok daha kolay hale gelecektir. Bu sayede toplumun tarihine, diline ve kültürel yapısına çok daha öğretici bir ortamda temas etme şansına sahip olacaklardır.

Hollanda'da 2000'li yıllardan itibaren göçmen entegrasyonu bireysel sorumluluk şeklinde tanımlanmıştır. Entegrasyon genel olarak Hollanda değerlerine ve kültürüne vurgu yapmakta ve sosyo-ekonomik entegrasyonun önkoşulu olarak kültürel entegrasyon gösterilmektedir. Sosyo-ekonomik entegrasyonun içeriğinde ise refah devletine yük olmaksızın uyum içinde olmak vurgulanmaktadır. 2007 yılında iktidara gelen hükümet "Konut, Mahalleler ve Entegrasyon Bakanlığı" isimli yeni bir Bakanlık kurarak entegrasyonu yerleşim yerleriyle birlikte ele alma yönünde tercihini ortaya koymuştur. Hollanda, çokkültürlülüğü bir eşitlik sorunu olarak görmekten ziyade iş ve piyasanın kesişiminde bir yönetim sorunu olarak ele almıştır (Özta, 2016: 174-178).

Hollanda'da 1995 yılında göçmenler ve sığınmacılar için aktif yurttaşlık sözleşmesi hazırlanmış ve bu bağlamda "bir işe sahip olarak refah devletinin yardımlarına bağımlı yaşamamak" sözleşmeye bağlanmıştır. Özellikle devletten yardım alanlar bu sözleşmeyle yurttaşlık kurslarını başarıyla takip etmekle yükümlüydüler. 1996 yılından itibaren sözleşme hükümlerinin yerine getirilmemesi sonucu "ceza" söz konusu olmuştur. Bu sözleşmeyle vatandaşlık, entegrasyon ve iş piyasasına entegrasyon birbirine bağılı hale getirilmiştir. Sosyal yardımlardan faydalananlar ve "riskli" grupta bulunan yalnız anneler gibi gruplar staj, meslek eğitimi ve Hollandaca eğitimi gibi farklı konularda eğitim programlarına dahil olmaktadır (Özta, 2016: 175-176).

2.3.2. Çokkültürlü Entegrasyon Politikaları

Parekh'e göre, vatandaşların eşit haklara sahip olmasını sağlamakla yükümlü olan devlet aynı zamanda bireylerin kültürel kimliklerini ifade etmek ve devam ettirmek için ihtiyaç duyduğu kültürel hakları da sağlamakla yükümlüdür. Çünkü kültürel haklar insan haklarının bir parçasıdır ve bireyin kendi kimliğinin ifade ediliş biçimidir. Bir toplumda sadece çoğunluktaki topluluğun kültürel kimliğini yaşaması ve kamusal alanda ifade ediyor olması yeterli değildir. Parekh iyi bir toplumda azınlıkların da çoğunluğun sahip olduğu güven duygusuyla kimliklerini ifade ederek geniş toplumla etkileşime girecek güven hissine sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu sayede hem azınlık hem de çoğunluktaki toplum karşılıklı güven hissini geliştirerek bütünleşme yolunda hızla ilerleyebilecektir (Parekh, 2002: 269).

Göçmen entegrasyonuna yönelik çokkültürlü politika önerileri 1990'ların sonlarından itibaren özellikle 11 Eylül 2001 ve sonrasında gelişen olaylar neticesinde çoğu Avrupa Birliği ülkesinde politikacılar tarafından geri çekilmiştir (Şeker ve ark.,2015: 66).

Örneğin Hollanda 1990'lı yılların sonuna kadar çokkültürlü entegrasyon politikalarını izlemiş ve kültürel farklılıkları tanımıştır. 1983 yılında kabul edilen "Etnik Azınlıklar Politikası" ile sadece göçmenler değil dezavantajlı konumda bulunan tüm azınlıklar entegrasyon kapsamına alınmıştır. Ancak 1990'lı yılların başına gelindiğinde göçmenlerin çocuklarının eğitim seviyesi düşük olarak kalmış, iş gücü piyasasında göçmen entegrasyonu sağlanamamış ve mekânsal olarak ayrışma ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda "Etnik Azınlıklar Politikası"nın başarıya ulaşamadığı kabul edilmiştir. 1994 yılında kabul edilen yeni entegrasyon politikasıyla azınlıkların kültürlerinin korunması kamusal sorumluluk olarak görülmekten çıkmış, toplulukların kendi sorumluluğu olduğu düşüncesi hakim olmuştur. Entegrasyon politikası 1994 itibariyle bu anlayışa göre yeniden şekillenmiştir. Entegrasyon anlayışı grupların topluma kazandırılmasından göçmen bireylere kaymıştır. Bu bağlamda yeni politikayla birlikte sosyo-ekonomik adaletsizliğin önüne geçilmesi hedeflense bile öncelikli olarak hedef sosyal entegrasyon, meslek kursları ve Hollandaca dil eğitimi olarak belirlenmiştir. Hollandaca dil kursları bu politikayla zorunlu hale getirilmiş ve yaptırma bağlanmıştır. Dolayısıyla kültürel farklılıkları gözetin ve çokkültürlülüğün sürdürülebilir bir toplumsal yaşam biçimi olmasını sağlamaktan ziyade Hollanda toplumunun kültür ve değerlerine uyumlu göçmen profili inşa etmeyi hedefleyen bir politika olmuştur (Öztañ, 2016: 170-173).

Devletin entegrasyonu sağlamak için uyguladığı sosyal politikaların asimilasyona dönüşmesi veya ayrımcılığı ve izolasyonu artırıcı bir etkiye sahip olması riski her zaman mevcuttur. Politikayı uygulayan egemen güç devlet olduğu için onun yarattığı kültürel ve kimliksel normlara uyma, birtakım sınavları verme, görüntüsel ve sözlü olarak bir şablona oturma gibi son derece yüzeysel uygulamalara indirgenme riski söz konusudur. Ancak entegrasyon için uygulanacak sosyal politikalar bu tarz basit ve kısa dönemli sonuç almayı vaat eden politikalarından çok daha derin ve her iki tarafın da emek vermesi gereken uzun dönemli bir süreci kapsamaktadır.

Avrupa Birliği düzeyinde çokkültürlü entegrasyon politikalarına bakıldığında ise 2004 yılında kabul edilen “Göçmen Entegrasyon Politikaları İçin Temel Ortak İlkeler” başlıklı belgeyle entegrasyon meselesi ulusal düzeyde de “Avrupalı” kimliği altında ele alınmaya başlanmıştır. 1998 yılından itibaren Hollanda'nın uygulamaya başladığı entegrasyon politikaları diğer Avrupa ülkeleri tarafından da model olarak alınmıştır. Hollanda'nın entegrasyon politikasına benzer şekilde İngiltere, Fransa ve Almanya da birbirine çok benzeyen yasal çerçeveler oluşturmuşlar ve entegrasyon programlarının göçmenler açısından giderek zorlayıcı hale gelmesi söz konusu olmuştur (Öztaş, 2016: 178-180).

2.3.3. Eğitim Politikaları

Çokkültürlü bir yapıya sahip ve uyum içinde entegre olmuş bir toplumda refahın ve ortak kültürün sürdürülebilir ve geliştirilebilir bir yapıda olması ancak eğitim sisteminin çokkültürlülüğü desteklemesi ile mümkündür. Çünkü ancak çokkültürlülüğü destekleyen bir eğitim politikası sayesinde toplumun farklı kesimleri birbirlerindeki farklılıkları keşfederek ortak yönlerini bulabileceklerdir. Eğitim politikaları yoluyla farklılıkları kabullenme ve bunlardan hoşnut olma, kültürel merak ve anlaşmazlıklarla yaşayabilme becerisi gibi birtakım entelektüel ve ahlaki değerlerin gelişim göstermesi mümkün olacaktır. Parekh'e göre çokkültürlü eğitim politikaları sayesinde inşa edilmiş bir ortak kültür ve birlikte yaşayabilme becerisi bölünme veya varoşlaşma riski barındırmamaktadır (Parekh, 2002: 286-287).

Çokkültürlü eğitimin en önemli ilkesi; ırkçılık, ön yargı ve cinsiyetçiliğe dayalı ayrımcılıkların yok edilmesidir. Bunun gerçekleştirilebilmesi ise ancak eğitim sisteminin militarist, saldırgan, ayrımcı, ötekileştirici ve cinsiyetçi öğelerden arındırılması ile mümkündür (Polat ve Kılıç, 2013: 360-362).

Tekkültürlü eğitim sonucunda öğrencilerin kendi kültürlerinin ve değerlerinin dışına kolaylıkla çıkmaları mümkün değildir. Sonuçta bu kişiler muhtemelen farklı kültürlere yabancı ve farklılıkları reddetme eğilimli bireylerdir. Onlara göre diğer kültürlere mensup kişi veya toplulukların tuhaf, değersiz ve aşağı olarak algılanması veya onlar tarafından yargılanması olasıdır (Parekh, 2002: 288).

Eğitim politikası ulus devletler tarafından sisteme sadakati yüksek, “makbul” bireyler üretmek amacıyla bir araç olarak kullanılmaktadır. Böylece farklı kültürleri yok sayarak tek kimlikli bir ulus bilinci oluşturmayı hedeflemektedir. Ancak bu durum yok sayılan kültürlerin yok olmasından ziyade ötekileşmesine ve radikalleşmesine yol açmıştır (Kaya ve Aydın, 2014: 11).

Tek kültürlü eğitim politikaları Parekh’e göre duyarsız ve saldırgan hatta ırkçı bireyler üretmeye meyillidir. Böyle bir eğitim sisteminin içinden geçen bireylerin farklı dünya görüşlerini ve çeşitliliği kabullenme yetileri yoktur. Farklılıkları daima kendisine bir tehdit olarak algılamaya eğilimlidir. Farklı kültürleri tanımadığı için onlar hakkında önyargılara ve yanlış bilgilere sahiptir (Parekh, 2002: 288-289). Böyle bir eğitimden geçen bireylerin küresel dünyada çokkültürlü topluma ayak uydurması son derece zor olacaktır. Bununla birlikte tek kültürlü eğitim politikaları küresel dünyada toplumsal refahın ve ortak kültürün oluşturulması önünde en büyük engellerden biridir.

Çokkültürlü eğitim modelinde bireylerin ırk, cinsiyet, din ve dil gibi özellikleri eğitimin belirleyici unsuru değildir. Önemli olan bireyin kendisidir ve tüm bireyler eşit haklara sahiptir. Her türlü farklılığa saygı ve hoşgörü çokkültürlü eğitimin temelidir. Günümüzde çokkültürlü eğitim modelini benimseyen ülkeler arasında Büyük Britanya, Amerika Birleşik Devletleri, İsveç, Kanada ve Avustralya yer almaktadır (Boydak ve ark., 2017: 114).

Ortak kültürün inşası ve toplumsal barışın sürdürülebilmesi için ideal bir çokkültürlü eğitim politikasının üç özelliği bulunmaktadır. Birincisi; eğitim entelektüel merakı, özeleştiriyi, bağımsız ve tarafsız karar verebilme yetisini geliştirmeli; farklı yaşam biçimlerine, farklı kültür ve inançlara saygılı ve alçakgönüllü olmayı öğretmelidir. İkincisi; iyi bir eğitim öğrencilerin farklı kültürlere, farklı inanç sistemlerine merakını geliştirmeli, farklı kültürlerin gözünden dünyayı görebilme yeteneği kazandırmalıdır. Üçüncüsü, öğrenciler öncelikli olarak kültürel toplulukların üyesi ve politik toplulukların vatandaşı olduklarının farkına varmalı ve tüm insanlığın bir üyesi olduklarının bilincinde olmalıdırlar.

Parekh ancak bu üç özellikle öğrencilerin kendilerini daha iyi anlayabileceklerini, çokkültürlü dünyada farklı toplulukların kültürel, tarihi ve toplumsal yapısını tanıyarak yollarını daha kolay bulabileceklerini vurgulamaktadır. Bu sayede eğitimin işlevi sadece “iyi vatandaş” ortaya çıkarmakla sınırlı kalmayacak, ahlaki ve entelektüel yönleri gelişmiş, duyarlı ve uyumlu insanlar olmalarını sağlayacaktır (Parekh, 2002: 289-290).

Gay çokkültürcü eğitimi bireysel açıdan alan, toplumsal açıdan dönüştürücü olan, pedagojik olarak ise insancıl olan bir süreç olarak tanımlamaktadır. Diğer yandan kültürel olarak farklılıklara sahip çocukların eğitim süreçlerinde okullarda yapılan hataların düzeltilip çocukların rehabilite edilmesi de yine çokkültürlü eğitim sürecinin tanımı içerisine dahildir. Bu sayede öğrenme fırsatları iyileştirilerek eğitimde toplumun farklı kesimleri arasında eşitlik sağlanmış olacaktır (Gay, 1994: 24).

Göçmen uyumunda önemli role sahip olan çokkültürlü eğitim modeli öncelikle eğitimcilerin nitelikleriyle ilgilidir. Felsefesinde eşitlik, saygı, insancılık ve barış gibi kavramlar bulunan çokkültürlü eğitim, bu kavramların içini dolduracak şekilde aktarabilecek eğitimcilerle mümkündür. Bütün öğrenciler için eşit ve adil bir eğitim sisteminin hayata geçirilebilmesi farklı kültürlerin eğitimciler tarafından çok iyi tanınmasını gerektirmektedir. Fırsat eşitliği ancak öğrencilerin kültürel arka planı öğretmenler tarafından tanındığı takdirde mümkündür (Kaya ve Aydın, 2014: 46-47).

Çokkültürlü eğitim politikasında müfredatın içeriği de eğitimcilerin nitelikleri kadar önemlidir. Ulus devlet yapısına uygun, merkezi ve homojenleştirme niyetinde olan bir müfredat öğrencilere muhakeme yeteneği kazandırmayacaktır. Müfredatın genişletilmesi, farklı dil, din, farklı edebi metinler, farklı bakış açıları ve kültürleri kapsayacak hale getirilmesi gerekmektedir. Özellikle tarihsel açıdan olaylar ele alınırken önyargılı ve taraflı bir anlatım gerçeklerden uzaktır. Aksine her olayın birden fazla tarihsel geçmişi anlatılarak bunlar arasında dengeli bir karara varmak için diyalog geliştirilmelidir. Çokkültürlü eğitimin temel hedefi öğrenciyi sağduyulu bir şekilde diyalog kurabilecek kadar donanımlı hale getirmektir. Bu sayede öğrenci, gerçekliğin karmaşıklığını ve yorumların çeşitliliğini kavrayabilecektir (Parekh, 2002: 292).

Günümüzde bütün ülkelerde birden fazla dil konuşulmaktadır. Dolayısıyla tek dilli eğitim her ne kadar modern ulus devletinin yapısına uygun olsa da günümüzde gerçekliğini kaybetmiştir ve çağın gerisinde kalmıştır. Farklı etnik kökündeki çok dilli topluluklara baskı yaparak tek dilli eğitimin empoze edilmesi sonuçta toplumsal huzursuzluklara ve şiddete

hatta isyana varan tepkilere yol açmaktadır. Bu durumda özellikle İngiltere ve İspanya örneklerinde yaşanan şiddet deneyimlerden yola çıkarak Avustralya, Kanada ve ABD gibi ülkeler çok dilli ve çokkültürlü toplum yapısına uygun eğitim modelleri geliştirmiş ve bunları devlet politikası haline getirmişlerdir. 1960'lı yıllardan itibaren öğrencilerin iki veya daha fazla dille eğitim faaliyetlerini yürütmelerini ifade eden iki dilli eğitim programları ön plana çıkmıştır. İki dilli çocukların öğrenme becerilerinin daha üstün ve esnek olduğu görüşü yaygın hale gelmiştir (Kaya ve Aydın, 2014: 53-54).

Parekh'e göre çokkültürlü eğitim çoğulcu ve zengin bir ortak kültür oluşmasına yardımcı olmaktadır. Çokkültürlü bir eğitim modeliyle bireyler kendi kültürleri içinde hapis olmaksızın özgürleşirler ve böylece farklı kültür ve bakış açılarından faydalanma özgürlüğünü elde ederler (Parekh, 2002: 293).

Eğitim programının çokkültürlü toplum yapısına uygun olarak yeniden tasarlanması, iyi planlanması ve yönetilmesi gereken bir süreci kapsamaktadır. Bu noktada atılacak adımlardan ilki toplumun tamamının bu hususta bilgilendirilmesi ve gerekli yasal düzenlemelerin yapılmasıdır. Siyasi otoritenin bu aşamada kararlılığı ve uzlaşmacı tavrı son derece önemlidir. Diğer yandan buna paralel olarak öğretmen yetiştirme programlarının da çokkültürlülüğü destekler hale getirilmesi ve farklı dillerin eğitim sistemine dahil edilebileceği bir altyapının hazırlanması da gerekmektedir. Kaya ve Aydın'a göre farklılıkları yok sayan ve yeniden üreten yaklaşımlar sonuçta ötekileştirilmiş toplumlar yaratmakta, bu da toplumsal ayrışmaya neden olmaktadır (Kaya ve Aydın, 2014: 190-191). Küresel dünyada eğitim politikasında farklılıkların içselleştirilerek çoğulculuğun sağlanması toplumsal barışın ve bütünleşmenin sürdürülebilir olarak sağlanması için en önemli adımdır.

2.3.4. Din

Din insan yaşamı açısından günümüzde hala önemini korumaktadır. İnsanlar açısından din sadece önemli olmakla kalmayıp, insanlar dinin bireysel alana sıkıştırılmasını da genel olarak istememekte ve kamusal alanda özgürce dinini yaşayabilmeyi talep etmektedirler. Dolayısıyla Parekh'e göre dinin insanlar açısından önceliği nüfusun büyük kısmı için hala yüksek ise, bireylerden toplum içinde dini eğilimlerini yansıtılmalarını engelleyici laik bir yaşam tarzı sürmelerini beklemek anlamlı olmayacaktır. Bu durumda bireyler yaşamlarında çok önemli yer tutan ve kendileri için çok değerli olan bir şeyi gizlemek mecburiyetinde kalarak baskı altında hissettikleri için politik sisteme düşmanlık beslemeleri olasıdır. Parekh'e göre dindar insanlardan laik bir yaşam sürmelerini beklemek

dindar insanlara karşı ayrımcılık yapmaktır, demokrasiyle bağdaşmamaktadır ve eşitlik ilkesine aykırıdır (Parekh, 2002: 411-413).

Göçmenlerin dini inançları, buldukları toplum içerisinde sosyal entegrasyonu etkileyen en önemli unsurlardan biridir. Çünkü dini inanç bireyin algısını, tutumunu ve önyargılarını etkilemektedir. Diğer yandan hakim toplumun dini inançları ve farklı dinlere karşı tutumları da göçmenlere olan yaklaşımlarında belirleyici olmaktadır (Özmen, 2012: 22).

Göçmenlerin hakim toplumla aynı ya da benzer dini inanışa sahip olması girdikleri ülkeye uyum sağlamalarına yardımcı olabilmektedir. Diğer yandan hakim toplumun inanış dışında dini inanış ve pratiklere sahip göçmenlerin kendi inançlarını yaşayıp toplum içinde konumlandırabilecekleri ortamı bulmaları daha zor olduğundan uyum sağlama ihtimalleri de daha düşük olarak görülmektedir (Ihlamur-Öner, 2016: 323).

Bir toplumda göçmenler de dahil çok sayıda insan ahlaki değerleri din aracılığı ile elde etmiştir. Modern devlette toplumsal yaşam açısından bu son derece önemlidir, çünkü modern devlet toplumdan soyut, bürokratik ve mesafelidir. Dolayısıyla modern devletin toplumsal ahlakı besleme yetisi, aile değerleri, ahlaki yaşama derinlik katabilme, iyilik sevgisi, dezavantajlı gruplar için endişelenme ve toplumsal sorumluluk hissi gibi değerleri topluma aktarmakta bir boşluğa sahip olduğu açıktır. Bu büyük ahlaki boşluk Parekh'e göre din, gönüllü dernekler ve sosyal yardım kuruluşları aracılığıyla giderilmelidir (Parekh, 2002: 418-419).

Özmen'in 2004-2006 yılları arasında Danimarka'da yaşayan göçmen Türklerin Danimarka toplumuna entegre olmalarında dinin etkisini ölçen çalışmasında, ayrımcılığa maruz kaldığını düşünen göçmen Türklerin öncelikle kendi kültürel unsurlarından dine geri döndükleri ve dini yaşam tarzına sarıldıkları tespit edilmiştir. Özmen'e göre göçmenlerin ayrımcılık sonucu dine dönüşleri ve daha dindar bir hayat tarzı benimsemeleri ise buldukları toplumda daha da negatif bir etki yaratmakta, dışlanmaları ve ayrımcılığa maruz kalmaları daha da artmaktadır. Bu durum ise sosyal entegrasyon üzerinde ciddi bir olumsuz etkiye sahiptir. Diğer yandan hakim toplumda ise bu tip göçmenlerin entegrasyona kapalı olduklarıyla ilgili önyargı yaratmaktadır (Özmen, 2012: 230).

Parekh, dini kurumlara devlet tarafından dernek statüsü verilerek bu kurumların çocuklar için kreş açmak, yaşlılara ve evsizlere bakım hizmetleri sunmak gibi faaliyetlerde

bulunmaları için teşvikte bulunularak kaynak sağlanmasını önermektedir. Din temelli kurumlar da tıpkı diğer gönüllülük esasına dayanan dernekler ve sosyal yardım kuruluşları gibi vatandaşlar tarafından paylaşılarak toplumsal refahı arttırıcı bir etki yaratacaktır (Parekh, 2002: 420).

Özellikle göçmen dini örgütlenmeleri, göçmenlerin kendi ülkelerinde sahip oldukları gelenek ve alışkanlıkları göç ettikleri ülkede dönüştürerek sürdürmelerine imkan sağlamaktadır. Göçmenler dini örgütlenmeleri sayesinde, girdikleri yeni ortamda onlara sosyal bağ oluşturulmakta ve kendilerini ait hissettikleri ve tanıdıklık hissini oluşturduğu bir ortam sağlanmaktadır. Zaten yeni ortama uyum sağlamaya çalışan, belirsizlik ve endişe içinde bulunan göçmen için dini örgüt, göçmene “güvenli liman” hissi yaratan güçlü bir kurum olarak görülmektedir (Ihlamur-Öner, 2016: 319-320).

Göçmenler dini örgütlere sadece ibadet etmek için değil aynı zamanda psiko-sosyal destek, yeni iletişim ağlarına ulaşım, kültürel faaliyetlere katılmak veya sosyal statülerini yükseltmek gibi nedenlerle gitmektedirler. Bu sayede göçmenler kendilerine, kendi kültürlerine ait bir alana girerek aslında bir yere sığınmış olmaktadır. Bu sayede aynı zamanda ulaşmak istedikleri kaynaklara erişim ve toplumsal saygınlık gibi farklı arayışlarına da cevap bulmaktadır. Çünkü dini kurumlar göçmenlere tanımadıkları bir yerde hem bilgi kaynağı işlevi görmektedir hem de onlara bir sosyal ağ oluşturmaktadır. Dini örgütler iş bulma, kalacak ev bulma ve ev alma gibi konularda göçmenlere bilgi akışı sağlayarak doğru yönlendirmelerine yardımcı olmaktadır (Ihlamur-Öner, 2016: 320-321).

Ulus-ötesi göç bağlamında kurulan dini örgütlerde din adamlarının da görevleri ve yaptıkları işler normalde yaptıkları işlerin ötesine geçmektedir. Sadece din adamı değil aynı zamanda bir öğretmen, rehber, yönetici ve koordinatörlük görevlerini de üstlenmeleri söz konusu olabilmektedir. Din adamları göçmen gruplar için bir nevi danışma mercii haline gelerek göçmenlerin toplumsal temsilcisi ya da lideri pozisyonunda konumlanmaktadır (Ihlamur-Öner, 2016: 324).

Almanya'daki Türkler etnik kimliklerini en başta Türk-Müslüman kimliği üzerinden oluşturmakta ve etnik-azınlık bir grup olarak eşit hak talebinde bulunmaktadır. Almanya'da 1970'li yıllardan itibaren din temelli dernekleşme faaliyetleri yoğunlaşmış, özellikle çeşitli cemaatler, tarikatlar ve siyasi kimlikli dernekler Kuran kursları ve yatılı okullar açarak faaliyette bulunmuşlardır. Bu kurumların yanı sıra bir de Diyanet İşleri Türk-

İslam Birliği ve Cem Vakfı gibi kamusal dinsel kuruluşlar da benzer faaliyetlerde bulunmuşlardır (Abadan-Unat, 2017: 257-270).

Avrupa'daki Türk göçmenlerin ilk örgütlenme biçimleri din eksenlidir ve din eksenli örgütlenme biçimi günümüzde hala oldukça yaygındır. Kendi kimliklerini Türklük ve Müslümanlık ekseninden tanımlamaları, Özmen'e göre din ve entegrasyon ilişkisini tespit etmek için önemli bir örnek teşkil etmektedir. Diğer yandan hakim toplum açısından bakıldığında da Avrupa'daki Müslümanların ve Türklerin topluma entegrasyonuna en büyük engel olarak "Müslüman olmaları" şeklinde açıklama yapmaları da yine konunun önemini vurgulamaktadır (Özmen, 2012:22). Özellikle Avrupa'da liberal ve laik demokrasilerde Müslüman toplulukların sisteme uygun olmayan topluluklar oldukları algısı yaygındır. Bu durum siyasette göçmen karşıtı söylemlerin ve politikaların çok daha rahat dile getirilmesine neden olmakta, bu da sonuçta toplumda ırkçılığı ve ayrımcılığı körüklemektedir (Şeker ve ark., 2015: 70-71).

Özellikle hakim toplumda oluşan önyargıların kırılması açısından, Parekh'e göre geniş tabanlı bir din eğitiminin temelde okullarda öğretilmesi eğitim politikalarında da bahsedildiği gibi çokkültürlü toplum yapısına uygun olacaktır. Din eğitiminin içeriği, din telkini yapmaksızın farklı dinlerin ortaya çıkışıyla birlikte nasıl biçimlendiğini, insan yaşamını nasıl etkilediğini, karşılaştırmalı ve saygılı bir biçimde ele almak şeklinde olmalıdır. Diğer yandan çokkültürlü eğitim politikasına uygun şekilde, din eğitimi almak tamamen ailelerin tercihine bırakılmalı ve kesinlikle zorunlu olmamalıdır (Parekh, 2002: 422-423).

Bazı durumlarda dinin kendisi göçün ortaya çıkma sebebi de olabilmektedir. Bireyler yaşadıkları yerde dinlerini özgürce yaşama imkanı bulamadıkları, baskı ve ayrımcılığa maruz kaldıkları için başka bir ülkeye göç etmek durumunda kalmaktadırlar. Bu nedenle göç ettikleri ülkede kolaylıkla entegre olmalarını sağlayacak din temelli ağlara ulaşarak çok daha kolaylıkla entegre olabilmekte ve dini inançlarını özgürce yaşayabilmektedirler. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde bireylerin dini inançlarını özgürce yaşayabilecekleri anayasayla garanti altına alınmıştır. Bu nedenle dini baskılar nedeniyle göç eden birey veya topluluklar dini inançlarını serbestçe yaşayabilme imkanına sahip olmaktadır (Ihlamur-Öner, 2016: 315).

2.3.5. Sosyo-kültürel Faktörler

Toplumun kültürel homojenliği arttıkça bireylerin birbirlerine benzerlikleri, ihtiyaçları, gelenek ve davranış biçimleri de birbirlerine benzemektedir. Bu bağlamda homojen kültürlü bir toplumda muamele ve haklar da buna paralel şekilde benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla homojen kültürlü bir toplumda eşitlik ve adalet ilkelerini tartışmak ve sağlamak nispeten daha kolaydır. Ancak göçmen sayısının fazla olduğu çokkültürlü toplumlarda kültürel çeşitlilik fazladır ve neye nasıl eşit muamelede bulunulması gerektiği, bağlamın ne olduğu konusunda anlaşmazlık yaşanabilmektedir (Parekh, 2002: 309).

Çokkültürlü toplumlarda yerleşik halk bazı göçmen gruplarını daha kolay kabullenebilmekte ve entegrasyon daha hızlı olabilmektedir. Sonuçta bazı durumlarda uluslararası göçün topluma bir etkisi olmamaktadır. Almanya’da Avusturyalılar veya Avustralya’daki Britonlar örneklerinde olduğu gibi göçmenler yerleşik topluma her yönden çok benzemektedirler. Toplum içerisinde kolaylıkla asimile edilen bu göçmenler çoğunlukla entegrasyon problemi yaşamamaktadırlar (Castles ve Miller, 2008: 21).

Castles ve Miller’a göre göçmenlerin yerleşik topluma benzediği ve uyum içinde olduğu durumlar istisnaidir. Uluslararası göç çoğunlukla toplumsal farklılıkları arttırmaktadır (Castles ve Miller, 2008: 21). Bu durumda çok farklı kültürel geçmişlere, dini farklılıklara veya görüntüsel/ırksal farklılıklara sahip olan göçmen grupları toplumdan dışlanmakta veya kabullenilmekte zorluklar ortaya çıkmaktadır. Ülkenin izlediği göç politikası ile yerleşik halkın göçmenlere tepkisi her zaman paralel olmayabilir. Buna örnek olarak İrlandalı göçmenler İngiltere’de yasadışı olarak yaşamakta ama buna rağmen İngiliz halkı tarafından kabul görmektedirler. Buna karşılık Etiyopyalı ve İranlı mülteciler ayrımcılıkla karşılaşmaktadır (Ciğerci, 2016: 113).

Türkiye’ye 1989 yılında Bulgaristan’dan gelen göçmenlerin, “iskanlı göçmen” şeklinde kabul edilmeleri sonucu vatandaşlık statüleri, yerleşimleri ve çalışma izinleri çok hızlı bir şekilde tamamlanmış ve bu göçmenlerin Türkiye’ye kalıcı olarak yerleşmeleri Türkiye tarafından desteklenmiştir. Türkiye bu göçmen grubu entegre etmek için çaba sarf etmiştir. Diğer yandan Bulgaristan göçmenlerinin etnik, dini ve kültürel kökenleri nedeniyle Türk toplumsal yapısına benzer oluşu da entegrasyonu hızlandıran bir faktör olarak görülmektedir. Bu yakınlık Türk toplumunun göçmenleri kabullenmesini kolaylaştırmış ve işgücü piyasasında ayrımcılıkla karşılaşmalarının önüne geçmiştir. Bütün bu kültürel, dini

ve etnik yakınlığa rağmen 1989 yılında gerçekleşen göç zorunlu ve kitlesel nitelikte olması sebebiyle işgücü piyasasında işçi ücretlerinin düşmesine ve emek arzının artması sonucu göçmenlerle yerli halk arasında rekabetin oluşmasına neden olmuştur. Yerli halk, işlerinin ellerinden alındığı kaygısıyla huzursuzluk yaşamıştır (Cığerci, 2016: 113).

Castles ve Miller'a göre kültürel farklılık meselesi ırksal üstünlük düşüncelerinin ideolojik ağırlığını kaybettiği günümüz dünyasında dışlayıcı pratiklerin merkezine oturmuştur. Bu bağlamda göç alan tüm ülkelerde kültürün siyasal hale gelmesi söz konusudur (Castles ve Miller, 2008: 53).

Azınlıkların sahip olduğu kültürel semboller de yine direniş politikalarının kaynağı haline gelmiştir. Azınlıklar herhangi bir ayrımcılık veya dışlamayla karşı karşıya kaldıklarında kendi kültürlerinden destek alarak özsaygılarını koruyabilmektedirler. Ancak Castles ve Miller'a göre göçmenlerin kültürleri durağan, dışa kapalı ve homojen niteliğe sahip değildir. Tam tersine farklı toplumsal ve kültürel etkilere açık, dinamik çoğul kimliklerdir (Castles ve Miller, 2008: 54). Çokkültürlü bir yapının var olduğu toplumlarda ortak ulusal kimlik inşası ortak bir kültüre aidiyet yaratacağı için ve farklı kesimler arasında diyalog oluşturacağı için oldukça önemlidir (Parekh, 2002: 294).

Göçmenler buldukları ülkeye yerleşme aşamasında dil farklılığı, ayrımcılık, iş ve eğitim imkanlarındaki sınırlılıklar, yalnızlık ve kültürel yapılarına uygun hizmetlere erişimin mümkün olmaması gibi zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu zorluklar göçmenlerin topluma karışma ihtimallerini daha da düşürmekte, sosyal ağlarını sınırlandırmakta ve toplum içerisinde yalnızlaştırmaktadır. Göçmenlere sunulacak sosyal desteğin niteliği entegrasyonun gerçekleşmesi açısından son derece önemlidir. Göçmenlerin yaşadıkları yerleşim yerlerinin, cinsiyet, yaş ve eğitim seviyelerinin durumuna göre ihtiyaçları ve riskli durumları belirlenerek sosyal destek sunulması göçmenlerin ve toplumun yararına olacaktır (Şeker ve ark., 2015: 67-68).

Parekh'e göre çokkültürlü toplumlarda toplumsal ve kültürel uyum için ortak bir ulusal kimlik inşası son derece gereklidir. Ancak Parekh ortak ulusal kimlik inşasının gerekli olduğu kadar toplumun belli kesimleri üzerinde bölücü veya yabancılaştırıcı bir baskı aracına dönüşebileceği konusunda da uyarıda bulunmaktadır. Ortak kimlik inşa edilirken birtakım koşullara uyulması gerektiğinin altını çizmektedir. İlk olarak ulusal kimlik, topluluğu oluşturan bireylerin özel yaşamlarıyla ilgili tek tek kişisel özelliklerinden yola çıkılarak değil, kurumsal terimlerle ifade edilen, umumi ve toplu olarak paylaşılan

değerlerden yola çıkılarak inşa edilmelidir. İkincisi, çokkültürlü bir toplumda bireyler birden fazla kimlikle kendilerini tanımlayabilmektedirler. Dolayısıyla ortak bir ulusal kimlik tanımlanırken kişilerin farklı bağlılıklara sahip olacağı göz önünde bulundurulmalı ve kimliklerin birbirini dışlayıcı ya da çatıştırmacı bir yapıya sahip olmamasına özen gösterilmelidir. Üçüncüsü, ortak kimlik azınlıklar da dahil tüm vatandaşları kapsayıcı ve kucaklayıcı nitelikte olmalıdır. Eğer ulusal ortak kimlik bazı azınlıkları dışlıyorsa bu durumda onlar kendilerini topluma ait ve entegre olarak görmeyeceklerdir. Ulusal kimliğin çoğunlukta olan halkı temsil eder nitelikte olması azınlıkların kendilerini daima yabancı gibi hissetmesine yol açacaktır. Son olarak, ulusal kimlik tüm vatandaşları kapsamakla birlikte onlara toplum içerisinde eşit haklar vermeli ve onları meşru üyeleri olarak kabul etmelidir. Ulusal kimlik üzerinde çoğunlukta baskın topluluk egemen olduğu durumda her ne kadar yasalarda eşit haklar ve eşit vatandaşlık gibi görünse de aslında azınlıklara hep azınlık olduğunun hatırlatılması söz konusudur. Bu durumların uygulamada mevcut olduğu zamanlarda azınlıklar kendilerini aşağı veya ikincil statüde yabancılar olarak görmekte ve durumlarına itiraz etmektedirler. Çoğunluğun kendisini ulus olarak tanımlayıp devleti tekeline aldığı anda azınlıklar da kendilerini ayrı bir ulus ve etnisite olarak tanımlayıp koruyucu bir tepki koyarak direniş gösterirler (Parekh, 2002: 294-300). Sonuçta bu durum çokkültürlü bir toplumda ulaşılması hedeflenen ortak paydadın çok uzak bir noktaya taşıyacaktır. Elde edilmek istenen ortak toplumsal ve kültürel uyum bu uygulamalar nedeniyle yerini gruplar arası toplumsal çatışmaya bırakacaktır.

Parekh'e göre, ortak kimlik inşa edilirken yukarıda belirtilen şartlar sağlandığında çokkültürlü bir toplum kendi içinde aidiyet duygusunu geliştirecektir. Bireyler kültürel kimliklerinin saygı gördüğünün bilinciyle bir arada yaşamaktan memnuniyet duyacaklardır. Toplu kültüre kendi kültürlerinden de bir katkıda bulunmaları onların toplumun geneliyle bir bağ kurmalarını sağlamaktadır. Diğer yandan bu bağ ve uyum sayesinde topluma ve yaşadıkları ülkeye olan gurur ve sadakatleri de gelişmektedir (Parekh, 2002: 302-303).

2.3.6. Ekonomi ve İstihdam Faktörü

İnsanları göçe iten nedenlerin temelinde daha iyi bir yaşam arzusu yatmaktadır. Özellikle ekonomik ve politik rahatsızlıklar, otoriter rejimler ve teknolojik olarak gerilik göçleri teşvik etmektedir. Günümüzde tüm dünyada merkez-çevre eşitsizliğini yansıtan toplumsal ve ekonomik eşitsizlikler devam ettiği sürece göç de devam edecektir. Ekonomik

eşitsizlikler nedeniyle devam eden göç akışları karşılıklı olarak bu eşitsizlikleri sürdürmekte ve derinleştirmektedir (Faist, 2003: 99).

Diğer yandan ülkeler politik ve ekonomik konjonktürlerinin çeşitli aşamalarında göç politikalarını dışa kapalı ve engelleyici hale getirebilmektedirler. Castles ve Miller'a göre özellikle yasadışı uluslararası göçü önlemeye yönelik sınır kontrolleri, gözetim uygulamaları gibi girişim ve müdahaleler küresel dünyanın ticaret ve iletişim ruhuna tamamen zıttır (Castles ve Miller, 2008: 168).

Özellikle 11 Eylül 2001 terör saldırıları tüm dünyada göçmen işçilerin ekonomik yönden problem yaşamasına neden olmuştur. Bu durum uluslararası göçün azalmasına neden olmadığı gibi tüm dünyada yabancı düşmanlığının yükselişine ve çokkültürlülük politikalarının terkedilmesine neden olmuştur. Bundan en çok göçmenlerin ekonomik durumları ve işgücü piyasasındaki statüleri olumsuz etkilenmiştir.

Birçok ülkede göçmen işçiler emek piyasasının en alt basamağında bulunan işlerde ve düşük ücretlerle çalıştırılmaktadırlar. Örneğin Almanya'da erkek işçiler inşaat sektöründe, araba fabrikalarındaki montaj hatlarında ve döküm işlerinde istihdam edilirken, kadın işçiler iş yeri temizliği, giyim, tekstil ve yemek sektöründe istihdam edilmişlerdir. Kadın göçmen işçilerin maaş ve çalışma şartları tüm göçmen işçiler arasında en kötü seviyedeydi (Castles ve Miller, 2008: 300).

İşgücü maliyetlerinin yüksek olduğu gelişmiş ülkelerde, özellikle kendi ülkeleri içinde ucuz emeğe ihtiyacı olan inşaat sektörü ve hizmet sektörü gibi sektörlerde düzensiz göçmenler enformel işçi olarak çok ucuza istihdam edilmektedir. Ancak enformel olarak istihdam edilirken çoğu zaman göçmen işçiler çok ağır şartlar altında ve iş güvenliğinden yoksun bir şekilde çalıştırılmaktadırlar. Bu noktada düzensiz göçmenlerin emek piyasasında toplumsal cinsiyete dayalı rollerinin yeniden üretilmesi söz konusudur. Erkekler inşaat işlerinde istihdam edilirken, kadınların yoğun olarak “kadın işleri” olarak görülen ev hizmetleri, temizlik ve seks sektörü gibi işlerde çalıştırılmaları söz konusudur (Atasü-Topçuoğlu, 2016: 511-512).

Göçmenlerin toplumsal entegrasyon seviyeleri arttıkça daha iyi çalışma şartlarına sahip olma ihtimalleri yükselmektedir. Örneğin Avustralya'da anadili İngilizce olan göçmenlerin işgücü piyasasındaki durumlarının göreceli olarak daha iyi olduğu görülmüştür. 1996 yılında yapılan nüfus sayımına göre anadili İngilizce olmayan göçmenler

arasında işsizlik oranı %10.9 iken anadili İngilizce olan göçmenler arasında işsizlik oranı %6.4, tüm nüfus genelinde ise %7.8'dir. 1999 yılında Almanya'da Almanlar arasında %8.8 olan işsizlik oranı yabancılar arasında bunun iki katı yani %18.4'tür (Castles ve Miller, 2008: 301).

Dolayısıyla işgücü piyasasında göçmenler arasında da bir hiyerarşi söz konusudur. Hakim toplum tarafından sevilmeyen ve kabullenilmekte direnç gören göçmen gruplar en kötü işleri yapmaktadır. Hollanda'da dili iyi konuşan iyi eğitim sahibi Antiller kökenli göçmenler hakim nüfusla aynı işleri yapmaktadır. Surinamlı göçmenler dili iyi konuşmakta ama eğitim düzeyleri Antiller kökenliler kadar yüksek olmadığından hizmet, sanayi sektörlerinde ve büro işlerinde istihdam edilmektedirler. Göçmen işgücünün en alt tabakasında ise Türkiyeli ve Faslı göçmenler yer almaktadır. Bu kişilerin %85'i sanayideki vasıfsız işlerde istihdam edilmektedirler (Toksöz, 2006: 67).

Göçmenlerin işgücü piyasasında karşılaştıkları bir başka engel de "vasıfsızlaştırma", yani göçmenlerin sahip oldukları eğitim ve iş hayatı tecrübelerinin yanlış tanınması veya yok sayılmasıdır. Vasıfsızlaştırma, göçmenlerin çalışma hayatına entegre olmalarının önünde büyük bir engeldir. Sonuçta, göçmenlerin sahip olduğu vasıfların değeri düşürülerek yarattıkları işin de negatif ayrımcılıkla değerlendirilmesi problemi ortaya çıkmaktadır (Göksel, 2019: 153-154).

2.3.7. Küreselleşme

Günümüz dünyasında çoğu ülke çokkültürlü ve heterojen bir nüfusa sahiptir. Bunun da en önemli nedeni küreselleşmeyle birlikte artan politik ve ticari ilişkilerdir. Küreselleşmeyle birlikte ulus devletlerin sınırları tamamen ortadan kalkmasa da muğlak hale gelmiş, değerleri ve işleyiş biçimi sorgulanabilir olmuştur. Castles ve Miller'a göre küreselleşme ulusal hükümetlerin otoritesini tehdit etmekte, iktidarın ve otoritenin karar alma süreçlerinde parçalanmasına neden olmaktadır (Castles ve Miller, 2008: 15-16).

Ulus devletlerin varlığı devam ettiği için vatandaşlık kavramı da varlığını sürdürmektedir. Günümüzde bir ülkenin vatandaşının başka bir ülkeye gidebilmesi ancak bir dizi vize prosedürüne bağlı olarak gerçekleşebilmektedir. Dolayısıyla bu kısıtlayıcı uygulamalar ve şartlar altında tam anlamıyla küreselleşmiş bir dünya vatandaşlığının olduğu ve sınırların olmadığı bir dünya idealinin mevcut olmasından bahsetmek mümkün değildir (Sunata, 2016: 472-473).

Küreselleşmenin etkisiyle ulusaşırı ağlar etkin hale gelmiştir. Ülkenin küresel ve bölgesel ulus aşırı ağlarla bütünleşmesi ülkeye doğru göç akımını artırıcı bir etkiye sahiptir. Bununla birlikte göç de küreselleşmiştir. Dünyanın her yerinde eş zamanlı olarak çok sayıda ülke uluslararası göç hareketlerinden etkilenmektedir. Göçün küreselleşmesiyle birlikte belirli bir zaman aralığı içinde bir ülkedeki göçmenlerin sosyal, kültürel ve ekonomik çeşitliliği de farklılaşmaktadır (Castles ve Miller, 2008: 12).

Küresel göçün varlığıyla gelişmiş ülkelerin büyük bir kısmı kültürel çoğulculukla karşı karşıya kalmıştır. Castles ve Miller'a göre kültürel ve dilsel farklılıklar özellikle yeni göç alan bölgelerde kuşaklar boyunca devam edecektir. Irkçılık ve ayrımcılık mevcut olsa bile çoğunluktaki nüfus eninde sonunda kültürel çoğulculukla yaşadığını kabullenmek durumunda kalacaktır. Çünkü küresel kültür göçle beslenmektedir. Bir tehdit olmaktan ziyade sayısız olanaklar ve farklılıklar arasında seçim hakkı sunmaktadır. Castles ve Miller'a göre göç alan ülkeler eninde sonunda toplumsal aidiyetin tanımını yeniden sorgulamak zorunda kalacaklardır. Kültürsüz kimlikler kaçınılmaz olarak toplumsal yapıyı ve ulus devletlerdeki kimlik tanımlarının değişmesine neden olacaktır. Castles ve Miller küreselleşen göçün ırkçı ve şiddet eğilimli zihniyetleri olumlu anlamda dönüştürme gücüne sahip olabileceğini belirtmektedir (Castles ve Miller, 2008: 418-421).

2.3.8. Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum kuruluşları devlet ile birey arasında bir aracı aktör olarak işleve sahiptir. Sivil toplum kuruluşlarının politika yapıcılar üzerinde çıkar ve baskı grubu olarak işlevi söz konusudur. Bunun yanında farklı işlevlere sahip sivil toplum kuruluşlarıyla aynı zamanda toplumsal dayanışmanın inşa edilmesi hedeflenmiş ve sosyal refahın kamu politikaları dışında bir yolla yükseltilebileceği bir alan oluşturulmuştur.

Toplum içinde dezavantajlı konumda bulunan göçmenler açısından sivil toplum kuruluşları büyük önem taşımaktadır. Özellikle çoğu Batı ülkesinde, "sosyal devlet" niteliğinin giderek ortadan kalktığı ve yeterli olmadığı günümüz küresel dünyasında sivil toplum kuruluşları göçmenlere sosyal hizmet sunumunda hayati öneme sahiptir.

Göçmen sivil toplum kuruluşları ait oldukları göçmen grubun üyelerini buluşturmak için merkezler açmaktadırlar. Bu merkezlerde kültürel birtakım faaliyetler, dil ve din dersleri gibi kendi kültürleriyle temasa geçebilecekleri faaliyetlerde bulunmaktadırlar.

Göçmen sivil toplum kuruluşları ait oldukları göçmen gruba destek vermekte ve bazı durumlarda özel ihtiyaçlarını dahi karşılamaktadır (Castles ve Miller, 2008: 305).

Sivil toplum kuruluşlarının temel özelliği siyasi partilerin üstünde ve devletten bağımsız, otonom bir yapıya sahip olmalarıdır. Özellikle dezavantajlı konumda olan göçmenler açısından sivil toplum kuruluşları hem topluma entegre olmaları açısından hem de devletin sağlamakta yetersiz kaldığı barınma, beslenme ve sağlık hizmeti gibi yardımlara ulaşma açısından son derece hayati öneme sahiptir. Diğer yandan sığınmacı ve mültecilerin hem mağdur hem de dezavantajlı konumda oldukları düşünüldüğünde bu kişilere sivil toplum kuruluşları tarafından hukuki yardım sunulması da yine durumlarını iyileştirici bir etki yaratmaktadır (Kalaycı, 2014: 8-10).

Göçmen odaklı çalışan sivil toplum örgütlerinin temel hedefi zor durumdaki mültecilerin haklarını savunmak ve daha iyi yaşam şartlarına sahip olabilmeleri için onlara gerekli desteği sağlamaktır. Türkiye’de bu tip sivil toplum kuruluşlarının bir kısmı öncelikle daha geniş bir dezavantajlı gruba destek olmayı hedefleyerek kurulmuş ancak sonradan mülteci ve sığınmacıları da faaliyetlerinin kapsamı içerisine almışlardır. Helsinki Yurttaşlar Derneği, Uluslararası Göç Örgütü (IOM), İnsan Hak ve Hürriyetleri (İHH) İnsani Yardım Vakfı, Mülteci-Der, Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı (TOHAV), CARİTAS Türkiye göçmen odaklı çalışan sivil toplum örgütlerinden bazılarıdır (Toksöz vd., 2012: 114).

Göçmenler açısından sivil toplum kuruluşları şeklinde örgütlenmek veya Castles ve Miller’in deyimiyle “etnik cemaatler” oluşturmak sadece kültürlerini korumaya yönelik bir girişim değildir. Aynı zamanda bu sayede göçmenler maruz kaldıkları ırkçılıkla, sosyal dışlamayla ve ayrımcılıkla mücadele etmektedirler (Castles ve Miller, 2008: 306).

2.3.9. Medya ve Söylem

Günümüz dünyasında gelişen teknolojiyle birlikte iletişim ağları gelişmiş ve yeni kitle iletişim araçları tüm dünyaya yayılmıştır. Geleneksel medya araçlarının teknolojik yeniliklere uyum sağlayarak ve gelişerek varlığını sürdürmesinin yanı sıra, cep telefonlarından dahi ulaşım sağlanabilen internet sayesinde günümüzde dünyanın her yerinde her an güncellenen haberlere anında ulaşmak, tanıklık etmek ve canlı yayınla izlemek mümkün olmuştur. Dolayısıyla medyanın, iletişim kanallarının ve bu kanallarda kullanılan söylemlerin niteliğinin günümüz dünyasında bireyin ve toplumun bakış açısını ve algısını yönlendirme ihtimalinin olduğu bir gerçektir. Giddens’a göre günümüzde medya,

“yabancılaşma, taklit cinayetler, insanlar arasında hissizlik yaratma, önyargıları pekiştirme ve önemli konuları önemsizleştirme ile suçlanmaktadır” (Giddens, 2008: 656).

Hem hakim medyada hem de siyasetçilerin söylemlerinde göçmenlere karşı olumsuz bir dil kullanılması hakim toplumun göçmenlere “ötekileştirici” bir bakış açısına sahip olmasına neden olmaktadır. Sonuçta göçmenlere karşı yükselen tepkiler, önyargılar ve genellemeler hakim toplum tarafından entegre olma fikrinin otomatikman reddedilmesine neden olmaktadır. Entegrasyonun iki taraflı olduğu göz önünde bulundurulduğunda politikacıların ve medyanın göç ve göçmenler hakkında olumsuz söylemleri tekrarlaması uyum sürecini yavaşlatıcı bir etkiye yol açmaktadır. Toplum içinde ayrılıkların artmasına, “biz” ve “onlar” algısının derinleşmesine ve yerleşmesine neden olmaktadır.

2000’li yıllarda göç karşıtı söylemler tüm Avrupa ülkelerinde hatta Çekoslovakya ve Macaristan gibi eski komünist devletlerde dahi yükselmiştir. Göç karşıtı söylemin ve siyasetin popüler olması sonuçta bu dönemde aşırı sağ eğilimli partilere merkez siyasetine girme imkanı yaratmıştır. Aşırı sağ partilere desteğin artması toplumda ırkçılığın ve hoşgörüsüzlüğün artışını ifade etmektedir. Bununla birlikte yasadışı göç ve göçmenlere, sığınmacılara yönelik kamusal politikalarından duyulan rahatsızlığın da bir karşılığıdır (Castles ve Miller, 2008: 385-386).

Günümüzde internet, cep telefonları ve bilgisayarlar gibi yeni medya araçlarının yaygın ve ulaşılabilir hale gelmesiyle anlık bilgi, haber ve fikir paylaşımı artmış, bu da bireylerin gündem üzerinde anında yorumlar yaparak karşılıklı etkileşimlerinin artmasına neden olmuştur. Twitter, Facebook ve YouTube gibi sosyal medya platformları aracılığıyla aynı zamanda gerçekliği herhangi bir süzgeçten geçirilmeksizin gündem oluşturabilmekte veya oluşturulmuş birtakım gündemlere destek ya da eleştiride bulunulabilmektedir. Bu da bireylerin yaratılan gündemlerde takım tutar gibi kutuplaşmasına yol açmakta ve sosyal medya platformları üzerinde ciddi bir çatışma alanı yaratmaktadır. Sosyal medya platformlarının ve internet haber sitelerinin yorumları hiçbir kontrol mekanizması olmaksızın anında yayınlaması son derece ciddi bir bilgi kirliliği yaratmakta, bununla birlikte ırkçı, ayrımcı ve linç edici nefret söyleminin de yaygınlaşmasına neden olmaktadır.

Hem yeni medyada hem de geleneksel medyada olumsuz veya suç isnadında bulunan vakaların özellikle sadece bir göçmen azınlığın üzerine yıkıcı nitelikte ve manipüle edici başlıklarla haberler ve videolar yayınlanmaktadır. Bu durum sonuçta yanlış ve manipüle edici enformasyonun kolay ve hızlı bir biçimde yayılarak hakim toplum üzerinde göçmenler

ve etnik azınlıklarla ilgili gerçek dışı ön yargıya ve nefret söyleminin yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Hırsızlık, kapkaç, tecavüz, saldırı ve cinayet haberlerinin başlığına özellikle “Suriyeli” şeklinde bir göçmen azınlığı kapsayacak bir tanımlamanın ısrarcı şekilde eklenmesi Suriyeli göçmenlerin toplumun düzenini bozan tehdit unsuru kişiler olarak algılanmasına sebep olmaktadır (Erdoğan vd, 2017: 23).

Diğer yandan haber sitelerinin okur yorumları kısmında, video yorumlarında, internet sözlüklerinde, bloglar ve sosyal medya paylaşım platformlarında anlık olarak hiçbir denetim mekanizması bulunmadığından dolayı nefret söylemi ve linç sürekli yeniden üretilmekte, her geçen gün yaygınlaşmakta ve normalleşmektedir. Hatta sonuçta azınlık grubunun sosyal medyada linç edilmesinin ötesinde, küçük grupların veya bireylerin gündelik hayat içerisinde fiziksel veya sözlü olarak da saldırıya uğraması bunun bir sonucu olarak toplumda yaygın hale gelmektedir.

Gazetelerde başlangıçta Suriyeli göçmenler için sıklıkla kullanılan söylem “misafir” olduklarına yönelikti. Bu bağlamda haber yapılırken özellikle “çokkültürlülük”, “hoşgörü”, “acıma” gibi bir duruş tercih edilmekteydi. Ancak süreç uzadıkça da misafirlik kavramı Suriyeli göçmenlere sınır çizen, “haddini” bildiren olumsuz bir kavrama dönüşmüştür (Erdoğan vd, 2017: 21-22). Yine de gazete haberleriyle Twitter gönderileri karşılaştırıldığında gazetelerdeki haberlerin nefret söylemi içermediği ancak Twitter’da ötekileştirici söylemlerin bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Twitter gibi sosyal medya platformlarında denetim olmadığı ve gönderici kişiye anonimlik sağladığı için nefret söylemi çok daha kolaylıkla yaygın hale gelebilmektedir (Yıldız, 2018:786). Benzer şekilde video paylaşım sitesi YouTube’da da Suriyeli göçmenleri aşağılayıcı içeriklerle, nefret söylemine sahip başlıklarla videolar yayınlanmakta ve bu videoların altına nefret söylemini pekiştirici nitelikte yorumlar yazılmaktadır (Kurt, 2019: 15-16). 2016 yılında Ekşi Sözlük isimli bilgi paylaşım sitesinde Suriyeli göçmenlerle ilgili girdilerin incelendiği çalışmada, girdilerde Suriyeli göçmenlere yönelik nefret dili kullanıldığı, bu nefret dilinin yüksek oranda “düşmanlık ve savaş söylemi” içerdiği ve Suriyeli göçmenlerin savaşın mağduru değil suçlusı gibi gösterildiği ortaya çıkmıştır (Yazıcı, 2016: 133-134).

2.4. Entegrasyon Teorileri

2.4.1. Asimilasyon Teorileri

Farklı etnik kökene sahip birey veya grup, hakim toplumun kültürünü, karakteristik özelliklerini, dilini ve değerlerini benimsemesi konusunda üzerinde bir zorunluluk hissediyorsa ve uyum sürecine baskı nedeniyle dahil olmuşsa, bu değişime “asimilasyon yolu ile gerçekleşen uyum” denilmektedir (Sirkeci ve ark., 2015: 4). Güvenç, asimilasyon kavramını ‘kültürel özümseme’ şeklinde ifade etmektedir. Ona göre asimilasyon, bir kültürel sistemin başka bir kültürel sistemi giderek kendine benzetmesi, kültürel egemenliği altına almasıdır (Güvenç, 2011: 159).

Faist, asimilasyon teorilerinin temel öngörülerini çoğunluğun oluşturduğu “çekirdeğin içinde erime” olarak ifade etmektedir. Asimilasyon sürecinde genellikle birinci nesil fakirlik ve ayrımcılık gibi ciddi sıkıntılar çekmekteyken, ikinci nesil hızlı akültürasyonla birlikte ekonomik anlamda kademeli bir şekilde daha iyi bir noktaya gelmektedir. Üçüncü nesil ise tam anlamıyla çekirdeğin içinde eriyerek dilsel ve kültürel özelliklerini tamamen kaybetmekte ve iş gücü piyasasında göçmenlerin sahip olduğu dezavantajlara sahip olmayan bir pozisyon elde etmektedir. Ancak Faist’e göre bu beklentinin gerçekleşmediği durumlarda söz konusu kesimlerde marjinalleşme ortaya çıkmaktadır (Faist, 2003: 336-337).

Somersan asimilasyon sürecinde ‘zorunlu uyum’ kavramının altını özellikle çizmektedir. Asimilasyon göçmenlerin hakim kültüre uyum sağlamalarının ötesinde bu uyumun zorunlu yollarla gerçekleştirildiği bir süreçtir. Aksi halde asimilasyon ve entegrasyon kavramları arasındaki farkın ortaya çıkması mümkün değildir (Somersan, 2004: 87).

Asimilasyon teorileri 19. yüzyılın sonlarından 20.yüzyılın başına kadar olan süreçte özellikle 1960'lara kadar devletlerin etnik topluluklara yönelik izlediği politikalara yön vermiştir. Asimilasyon teorilerinin temeli özellikle 1920'lerde Chicago Okulu tarafından atılmıştır. İş imkanlarının fazla olduğu endüstrileşmiş Chicago kentinin Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yoğun bir biçimde göç alması nedeniyle kentin nüfusunun önemli bir kısmı dünyanın her yerinden gelen göçmenlerden oluşmaktaydı. Özellikle kırsal güneydeki siyahiler daha iyi bir yaşam amacıyla Chicago'ya göç etmiş ancak sonuçta kentte çok kısa bir süre içerisinde artan göçmen sayısı nedeniyle sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda

Chicago ırkçılığın yükseldiği, sosyal çatışmaların ve sağlıksız yaşam koşullarının ortaya çıktığı bir kent halini almıştır. Dolayısıyla 19. yüzyılın sonu ile 20.yüzyılın başı arasında yaşanan hızlı endüstrileşme sonucunda Chicago’da yaşanan yoğun göç, yüksek işsizlik, etnik çatışmalar, ırkçılık, gettolar, salgın hastalıklar ve fakirlik sonuçta bu bölgeyi sosyal bilimciler açısından araştırılması gereken bir konuma sürüklemiştir. Chicago Okulu, Chicago’da o dönemde yaşanan toplumsal olumsuzlukların sosyolojideki karşılığıdır. Robert E. Park, Ernest E. Burgess Chicago Okulu’nun en önemli temsilcilerindendir (Kaya, 2011: 369).

Chicago Okulu, içinde bulunduğu şartların sonucu olarak toplumsal uyumun sağlanabilmesi için göçmenlerin asimile olmaları gerektiğini vurgulamıştır. Göçmenlerin eski kimlikleri toplumsal yapı içerisinde bir tehdit olarak algılanmıştır. Chicago Okulu’na göre kültürleşme sürecinde göçmenlerin kendi kültürlerinden vazgeçip içinde buldukları toplumun kültürel değerlerini ve davranışlarını benimsemeleri beklenmektedir. Amerika Birleşik Devletleri’nin 1921 ve 1924 yıllarındaki göç kanunlarına bakıldığında Güney ve Doğu Avrupalıların büyük kitleler halinde gelmeleri durumunda asimilasyona elverişsiz olmaları nedeniyle ülkeye girişlerine sınırlama getirilmiştir. Uzakdoğuların, sayıları az dahi olsa asimilasyon edilemedikleri gerekçesiyle Amerika Birleşik Devletleri’ne göç etmeleri tamamen yasaklanmıştır (Çağlar ve Onay, 2015: 43).

Milton Gordon’ın 1964 yılında yayımlanan Asimilasyon Süreci Teorisi’ne göre ise asimilasyonun yedi süreci ve buna bağlı olarak her aşamada gerçekleşen farklı asimilasyon aşamaları bulunmaktadır. Gordon, asimilasyonu tek bir kavram olarak ele almamakta, içinden geçilen bir süreç olarak yedi farklı asimilasyon tanımlamaktadır. Buna göre asimilasyonun birinci aşaması kültürel veya davranışsal asimilasyonu ifade eden akültürasyondur. Akültürasyon aşamasında, göç eden topluluk ev sahibi toplumun kültürel yapısına doğru bir değişim göstermektedir. İkinci aşama yapısal asimilasyondur. Yapısal asimilasyon sürecinde, azınlık grup ev sahibi toplum içerisinde birincil grup olan dernek ve örgütlere giriş yapmaktadır. Üçüncü aşama evlilikle asimilasyon, azınlık gruba mensup bireylerle ev sahibi toplumun bireyleri arasında geniş çaplı evliliklerin yapılmasıdır. Gordon bu aşamayı ‘kaynaşma’ (amalgamation) şeklinde kavramsallaştırmıştır. Dördüncü olarak, tanımlamaya dayalı asimilasyon aşamasında kendini ev sahibi toplumun bir parçası olarak görerek birleştiricilik fikrinin gelişmesi, yerleşmesi söz konusudur. Beşinci aşama kabullenilen durum, asimilasyon aşamasında önyargılar yok olmaktadır. Altıncı aşama olan

kabullenilen davranış aşamasında ise ayrımcılığın yok olması söz konusudur. Yedinci ve son aşama olan yurttaşlık asimilasyonu aşamasında ise ortak vatandaşlık bilinci oluşturularak güç ve değer çatışmalarının tamamen ortadan kalktığı bir toplum oluşmaktadır (Gordon, 1964: 70-71). 20. yüzyıl sonunda Avrupa'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne göç eden Avrupa kökenli göçmenlerin 4. ve 5. nesillerden itibaren yurttaşlık yoluyla asimilasyon aşamasına gelmeleri söz konusudur (Faist, 2003: 339).

Faist, Gordon'un asimilasyon sürecinin sonucunu "bir kültürün sular altında kalması" şeklinde yorumlamaktadır. Faist'e göre asimilasyon kuramı çerçevesinde yaşanan adaptasyon bazı etnik kültürlerin kaybolmasına neden olurken diğer yandan etnisite varlığını sürdürmeye devam etmekte veya yeniden keşfedilmektedir. Bu bağlamda asimilasyon süreci kolektif kimlik olarak ifade edilen etnisitenin ortadan kalkmasından ziyade pekişmesine yol açmaktadır. Faist bunun özellikle ayrımcılığa uğradıklarını hisseden gruplarda tepkisel olarak ortaya çıktığının altını çizmektedir (Faist, 2003: 375-377).

2.4.2. Berry'nin Kültürleşme Stratejisi

Kültürleşme veya akültürasyon; farklı kültürlerden iki veya daha fazla sayıda grubun kültürel etkileşime girmesi ve karşılıklı etkileşimin sonucunda her iki tarafın da değişmesi anlamına gelmektedir. Her ne kadar her iki taraf değişiyor olsa da yapılan çalışmalar sonucunda göçmen bireylerin değişim oranlarının daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır (Saygın ve Hasta, 2018: 313). Kültürleşme sonucunda gruplar birbirlerine ait kültürel öğeleri kabul etmektedir ve sonuçta ortaya yeni bir kültür bileşimi çıkmaktadır. Gruplardan biri daha baskın olsa bile kültürleşme kuramına göre her iki taraf da kültür ilişkisinden etkilenmekte ve hatta her iki grubun da psikolojik durumları ve sorunları ele alış biçimleri dahi değişime uğramaktadır. Bu süreçte sadece insanlar değil tüm kültürel yapılar, araçlar ve toplumsal kurumlar farklılaşmaktadır. Kültürleşme süreci bazen son derece kolay ve iki tarafın da gönüllü bir şekilde katılımıyla gerçekleşirken bazen de daha uzun, sancılı ve değişime direnç gösteren bir süreci kapsamaktadır. Sürecin doğru ele alınabilmesi için başlangıçtan itibaren hem göçmenlere hem de yerli halka ait kültürel ve kimlikel bilgilere doğru ve eksiksiz şekilde sahip olmak gerekmektedir.

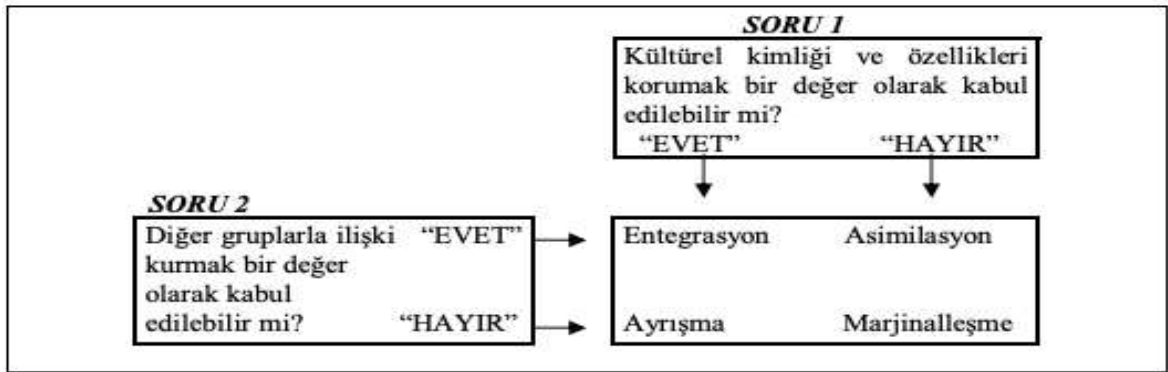
Kültürleşme sürecinde sürekli iletişim ve etkileşim halindeki en az iki farklı kültür sisteminin bulunması kültürleşmenin birinci koşuludur. Kültürleşmenin ikinci koşulu farklı kültürler arasında direk bir ilişki kurulmuş olmasa da alışveriş veya difüzyon sonucu kültürel değişimin ortaya çıkmasıdır. Eğer kültürleşme sonucu bir toplum diğerini tamamen

sindirip yutuyorsa bu asimilasyon veya özümseme olarak tanımlanmaktadır (Güvenç, 2011: 165).

Berry, asimilasyon ve akültürasyon kavramlarının aynı anlamı içerdiğini belirtmiştir. Berry'nin asimilasyon modeline göre insanlar asimile edilmeyi tercih ediyorlarsa 'eritme potası' (melting pot) kavramı daha iyi bir kavramdır. Ancak göçmenler asimile olmaya zorlanıyorsa bu durumda patlama ihtimaline dikkat çekerek 'düdüklü tencere' (pressure cooker) kavramının daha uygun olacağını belirtmektedir. Berry'e göre bireylerin yaşları akültürasyon sürecinde oldukça önemli bir değişkendir. Ona göre akültürasyon ne kadar erken yaşta başlarsa süreç çok daha sorunsuz geçmektedir. Bunun en önemli sebebi olarak genç bireylerin daha esnek ve uyumlu olmaları, ailelerinin kültürel yapısından henüz tam anlamıyla etkilenmemiş olmalarıdır. Ancak ilerleyen yaşlarda akültürasyon süreci riskleri de beraberinde getirmektedir (Berry, 1997: 20-22).

Berry'e göre toplumlar arasındaki kültürel uzaklığın (iki kültür arasındaki din ve dil vb. farklılıklar) artması kültürleşme sürecini olumsuz etkilemektedir. Çünkü kültürler arası farklılıkların büyük olması nedeniyle akültürasyon sürecinde daha büyük çaplı bir kültürel yüklemeye ve öğrenme anlamına gelmektedir. Birbiriyle iletişim halindeki iki toplumun birbirine benzememesi sonuçta toplumların kültürel çatışma yaşamalarına yol açma ihtimalini de doğurmaktadır (Berry, 1997: 23).

Şekil 2.1. Berry'nin Akültürasyon Stratejileri

Kaynak: Berry, 1997'den aktaran: Göker ve Meşe, 2011: 70.

Berry'e göre göçmenlerin topluma uyumu farklı şekillerde gerçekleşmektedir. Örneğin eğer göçmen hem hakim toplumun bireyleriyle hem de kendi etnik grubuna mensup göçmenlerle iletişim kurmayı tercih ediyorsa ve kültürel kimliğini korumayı bir değer olarak kabul ediyorsa bu durum "entegrasyon" olarak kavramsallaştırılmaktadır.

Göçmen yalnızca içinde bulunduğu hakim toplumun üyeleriyle iletişim kurmayı tercih ediyorsa ve kendi kültürel kimliğini korumanın bir değer olmadığını düşünüyorsa bu durum “asimilasyon” olarak tanımlanmaktadır. Ancak göçmen sadece kendi etnik gurubuna ait bireylerle iletişim kurmayı tercih ediyorsa ve içinde bulunduğu hakim toplumun üyeleriyle sosyal faaliyetleri tercih etmiyorsa bu durum separasyon veya ayrışma şeklinde tanımlanmaktadır. Göçmen ne kendi etnik topluluğunun üyeleriyle ne de hakim toplumun üyeleriyle sosyal faaliyet kurmayı tercih etmiyorsa bu durum marjinalleşmedir (Berry, 1997: 10).

Berry asimilasyon ve entegrasyon kavramlarının Avrupa ve Amerika’da eşanlamlı gibi kullanıldığını belirtmektedir. Ancak bireylerin kendi kültürlerini sürdürmeye verdikleri değere farklı vurgular yapması sebebiyle bu iki kavram Berry’nin yaklaşımlarında başından itibaren iki ayrı kavram olarak ele alınmaktadır (Berry, 2013: 279).

Kültürleşme süreci sonunda bireyin ilk olarak davranışlarının değiştiği gözlemlenmektedir. Bireyin psikolojik durumunun değiştiği bu aşamada yeni kültüre ait davranış kalıplarının benimsenmesi söz konusudur. Bu aşamada hakim toplumun üyelerinin davranış kalıplarında ve psikolojik yapılarında daha az bir değişim gerçekleşmektedir. Yani değişim büyük ölçüde göçmen davranışlarında ve psikolojik durumunda yaşanmaktadır. Psikolojik adaptasyon şeklinde de ifade edilen bu değişim çok kısa sürede kolayca olabileceği gibi uzun ve dirençli de olabilmektedir. Zaman zaman adaptasyon zayıf bir biçimde gerçekleştiğinde ise göçmende hakim topluma kıyasla eksiklik ve yetersizlik duygularına neden olabilmektedir (Zafer, 2016: 86).

2.4.3. Yapısal İşlevsel Teori ve Entegrasyon

Yapısal İşlevsel Teori öncülerinden Talcott Parsons, Max Weber ile Emile Durkheim’in temel görüşlerini bir sentez haline getirerek “genel kuram” yaratmaya çalışmıştır. Parsons “toplumsal eylem” kavramını Weber’den, “toplumsal olgu” kavramını da Durkheim’dan almıştır. Weber’e göre sosyolojinin esas işlevi toplumsal eylemi yorumlayarak kavramaktır. Dolayısıyla sosyoloji Weber’e göre toplumsal eylemleri sonuçları bakımından nedensel olarak açıklamaya çalışan bir bilimdir. Weber, gözlemin kavramlardan arınmasının mümkün olamayacağını ve dolayısıyla bütün kavramların değerli olduğunu söylemiştir. Durkheim ise toplumsal olguların gözlem yoluyla adeta bir nesne gibi incelenebileceğini savunmaktadır. Durkheim’a göre bütün toplumsal olguların nedeni başka toplumsal olgularla açıklanmaktadır. Parsons, Weber ve Durkheim’ın

görüşlerini birleştirmeye çalışmış ve ortaya çıkan senteze analitik gerçekçilik (analytical realism) adını vermiştir. Buna göre, gözlem yapmak için kavramları kullanabiliriz ancak gözlemlerimiz değer yanlı olabilir.

Yapısal işlevsel yaklaşıma göre fonksiyonlar yapıları yaratmaktadır. Yani her yapı bir fonksiyon sahibi olduğu için gelişim göstermektedir. Yapısal farklılaşma fikrinin temelinde de bu düşünce yatmaktadır. Bir yapı tarafından gerçekleştirilen birtakım işlevler zaman içerisinde çoğalıp uzmanlaşarak ayrılmış ve kendilerini üretecek farklı yeni yapılar yaratmışlardır. Örneğin daha önce aile tarafından yerine getirilen eğitim ve üretim gibi işlevler, fabrikalar ve okullar gibi zaman içerisinde ortaya çıkan ihtisaslaşmış farklı yapılar tarafından gerçekleştirilmektedir (Kongar, 2002: 154).

Durkheim'a göre görev ve sorumluluklarda gerçekleşen uzmanlaşma işbölümünün bir sonucudur. Durkheim tek tek bireylerden oluşan toplumsal yapının ortak bir düzen ve dayanışmayı paylaşmasını iş bölümüyle açıklamaktadır. Toplumda düzen ve istikrar işbölümü sayesinde gerçekleşmektedir (Aydın, 2014: 217).

Yapısal işlevsel yaklaşımın temel argümanlarından bir diğeri de toplumsal sistem içerisinde bütün toplumsal yapı ve birimlerin işlevsel olduklarıdır. Yani her bir toplumsal yapı ve birim bir ihtiyacı karşılamakta ve bununla birlikte diğer parçalarla uyumlu bir bütünleşme içerisindedir. Dolayısıyla toplumsal birimler toplumsal sistem için vazgeçilmez niteliktedir (Kongar, 2002: 154).

Durkheim'a göre toplum tıpkı bir çarkın dişlileri gibi birbirine geçmiş ve birbiriyle bağımlı parçacıklardan oluşmaktadır. Toplumun zaman içerisinde devamlılığını koruyabilmesi ancak içerisindeki kurumların ve sistemlerin birbirleriyle uyum içerisinde çalışmasına bağlıdır. Dolayısıyla toplumun devamlılığı bireyler arasındaki işbirliğine ve dolayısıyla uzlaşmaya dayanmaktadır (Giddens, 2008: 145-146).

Yapısal işlevsel yaklaşım toplumsal yapıyı ele alırken bireye kadar inmektedir. Bu bağlamda birey kavramını "aktör" olarak, toplumsal rolleri bağlamında ele almaktadır. Parsons'a göre toplumsal sistem aktörler arasındaki etkileşim süreçlerinin sistemidir. Toplumsal sistem aktörler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu bir ağıdır (Parsons, 1991: 15).

Toplumsal sistem bireylerin birbirlerine yönelen eylemlerinden oluşmaktadır. Yani toplumsal sistem aktörler arası etkileşimdir. Toplumsal yapıyı biçimlendiren toplumsal gruplar, roller, kurumlar, örgütlerin eylemleri ve karşılıklı etkileşimleridir. Toplumsal

sistem içerisinde grup ve örgütler topluma benzer şekilde uyum mekanizması dahilinde ve bütünleştirici bir biçimde örgütlenmişlerdir (Parsons, 1991: 15-16).

Parsons'ın toplumsal sisteminde her bir sosyal örgütlenmenin yerine getirmesi gereken dört temel fonksiyon mevcuttur. Bu fonksiyonlardan birincisi temel gizil kültürel kalıpların sürdürülmesidir. Toplumda eğitim ve aile bu fonksiyonu gerçekleştirmektedir. İkincisi, toplumun bütün bireylerinin bütünleştirilmesi yani uyumlu bir toplumsal katılımın gerçekleştirilmesidir. Bu da din ve hukuki sistem aracılığıyla mümkündür. Üçüncüsü, topluluğun amaçlarının gerçekleştirilmesidir. Bireysel ve kolektif amaçlar için var olan kaynakları harekete geçirme gereksinimi olarak tanımlanmaktadır ve bu da siyaset aracılığıyla hayata geçirilmektedir. Dördüncüsü, çevreye adaptasyon sağlama fonksiyonu yani çevredeki veya doğadaki kaynakların bilincine varmak, kaynakları gelecekte kullanılabilir hale getirme ihtiyacı ise ekonomi aracılığıyla gerçekleşmektedir (Collins ve Makowsky, 2014: 191).

Durkheim toplumsal bütünleşmenin toplumsal dayanışmayla gerçekleşeceğine inanmaktadır. Durkheim'a göre herkes kendini ortak bir amaç etrafında toplamayı başardığında ortaya verimli bir işbirliği çıkacaktır ancak bu dayanışmayı yaratan entelektüel bir anlaşma değil herkes tarafından paylaşılan bir duygudur. Toplumdaki insanların ortak bilinci ve hep birlikte bir topluluğa ait olma duygusu bireylerin toplumsal yaşamın gerekliliklerine uyma konusunda ahlaki sorumluluk hissetmelerini sağlamaktadır (Collins ve Makowsky, 2014: 94-95).

2.4.4. Liberal Teori

Göçmenlerin toplumsal uyumunu liberal bir bakış açısıyla ele alan Kymlicka, kuramsal çerçevesini John Rawls'ın çizdiği bir alanda hareket etmektedir. Rawls'ın başta temel kaygısı gelir ve adalet dağılımındaki eşitsizliklerin toplumsal yansıması iken daha sonraları farklı inançlara sahip insanların kendilerinden olmayan diğerlerini rahatsız etmeden ve dayatma yapmadan nasıl bir arada yaşayabilecekleri konusuna odaklanmıştır. Rawls liberalizmin en başta Amerika Birleşik Devletleri'nde hakim siyaset teorisi haline gelmesinde önemli bir role sahiptir (Modood, 2014: 41-42).

Rawls'a göre bireyler toplum içerisinde dini inançları, sosyal ve siyasal eğilimleri, hayat planlamaları açısından farklılıklara sahiptir. Bu farklılıklar sonuçta kendi çıkarını gözetken ve daha az çalışıp daha büyük paya sahip olmak isteyen bireylerin çatıştığı bir

ortam ortaya çıkarmaktadır. Rawls toplumda işbirliğinin sağlanabilmesi için en önemli önkoşulun adalet olduğunu belirtmektedir. Ona göre işbirliğinin temeli adil topluma dayanmakta ve sonuçta bu büyük bir toplumsal çıkar sağlamaktadır (Kocaoğlu, 2015: 63-65). Rawls'a göre insanlar kendi türlerine karşı sempati ve cömertlik beslemekte, toplum içerisindeki davranışlarında çıkar sağlama ve belirsizlik korkusu güdülerini sahip oldukları adalet hissiyle işbirliğine yöneltmektedirler (Rawls, 1999: 155).

Rawls'a göre adalet ilkeleri her şeyden önce genel ve evrenseldir. Adalet ilkeleri herkes tarafından bilinmekte ve benimsenmektedir yani alenidir. Bütün iddialar adalet anlayışına göre sıralanmalıdır. Yani en adil seçenek her zaman birinci sıradadır. Son olarak adalet ilkeleri kesindir, bireye ve duruma göre değiştirilemez (Rawls, 1999: 114).

Rawls'ın teorisinin tamamında özgürlük ve eşitlik kavramları birbirini tamamlayacak şekilde kullanılmıştır. Rawls'a göre adaletin iki temel ilkesi vardır. Birincisi, her bireyin en geniş ve birbirine eşit şekilde temel özgürlüklere sahip olma hakkı vardır. İkincisi, sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin herkesin yararına olacak şekilde düzenlenmiş olması gerekmektedir. Rawls'a göre bu iki temel ilke herkese açık olmalı ve herkesin yararına olmalıdır (Rawls, 1999: 53).

Rawls özgürlüğe öncelik vermektedir ancak özgürlüğün toplumsal yapı içerisinde değerini ortaya çıkaran unsur ekonomik ve sosyal eşitliktir. Rawls'a göre demokratik eşitlik ancak ekonomik refahın gerçekleştirilmesiyle mümkündür. Özellikle gelirin ve zenginliğin dağılımında eşitliğin esas alınmasını değil herkesin avantajına uygun şekilde dağıtılmasını vurgulamaktadır.

Rawls farklı kimliklere ve etnik gruplara eşit mesafede duran liberal devlet görüşüne sahiptir. Bu bağlamda liberal kuram, "yurttaşların ancak tek bir koşulda, devletin –yasama, yürütme, yargı organları ve sunduğu diğer hizmetlerle- dinsel ve ahlaksal inançlara sahip yurttaşları arasında bir ayırım yapmaması ve tarafsız kalması halinde özgür olabileceklerini ve akılcı bir işbirliği içinde hareket edebileceklerini vurguluyordu" (Modood, 2014: 42). Dolayısıyla Rawls'ın liberal kuramında devletin herhangi bir dini veya akımı temsil etmediği ve desteklemediği konusunda vatandaşlar emin olmalıdır. Devlet her türlü "iyi" karşısında tarafsız olmalıdır. Kymlicka'ya göre ise bu sadece liberalizmin tarihsel bir yorumudur ve akademik liberal kuram yeniden gözden geçirilmelidir.

Devlet ile etnikliğin kesin olarak ayrılmasını savunan liberal kurama göre “devlet kültürel piyasaya müdahale etmemelidir; herhangi bir tikel kültürün varlığını sürdürmesini ne desteklemeli ne de engellemelidir. Bunun yerine, devlet etnik ve ulusal farklılıkları ‘iyi niyetle’ ihmal etmelidir.” Ancak Kymlicka’ya göre bu yaygın görüş anlamsızdır. Devletin birtakım kimlikler üzerinden kararlar alması ve uygulaması, belli kültürel kimliklere arka çıkması kaçınılmazdır. Sonuç olarak ötekiler dezavantajlı duruma düşmektedirler (Kymlicka, 1998: 173).

Tarihsel mağduriyet yaşayan veya kendilerine özgü birtakım sorunları olan dezavantajlı durumdaki yerli halklar, dezavantajlı durumdaki etnik azınlıklar ve yeni yerleşen göçmenler toplumsal eşitliğin sağlanabilmesi adına kendilerine özgü birtakım ayrıcalıklar veya taleplerde bulunabilmektedirler. Dolayısıyla Rawlsçı liberal kuramın aksine devlet bazı kültürel kimlikleri mecburen desteklemelidir. Devletin tarafsız olması Kymlicka’ya göre imkansızdır ve bu zaten dezavantajlı konumda olan göçmenleri daha da mağdur etmek anlamına gelmektedir (Modood, 2014: 46-47).

2.4.5. Parekh’in Çokkültürlülük Teorisi

Birleşik Krallık Lordlar Kamarası üyesi ve siyaset bilimi teorisyeni Bhikhu Parekh, göç olgusunu çokkültürlülük, entegrasyon ve uyum sorunları çerçevesinde ele almıştır. Parekh’e göre yeni göçmenler bazı yapısal dezavantajlara sahiptir. Parekh’e göre yeni göçmenlerin “önemli bir politik varlık göstermeye yetecek politik ve ekonomik gücü yoktur. Kültürel ve psikolojik olarak güvensizdirler ve baskın söylem dili konusunda pek bilgili değildirler (Parekh, 2002: 389).”

Diğer yandan Parekh’e göre göçmenlerin basına ulaşmaları da kolay değildir. Zaten basın bu tarz önemli olayları gündeme getirme ve inceleme yeteneği yoktur. Basın olayları basitleştirme ve sansasyonel hale getirme eğilimine sahiptir. Yani basının kendi gündemi vardır ve bu gündem içerisinde dezavantajlı göçmen grupların gerçek sorunlarına çoğunlukla yer yoktur. Sonuçta göçmen grupları göç ettikleri ülkede “hayal kırıklığına uğrayan azınlık” olarak kendi içine çekilir ve bir süre sonra toplumun ilgisini çekmek için şiddet eylemlerine başvurma eğilimine sahip olabilirler (Parekh, 2002: 389).

Parekh göç teorisini liberal görüş, toplumcu görüş ve etnik/milliyetçi görüş olmak üzere üç farklı şekilde ele almaktadır;

Liberal görüş açısından göç teorisinin temeli liberal anlayışa paralel şekilde, eğer bir ülkede göçmen işgücüne ihtiyaç varsa bu ihtiyacı karşılayacak minimum kapasitedeki insanlar serbest bir şekilde göç ederek o toplumun üyesi haline gelebilirler. Irk, din, etnik köken ve siyasi görüş gibi değişkenler göç akımı üzerinde etkiye sahip değildir. Göçün serbestçe yapılabilmesi olmasına rağmen yine de devlet kontrolü göç akımı üzerinde etkiye sahiptir.

Yalçın'a göre liberal görüş tarihsel açıdan ele alındığında gerçekte örtüşmemektedir: "...liberal görüşün göçü mekanik bir şeymiş gibi kolayca kontrol edilebilecek bir durum olarak algılaması, onun içerisine düşmüş olduğu en büyük yanılgıdır. Tarihsel sürecin göçle ilgili kanıtlandığı şey, savaşlar hariç olmak üzere modern dönem için göçün kontrolünün fazlasıyla göçmenlerde olduğudur" (Yalçın, 2004: 40-41).

Toplumcu görüşte Parekh, göç alan ülkenin toplumsal yapısını ve kültürel yapısının önemini vurgulamaktadır. Buna göre bir ülkeye göç edecek kişilerin o ülkenin toplumsal yapısına en kolay adapte olacaklar arasından seçilmesi gerekmektedir. Çünkü ülke sadece yönetilen bir "devlet" olmanın ötesinde bireylerin ortak değerleri, gelenekleri, bağlılıkları, duyguları ve ortak geçmişi bulunan iç içe geçmiş bir bütündür. Bireyler, içinde yaşadıkları toplumsal arka planı göz önünde bulundurarak kendilerini tanımlamaktadırlar. Toplumsal gerçekliğin ön plana alındığı bu görüşte göçe liberal görüşten daha temkinli bir yaklaşım söz konusudur. Dolayısıyla ülkeye gelecek göçmenlerin toplumsal yapıya ve kültüre iyi uyum sağlaması beklenmektedir.

Yalçın'a göre Parekh'in toplumsal görüşü doğru tespitler içermektedir fakat iyi uyum sağlayacak göçmen seçiminin nasıl yapılacağına ilişkin somut bir çözüm içermemektedir. Yalçın'a göre din, dil ve yaşam tarzı gibi unsurlar arasında ciddi farklılıkların olması göç alan ülkede olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Özellikle Batılı ülkelerde göçmenlere karşı oluşan yabancı düşmanlığı, ölümcül sonuçlara kadar varan toplumsal çatışmalara neden olmuştur (Yalçın, 2004: 42-43).

Etnik/milliyetçi görüşe göre Parekh, bir ülkeye göç edecek kişilerin o ülkenin kültürüne ve toplumsal yapısına uyumlu olmasının da ötesinde o ülkeyle direkt olarak kan bağı bulunması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Ülkenin dışarıdan gelecek işgücüne çok ihtiyacı varsa bu kişiler ancak misafir statüsüne tabi olarak ülkede geçici bir süre kalabilirler. Yalçın'a göre bu görüş tıpkı liberal görüşte olduğu gibi, "göçmenlerin

kontrolünün imkansızlığı nedeniyle ayakları yere basan bir düşünce değildir” (Yalçın, 2004: 44).

Parekh'e göre “ikinci veya üçüncü kuşak göçmen” terimi gerçeği yansıtmamaktadır. Çünkü göçmenler bir ülkeye yerleştikten sonra orada yaşamına başlayan, orada büyüyen ve o ülkeye “kök salmış”, başka yurt bilmeyen çocukları veya torunları göçmen değildir. Bu yaklaşımın onlar aleyhine kullanılmayacağını söyleyen Parekh, bu insanların da en az diğer vatandaşlar kadar hakka sahip olduklarını söylemektedir (Parekh, 2002: 296-297).

Parekh göç teorisini üç farklı bakış açısıyla ele almıştır ancak ona göre; “ister liberalizm olsun ister muhafazakarlık, sosyalizm ya da milliyetçilik, tüm ideolojiler belirli bir kültürle iç içedir, belirli bir yaşam görüşünü temsil eder, zorunlu olarak dar ve taraflıdır.” Parekh politik öğretilerin kültür, aidiyet hissi ve gelenekler gibi gerçeklere karşı yeterince duyarlı olmadığını belirtir. Ona göre politik öğretiler insanın varoluşundaki karmaşık yapıyı açıklama konusunda yetersizdir (Parekh, 2002: 431).

2.5. Dünya’da ve Türkiye’de Entegrasyon Çalışmaları

Göçün kültürler arasındaki farklılıkları ortaya çıkaran ve bu bağlamda farklılıklar arasında çatışmalara yol açabilen bir nitelikte olması sebebiyle entegrasyon alanına ilişkin çalışmalar özellikle Soğuk Savaş’ın sona ermesinden sonra daha da önem kazanmıştır. 2000’li yıllarla birlikte tüm dünyanın gündemine oturan küreselleşme kavramı içerisinde ise toplumların kültürel anlamda birbirine yaklaştığı, ama aynı zamanda birbirinden çok farklı ve iç içe geçmiş kültürlerin bir arada yaşadığı çokkültürlü toplumlar gündeme gelmiştir. Bu bağlamda akademik yazında da çokkültürlülüğün bir realite olarak kabul edilip toplumsal yaşamda nasıl daha iyiye ulaşılabileceği sorgulanmaya başlanmıştır.

Küreselleşme her ne kadar homojenlik sağlıyormuş gibi görünse de gerçekte olan insan mobilitesini kolaylaştırması sebebiyle toplumlarda kültürel açıdan heterojen bir yapı yaratıyor oluşudur. Bölgesel farklılıklar çatışmalara yol açıyorken artık küçük bölgeler içerisindeki bireysel farklılıklar gerilim yaratmaya başlamıştır. Yani bir yandan globalleşen ve yer değiştiren birey, beraberinde kültürel kimliğiyle birlikte götürdüğü yerelliği sebebiyle bir çelişkinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu da günümüz akademik yazınında özellikle 1980’li yıllardan itibaren dikkat çeken ve çözüme kavuşturulması gereken bir mesele olarak görülmektedir. Türkiye’de ise son 10 yıldır, bilhassa 2011 yılından itibaren öngörülemez şekilde Suriyeli göçmenlerin kitlesel akınına uğradıktan sonra gündeme gelen

bir konu olmuştur. Çünkü entegrasyon ani bir şekilde kitlesel göç alan Türk toplumsal yapısı açısından sadece yabancılarla bir arada yaşamının ve onları baskın kültüre uydurmanın bir yolu değil aynı zamanda ülke içindeki güvenlik ve istikrarın sürdürülebilmesi için bir çıkış kapısı ve sihirli bir anahtar gibi de görülmektedir.

Dünyada entegrasyonla ilgili yapılan çalışmalar çoğunlukla İkinci Dünya Savaşı öncesinde Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada gibi devamlılığı göçmenler üzerine kurulu olan ülkeler üzerine yapılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'da yeniden inşa sürecinin başlamasıyla birlikte savaşta yok olan işgücünün yerini doldurmak üzere ciddi şekilde göçmen işgücüne ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Yine savaşla birlikte dünyanın dört bir yanına ve özellikle de İsrail'e göç eden Yahudiler de bir başka göç dalgası oluşturmuş ve entegrasyon çalışmalarına konu edilmiştir.

Eisenstadt'ın 1952 yılında yayımlanan makalesi “The Process of Absorption of New Immigrants in Israel”, İsrail'e farklı sebeplerle göç eden kişilerle yaptığı görüşmelerden oluşturduğu bir alan araştırmasıdır. Çalışmada özellikle “absorbe edilme” ve “entegrasyon” kavramlarının kullanılması dikkat çekicidir (Eisenstadt, 1952).

Gordon'ın 1964 yılında yayımlanan “Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion, and National Origins” çalışması göçmen entegrasyonu alanında savaş sonrası yapılmış en kapsamlı teorik çalışmalardan biridir. Gordon'ın çalışmasında entegrasyonun bir aşaması olarak asimilasyon, süreçler halinde teorik bir çerçeveden ele alınmaktadır (Gordon, 1964).

Gurak ve Caces 1992 yılında yayımlanan “Migration Networks And the Shaping of Migration Systems” başlıklı çalışmalarında göçmen ağları ile göçmenlerin yerleştikleri yere entegrasyonu arasında pozitif bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Kısa dönemde göç edilen yerdeki zor koşullara uyum ile uzun dönemde ise göç edilen yerdeki belli başlı toplumsal kurumlara entegrasyonu ifade eden göçmen adaptasyonu, göçmen ağları aracılığıyla başarıyla gerçekleşmektedir. Ancak diğer yandan göçmenler toplumdan izole şekilde dışa kapalı ve bir arada yaşamaları durumunda ise göçmen ağları entegrasyon sürecini olumsuz etkileyebilmektedir (Gurak ve Caces, 1992: 153-155).

Iris Marion Young ilk kez 2000 yılında yayımlanan “Inclusion and Democracy” çalışmasında göçmenleri de kapsayan, genel olarak azınlıkta kalan ve toplumdan dışlanmış

birey ve toplulukların farklı kimliklerinin tanınması ve siyasi olarak temsil edilme ve dahil edilme sorunları üzerinde durmaktadır. Bu anlamda Young entegrasyon problemini sadece göçmenler üzerinden değil, toplumun çok daha büyük bir kesimini kapsayan tüm dezavantajlı birey ve topluluklar üzerinden ele almaktadır (Young, 2002).

Kymlicka ilk defa 1995 yılında yayımlanan çalışması “Çokkültürlü Yurttaşlık Azınlık Haklarının Liberal Teorisi” başlıklı çalışmasında çokkültürlü ülkelerdeki azınlık ve etnik toplulukların kendilerini yönetme hakları, mali destek ve yasal korunma hakları, özel temsil hakları liberal bir perspektiften ele alınmıştır (Kymlicka, 1998: 37). Kymlicka’nın çalışması aynı zamanda liberalizm ve azınlık haklarını Amerika Birleşik Devletleri örneği üzerinden tarihsel olarak açıkladığı için de son derece önemlidir (Kymlicka, 1998: 92).

Türkçe akademik yazında entegrasyon çalışmalarına bakıldığında Suriyeli göçü sonrasında bu alanda çalışmaların arttığı gözlemlenmektedir. Suriyeli göçü öncesinde ise entegrasyon alanındaki çalışmalar çoğunlukla Türkiye’den yurtdışına göç eden birey ve gruplar üzerine yoğunlaşmıştır. Bu alanda özellikle Abadan-Unat’ın ilk baskısı 2002 yılında yapılan “Bitmeyen Göç” başlıklı eseri Almanya’da yaşayan Türkler hakkında hem teorik hem de çeşitli zaman dilimlerini içeren alan araştırmalarını kapsamaktadır (Abadan-Unat, 2017). Avrupa’da yaşayan Türklere ilişkin Nebile Özmen’in 2012 yılında yayımlanan “Çokkültürlü Toplumda Sosyal Entegrasyon ve Din” başlıklı çalışması Danimarka’ya göç etmiş Türklerin entegrasyonu hakkında kapsamlı bir alan araştırmasıdır. Çalışma her ne kadar dinin entegrasyonla olan ilişkisini ölçmeyi hedeflese de Danimarka’da yaşayan Türklerin entegrasyon sürecinde yaşadıkları sorunları da kapsamlı olarak ele almaktadır (Özmen, 2012).

Bununla birlikte Türkiye’ye göç eden farklı etnik grupların Türk toplumsal yapısına entegrasyonunu kapsayan çalışmalar mevcuttur. Dedeoğlu ve Gökmen’in 2011 yılında yayımlanan “Göç ve Sosyal Dışlanma” isimli eseri Türkiye’ye göç eden yabancı göçmen kadınların entegrasyon problemleri, sosyal ve ekonomik hayatlarında karşılaştıkları zorlukları ele almaktadır. Çalışmada Azerbaycan ve eski SSCB ülkelerinden Türkiye’ye göç eden kadınlar konu edilmiştir (Dedeoğlu ve Gökmen, 2011).

Türkçe literatürde çokkültürlülüğün entegrasyona olan etkilerini ele alan “Çoğulculuk: Çokkültürlü ve Çokdilli Eğitim” başlıklı çalışma, farklı etnik kökenlere sahip olan kişilerin anadilde eğitim hakları ve çokkültürlü, çokdilli eğitimin nasıl hayata geçirilebileceği sorunsallarından yola çıkmaktadır. Bu argümanları kuvvetlendirebilmek

adına çift dilli eğitimin yapıldığı Birleşik Krallık, İsveç, İspanya, İsviçre, Almanya, Romanya, Fransa, Kanada ve Meksika gibi örnek ülkelerdeki uygulamalara ve sonuçlarına da yer verilmiştir (Kaya ve Aydın, 2014).

Çalışmamız göç ve entegrasyon ilişkisini hem teorik boyutta hem de mevcut durumu aktaran alan araştırmaları boyutunda iki yaklaşımın sentezinden oluşmaktadır.

Teorik boyutta Ernst Georg Ravenstein 1885 yılında yayımlanan "Göç Kanunları" (The Laws of Migration) makalesi başlangıç noktası olarak belirlenmiştir. Çünkü Ravenstein'in amacı göçün 'kanunları'nı ortaya koymaktır ve bu bir ilktir. Diğer yandan Ravenstein'in 1889 yılında yayınladığı ikinci "Göç Kanunları" başlıklı makalesinde bahsettiği köle ticareti, sürgün, baskı ve cebir gibi zorunlu sebepler de savaş nedeniyle ülkelerini terk eden Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye göç etme nedenlerini açıklamaktadır.

Çalışmamızın teorik bölümlerinde faydalandığımız Cemal Yalçın'ın 2004 yılında Türkçe olarak yayımlanmış olan Göç Sosyolojisi isimli eseri, göçü Türkiye'deki durum ile bağdaştırarak ele alması açısından oldukça önemli bir yere sahiptir.

Castles ve Miller'in 2008 yılında Göçler Çağı adıyla Türkçe yayımlanan eseri bu alanda yapılmış en kapsamlı çalışmalardan biridir. Göç bütün yönleriyle tüm dünyayı kapsayacak şekilde ele alınmış, entegrasyon, uyum ve bütünleşme gibi kavramlara ayrı bir önem atfedilerek ele alınmıştır. Kitap ayrıca içinde bulunduğumuz yüzyılın göç yazınında "göçler çağı" şeklinde anılmasına katkı sağlamıştır.

Thomas Faist'in 2003 yılında Türkçe olarak yayımlanan eseri "Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar" küreselleşme sürecinin uluslararası göçü ve göçmenleri nasıl etkilediğini iktisadi, siyasi, uluslararası ilişkiler bağlamında ele alarak anlatmaktadır. Faist'in eserinde "ulusaşırı alan" kavramını kullanması uluslararası göçü farklı bir boyuta taşımaktadır. Ona göre uluslararası yer değiştiren göçmen artık ulusaşırı alanın öznesidir. Göçün ilk yıllarının ardından bu kişiler kendilerine özgü kültürler, alışkanlıklar ve yaşam biçimleri geliştirerek özgün hale gelmektedirler. Faist çalışmasında özellikle Almanya'da yaşayan Türk göçmenleri de bu bağlamda ele almaktadır.

Nermin Abadan-Unat'ın "Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa" çalışması göçün tarihçesini, bunun Türkiye'nin toplumsal yapısında yarattığı değişimleri ve uluslararası alana nasıl yansıtıldığını anlatmaktadır. Uluslararası göçü ulus-devlet yapısı bağlamında ele alan Abadan-Unat, küreselleşmenin göçmen hayatını nasıl etkisi altına

aldığını ele almaktadır. Türkçe literatürde göç çalışmaları alanında temel başvuru kitabı niteliğinde bir eserdir.

Özellikle çokkültürlülük alanında yapılan çalışmalar arasında Parekh'in "Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek" eseri ve Kymlicka'nın "Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Haklarının Liberal Teorisi" eserleri başvuru kaynakları olmuştur. Her iki eser de Türkçe literatür içerisinde alanında önemli ve kapsayıcı eserlerdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE GEÇİCİ KORUMA ALTINDA BULUNAN SURIYELİ GÖÇMENLERE YÖNELİK ENTEGRASYON POLİTİKALARI

3.1. Türkiye'deki Suriyeli Göçmenler Sorunu

Suriye'de 2011 yılının Mart ayında başlayan rejim karşıtı protesto gösterileri kısa süre içerisinde rejimin protestocu kitlelere şiddetle karşılık vermesi sonucu çatışmalara ve sonrasında ise ciddi bir iç savaşa dönüşmüştür. Protesto gösterileri sırasında çok sayıda Suriyeli, rejimin sert müdahalelerine maruz kalmış, yaralanmış, ölmüş veya tutuklanmıştır. Suriye'de başlayan iç savaş çok sayıda insanın kitleler halinde Türkiye, Lübnan, Mısır, Ürdün, Irak gibi komşu ülkeler başta olmak üzere diğer ülkelere göç etmelerine yol açmıştır (Sunata ve ark., 2017: 527). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği verilerine göre 2019 yılı Temmuz ayı itibarıyla tüm dünyada kayıtlı Suriyeli mülteci sayısı 5,625,871'dir. Bunun 3.614,108 kadarı Türkiye sınırları içerisinde ikamet etmektedir. Bu bağlamda tüm dünyada Suriyeli göçmenlerin en çok göç ettiği ülke Türkiye olmuştur (Tablo 3.1).

Tablo 3.1 Bölge Ülkelerine Sığınan Suriyeli Göçmenlerin Nüfus ve Yüzde Dağılımları

Ülkeler	Sığınan Suriyeli Sayısı	Yüzde
Türkiye	3,614,108	%64.2
Lübnan	929,624	%16.5
Ürdün	662,010	%11.8
Irak	252,983	%4.5
Mısır	131,433	%2.3
Diğer ülkeler	35,713	%0.6

Kaynak: UNHCR, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>: 14.07.2019

Suriye'den Türkiye'ye ilk kitlesel göç dalgası 2011 yılının Nisan ayında gerçekleşmiştir. Bu tarihte yaşanan ilk girişte 252 Suriye vatandaşı sınırdan içeri kabul edilmiş ve Hatay'da geçici konaklamaları sağlanmıştır (Pirinççi, 2018: 46). Türkiye'nin

uyguladığı *açık kapı politikası* sonucunda 2019 yılı Eylül ayı itibariyle Türkiye’de yaşamakta olan geçici koruma altındaki Suriyeli sayısı 3,6 milyonun üzerindedir (Şekil 3.1).

Suriye’den Türkiye’ye doğru yaşanan göç dalgasının kendine özgü birtakım özellikleri bulunmaktadır. Bunların en başında ise, çok kısa bir zaman içerisinde çok sayıda insanın Suriye’den Türkiye’ye göç etmesi gelmektedir. Diğer yandan, yaşanan göçün ardında savaş, katliam, salgın hastalıklar ve kıtlık gibi insani yaşam koşullarının elverişsiz olması mevcuttur. Göç eden Suriyeli göçmenlerin her birinin bu süreçlerden geçmiş ve evlerinden ayrılmak zorunda kalmış bireyler olduğu düşünüldüğünde olayın bir de travmatik boyutu söz konusudur (Karaarslan ve Gençoğlu, 2019: 45).

Suriyeli göçünün başladığı ilk dönemde bütün taraflar bunu geçici bir mesele olarak görmekte ve Suriye’ye sınır olan kentlerin bir problemi olarak düşünmekteydi. Ancak aradan geçen zaman içerisinde Suriyeli göçmenlerin ülke içinde ulaştıkları nüfus yoğunluğu ve kendi ülkelerindeki durum da düşünüldüğünde başlangıçtaki “geçicilik” düşüncesinin aslında ne kadar gerçeklikten uzak olduğu açıktır. Bununla birlikte artık Suriyeli göçmenler meselesi sadece Suriye sınırındaki kentlerin değil, Suriyeli göçmenlerin Türkiye’nin her yerine dağılmaları sonucu tüm Türkiye’nin meselesi haline gelmiştir.

3.2. Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlerin Demografik ve Sosyo-Ekonomik Özellikleri

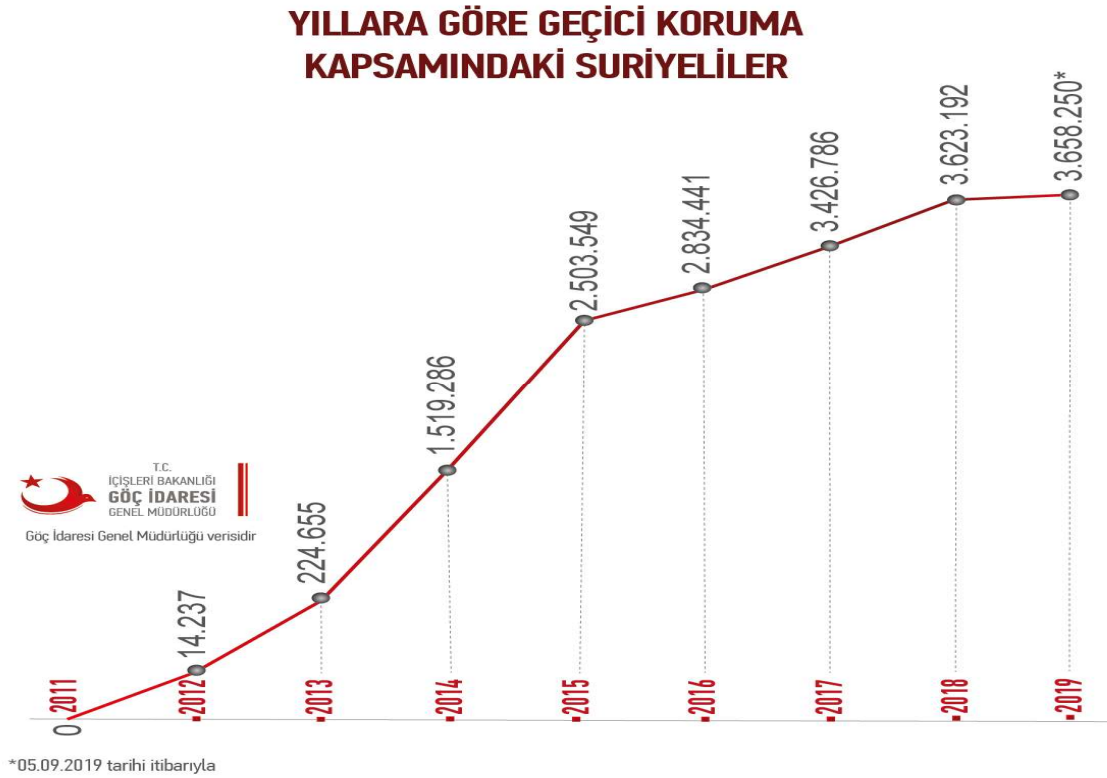
3.2.1. Demografik Veriler

Türkiye’de yaşayan Suriyeli göçmenlere ilişkin en büyük zorluklardan biri kayıt altına alma sorunudur. Bu durum özellikle kamplarda yaşayan Suriyeli göçmenlerden ziyade kamp dışında yaşayan Suriyeli göçmenler açısından sorun teşkil etmektedir. Çünkü kamp dışındaki Suriyeli göçmenlerin ücretsiz sağlık hizmeti, sosyal yardım ve diğer desteklere ulaşabilmeleri için öncelikle kayıt altında olmaları gerekmektedir (Erdoğan, 2015: 63-64).

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre Türkiye’de ikamet eden geçici koruma kapsamındaki Suriyeli sayısı 2012 yılında 14.237 olarak kaydedilmiştir. Bu sayı 2013 yılına gelindiğinde %1.400’ün üzerinde dramatik bir artışla 224.655’e yükselmiştir. 2014 yılına gelindiğinde Türkiye’de ikamet eden geçici koruma kapsamındaki Suriyeli sayısı %576’lık bir artışla 1.519.286’ya çıkmıştır. 2015 yılında bir önceki yıla oranla %65’lik bir yükselişle 2.503.549’a, 2016 yılında %13.2’lik bir artışla 2.834.441,

2017 yılında %20.8'lik bir artış ile 3.426.786, 2018 yılında ise %5.3'lük bir artış ile 3.623.192'ye yükselmiştir. 2019 yılı Eylül ayı itibariyle Türkiye'de ikamet eden geçici koruma kapsamındaki Suriyeli göçmenlerin sayısı 3.658.250'dir (Şekil 3.1).

Şekil 3.1 Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Göçmenler

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre, Türkiye'de ikamet eden geçici koruma kapsamındaki 3.658.250 Suriyelinin 1.982.443'ü erkek, 1.675.807'si ise kadınlardan oluşmaktadır. Verilere bakılarak Türkiye'deki geçici koruma altında bulunan Suriyeli göçmenlerin çoğunlukla 65 yaş altı bireylerden oluştuğu görülmektedir. Özellikle bir milyonun üzerinde geçici koruma altındaki Suriyelinin 9 yaşından küçük çocuklardan oluşması dikkat çekicidir (Tablo 3.2).

Tablo 3.2 Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyeli Göçmenlerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı

**GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURIYELİLERİN
YAŞ VE CİNSİYET DAĞILIMI**

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	1.982.443	1.675.807	3.658.250
0-4	284.650	265.845	550.495
5-9	255.071	240.162	495.233
10-14	199.920	185.184	385.104
15-18	151.009	123.447	274.456
19-24	321.775	230.068	551.843
25-29	206.160	146.611	352.771
30-34	169.656	124.449	294.105
35-39	119.914	94.713	214.627
40-44	79.110	69.984	149.094
45-49	58.662	55.884	114.546
50-54	47.370	45.419	92.789
55-59	33.006	33.336	66.342
60-64	23.029	23.759	46.788
65-69	15.112	15.761	30.873
70-74	8.492	9.154	17.646
75-79	4.718	5.937	10.655
80-84	2.615	3.272	5.887
85-89	1.415	1.875	3.290
90+	759	947	1.706

*05.09.2019 itibarıyla

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019

3.2.2. Yaşam Koşulları

3.2.2.1. Kampta Yaşayanlar

2019 yılı Eylül ayı itibarıyla İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre Türkiye’de ikamet eden geçici koruma kapsamındaki 3.658.250 Suriyelinin 63.434’ü geçici barınma merkezlerinde ikamet etmektedir (Şekil 3.2).

Şekil 3.2 Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan Suriyeli Göçmenler (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019)

GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ İÇİNDE VE DIŞINDA KALAN SURIYELİLER

Geçici barınma merkezlerinde ikamet eden 63.434 Suriyelinin 17.763'ü Adana'da, 9.488'i Kilis'te, 11.383'ü Kahramanmaraş'ta, 11.221'i Hatay'da ve 13.579'u da Osmaniye'de yer alan barınma merkezlerinde kalmaktadır (Tablo 3.3).

Tablo 3.3 Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Göçmenlerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURIYELİLERİN GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİNE GÖRE DAĞILIMI (5 İLDE 7 BARINMA MERKEZİ)

İL	GBM ADI	GBM MEVCUDU	TOPLAM MEVCUT
ADANA (1)	Sarıçam	17.763	17.763
KİLİS (1)	Elbeyli	9.488	9.488
KAHRAMANMARAŞ (1)	Merkez	11.383	11.383
HATAY (3)	Altınözü	2.686	11.221
	Yayladağı	4.334	
	Apaydın	4.201	
OSMANİYE (1)	Cevdetiye	13.579	13.579
Toplam		63.434	
GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ DIŞINDA BULUNAN SURIYELİ SAYISI		3.594.816	

*05.09.2019 itibarıyla

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019

3.2.2.2. Şehirlerde Yaşayanlar

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre Türkiye’de ikamet eden geçici koruma kapsamındaki 3.658.250 Suriyelinin 3.594.816’sı geçici barınma merkezleri dışında ikamet etmektedir (Şekil 3.2).

Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli göçmenlerin ilk 10 ile göre dağılımına bakıldığında ilk sırada 548.125 Suriyelinin ikamet ettiği İstanbul gelmektedir. İstanbul’un ardından ikinci sırada Suriye’ye coğrafi olarak yakın bulunan Gaziantep, üçüncü sırada Hatay, dördüncü sırada ise Şanlıurfa yer almaktadır (Şekil 3.3).

Şekil 3.3 Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyeli Göçmenlerin İlk 10 İle Göre Dağılımı

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019

Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli göçmenlerin yerli nüfusa oranla en yoğun olduğu il %81.32 ile Kilis’tir. Ardından %27.20 ile Hatay, %22.11 ile Gaziantep, %21.03 ile Şanlıurfa, %11.18 ile Mersin gelmektedir (Tablo 3.4).

Tablo 3.4. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Göçmenlerin İllere Göre Dağılımı

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURİYELİLERİN İLLERE GÖRE DAĞILIMI

İL SIRA	ÜLKEMİZDE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURİYELİLERİN DAĞILIMI (05.09.2019 ALFABETİK)								
	İLLER	KAYIT EDİLEN	NÜFUS	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ	İL SIRA	İLLER	KAYIT EDİLEN	NÜFUS	İL NÜFUSU İLE KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ
	TOPLAM	3.658.250	82.003.882	4,46%		TOPLAM	3.658.250	82.003.882	4,46%
1	ADANA	238.234	2.220.125	10,73%	42	KAHRAMANMARAŞ	92.738	1.144.851	8,10%
2	ADIYAMAN	26.025	624.513	4,17%	43	KARABÜK	856	248.014	0,35%
3	AFYON	7.684	725.568	1,06%	44	KARAMAN	775	251.913	0,31%
4	AĞRI	1.076	539.657	0,20%	45	KARS	180	288.878	0,06%
5	AKSARAY	3.059	412.172	0,74%	46	KASTAMONU	2.290	383.373	0,60%
6	AMASYA	749	337.508	0,22%	47	KAYSERİ	79.810	1.389.680	5,74%
7	ANKARA	93.731	5.503.985	1,70%	48	KIRIKKALE	1.610	286.602	0,56%
8	ANTALYA	1.807	2.426.356	0,07%	49	KIRKLARELİ	2.703	360.860	0,75%
9	ARDAHAN	119	98.907	0,12%	50	KİRŞEHİR	1.401	241.868	0,58%
10	ARTVIN	35	174.010	0,02%	51	KILIS	115.911	142.541	81,32%
11	AYDIN	7.983	1.097.746	0,73%	52	KOCAELİ	57.504	1.906.391	3,02%
12	BALIKESİR	4.669	1.226.575	0,38%	53	KONYA	108.828	2.205.609	4,93%
13	BARTIN	140	198.999	0,07%	54	KÜTAHYA	832	577.941	0,14%
14	BATMAN	22.414	599.103	3,74%	55	MALATYA	28.507	797.036	3,58%
15	BAYBURT	25	82.274	0,03%	56	MANİSA	14.488	1.429.643	1,01%
16	BİLECİK	583	223.448	0,26%	57	MARDİN	87.576	829.195	10,56%
17	BİNGÖL	1.066	281.205	0,38%	58	MERSİN	202.914	1.814.468	11,18%
18	BİTLİS	1.037	349.396	0,30%	59	MUĞLA	15.232	967.487	1,57%
19	BOLU	2.620	311.810	0,84%	60	MUŞ	1.467	407.992	0,36%
20	BURDUR	8.737	269.926	3,24%	61	NEVŞEHİR	9.910	298.339	3,32%
21	BURSA	175.860	2.994.521	5,87%	62	NİĞDE	4.752	364.707	1,30%
22	ÇANAKKALE	6.028	540.662	1,11%	63	ORDU	691	771.932	0,09%
23	ÇANKIRI	542	216.362	0,25%	64	OSMANIYE	51.195	534.415	9,58%
24	ÇORUM	2.633	536.483	0,49%	65	RİZE	970	348.608	0,28%
25	DENİZLİ	12.596	1.027.782	1,23%	66	SAKARYA	16.434	1.010.700	1,63%
26	DİYARBAKIR	33.248	1.732.396	1,92%	67	SAMSUN	5.992	1.335.716	0,45%
27	DÜZCE	1.874	387.844	0,48%	68	SİİRT	4.053	331.670	1,22%
28	EDİRNE	1.064	411.528	0,26%	69	SİNDP	141	219.733	0,06%
29	ELAZIĞ	13.987	595.638	2,35%	70	SİVAS	4.057	646.608	0,63%
30	ERZİNCAN	101	236.034	0,04%	71	ŞANLIURFA	428.111	2.035.809	21,03%
31	ERZURUM	1.127	767.848	0,15%	72	ŞIRNAK	15.027	524.190	2,87%
32	ESKİŞEHİR	4.940	871.187	0,57%	73	TEKİRDAĞ	14.585	1.029.927	1,42%
33	GAZİANTEP	448.603	2.028.563	22,11%	74	TOKAT	1.019	612.646	0,17%
34	GİRESUN	169	453.912	0,04%	75	TRABZON	3.274	807.903	0,41%
35	GÜMÜŞHANE	107	162.748	0,07%	76	TUNCELİ	54	88.198	0,06%
36	HAKKARİ	5.261	286.470	1,84%	77	UŞAK	2.368	367.514	0,64%
37	HATAY	437.894	1.609.856	27,20%	78	VAN	2.152	1.123.784	0,19%
38	İĞDIR	86	197.456	0,04%	79	YALOVA	3.882	262.234	1,48%
39	ISPARTA	6.680	441.412	1,51%	80	YOZGAT	4.536	424.981	1,07%
40	İSTANBUL	548.125	15.067.724	3,64%	81	ZONGULDAK	595	599.698	0,10%
41	İZMİR	146.112	4.320.519	3,38%					

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019

3.2.3. İstihdam

Türkiye’de geçici koruma statüsü altında ikamet etmekte olan Suriyeli göçmenlerin çalışma izni alabilmeleri için en az 6 aylık geçici koruma süresini tamamlamış olmaları ve bu kişilere ödenecek ücretin en az asgari ücret tutarında olması gerekmektedir. Bununla birlikte işletmeler geçici koruma altındaki Suriyeli göçmenleri çalıştırırken bir kotaya tabiidirler. Buna göre bir işyerinde çalıştırılacak Suriyeli sayısı toplam işgücünün ancak %10’u kadar olabilmektedir. Toplam çalışan sayısının 10’dan az olması durumunda bu iş yerinde en fazla bir Suriyeli istihdam edilebilmektedir. Geçici koruması sona eren veya iptal edilen Suriyelinin çalışma izni de sona ermekte veya iptal edilmektedir.

Ticaret Bakanı Ruhsar Pekcan, Merkezi Sicil Kayıt Sistemi verilerine göre 26 Şubat 2019 tarihi itibarıyla Türkiye genelinde 15 bin 159 şirketin en az bir ortağının Suriye uyruklu olduğunu açıklamıştır. Suriye uyruklu kişilere ait bu şirketler en çok İstanbul, Gaziantep, Mersin, Hatay ve Bursa’da yer almakta ve faaliyet gösterdikleri alanlar ise genellikle toptan ve perakende ticarettir (Bakan Pekcan, 2019). En az bir ortağı Suriyeli olan şirketler Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyeli göçmenlerin yaklaşık olarak %7’lik bir kısmını istihdam etmektedir (TEPAV, 2019: 50).

Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı’nın (TEPAV) 2018 yılında sekiz ilde 207 Türk ve 209 Suriyeli tarafından işletilen 416 şirkette yaptığı araştırmanın sonucunda, Suriyeli girişimcilerin %72’sinin ülkelerindeki savaş sona erse dahi geri dönmek istemedikleri ortaya çıkmıştır. Çalışmada, bunun nedeni olarak Suriyeli göçmenlerin girişimlerinin Türkiye’deki ekonomik kazanımları ve Türkiye’deki iş dünyasının Suriye’ye kıyasla daha sağlıklı olması gerekçe olarak gösterilmektedir (TEPAV, 2019: 16). Araştırmanın yapıldığı sekiz şehirde toplam 106 bin 545 şirket bulunmakta ve bu şirketlerin yaklaşık %2’lik dilime tekabül eden 2122 tanesi Suriyeli göçmenlere aittir (TEPAV, 2019: 29).

Finansmana erişim, vergi oranları ve iş kanunu düzenlemeleri Suriyeli girişimcilerin Türkiye’de şirketlerini yönetirken karşılaştıkları en yaygın problemlerdendir (TEPAV, 2019: 43).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) geçici koruma altındaki Suriyeli göçmenlerin ve Türk vatandaşlarının “işgücü piyasasına erişimini kolaylaştırmayı, beceri ve yetkinliklerini geliştirmeleri ve güçlendirmelerine destek olmayı” hedefleyen “Geçici Koruma Altındaki

Suriyeliler ve Türk Vatandaşları için İnsana Yakışır İş Fırsatlarının Desteklenmesi” projesini 2018 yılının Kasım ayında duyurmuştur. Söz konusu proje ile Türkiye’de yaşayan geçici koruma altındaki Suriyeli işgücünün işgücü piyasasında karşılaştıkları zorlukları ortadan kaldırmak ve kayıtlı istihdamı desteklemek amaçlanmaktadır. ILO tarafından yürütülmekte olan projenin, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, ulusal makamlar ve sosyal ortaklar ile yakın işbirliği içinde Adana, Ankara, Bursa, Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, Konya, Mersin ve Şanlıurfa olmak üzere toplam on ilde sürdürülmesi planlanmıştır. Projenin finansmanını ise Alman Kalkınma Bankası (KfW) aracılığıyla Almanya Federal Cumhuriyeti üstlenmiştir (Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Göçmenler, 2018).

3.2.4. Sağlık Hizmetlerinden Faydalanma

Geçici koruma altındaki Suriyeli göçmenlere sağlanan ücretsiz sağlık hizmetleri 2011-2013 yılları arasında sadece kamplarda kalan Suriyeli göçmenlere yönelik olarak verilebilmekteydi. 2013 yılından itibaren kamp dışında yaşayan Suriyeli sayısı ciddi şekilde artınca ve kendi imkanlarıyla sağlık hizmetlerine ulaşmaları da zor hale geldiğinden ücretsiz sağlık hizmeti imkanı kamp dışında kalan geçici koruma altındakilere de sağlanmıştır (Erdoğan, 2015: 90).

Geçici koruma altındaki Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de ikamet ettikleri sürece sağlık hizmetlerinden yararlanma hakları 22.10.2014 tarihli ve 29153 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Geçici Koruma Yönetmeliği’nde ele alınmıştır. Ayrıca Geçici Koruma Yönetmeliği’ne istinaden geçici koruma altına alınan kişilere yönelik sağlık hizmeti verecek sağlık kurum ve kuruluşlarının gönüllü sağlık hizmetini ve bu hizmeti sunan vakıf veya derneklerin çalışma esaslarını belirlemek üzere 2015 yılında "Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar" hakkında bir yönerge hazırlanmıştır.

"Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar” a ilişkin yönergenin 6.maddesine göre “geçici korunanların geçici barınma merkezlerinde kurulan sağlık merkezlerinden, Bakanlık ve bağlı kuruluşlara ait sağlık hizmeti sunucularından, üniversite sağlık uygulama ve araştırma merkezlerinden, özel hastanelerden, vakıf veya dernekler tarafından gönüllü olarak verilen sağlık hizmetlerinden faydalanabilecekleri” belirtilmektedir. Söz konusu yönergenin 8.maddesinin 1.fıkrasına göre “Geçici korunanlara birinci basamak sağlık hizmetleri Halk Sağlığı Müdürlüğünce

verilir.” hükmü yer almaktadır. Bu kapsamda ilk kademe tanı, tedavi ve rehabilitasyon, bulaşıcı hastalık riskine karşı tarama ve aşılama hizmetleri birinci basamak sağlık hizmeti kapsamında geçici koruma altındakilere verilmektedir. Bunlara ek olarak Türkiye’de bebek, çocuk ve ergenlere yönelik olarak verilen sağlık hizmetleri aynı şekilde geçici koruma kapsamındaki kişilere de verilmektedir. Ayrıca kadın ve üreme sağlığı konusunda Türkiye’deki kadınlara verilen sağlık hizmetlerinden geçici koruma altındaki kadınlar da faydalanmaktadır.

"Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar" a ilişkin yönergenin 9. maddesinde geçici koruma altında bulunanlara verilen birinci basamak sağlık hizmetleri ve hastanın sevk edildiği sağlık kuruluşları da dahil hastanın aldığı sağlık hizmetlerinin ücretleri kişinin kayıtlı olduğu Valilik adına faturalandırılarak, geçici koruma altındaki kişilerin aldıkları sağlık hizmetlerinin fatura bedelleri kayıtlı oldukları Valilik tarafından ödenmektedir.

3.2.5. Sosyal Yardımlar

Türkiye’de ikamet eden ve özellikle barınma merkezleri dışında yaşayan milyonlarca geçici koruma altındaki Suriyelinin yaşamlarını sürdürebilmeleri için çeşitli ulusal kamu kurum ve kuruluşları ile uluslararası örgütler işbirliği içerisinde çalışmaktadır. Türkiye’de özellikle başta AFAD ve Kızılay bu alanda çalışmakta ancak sayıları her geçen gün öngörülemez şekilde artan Suriyeli göçmenler için ulusal yardımlar elbette sınırlı ölçüde fayda sağlamaktadır.

Bu alanda ilk kapsamlı destek programı olan Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardım Programı (SUY) sadece geçici koruma altındaki Suriyeli göçmenleri değil aynı zamanda diğer ülkelerden gelen yabancıları da kapsamaktadır. SUY Programı Avrupa Komisyonu Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları (ECHO) finansörlüğünde, Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı (WFP), Türk Kızılay’ı ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile ortaklaşa yürütülmektedir. Bunun yanı sıra AFAD, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü de programa destek veren kuruluşlar arasındadır. SUY Programı geçici koruma, uluslararası koruma ve insani ikamet altındaki kamplar dışında yaşayan ihtiyaç sahibi kişilere Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın sosyal yardım sistemi aracılığıyla nakit yardımı sağlamaktadır.

2019 Eylül ayı itibariyle SUY Programından yardım alabilmek için sağlanması gereken kriterler programın internet sitesinde şu şekilde belirlenmiştir:

- 1) Tek başına yaşayan kadın,
- 2) Hanede başka bir yetişkinin olmadığı ve 18 yaşından küçük en az bir çocuğun olduğu yalnız ebeveynler,
- 3) Ailede başka yetişkinin (18-59 yaş arası) olmadığı 60 yaş üstü yaşlı kimseler,
- 4) Dört veya daha fazla çocuğu olan aileler,
- 5) Engellilik seviyesi en az %40 olan bir veya daha fazla bireyin bulunduğu aile (Yetkili bir Türk devlet hastanesinden sağlık raporu alınması şartı ile),
- 6) Çok sayıda bağımlı (çocuk, yaşlı, engelli) bireyi olan aileler. Her bir sağlıklı birey başına en az 1.5 bağımlı birey oranı belirlenmiştir.

Sosyal Uyum Yardımı için belirlenen kriterler çerçevesinde yardım almaya uygun bulunan her aileye KIZILAYKART-SUY verilmektedir. Verilen kartın hesabına ailedeki kayıtlı her birey başına 2019 yılı için aylık 120 TL para yüklenmektedir. İhtiyaç sahipleri her ATM'den kart aracılığı ile parayı çekerek kullanılabilen veya POS makinesinden çekim yoluyla alışveriş yapmak üzere mağazalarda da kullanabilmektedirler. Yardım alan kişilerin aile bilgileri her ay SUY kriterleri doğrultusunda yardım almaya uygun olup olmadığı konusunda güncel değerlendirmeye alınmaktadır.

SUY programı, maddi kaynağı tamamen Avrupa Birliği tarafından karşılanan bir uygulamadır. Ancak Türk toplumunda bu durum sanki Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından Suriyeli göçmenlere ödenen bir yardım gibi algılanmakta ve bu da olumsuz tepkilere sebep olmaktadır. Dolayısıyla yapılan yardımın kaynağı konusunda dahi toplum yeterince bilgilendirilememiştir (Erdoğan, 2018: 36).

3.2.6. Eğitim

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre, 2019 yılı Eylül ayı itibariyle Türkiye'de ikamet eden geçici koruma kapsamındaki 3.658.250 Suriyelinin 1 milyon 700 binden fazlası 18 yaşından küçüktür (Tablo 3.2). 5-17 yaş arası okul çağındaki Suriyeli çocuk sayısı ise bir milyonun üzerindedir. Bu bağlamda Türkiye'de ikamet eden geçici koruma altındaki Suriyeli göçmenlerin çok ciddi bir kısmı zorunlu eğitim çağındaki çocuklardan oluşmaktadır.

UNICEF'in verilerine göre 2016 yılı Nisan ayı itibariyle 325 bin Suriyeli çocuk okula kayıt ettirilmiştir (UNICEF, 2016). 2017-2018 Eğitim-Öğretim yılında ise 603,929 Suriyeli çocuğun Türk eğitim sistemi içerisinde okula gittiği kaydedilmiştir (Avrupa Birliği, Türk ve Suriyeli, 2018). Ocak 2019 itibariyle bu sayı 645 bin çocuğa çıkmıştır (Türkiye'deki Suriyeli Çocuklar). Her geçen yıl okula kayıtlı Suriyeli çocuk sayısında bir artış gözlemlense de geçici koruma altındaki Suriyeli sayısının da her yıl arttığı göz önünde bulundurulduğunda bu artış elbette yeterli değildir.

Türkiye'deki okul çağındaki Suriyeli çocukların eğitimlerine devam edebilmeleri amacıyla 2015 yılında Geçici Eğitim Merkezleri açılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı Geçici Eğitim Merkezlerini "kamplarda ve kamp dışındaki Suriyeli öğrencilere yönelik, kurum ve kuruluşların desteğinde, Valilik izni ve denetimi altında, gönüllü Suriyeli eğitimciler tarafından revize edilmiş ve gözden geçirilmiş müfredata göre öğretim yapılan kurumlardır" şeklinde tanımlamıştır (MEB, 2018). Geçici Eğitim Merkezleri 2015 yılında Suriyeli çocukların eğitim sorunları için geçici bir çözüm yolu olmuştur ve Suriyeli çocuklara Türkçe dil eğitiminin de verildiği bir tür geçiş eğitim merkezi olma işlevini üstlenmiştir. Geçici Eğitim Merkezleri özellikle başlangıç aşamasında entegrasyonun gerçekleşebilmesi için oldukça önemli rol oynamıştır. Ancak 2016-2017 eğitim öğretim yılından itibaren Geçici Eğitim Merkezlerine kademeli olarak bir, beş ve dokuzuncu sınıf öğrenci kayıtları alınmamaya başlanmış ve 4 yıllık süreç içerisinde kademeli olarak kapatılması planlanmıştır. Bu planlama dahilinde, Suriyeli çocukların Milli Eğitim Bakanlığı örgün eğitim sistemine tamamen dahil edilmesi süreci tamamlanmış bulunmaktadır.

Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitim hizmetine erişimlerine katkıda bulunmak amacıyla UNICEF ve Milli Eğitim Bakanlığı ortaklaşa program ve projeler üretmektedir. UNICEF'e göre Türkiye'de hem Suriyeli hem de dezavantajlı konumda bulunan Türkiyeli çocuklar için eğitim sisteminin güçlendirilmesi, kapsayıcı eğitimin kalitesinin ve erişimin artırılması eğitimin üç temel ayağını oluşturmakta ve bu alanlarda çalışmalar devam ettirilmektedir (UNICEF, 2016).

03.10.2016 tarihi itibariyle Milli Eğitim Bakanlığı ile AB Türkiye Delegasyonu arasında "Türkiye'deki Mülteciler İçin Mali Yardım Programı" anlaşması (FRIT) çerçevesinde imzalanan sözleşme kapsamında "Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi" (PICTES) projesi başlatılmıştır. Bu proje Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine entegre edilmesi konusunda Milli Eğitim Bakanlığının

faaliyetlerini desteklemeyi hedefleyen bir projedir. Başlangıçta iki yıl için planlanan ancak sonrasında süresi uzatılan projede Milli Eğitim Bakanlığı proje kapsamında Avrupa Birliği tarafından doğrudan hibelenmiştir (MEB, 2018).

Yapılan tüm destek, proje ve girişimlere rağmen Milli Eğitim Bakanlığı Nisan 2018 verilerine göre, Türkiye’de geçici koruma altında bulunan öğrencilerin sadece % 62,11’i okullandırılmış durumdadır.

3.3. Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlerin Yasal Statüsü

1951 yılında imzalanan Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 (New York) Protokolü Türk hukukunun sığınmacı ve mülteciler hakkında temel aldığı en önemli uluslararası kaynaklarından.

İç hukukumuzda 04.04.2013 tarih ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile sığınmacı ve mültecilerin yasal statüsü, kavram ve politikaların netleştirilmesi amaçlanmıştır. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun amacı yabancıların Türkiye’ye girişleri, Türkiye’de kalışları ve Türkiye’den çıkışları ile Türkiye’den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları ve İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektir. Yabancılarla ilgili iş ve işlemler; sınırlarda, sınır kapılarında ya da Türkiye içinde yabancıların münferit korunma talepleri üzerine sağlanacak uluslararası koruma, ayrılmaya zorlandıkları ülkeye geri dönemeyen ve kitlesel olarak Türkiye’ye gelen yabancılara acil olarak sağlanacak geçici koruma konuları 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu içerisinde açıklanmaktadır (YUKK m.2).

Şekil 3.4. Türk Hukukuna Göre Uluslararası Koruma Düzenlemesi

Kaynak: Erdoğan, 2018: 10.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 61.maddesinde mülteci kavramı “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir” şeklinde netleştirilmiştir. Bu tanımlama 1951 tarihli Birleşmiş Milletler Cenevre Sözleşmesi’ndeki mülteci tanımıyla paralellik arz etmektedir.

Mülteci kavramının sınırları “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar” ile çizilmiştir. Bu bağlamda Avrupa ülkeleri dışından gelen kişiler diğer bütün şartları sağlasalar bile Türkiye’de mülteci olarak kabul edilmemektedirler.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 62.maddesinde tanımlanan şartlı mülteci kavramı Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle yaşanan mağduriyetleri içermektedir. Buna göre; “Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu

koru nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir” (YUKK m.62). Mültecilik şartlarını sağlayan ancak coğrafi kısıtlama nedeniyle mülteci statüsü verilemeyen kişiler güvenli üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar geçen süreçte ‘şartlı mülteci’ statüsüyle Türkiye’de ikamet edebilmektedirler. Ancak kitleler halinde ülkeye giriş yapan Suriyeli göçmenler ‘şartlı mülteci’ statüsüne dahil edilmemektedir (Doğan, 2018: 144-145).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 63.maddesine göre “mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;

- a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,
- b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,
- c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.”

YUKK 63. maddesine göre mülteci veya şartlı mülteci olma şartlarını sağlayamayan ancak ülkelerine geri gönderilmeleri halinde tehditle karşı karşıya kalma ihtimali bulunan kişiler ikincil koruma statüsüne dahil edilmektedirler. Ancak tıpkı mülteci ve şartlı mülteci kavramlarında olduğu gibi ülkeye kitleler halinde giren Suriyeli göçmenleri ikincil koruma kapsamına da dahil edilmemektedirler (Doğan, 2018: 146).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91.maddesine göre “ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.” Bu bağlamda Türk hukukunda kitlesel sığınma maksadıyla ülke sınırlarına giriş yapan kişiler geçici koruma kapsamında değerlendirilmektedir. Dolayısıyla ülkelerindeki savaştan kaçarak Türkiye’ye kitlesel şekilde sığınan Suriyeli göçmenler ‘geçici koruma’ kapsamında değerlendirilmektedir.

3.4. Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlere Yönelik Politikalar ve Entegrasyon

3.4.1. Açık Kapı Politikası

Suriye’de yaşanan iç savaş sonucu can güvenliğini kaybeden ve zulümden kaçan sivil halka yönelik olarak Türkiye ilk günden itibaren bireysel statülerine bakmaksızın sınırlarını açmış, Suriye’den Türkiye topraklarına giriş yapanları geri göndermeme güvencesi vermiş, gelenlerin sosyal ve ekonomik temel ihtiyaçlarını sağlamaya gayret etmiştir. Türkiye’nin Suriyeli göçmenlere yönelik olarak izlediği bu politika ‘*açık kapı politikası*’ şeklinde ifade edilmektedir.

Açık kapı politikası özellikle coğrafi yakınlığın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte dini ve kültürel olarak Suriye halkının Türk toplumuna yakın görülmesi açık kapı politikasıyla da birlikte Türkiye’yi göç edilebilecek en cazip ülke haline getirmiştir. Açık kapı politikası sonucunda Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerin sayısı ciddi bir biçimde artış göstermiştir.

3.4.2. Misafirlik Yaklaşımı ve Geçiciliğe Dayalı Politikalar

Savaş nedeniyle ülkelerinden ayrılarak Türkiye’ye sığınan Suriyeli göçmenler, ülkemizde geçici koruma statüsüyle ikamet etmektedirler. Ancak özellikle Türk basınında ve siyasi figürlerin kamuoyuna sürecin başından itibaren geçici koruma altındaki Suriyeli göçmenler için kullandıkları ‘misafir’ kelimesi halk tarafından onların geçici ve kısa süreli kalacaklarına dair bir algı yaratmaktadır.

Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından ilk olarak 2014 yılında yayımlanan “Suriye’den Türkiye’ye Nüfus Hareketleri, Kardeş Topraklarındaki Misafirlik” başlıklı raporun sunuş bölümünde dönemin Başbakan Yardımcısı Yalçın Akdoğan’ın “Resmi statüsü geçici koruma statüsü olsa da ülkemizde barındırılan Suriyeli göçmenleri misafirlerimiz olarak görüyor ve ağırlıyoruz.” ifadeleri yer almaktadır (AFAD, 2016: 1).

AFAD’ın “Suriye’den Türkiye’ye Nüfus Hareketleri, Kardeş Topraklarındaki Misafirlik” başlıklı raporu Türkiye’de Suriyeli göçmenler için yapılan hizmetleri ve yardımları tek tek sıralayıp açıklarken sürekli misafirlik vurgusunu tekrarlamakta ve hatta “Misafirperverliğinden dolayı Türkiye’ye ve Türk halkına minnettar olduklarını söyleyen Suriyeli göçmenlerin tek isteği, bir dahaki bayramı evlerinde geçirmek...” ifadelerini kullanmaktadır (AFAD, 2016: 58). Raporda Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın

“Sizler şu anda kardeşlerinizin yurdunda, kendi evinizdesiniz. İnşallah Suriye’de güvenlik sağlanıncaya kadar, sizler gönüllü olarak dönmek isteyinceye kadar başımız ve gözümüz üstündesiniz” ifadelerine de yer verilmiştir (AFAD, 2016: 80).

Erdoğan’a göre Türkiye’de söz konusu sürecin yönetimindeki en hassas hususlardan biri Suriyeli göçmenlerin Türkiye’deki geleceğine ilişkin öngörülerin netleştirilmesidir (Erdoğan, 2015: 209). Sürecin başından itibaren gerçekleştirilen politikaların ve siyasi söylemlerin temelinde daima geçicilik ve ‘misafirlik’ vurgusunun yer alması sonuçta belirsizlik yaratmakta, bu da hem Türkiye halkı üzerinde hem de Suriyeli göçmenler üzerinde olumsuz sonuçlara neden olmaktadır. Çünkü başlangıç tarihi üzerinden dokuz yıl geçmiş olmasına rağmen söylemler hala belirsiz ve kararsız durumdadır.

2019 yılı Şubat ayında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın “Vatan hasretiyle yanan, Türkiye’de misafir edilen 4 milyon Suriyeli mülteci evlerine dönmek için gün sayıyor.” açıklaması (Erdoğan: 4 milyon Suriyeli, 2019) ve akabinde 13 Temmuz 2019 tarihli konuşmasında Suriyeli göçmenlerin “Dönüşleri teşvik edilecek, sağlık hizmetlerinden katkı payı alınacak” açıklamaları kamuoyuna Suriyeli göçmenlerin döneceği ve geçici oldukları konusunda açıkça mesaj vermektedir (Başkan Erdoğan’ın talimatı, 2019).

3.4.3. Geçici Koruma Statüsü

Geçici Koruma; Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91.maddesinde ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ülkesine orada bulunan tehditler nedeniyle geri dönemeyen ve Türkiye’ye sığınma amacıyla sınırlarımızdan kitleler halinde geçen yabancıların dahil edildiği bir hukuki statü olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda “bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemleri, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirleri ve ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasındaki işbirliğiyle ilgili hususları düzenlemek” amacıyla Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91. maddesine dayanarak Geçici Koruma Yönetmeliği çıkarılmıştır. Geçici Koruma Yönetmeliği 22 Ekim 2014 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Geçici Koruma Yönetmeliği’ne göre geçici koruma; “ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi

yapılamayan yabancılara uygulanır” (GKY m.7-1). Geçici korumanın Türkiye açısından yerine getirilmesi gereken üç temel unsuru söz konusudur. Bunlardan birincisi açık sınır politikası ile ülke topraklarına kabul, ikincisi geri göndermeme ilkesi, üçüncüsü ise gelen kişilerin temel ve acil ihtiyaçlarının karşılanmasıdır.

Geçici koruma statüsü altında değerlendirilen kişiler tıpkı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 4. maddesinde olduğu gibi geri gönderme yasağı ile koruma altına alınmaktadır. Bu bağlamda “bu yönetmelik kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez” ifadesi yönetmelikte yer almaktadır (GKY m.6-1).

3.4.4. Vatandaşlık Verilme Koşulları

Vatandaşlık, bir topluluk içindeki bireylerin her birinin eşit haklara sahip olmasını ve bu hakların güvence altına alınmasını ifade etmektedir. Ancak tanımsal olarak geçen eşitlik, uygulamada her zaman geçerli olmamaktadır. Örneğin kadınlar ve erkekler açısından vatandaşlık uygulamaları eşit olmadığı gibi toplumun farklı sınıfları arasında da eşitsizlikler söz konusu olabilmektedir. Bu nedenden dolayı vatandaşlık kavramı üzerinden siyasal, medeni ve sosyal haklar ekseninde tarihin her döneminde farklı bölgelerde çatışmalar yaşanmıştır (Castles ve Miller, 2008: 59-60).

Vatandaşlık hakları veya vatandaşlığın elde edilme biçimleri zaman içinde ve ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Çünkü vatandaşlık kapsamı ve sonradan vatandaşlık elde etme şekilleri ülkelerin siyasi ve ekonomik çıkarlarıyla şekillenmektedir. Vatandaşlık hakkının sonradan elde edilme koşulları ülkeden ülkeye değiştiği gibi spesifik bir ülkede değişen şartlara bağlı olarak zaman içerisinde de farklılaşabilmektedir (Erdem, 2017: 346).

Vatandaşlık hakları veya vatandaşlığın elde edilme biçimleri zaman içinde ve ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Her türlü azınlığın dışlandığı, belirli bir soydan geliyor olmanın ulusa aidiyetin önkoşulu olarak kabul edildiği halk veya etnik model olarak ifade edilirken, yeni gelenlerin de ulusal kültüre uyum sağlamak şartıyla vatandaşlığa kabul edilmesine imkan tanıyan, ulusun anayasa veya kanunlarla tanımlandığı vatandaşlık biçimi ise cumhuriyetçi model olarak sınıflandırılmıştır. Diğer yandan 1970 ve 1980’lerde Avustralya, Kanada ve İsveç’te uygulanan çokkültürlü modele göre ise yeni gelenlerin

anayasa ve yasalarla tanımlanmış vatandaşlığa kabulü etnik veya kültürel farklılıklarını yaşayabilecekleri şekilde tasarlanmıştır. Bu modellerin üçünün de ortak özelliği vatandaşlığın ulus-devlete aidiyet üzerine dayanmasıdır. Ulusaşırı model ise bu modellere bir alternatif niteliindedir. Buna göre küresel dünyada demokrasinin kalıcı olması ve siyasal aidiyetin sürdürülebilirliği toplum içinde farklı veya çoğul kimliklere sahip olan kişileri kapsayıcı yöntemler geliştirmekle mümkün olabilmektedir (Castles ve Miller, 2008: 60-61).

Diğer yandan günümüzde birçok ülkede uzun oturma sürelerine sahip göçmenlere verilen haklar ve yarı vatandaşlık benzeri (bir vatandaşın sahip olduğundan az ama bir yabancıya sahip olduğundan çok hakka sahip olmak) birtakım uygulamalar sayesinde vatandaş olanla olmayan arasındaki fark giderek kapanmaktadır. Bazı ülkelerde uzun oturma süresine sahip göçmenler oy kullanma hakkına, çalışma, iş arama, iş kurma, eğitim, sosyal güvenlik ve sağlık hizmetlerinden yararlanma haklarına sahip olabilmektedirler (Castles ve Miller, 2008: 62).

Göçmenlere yönelik entegrasyon politikaları arasında vatandaşlığa alma uygulaması entegrasyonun yasal boyutlarından biridir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin 2009 yılında yayınladığı çalışmasına göre bir göçmenin vatandaşlığa alınması entegrasyonun yasal sürecinin tamamlandığı noktayı ifade etmektedir (UNHRC, 2009: 10). Bu aşamadan itibaren göçmenler, toplumdaki vatandaşlarla eşit kültürel, sosyal ve siyasal haklara ayrımcılık yaşamadan sahip olmaktadır.

Castles ve Miller toplumdaki bireylerin tamamının siyasi topluma dahil edilmesinin demokratik devletin temel prensibi olduğunu vurgulayarak kalıcı oturan tüm bireylere vatandaşlık verilmesi gerektiğini belirtmektedirler. İçinde bulunduğumuz çağın niteliği sonucu önümüzdeki yıllarda uluslararası göçlerin devam edeceği göz önünde bulundurulursa Castles ve Miller çifte hatta çoklu vatandaşlığın daha da yaygın hale geleceğini öngörmektedirler (Castles ve Miller, 2008: 63).

1982 Anayasasının 66.maddesinde “Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk’tür. Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türk’tür. Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir” hükmü yer almaktadır. Türk vatandaşlığının kazanılması ve kaybına dair iş ve işlemlerin yürütülmesine ilişkin usul ve esasları belirlemek amacıyla çıkarılan 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı

Kanunu'na göre Türk vatandaşlığı doğumla ve sonradan olmak üzere iki şekilde kazanılmaktadır (m.1).

Doğum anından itibaren geçerli olan doğumla kazanılan Türk vatandaşlığı,“soy bağı veya doğum yeri esasına göre kendiliğinden kazanılır” (TVK, m.2).

Sonradan kazanılan Türk vatandaşlığı ise Kanuna göre “yetkili makam kararı veya evlat edinilme ya da seçme hakkının kullanılması ile” gerçekleşmektedir (TVK, m.9). Türk vatandaşlığı elde etmek isteyen yabancılarda birtakım şartların yerine getirilmiş olması beklenmekte ve sonuçta ilgilinin talebi yetkili makamların onayına sunulmaktadır (TVK, m.10). Başvuru için sağlanması gereken şartlar Türk Vatandaşlığı Kanununun 11.maddesinde yer almaktadır.

Türk vatandaşlığının yetkili makam kararı ile gerçekleşmesinin bir başka yolu da kanunda “istisnai” haller olarak sıralanan durumların gerçekleşmesidir. Kanunda istisnai haller olarak Türkiye'ye sanayi tesisleri getiren veya bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal, sportif, kültürel ve sanatsal alanlarda olağanüstü hizmeti geçen ya da geçeceği düşünülen ve ilgili bakanlıklarca haklarında gerekçeli teklifte bulunulan kişiler, ikamet izni alan kişiler ve Turkuaz Kart sahibi yabancılar ve bunların yabancı eşi, kendisinin ve eşinin ergin olmayan veya bağımlı yabancı çocuğu, vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişiler ve göçmen olarak kabul edilen kişiler sıralanmaktadır (TVK, m.12). Bu istisnai haller içerisinde bulunan ve “Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali” bulunmayan kişiler Cumhurbaşkanı kararıyla Türk vatandaşlığını elde edebilmektedirler.

Türkiye'de bulunan geçici koruma altındaki Suriyeli göçmenler sonradan elde edilen vatandaşlığa başvuru şartlarını yerine getirdikleri takdirde başvuruda bulunabilmektedirler. Geçici koruma altındaki Suriyeli göçmenlere kayıt altına alınmalarının ardından bir “geçici koruma kimlik belgesi” verilmektedir. Bu bağlamda geçici koruma altındaki bireylerin statüsü göçmenlerin statüsünden farklıdır ve Geçici Koruma Yönetmeliğine tabiidirler. Geçici Koruma Yönetmeliğinin 25. maddesine göre “geçici koruma kimlik belgesi, Türkiye'de kalış hakkı sağlar. Ancak bu belge kanunda düzenlenen ikamet izni veya ikamet izni yerine geçen belgelere eşdeğer sayılmaz, uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanımaz, süresi ikamet izni toplamında dikkate alınmaz ve sahibine Türk Vatandaşlığına başvuru hakkı sağlamaz” hükmü yer almaktadır.

3.4.5. Yerel Halkın Tepkileri

Göçmenlerin entegrasyonunun iki taraflı olduğu göz önüne alındığında, söz konusu problematik içerisinde yerel halkın konumu da en az göçmenlerin konumu kadar önemlidir. Bu bağlamda yerel halk ne kadar kapsayıcı, yüksek toleranslı, farklı kültürlere açık ve bütünleşmeye yatkın olursa uyumun da o kadar kolay ve hızlı olması beklenmektedir. Diğer yandan yerel halkın çokkültürlülüğe kapalı, aşırı milliyetçi ve önyargılı yapısı, göçmenlerin kendileri üzerinde ekonomik yük oluşturacağı kaygısı, güvenlik açığı yaratacaklarına ilişkin endişeler ve işsizlik problemleri gibi olumsuz bakış açıları da entegrasyonun gerçekleşmesini engelleyen nedenler yaratmaktadır. Bu nedenle yerel halkın göçmenlere ve göçe yaklaşımı süreci doğrudan etkileyen en önemli değişkenlerden biri olarak değerlendirilebilir.

Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyeli göçmenler için sürecin başında siyasetler tarafından sürekli ‘misafirlik’ vurgusunun yapılması yerel halk açısından onların geçici olduklarına yönelik bir beklenti yaratmıştır. Bu nedenle sürecin başında hem daha az sayıda hem de ‘misafir’ olarak algılanmaları sebebiyle gösterilen tolerans, aradan geçen uzun zaman ve kitleler halinde öngörülemeyen şekilde sayılarının artışıyla birlikte yerel halk nezdinde ilk dönemdeki kadar yaygın değildir.

Erdoğan’ın 2017 yılı Nisan ayında 26 il kent merkezinde 2.089 Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyla yaptığı yüz yüze anketlerde Türk toplumunun %90’ının Suriyeli göçmenlerin Türkiye’den gideceklerine inanmadığı ortaya çıkmıştır. Her ne kadar Türk toplumu Suriyeli göçmenlerin kalıcı oldukları gerçeğini kabul etmiş olsalar da bu kabullenmenin ‘gönülsüz’ oluşu vurgulanmaktadır. Zira bu çalışmaya göre Türk toplumu’nun %80’inden fazlası Suriyeli göçmenlerin kendilerinden fiziksel olarak izole bir şekilde yaşamaları gerektiğini belirtmektedirler. Erdoğan’ın 2017’deki çalışmasına göre Türk toplumu’nun %37,4’ü ‘Suriye’de güvenli bölgelerde yaşamalılar’, %28,1’i ‘sadece kamplarda yaşamalılar’, %11,5’i ‘mutlaka geri gönderilmeliler’, %4,8’i “Türkiye’de onlara özel şehir kurulmalı” fikrine sahiptir (Erdoğan, 2018: 88-89).

Türkiye toplumundaki Suriyeli göçmenlere yönelik çok da iyimser olmayan bakış açısının zaman zaman hem sosyal medyada hem de günlük yaşamda gerilime dönüşmesi söz konusu olmaktadır. Bunun altında çeşitli sebepler yatmaktadır. Bunlar arasında özellikle seçim dönemlerinde muhalif siyasi partilerin geçici koruma altındaki Suriyeli göçmenler üzerinden olumsuz söylemleri halkın büyük bir kesiminin algısını negatif etkilemektedir

(Türklerle Suriyeli Göçmenler, 2019). Siyasi partilerin Suriyeli göçmenler konusunu iç siyaset malzemesi olarak kullanmaları özellikle de partilerin seçim bildirgelerinde adı suçları Suriyeli göçmenler kaynaklı gibi lanse etmesi Suriyeli göçmenlerin ve iç güvenliğinin, asayişin sağlanmasının bir arada kullanılıyor olması entegrasyon sürecini olumsuz etkilemektedir (Tuğsuz ve Yılmaz, 2015: 3).

Geleneksel ve yeni medya araçlarında kullanılan dil de Türk halkının Suriyeli göçmenler hakkındaki düşüncelerini ve algısını olumsuz etkilemektedir. Örneğin bütün adı suçların sanki tek kaynağı Suriyeli göçmenler gibi bir algı oluşturacak şekilde nesnellikten uzak haber başlıkları tercih edilmesi, yeni medya aracılığıyla bu haberlerin çarpıtılarak ve nefret söyleminin derinleştirilerek daha büyük kitlelerle paylaşılması Suriyeli göçmenlere karşı önyargılar yaratmaktadır. Özellikle yerel basın tarafından yapılan haberlerde Suriyeli göçmenlere yönelik olarak gerçeklikten kopuk, aşağılayıcı, ön yargı ve nefret içeren söylemlerin kullanılması ve Suriyeli göçmenlerin suçla bağdaştırılması söz konusudur (Alp, 2018: 34). Bu durum da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Suriyeli göçmen algısını ciddi şekilde olumsuz etkilemekte, Suriyeli göçmenlerde entegrasyonun ve birarada yaşamanın hiçbir yolu olmadığına dair inanç yaratmaktadır.

Türkiye ekonomisinde son yıllarda yaşanan olumsuzluklar sonucu satın alma gücünün düşmesi ve işsizliğin artması sonuçta toplumda kendiliğinden gergin bir ortam yaratmıştır. Bu kötümser beklentilerin bir günah keçisi olarak da gerek medya gerekse de siyasiler tarafından Suriyeli göçmenler ortaya atılmaktadır. Zira Suriyeli göçmenlere yapılan maddi yardımlar nedeniyle ekonominin kötüye gittiği gibi gerçek dışı söylentilerle Suriyeli göçmenler hedef alınmakta ve geri gönderilmeleri gerektiği gibi aşağılayıcı söylemler kullanılmaktadır (Ekonomik Krizin Bir Nedeni, 2019). Sonuçta bu tarz ırkçı ve nefret dolu söylemler ülkenin asli unsuru olan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarında da benzer duyguları uyandırmakta ve aynı toplum içerisinde yaşadığı Suriyeli göçmenlerle arasına duvarlar örmesine neden olmaktadır. Burada, göç alan ülke ya da bölge açısından, dışarıdan gelen göçmenlere karşı yabancı düşmanlığı ve önyargı yaratmaması için öncelikle göç alan ülkenin iç sorunlarının kesin bir şekilde çözülmesi gerektiği ve insani ölçütler çerçevesinden ziyade ülkenin realitesine uygun ve “göçmen rasyonel bir yaklaşımla ülkeye kabul edilmelidir” düşüncesinin önemini belirtmek gerekir. Çünkü göç alan ülkede ileride ortaya çıkacak insani olmayan sorunların ve güvenlik sorunsalının gün yüzüne çıkacağı muhtemel bir realitedir. Yapılan gözlemlerde ülkenin asli unsuru olan Türkiye Cumhuriyeti

vatandaşlarının “ülkemizde biz Suriyeli göçmen, onlar ise asli unsur oldular” ifadesi oldukça manidardır. Bu bağlamda, Suriyeli göçmenlerin hızlı nüfus artışının ülkede gelecekte yaşanması muhtemel iç çatışma ve çekişmelere neden olma ihtimali kuvvetli görülmektedir.

3.4.6. Avrupa Birliği- Türkiye Geri Kabul Anlaşması

Genel olarak Geri Kabul Anlaşmaları yasadışı yani düzensiz göçmen olarak bir ülkede veya belirlenmiş bir grup ülkede bulunan göçmenlerin önceden belirlenmiş ve anlaşma yapılmış kaynak ülkeye veya en son transit geçiş yaptıkları ülkeye geri gönderilmesini kapsamaktadır. Geri Kabul Anlaşmaları özellikle 1970’li yıllardan itibaren artan düzensiz göçü kontrol altına alabilmek amacıyla birçok ülke tarafından özellikle de Avrupa Birliği tarafından kullanılmıştır (Batır, 2017: 586). Türkiye Suriye (2001), Kırgızistan (2003), Yunanistan (2002), Romanya (2004), Ukrayna (2005), Pakistan (2010), Nijerya (2011), Rusya (2011), Yemen (2011), Bosna Hersek (2012), Moldova (2012), Belarus (2013) ve Karadağ (2013) ile geçmişte ikili Geri Kabul Anlaşmaları imzalamıştır. Ancak Türkiye’nin günümüze kadar imzaladığı en önemli Geri Kabul Anlaşması 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanan Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşmadır (Sorularla Geri Kabul, 2015).

“Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma” (Geri Kabul Anlaşması) Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki Türk vatandaşlarına Schengen vizesi uygulamasının kaldırılmasını hedefleyen Vize Serbestisi Diyaloğu görüşmelerinin başlamasına paralel olarak 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanmıştır. Avrupa Birliği-Türkiye Geri Kabul Anlaşması’nın temel hedefi karşılıklılık esasına dayanarak, sözleşmeye konu olan her ülkenin topraklarına giriş, topraklarında bulunma ya da ikamet etmeye ilişkin hukuki koşullarını yerine getirmeyen kişilerin hızlı bir şekilde geri kabulüne ilişkin usulleri belirlemektir. Geri Kabul Anlaşması Avrupa Birliği üyesi ülkeleri ile Türk vatandaşlarının, ayrıca üçüncü ülke vatandaşları ile vatansız kişiler de dâhil olmak üzere bir tarafın topraklarından diğer tarafın topraklarına doğrudan giriş yapan ya da bu topraklarda kalan diğer tüm kişileri kapsamaktadır (Ekinci, 2016: 21).

16 Aralık 2013 tarihinde imzalanan Avrupa Birliği- Türkiye Geri Kabul Anlaşması, 1 Ekim 2014 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Vatandaşlar açısından geri kabul

yükümlülüğü anlaşmanın yürürlük tarihinden itibaren doğmuştur. Diğer yandan üçüncü ülke vatandaşları ve vatansızlar için geri kabul yükümlülüğü 1 Ekim 2017 tarihinden itibaren başlaması planlanırken 2015 yılından itibaren Avrupa Birliğinin yoğunlaşan düzensiz göç miktarından endişe etmesi nedeniyle bu tarih 29 Kasım 2015 tarihinde Brüksel’de toplanan Türkiye-AB zirvesinde yapılan anlaşmayla 2016 Haziran olarak değiştirilmiştir.

29 Kasım 2015 tarihinde Brüksel’de toplanan Türkiye-AB zirvesinde özellikle uluslararası korumaya ihtiyacı bulunmayan göçmenlerin Türkiye’ye ve Avrupa Birliği’ne “seyahatlerini engellemek, mevcut ikili geri kabul yükümlülüklerinin yerine getirilmesini temin etmek ve hızlı bir şekilde kaynak ülkelerine geri göndermek” amacıyla göçmenlerle ilgili iş birliğini ilerletecekleri belirtilmektedir. Brüksel Zirvesi’nde Türkiye geçici koruma kapsamındaki Suriyeli göçmenlerin sosyo-ekonomik durumlarının daha da iyileştirilmesini sağlamak için acilen tedbirler alacağını belirtmiştir.

Brüksel Zirvesi’nde Avrupa Birliği, Geri Kabul Anlaşması’na karşılık Türkiye’ye göçmen kapasitesinin artırılabilmesi için maddi destekte bulunacağını, acil ve sürekli bir şekilde insanı yardım sağlayacağını taahhüt etmiştir. Söz konusu zirvede AB Türkiye’ye başlangıç olarak üç milyar avro ek kaynak sağlamayı taahhüt etmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇALIŞMANIN ALANI, KAPSAMI VE BULGULARI

4.1. İstanbul'da Yaşayan Suriyeli Göçmenlerin Genel Durumuna İlişkin Veriler

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre, 2019 yılı Ekim ayı itibariyle Türkiye'de ikamet eden geçici koruma kapsamındaki 3.676.288 Suriyeli Göçmenin 549.405'i İstanbul'da ikamet etmektedir. Toplam nüfusu 15.067.724 olan İstanbul'un %3.65'lik kısmını geçici koruma altındaki (kayıt altına alınmış) Suriyeliler oluşturmaktadır. Tüm Türkiye'de en yüksek sayıda Suriyeli göçmen barındıran il İstanbul'dur. İstanbul'un ardından sırasıyla Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa gelmektedir. Ancak bu iller Suriye sınırına çok yakındır. Suriyeliler tarafından göçün mesafesine rağmen İstanbul ili özellikle tercih edilmektedir.

Suriyeli göçmenlerin İstanbul'a yerleşmelerinin başlıca nedenleri; iş imkanlarının diğer şehirlere göre daha fazla olması, aile ve diğer sosyal ağların takip edilmesi, İstanbul'un Suriye'deki savaş bölgelerine uzak olmasından dolayı Suriyeli göçmenler için daha güvenli bir kent olarak görülmesidir.

İstanbul nüfus bakımından Türkiye'nin en büyük ili ve 39 ilçesiyle Türkiye'nin en fazla ilçeye sahip ilidir. İstanbul'da yaşayan geçici koruma altındaki Suriyeliler 39 ilçenin tamamında yer almaktadırlar.

İstanbul'daki Suriyelilerle ilgili olarak Marmara Belediyeler Birliği Şehir Politikaları Merkezi bünyesinde faaliyet gösteren Göç Politikaları Atölyesi (MAGA) kapsamında Erdoğan'ın (2017b: 29) yönetiminde gerçekleştirilen ve Ocak 2017'de yayımlanan "Kopuş'tan Uyum'a Kent Mültecileri-Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği" Raporu'na göre İstanbul'da kayıtlı bulunan Suriyeli göçmenlerin %14'ü Anadolu yakasında yaşarken, %86 gibi büyük bir kısmı ise Avrupa yakasında yaşamaktadırlar. Suriyeli göçmenlerin İstanbul'da yoğun olarak yaşadıkları ilçeler arasında Esenyurt, Fatih, Sultanbeyli, Başakşehir, Sultangazi, Bağcılar, Küçükçekmece ve Zeytinburnu ve ilk sıralarda yer almaktadır.

Suriyeli göçmenlerin İstanbul'da yüksek oranlarda yaşadıkları ilçeler yaşam kalitesi sıralamasında çoğunlukla sonlarda yer alan ilçelerdir. Suriyeli göçmenler yoksul ve kaynak bakımından imkanları gelişmemiş ilçeleri özellikle tercih etmektedirler. Bunun en önemli

sebebi bu bölgelerdeki yoksul yerli kesimin göçmenleri daha kolay kabulleneceği varsayımdır. Ayrıca bu bölgelerde yaşam nispeten daha ucuz, insanlar daha muhafazakar ve toplumsal dayanışma göreceli olarak daha gelişmiştir. Bütün bu özellikler yoksul ilçelerin Suriyeli göçmenler tarafından daha fazla tercih edilmesine neden olmaktadır (Erdoğan, 2017b: 29-30).

4.2. Araştırmanın Konusu

Çalışmada, ülkelerindeki iç savaş sonucu Türkiye'ye gelen ve Türkiye'de geçici koruma statüsünde yaşayan Suriyeli göçmenler ile yerleşik T.C. vatandaşlarının birbirlerine yönelik algı biçimleri ve Suriyeli göçmenlere yönelik izlenen entegrasyon politikalarının farklı görünümüyle betimsel bir analizi yapılmıştır.

4.3. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın amacı; öngörülemez şekilde ani ve hazırlıksız olarak ülkemize gelen ve kendilerine geçici koruma statüsü verilen Suriyeli göçmenlere yönelik Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından uygulanan entegrasyon politikalarının ve bu kişilerin sorunlarının çerçevesinin çizilmesi hedeflenmiştir. Bununla birlikte, Suriyeli göçmenlerin yanı sıra yerli halkın da sosyo-kültürel ve psikolojik olarak entegrasyona hazırlanma sürecine katkıda bulunacak çözüm önerileri geliştirmek amaçlanmıştır.

4.4. Araştırmanın Soruları

- a. İstanbul'da yaşayan Türk ve Suriyeli katılımcıların birbirlerine ilişkin görüşleri nelerdir?
- b. İstanbul'da yaşayan Türk ve Suriyeli katılımcıların, Suriyeli göçmenlerin Türk toplumsal yapısına entegrasyon sürecinin sosyo-ekonomik boyutuna ilişkin görüşleri nelerdir?
- c. İstanbul'da yaşayan Türk ve Suriyeli katılımcıların, Suriyeli göçmenlerin Türk toplumsal yapısına entegrasyon sürecinin eğitim boyutuna ilişkin görüşleri nelerdir?
- d. İstanbul'da yaşayan Türk ve Suriyeli katılımcıların, Suriyeli göçmenlerin Türk toplumsal yapısına entegrasyon sürecinin hukuk boyutuna ilişkin görüşleri nelerdir?
- e. İstanbul'da yaşayan Türk ve Suriyeli katılımcıların, Suriyeli göçmenlerin Türk toplumsal yapısına entegrasyon sürecinin politika boyutuna ilişkin görüşleri nelerdir?

f. İstanbul'da yaşayan Türk ve Suriyeli katılımcıların, Suriyeli göçmenlerin Türk toplumsal yapısına entegrasyon sürecinin güvenlik ve suç boyutuna ilişkin görüşleri nelerdir?

4.5. Araştırmanın Önemi

Suriye'de yakın ve orta vadede barış ve huzurun gelmesi beklenmemektedir. Bu durum, her geçen gün Türkiye'de hayata tutunmayı biraz daha başarmakta olan Suriyeli göçmenlerin kısa zaman diliminde ülkelerine geri dönmeyeceklerinin emareleridir. Bu zaman zarfında gelen Suriyeli göçmenlerin sayısının daha da artacağı öngörülmektedir. Evrensel olarak göçün fitratında 'kalıcılık' vardır. Dünyada yaşanmış başka kitlesel göç hareketlerinde de eğer kısa süre içinde dönüş gerçekleşmez ise, gelenlerin kalıcılığının arttığı gözlenmiştir. Genel olarak, güvenlik, siyasi, kültür, din, dil ve anlayış farklılıkları gibi nedenlerle eski yurtlarını terk etmek zorunda olan göçmenlerin "geldikleri yerleri özlemlerine rağmen" geriye dönüşleri nisbeten az olmaktadır. Geri dönenlerin bir kısmı ise eski anayurtlarında rahat edemeyerek çoğu kez tekrar yeni ülkelere gelmektedirler (Aka, 2007). Dolayısıyla Türkiye'nin Suriyeli göçmenlere yönelik politikalarının sadece 'geçicilik' üzerine bina edilmesi mümkün görünmemektedir. Bu kapsamda, Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin entegrasyonunu inceleyen bu araştırma şu nedenlerle önemlidir;

-Çalışmamız Türkiye'de bulunan Suriyeli göçmenlerin karşılaştıkları sorunları saptayarak çözüm bulma politikalarına katkı sağlayacaktır.

-Çalışmamız literatürdeki göçmen, sığınmacı, mülteci sorunu ve bunların entegrasyonu ile ilgili çalışmalara katkıda bulunarak bilimsel yazında önemli bir boşluğu doldurabilecektir.

-Türkiye'de bulunan Suriyeli göçmenlerin Türkiye'deki kalma süreleri arttıkça yerli halkın Suriyeli göçmenlere karşı olan yaklaşımı daha da sertleştiğinden dolayı toplumsal kabul azaldığından, Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de sürekli kalıcı olacaklarına dair doğru kamu politikalarının geliştirilebilmesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Buna ek olarak iki farklı kimlik (yerli ve yabancı) arasında yaşanacak muhtemel çatışmaların önlenmesinde daha işlevsel kamu politikalarının belirlenmesi açısından da önem arz etmektedir.

4.6. Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri

Bu çalışmada nitel araştırma yönteminden ve araştırma tekniği olarak da mülakat (yüzyüze görüşme) ve gözlem tekniklerinden faydalanılmıştır. Nitel araştırma; gözlem ve

doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 45). Nitel araştırmada görüşme yapılması en temel veri toplama aracıdır. Bireylerle yüz yüze görüşme yapmak, gerçekliğe ilişkin algılarına, olaylara yükledikleri anlamlara, olayları nasıl kavradıklarına, tanımlamalarına ve kendi gerçekliklerini inşa edişlerine vakıf olmanın en ideal yoludur. Kısacası başkalarını anlamak için kullanılan en güçlü yöntemlerdendir (Punch, 2005:165).

Araştırmada mülakat yapılan kişilere kartopu yöntemi ile ulaşılmıştır. Bu yöntemde, örnekleme süreci tanımlanan evrende yer alan bir bireyin, genellikle raslantısal olarak seçilmesiyle başlamakta, belirlenen bu birey örnekleme giren birinci birim olmaktadır. Temas kurulan ilk birimin yardımıyla ikinci birime, ikinci birimin yardımıyla üçüncü birime gidilmektedir. Bu şekilde, sanki bir kartopunun büyümesi gibi örneklem büyüklüğü zincirleme şekilde genişlemektedir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004: 40).

Veri toplama sürecinde çalışma grubu temsiliyet kabiliyeti açısından uygun ve yeterli katılımı sağlayacak şekilde seçilmiş ve grubun olabildiğince çeşitlilik içermesine dikkat edilmiştir. Saha çalışmasının yapıldığı ilçelerde yaşayan Türk ve Suriyeli ailelerin muhafazakarlık düzeylerinin yüksek olmasından kaynaklı olarak, yetişkin erkeklerin ailedeki kadınlar konusunda değer farklılıkları (taşıdıkları hassasiyetler) ve görüşmeyi yapan araştırmacının erkek olması nedeniyle kadın görüşmeci sayısı düşük kalmıştır.

Suriyeli göçmen katılımcılara ulaşabilmek için; merkezi Sultanbeyli’de bulunan Mülteciler Derneği, merkezleri Fatih’te bulunan Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, Sgdd-Asam İstanbul Şubesi, Şam Alimleri Derneği ve Suriye Nur Derneği ile merkezleri Bağcılar’da bulunan Suriye Forumu Derneği ve Ataa İnsani Yardımlaşma Derneği yetkililerinden yardım alınmıştır. Ancak saha çalışmasının yapıldığı tarihler, zorla geri gönderme politikalarının denenmeye başlandığı tarihlere denk gelmiştir. Dolayısıyla tamamı yüz yüze yapılan görüşmeler, Suriyeli göçmenler için zor ve gergin geçen günlerin olduğu tarihlerdir. Bu nedenle özellikle Suriyeli katılımcılarla irtibat kurmak ve ardından onlara karşı güven sağlamak oldukça zor ve sancılı bir süreci kapsamıştır. Çalışmamız kapsamında görüşülen kişi sayısının çalışmanın analizlerinin sağlıklı yapılabilmesi için yeterli olduğu düşünülmektedir.

4.6.1. Çalışma Grubu

Çalışma, hem Türkiye'nin nüfus olarak en kalabalık metropoliten kenti olması (2019 yılında toplam nüfusu 15 milyon 67 bin) hem de Suriyeli göçmenlerin en fazla yaşadığı kent (mülakatların yapıldığı 2019 yılı Temmuz ve Ağustos aylarında İstanbul'da yaşayan Suriyeli göçmen sayısı yaklaşık 550 bindir) olan İstanbul'da Suriyeli göçmenlerle ve yerleşik T.C. vatandaşlarıyla yapılmıştır. Araştırma kapsamında 35 Suriyeli göçmen (Arap, Kürt ve Türkmen kökenli) ve 34 yerli-yerleşik kişilerden olmak üzere 18-73 yaş aralığında toplam 69 katılımcı ile derinlemesine yüzyüze görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca, çalışmaya katılan katılımcılar sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve eğitim düzeyi oldukça farklı yapılardan gelen kişiler olmuştur.

4.6.2. Veri Toplama Teknikleri

Araştırmanın yasallığını oluşturmak amacıyla İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmıştır (EK-1). Ardından araştırmanın problematiğini netleştirmek maksadıyla literatür taraması yapılarak oluşturulan mülakat soruları iki aylık bir sürede (Temmuz ve Ağustos 2019), İstanbul'un 21 ilçesinde toplam 39 gün içinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırma verilerinin toplanmasında nitel araştırma yöntemi olan ve araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış soru formları kullanılarak yüz yüze derinlemesine görüşmeler yapılmıştır (EK-2). Pilot çalışma sonrasında, araştırma sahası ve katılımcı adayları ile ilgili ön bilgiler almak amacıyla araştırma sahası olan İstanbul'da iki haftalık bir zaman geçirilmiştir.

Araştırma kapsamında Suriyeli göçmenlerin etnik çeşitlilikleri dikkate alınarak Arap, Kürt ve Türkmen kökenli Suriyeli göçmenlerle görüşülmüştür. Ayrıca, araştırma evreninin temsiliyeti yüksek olması için Suriyeli göçmen katılımcıların farklı sosyo-kültürel, farklı sosyo-ekonomik ve eğitim düzeylerinden gelmelerine dikkat edilmiştir. Suriyeli göçmen katılımcıların büyük bir kısmı mülakat sorularını cevaplayacak kadar Türkçe'ye hakim oldukları için bu kişilerle Türkçe görüşülmüştür. Türkçeyi hiç bilmeyenler ve yeterince konuşamayan kişilerle ise, ileri derecede Türkçe konuşabilen bir kadın ve bir erkek, iki Arapça tercüman aracılığıyla yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Tercümanlar gönüllülük esasına dayalı olarak Suriye Nur Derneği ile Suriye Gençlik Forumu tarafından tahsis edilmiştir. Mülakatların yanı sıra, görüşülen kişilerin tutum, davranış ve görüşme mekanlarıyla ilgili sahaya ilişkin gözlem notları da değerlendirme kapsamına alınmıştır.

Gözlem sürecinde çalışmayı zenginleştirmek amacıyla görüşme yapılan mekanlardan ve Suriyeli göçmen katılımcıların yaşadıkları evlerden, Türk ve Suriyeli katılımcıların bizzat kendilerinin de olduğu fotoğraflar çekilmiş olup bu fotoğrafların akademik amaçlarla kullanılabilmesi için katılımcılardan izin alınmıştır. Araştırma sürecinde her görüşme, (kişilere ait hiçbir kimlik veya iletişim bilgisi sorulmadan) görüşülen kişilerin izni ve bilgisi ile ses kayıt cihazlarına kaydedilmiştir. Katılımcıların tamamı ses kaydının alınmasına izin vermiştir. Araştırmanın tamamlanmasının ardından ses kayıtları görüşme sırasındaki alınan notlar eşliğinde Microsoft Office Word formatında yazılı metne dönüştürülmüştür.

Yapılan mülakatlar 20-95 dakikalık sürelerde gerçekleştirilmiştir ve toplam 40 saatlik yüz yüze görüşme yapılmıştır. Görüşme öncesi ve sonrası yapılan sohbetler bu süreye dahil değildir. Yüz yüze yapılan bu görüşmelerde, soru formlarındaki açık uçlu sorular katılımcılara yöneltilmiş ve cevapları alınmıştır. Katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda, eleme ya da aldatma amacı gütmeksizin, teyit etmek ve bahsedilen konu hakkında daha derinlemesine bilgi elde etmek amacıyla kontrol soruları da yöneltilmiştir. Yine, katılımcıların sorulan soruları araştırmacının amaçladığı biçimde anlayıp anlamadığını kontrol etmek, belirsiz bir yanıtı netleştirmek, eksik bir yanıtın tamamlanmasını sağlamak veya konuyla ilgili bir yanıt elde etmek için sondaj sorularından yararlanılmıştır (Neuman, 2006: 444).

Mülakatlar güven ve saygı ilişkisi çerçevesinde sürdürülmüş ve formel bir üslupla yapılmıştır. Görüşmelerde katılımcılar tarafından araştırmacıya başta Suriye Kahvesi olmak üzere bazı ikramlarda da bulunulmuştur. Türk örf ve adetleri ile akademik etik kurallar kapsamında ikramlar kabul edilmiştir. Mülakatlar sırasında, görüşülen kişilerin tutum ve davranışları ve görüşme mekanlarıyla ilgili gözlemler de not alınmıştır.

4.6.3. Veri Analiz Teknikleri

Araştırma mülakatlarından elde edilen 40 saatlik görüşme kaydının 178 sayfalık transkripsiyon metninin analizi için MAXQDA 2018 nitel veri analiz programının 2018.1 sürümü kullanılmıştır. Çünkü MAXQDA ve benzeri programlar ham veriyi analiz etmede metin ya da görsel verilerin kodlanması, sınıflandırılması ve kategoriler elde edilmesi sürecinin sistematize bir şekilde sunulmasını sağlamaktadır.

İlk olarak bütün mülakat metinleri analiz programına yüklenmiş ve sonrasında araştırmacı tarafından 69 mülakatın kayıtları yeniden okunarak veriler ayıklanmıştır. Ön

plana çıkan katılımcı ifadeleri belirlendikten sonra tüm veri setini ham küçük veriler haline ve işlenebilir hale getirmek için veriler kodlanmış ve kategorize edilmiştir. Verilerin görselleştirilmesi için Türk ve Suriyeli katılımcılar farklı renklerle tanımlanmıştır ve mülakat metinlerinden elde edilen kodlara da farklı renkler atanarak kodların belirginleştirilmesi sağlanmıştır. Farklı renkler atanmış kodlar istenildiğinde değiştirilmeye ve yeniden düzenlenmeye açık olarak bırakılmıştır. Bu esneklik veri analiz süreci ilerledikçe yeni temalara ulaşılmasında veya analiz sürecinin başında önemli görülen verilerin değerinin düştüğü durumlarda verilerin yeniden kodlanmasında fayda sağlamaktadır. Bu bakımdan bilgisayar destekli MAXQDA nitel veri analiz programı temaların oluşturulmasında araştırmacıya büyük kolaylık sağlamıştır. Sonrasında kodlar üzerinden içerik analizi yapılmıştır.

İçerik analizi, metin içerikleri toplama ve analiz etme tekniğidir. İçerik iletilme yetisine sahip sözcükler, anlamlar, resimler, semboller, düşünceler, temalar veya herhangi bir iletiye gönderme yapar. Metin bir iletişim ortamı görevi gören her türden yazılı, görsel ya da sözlü ögedir. Kitaplar, gazete veya dergi makaleleri, reklamlar, söylevler, resmi belgeler, filmler veya video kayıtları, şarkı sözleri, fotoğraflar, giyim eşyaları veya sanat eserleri bu kategoriye dahildir (Neuman, 2006: 466).

MAXQDA nitel veri analiz programı sayesinde mülakat verilerinin depolanması, kopyalanması, çağırılması, kıyaslanması ve bağlantıların kurulması sağlanmış, ayrıca bu sayede ilişkisellik, yoğunluk ve kavram haritaları çıkarılmıştır. Araştırmacının aynı zamanda veri analizi yapan kişi olması, verilerin bütüncül olarak değerlendirilmesinde büyük kolaylık sağlamıştır.

4.7. Bulgular

4.7.1. Katılımcıların Sosyo-Ekonomik, Demografik ve Kültürel Özelliklerinin Dağılımı

Tablo 4.1. Görüşmenin Yapıldığı İlçeler

İlçeler	Türk	Suriyeli	Toplam
Avcılar	-	2	2
Bağcılar	5	4	9
Bahçelievler	4	-	4
Bakırköy	1	-	1
Başakşehir	-	2	2
Beylikdüzü	1	2	3
Beyoğlu	1	-	1
Büyükçekmece	1	-	1
Esenler	1	2	3
Esenyurt	4	4	8
Fatih	6	5	11
Gaziosmanpaşa	1	2	3
Güngören	-	2	2
Kadıköy	1	-	1
Kartal	-	2	2
Küçükçekmece	1	2	3
Maltepe	1	-	1
Sultanbeyli	4	1	5
Şişli	-	1	1
Ümraniye	1	2	3
Zeytinburnu	1	2	3
Toplam İlçe: 21	34	35	69

Tablo 4.1'e göre, araştırma kapsamında görüşme yapılan 21 ilçedeki toplam Suriyeli göçmen sayısının, İstanbul genelindeki Suriyeli göçmen sayısı içindeki oranının % 70'in üzerinde olduğu görülmektedir. Yani çalışmamızda örneklem seçtiğimiz ilçeler Suriyeli göçmenlerin en yoğun şekilde yaşadıkları yerlerdir. Bu açıdan alan araştırmasının temsiliyet gücü yüksektir.

21 ilçede yapılan görüşmelere Fatih'te 6, Bağcılar'da 5, Bahçelievler ve Sultanbeyli ilçelerinde 4'er Türk katılımcı (TK) dahil olurken, Fatih'te 5, Bağcılar'da ve Esenyurt

ilçelerinde 4'er Suriyeli katılımcı (SK) görüşmeye dahil olmuştur. Avcılar, Başakşehir, Güngören, Kartal, Şişli ilçelerinde araştırmamız kapsamında TK'lar görüşmelere dahil olmamıştır. Bahçelievler, Beyoğlu, Bakırköy, Büyükçekmece, Kadıköy ve Maltepe ilçelerinde ise SK'lar araştırma kapsamında görüşmeye dahil olmamıştır.

Tablo 4.2. Türk ve Suriyeli Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Türk	Suriyeli	Toplam
Kadın	8	12	20
Erkek	26	23	49
Toplam	34	35	69

Tablo 4.2.'ye göre, Türk katılımcıların 26'sı T.C. vatandaşı erkek, 8'i T.C. vatandaşı kadın olup, Suriyeli katılımcıların ise 23'ü erkek, 12'si kadındır. Görüşmeye katılan kadın oranının düşük olması; araştırmanın yapıldığı bölgelerde yaşayan Türk ve Suriyeli ailelerin muhafazakarlık düzeylerinin yüksek olmasından kaynaklı yetişkin erkeklerin ailedeki kadınlar konusunda taşıdıkları hassasiyetler ve görüşmeyi yapan araştırmacının erkek olması nedeniyle kadınlarla görüşmeler sınırlı kalmıştır. Görüşmelerin kadın bir araştırmacı tarafından yapılması durumunda bu sayının tersi olacağı düşünülmektedir. Bu durum ise Suriyeli göçmen katılımcılar arasında toplumsal cinsiyet faktörünün belirleyiciliğine işaret etmektedir.

Tablo 4.3. Türk ve Suriyeli Katılımcıların Yaş Dağılımı

Yaş	Türk	Suriyeli	Toplam
18-19	1	3	4
20-29	8	12	20
30-39	9	12	21
40-49	8	5	13
50-65	7	3	10
65 Üzeri	1	-	1
Toplam	34	35	69

Tablo 4.3.'e göre, araştırma kapsamında görüşme yapılan Türk katılımcıların ve Suriyeli katılımcıların sıklıkla 20-40 yaş grubunda yer aldıkları görülmektedir. Bu yaş grubunda 17 TK ve 23 SK bulunmaktadır. Ayrıca bu bulgu Türkiye'ye sığınan Suriyeli göçmenlerin en çok genç yaş grubunda oldukları verisini desteklemektedir.

Tablo 4.4. Türk ve Suriyeli Katılımcıların Medeni Durumu

Medeni Durumu	Türk	Suriyeli	Toplam
Bekar	11	9	20
Evli	23	24	47
Dul	-	1	1
Ayrı Yaşiyor	-	1	1
Toplam	34	35	69

Tablo 4.4.'te görülen katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında, evli olanların sayısı 47, bekar olanların sayısı 20'dir. Türk ve Suriyeli katılımcıların evlilik oranları birbirine çok yakın olup Türkiye'ye göç eden Suriyeli göçmenlerin büyük oranda aileleriyle birlikte gelmiş oldukları görülmektedir.

Tablo 4.5. Türk ve Suriyeli Katılımcıların Öğrenim Durumu

Öğrenim Durumu	Türk	Suriyeli	Toplam
Okur Yazar Değil	-	5	5
İlkokul	2	4	6
Ortaokul	2	11	13
Lise	15	7	22
Önlisans	2	-	2
Lisans	10	6	16
Lisansüstü	3	2	5
Toplam	34	35	69

Tablo 4.5'te katılımcıların öğrenim durumlarına bakıldığında; okur yazar olmama, ilkokul ve ortaokul mezunu olma oranlarının SK'larda TK'ların oranından çok yüksek olduğu, lise ve üstü mezuniyetlerde ise TK'ların oranının SK'ların oranından çok yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumda SK'ların eğitim düzeylerinin düşük oluşu dikkat çekmektedir. Örneğin, TK'lar içerisinde okuma ve yazma bilmeyen hiç bulunmaz iken, SK'lar içerisinde 5 kişi okuma yazma bilmemektedir.

Tablo 4.6. Suriyeli Katılımcıların Etnik Köken ve Geldikleri Yer Durumu

Etnik Köken	Halep	Şam	İdlib	Çobanbey	Humus	Lazkiye	D.Guta	Toplam
Arap	10	5	3	-	2	1	1	22
Kürt	9	-	-	-	-	-	-	9
Türkmen	1	-	-	3	-	-	-	4
Toplam	20	5	3	3	2	1	1	35

Tablo 4.6.da SK'ların etnik köken ve geldikleri yerler ile ilgili istatistikler verilmiştir. Tabloya göre, araştırma kapsamında görüşme yapılan Suriyeli göçmenlerin 22'si Arap, 9'u Kürt, 4'ü ise Türkmen'dir. Bu dağılım Türkiye genelindeki Suriyeli göçmenlerin köken olarak dağılımlarıyla da paralellik arz etmektedir. Görüşülen SK'ların 20'sinin Türkiye'ye gelmeden önce Halep'te yaşadığı görülmektedir. Türkiye'ye gelen bütün Suriyeli göçmenlerin geldikleri yerlerin oranlarına bakıldığında buradaki bulgularla paralellik arz ettiği görülmektedir. Bu durum Halep ve çevresinin yüzyıllardır Türkiye ile özellikle Güneydoğu Anadolu illeriyle tarihi, kültürel ve ekonomik ilişkilerinin devam ettiği gerçeği ile ilgilidir. Dolayısıyla, Suriyeli göçmenlerin Türkiye'deki ve İstanbul'daki varlığının sadece coğrafi yakınlıkla anlatılamayacağı açıktır. Bu durum özellikle Göç Sistemleri Teorisi tarafından açıklanmaktadır. Suriye'den Türkiye'ye doğru gerçekleşen göç akımının iki ülkenin sadece coğrafi değil aynı zamanda ticari, siyasi, kültürel ve dini ilişkilerinin geçmişinden veya tarihsel bağlantı ve arka planı nedeniyle ortaya çıktığı açıktır. İki ülke arasındaki bu ortaklık ve benzerlik durumu; tarih, kültür ve dinin yanı sıra, kişisel ilişkiler, akraba, aile, arkadaş bağlantıları ve cemaat gibi "mikro ilişkiler ve etkileşimler" şeklinde ifade edilen bağlantılar göçmenlere ekonomik ve sosyal açıdan yardımlaşma gibi hayati kaynakları sağlamaktadır. Bu da savaştan kaçan Suriyeli göçmenlerin tercihi açısından Türkiye'yi göçe elverişli, güvenli ve bilinen bir ülke konumuna getirmiştir.

Tablo 4.7. Türk ve Suriyeli Katılımcıların Mesleki Durumu

Meslek/Yaptığı İş	Türk	Meslek/Yaptığı İş	Suriyeli
Esnaf	4	Bakkal	1
Doktor	1	Doktor	1
Öğrenci	3	Danışmanlık	1
Öğretmen	5	İşsiz	3
İşçi	1	Döner Ustası	1
İşsiz	1	Elektrik Teknisyeni	1
Basın Şefi	1	Ev Hanımı	8
Ev Hanımı	1	Esnaf	3
Emekli	3	Mimar	1
İmam	2	İşçi	8
Turizm İşletmecisi	1		
İş Adamı	1	Kuaför	1
Memur	2	İç Mimar	1
Modelist	1	Mühendis/Stk Çalışanı	2
Muhtar	2	Öğrenci	1
Satış Temsilcisi	2	Öğretmen	1
Sosyal Hizmet Uzm	1	Terzi	1
Şirket Yöneticisi	3		
TOPLAM	34		35

Türk ve Suriyeli katılımcıların Tablo 4.7. de gösterilen mesleki durumlarına bakıldığında, belli bir gelir seviyesine ve Suriyeli göçmenler için daha düşük olsa da bir yaşam standardına sahip oldukları sonucunu çıkarmak mümkündür. Ev hanımlarının eşlerinin tamamı bir işte çalışmaktadır. Görüşmeciler arasında bulunan iş sahibi olmayan üç Suriyeliden biri diş hekimi, diğeri ise avukattır. Fakat her ikisi de diploma denklik prosedürlerinden dolayı mesleklerini icra edememektedir. Öğrenci ve işsizler haricinde kalan büyük bir kesimin belirli bir gelir seviyesinde olduğu görülmektedir. Bu durum Suriyeli göçmenlerin İstanbul'a gelme tercihlerinin iş imkanlarının fazlalığı ile ilgili

olduğunu göstermektedir. Türk ve Suriyeli katılımcıların görüşlerinin entegrasyonun sosyo-ekonomik boyutu açısından değerlendirildiği bölümde de bahsedildiği gibi Suriyeli göçmenler Türkiye'deki göçmen işgücünün en alt tabakasında yer almaktadır. Bu kişilerin büyük çoğunluğu emek yoğun sektörlerde, ağırlıklı olarak vasıfsız iş kollarında istihdam edilmektedirler.

Tablo 4.8. Suriyeli Katılımcıların Nüfus ve Aile Profili Durumları

	Ailede Çocuk Sayısı	Ailede Türkiye'de Doğan	Aile Kaç Yıldır Türkiye'de	Aile Kaç Yıldır İstanbul'da	Aynı Evde Farklı Aile Sayısı	Evde Fert Sayısı
SK1	-	-	6	4	1	2
SK2	3	-	4	4	1	5
SK3	2	1	4	4	1	4
SK4	1	1	6	5	1	3
SK5	-	-	6	6	1	3
SK6	2	-	5	5	1	4
SK7	-	-	7	6	1	5
SK8	-	-	5	5	1	5
SK9	-	1	6	6	1	5
SK10	2	-	5	5	1	4
SK11	2	2	6	5	2	8
SK12	5	1	5	5	1	7
SK13	4	-	4	4	1	6
SK14	4	-	6	6	1	6
SK15	3	1	4	4	1	5
SK16	2	-	6	6	1	6
SK17	4	1	8	8	1	6
SK18	-	-	4	4	1	2
SK19	2	-	3	3	1	3
SK20	5	1	6	6	1	7
SK21	5	2	5	5	2	7
SK22	4	-	5	5	1	5
SK23	4	1	7	7	1	6
SK24	4	-	7	6	1	5
SK25	3	1	5	5	1	5
SK26	4	-	4	4	1	6
SK27	3	-	6	6	1	5
SK28	3	2	5	5	2	8
SK29	3	1	6	6	1	5
SK30	6	1	5	5	1	8
SK31	5	1	4	4	1	7
SK32	-	-	4	1	1	2
SK33	3	2	7	7	2	11
SK34	3	-	7	7	2	8
SK35	4	1	5	5	1	6

Tablo 4.8’de sunulan SK’ların nüfus ve aile profili durumlarına göre, SK’lardan bekarlar hariç tutulduğunda, kalan 26 ailenin çocuk sayısı ortalaması 3.88’dir. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre Türkiye’de aile başına 2 çocuk düşmektedir. Bu durum Suriyeli ailelerdeki çocuk sayısı oranlarının Türk ailelerdeki çocuk sayısı oranlarından çok yüksek olduğunu göstermektedir.

Ayrıca, 26 aile içerisinde Türkiye’de doğmuş olan Suriyeli çocuk sayısı 21’dir. Bu durum katılımcı Suriyeli ailelerin çocuklarının beşte birinin Türkiye’de doğduğunu göstermektedir. Nitekim Kamu Denetçiliği Kurumu’nca hazırlanan "Türkiye’deki Suriyeliler Özel Raporu” na göre de 2011 yılından bu yana Türkiye’de 276 bin 158 Suriyeli bebek doğmuştur. Bu durum geleceğe yönelik projeksiyonlarda mutlaka dikkate alınması gereken önemli bir husustur (Kamu Denetçiliği Kurumu, 2018).

Suriyeli ailelerin (bekar katılımcılar aileleriyle birlikte incelendiğinde) 30’unun tek hanede tek aile olarak yaşadığı, 5’inin ise tek hanede 2 aile olarak yaşadığı görülmektedir. Bu durumun genel olarak akrabalık asabiyeti (dayanışma) gibi kültürel yaşam tarzından kaynaklandığı, az bir kısmının ise bu durumu ekonomik yetersizliklerden dolayı tercih ettiği tespit edilmiştir. Bütün veriler ışığında, 35 SK’nın ailesi baz alındığında bir evde ortalama kişi sayısının 5,5 olduğu görülmektedir. Bu oran da bir Türk ailesinin sahip olduğu ortalama kişi sayısının çok üzerindedir.

SK’ların ortalama 5,3 yıldan bu yana Türkiye’de buldukları, ortalama 5 yıldır da İstanbul’da oldukları görülmüştür. Suriye’de 2011 yılı başlarında başlayan iç savaş sonrasında Türkiye’ye giriş yapmaya başlayan Suriyeli göçmenlerden İstanbul’a geçenlerin küçük bir kısmının başka bir ilde kısa süre yaşadığı, büyük bir kısmının İstanbul’a direkt olarak geçtiği görülmüştür.

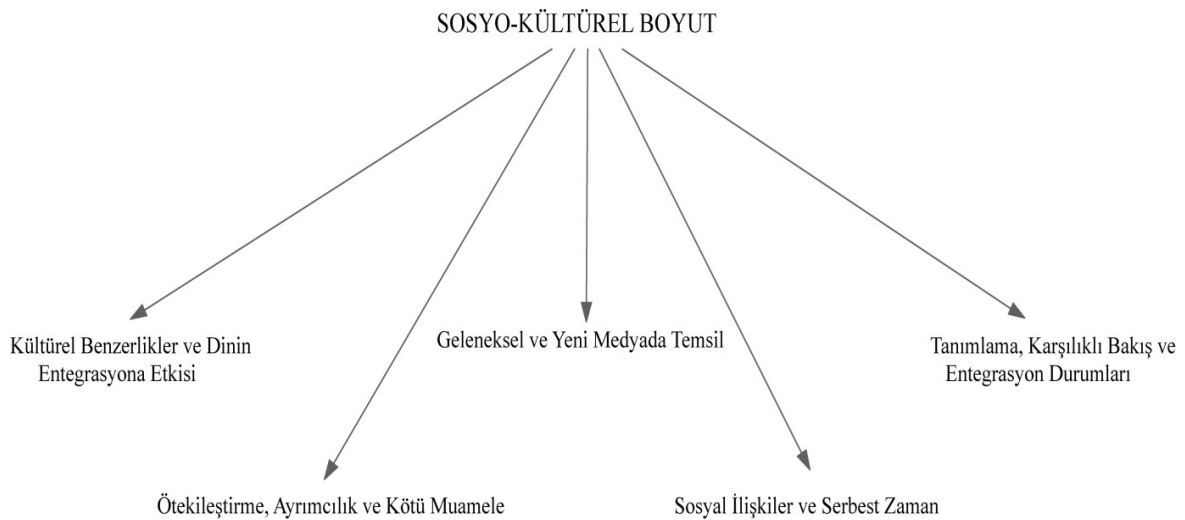
Tablo 4.9. Suriyeli Katılımcıların Aile Gelir Durumları

Aylık Gelir (TL)	Aile Sayısı
0-999	2
1000-1999	4
2000-2999	14
3000-3999	12
4000-4999	1
5000 ve Üzeri	2
Aylık Gelirlerine İlave Olarak 600-840 TL Arası Kızılay Nakit Yardımı Alan Aile	12
Toplam	35+12

Tablo 4.9'a göre araştırmaya katılan SK'ların 26'sının aylık 2000 TL ile 4000 TL arasında gelirleri olduğu görülmektedir. Ayrıca 12 Suriyeli ailenin Kızılay Kart vasıtasıyla aylık 600 TL ile 840 TL arasında değişen miktarlarda nakit yardımı aldığı görülmektedir. Aylık alınan bu yardımlarla birlikte değerlendirildiğinde 35 ailenin aylık ortalama gelirinin 3156 TL olduğu hesaplanmıştır. Bu rakam Türkiye standartlarında asgari ücretin üzerinde ve sığınmacı bir aile için göreceli yüksek gibi görünse de, ailelerde yaşayan fert ortalamasının 5,5 olduğu göz önüne alındığında, kişi başına düşen gelir miktarının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca kişi başına düşen gelir miktarının çok düşük olmasına bir de İstanbul metropoliten bir kentin hayat pahalılığı gerçeği de eklendiğinde durum çok daha farklı yaşanmaktadır. Yoksulluğun Türkiye'deki Suriyeli göçmenler açısından önemli ve kronik bir sorun olduğu, görüşme yapılan SK'ların evlerindeki fiziksel imkan ve durumlarla da ispatlanmaktadır. Suriyeli göçmenler çoğunlukla dar gelirli ailelerin yaşadığı ve imkanların sınırlı olduğu mahallelerde yaşamaktadırlar. SK'ların yaşadığı evlerin büyük kısmı binaların bodrum katlarında yer almakta ve genellikle depo olarak kullanılan bölümlerin haneye çevrilmiş halleridir. Suriyeli ailelerin 500 TL ile 800 TL arasında değişen kira bedelleri ödedikleri bu mekanlar bir ya da iki bölümden oluşmakta ve görüşme yapıldığı sırada evin her tarafı çoğu zaman görülebilmektedir.

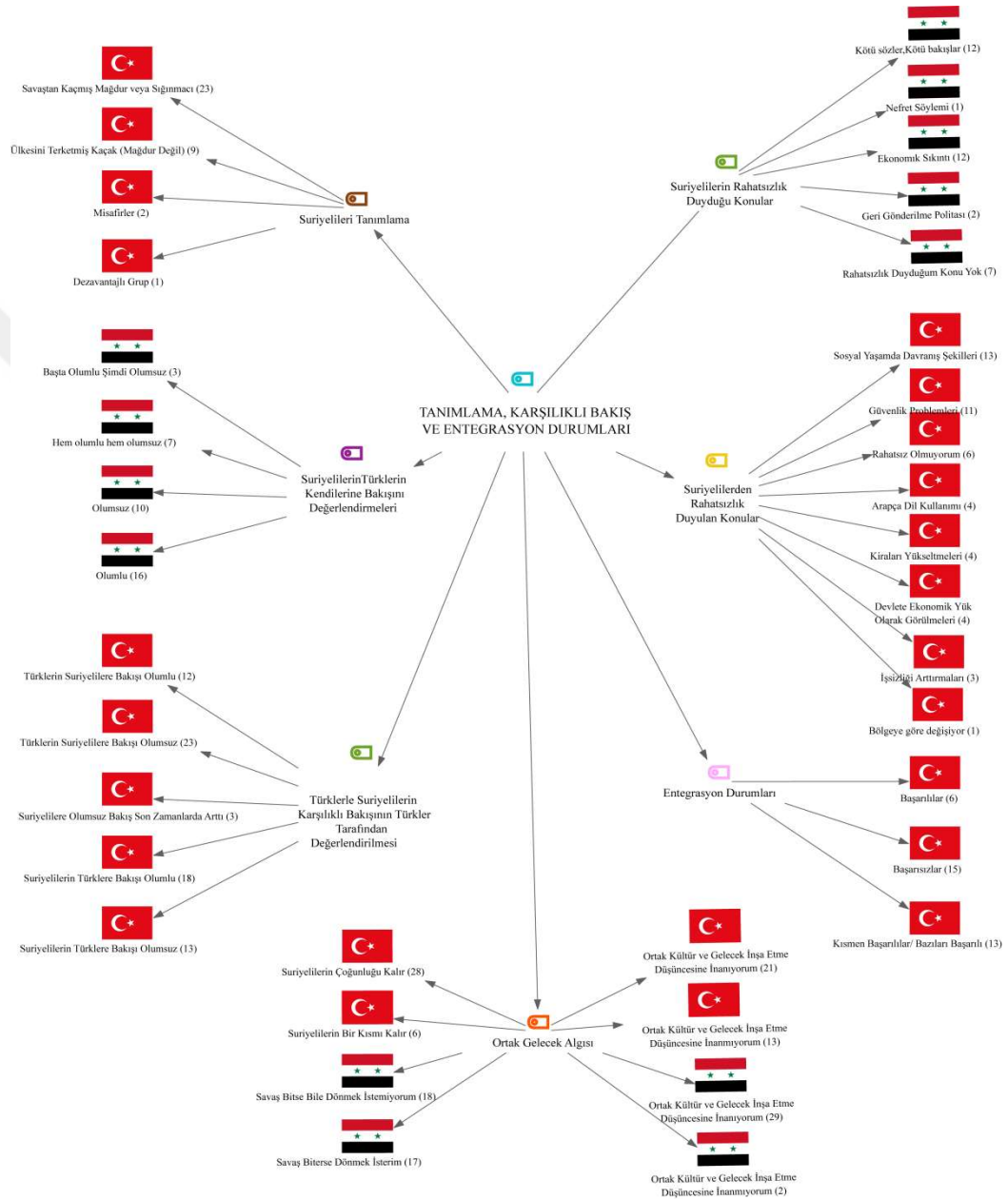
4.7.2. Türk ve Suriyeli Katılımcıların Görüşlerinin Entegrasyonun Sosyo-kültürel Boyutu Açısından Değerlendirilmesi

Şekil 4.1. Katılımcıların Görüşlerinin Sosyo-kültürel Boyutu Haritası

Araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcıların görüşlerinin entegrasyonun sosyo-kültürel boyutu açısından değerlendirilmesi Şekil 4.1. de gösterildiği gibi beş alt kategoride değerlendirilmiştir.

Şekil 4.2. Tanımlama, Karşılıklı Bakış ve Entegrasyon Durumları Haritası

Şekil 4.2’de gösterildiği gibi, araştırma kapsamında Türk katılımcıların Suriyeli göçmenleri nasıl tanımladıklarını, iki tarafın birbirlerini nasıl değerlendirdiklerini ve Suriyeli göçmenlerin entegrasyon düzeylerini belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur.

Araştırmaya katılan TK'ların 23'ü Türkiye'ye gelen Suriyeli göçmenleri “savaştan kaçmış mağdur ve sığınmacı” olarak tanımlarken, 10 katılımcı ise Suriyeli göçmenleri mağdur olarak görmemekte, “ülkesini terk etmiş kaçak insanlar” olarak tanımlamaktadır. Esenyurt'ta ikamet eden sosyoloji bölümü öğrencisi TK, Suriyeli göçmenleri sığınmacı ve mağdur olarak tanımlarken şu ifadeleri kullanmaktadır:

TK25 (24-Esenyurt): *“Ben Suriyelileri bize sığınmış sığınmacılar olarak görüyorum, kendilerine kapılarımızı açtık. Kendilerini kucaklıyoruz. Kesinlikle savaş mağduru olarak görüyorum. Hiçbirinin buraya keyfi olarak geldiğini düşünmüyorum. Ben savaş mağdurları olarak görüyorum, tabi ki içlerinde zengin olanı var, fakir olanı var, çiftçi olan var, doktor olanı var.”*

Türk katılımcıların 24'ü Suriyeli göçmenleri tanımlamada olumsuz bir ifade kullanmazken 10'unun tanımlaması ötekileştirici ifadeler içermektedir.

TK7 (41-Bahçelievler): *“Mağdur olduklarını düşünmüyorum, ben bunları kaçak olarak görüyorum. Kendi ülkelerinde durup haklarını korumaları gerekirdi”*

SK'lara Türklerin kendilerine nasıl baktığı konusunda soru yönelttiğimizde katılımcıların 16'sının kendilerine olumlu bakıldığını, 9'unun ise kendilerine olumsuz bakıldığını söylediği görülmektedir. Aynı kapsamda, TK'lara Türk halkının Suriyeli göçmenlere nasıl baktığı yönünde sorulan sorulara katılımcılardan 23'ü Türk halkının Suriyeli göçmenlere olumsuz baktığı, 12'si ise olumlu baktığı şeklinde cevap vermiştir. Yine TK'ların 18'i Suriyeli göçmenlerin Türk halkına olumlu baktığını düşünürken 13'ü de olumsuz baktığını düşünmektedir.

Suriyeli göçmenlerin Türkiye toplumuna uyumu sürecinde Türklerin Suriyeli göçmenlere bakış açısının 2011 yılındaki bakış açısından uzaklaştığı katılımcıların verdikleri cevaplardan anlaşılmaktadır. Türk halkı göç sürecinin ilk yıllarında Suriyeli göçmenlere karşı olumlu bakış açısına sahipken, ülkede özellikle İstanbul gibi büyük şehirlerde yaşanan bazı olumsuz olaylar ve bu olayların özellikle sosyal medyada abartılı bir dille aktarılması, işsizlik ve asayiş oranlarının artması gibi bazı durumların Suriyeli göçmenlerle ilişkilendirilmesi Türk halkının Suriyeli göçmenlere yönelik ilk yıllardaki iyi bakış açısının negatife dönmesine neden olmuştur. Bir TK bu değişmeyi şu şekilde ifade etmiştir:

TK9 (31-Esenyurt): *“İlk geldiklerinde Ramazan aylarında idi, herkes bu durumu gördü herkes kucakladı. Battaniyesini dahi paylaştı. Ama artık Suriyeliler sıkıntı çıkarmaya başladıkça insanlar da onları istememeye başladı. Biz onlara yardımcı olduk ama onlar bizim işlerimizi elimizden almaya başladılar gibi söylemlerle çatışmalar başladı. Halkta yanlış algılar var, Suriyeliler burada rahat yaşıyorlar fakat bizim çocuklarımız orada savaşıp ölüyorlar diye düşünülüyor fakat bu böyle değil, bizim askerimiz orada sınırlarımızı korumak için bulunuyor.”*

Resim 4.1. Esenyurt Belediyesi Önünde Beklemekte Olan Suriyeli Göçmenler.

Suriyeli göçmenlerin sosyal ve ticari hayatta kültürel özellikleriyle daha görünür hale gelmeleri bazı TK'larda Suriyelilerin yoğun yaşadıkları semtlerde demografik yapıyı değiştirecekleri yönünde bir tedirginlik yaratmaktadır. Bazı TK lar Arapça tabelaları farklı bir kültürün varlığının sembollerinden biri olarak algılamakta ve bu kültürel farklılığın çoğunluk toplumunun üyeleri olarak sahip olduklarını düşündükleri kültürel homojenliğe ve ulusal kimliğe bir tehdit olduğunu düşünmektedirler (Castles ve Miller, 2008).

TK11 (39-Esenyurt): *“Suriyeli yeni esnaflar işyerlerine Arapça tabela asmaya başlayınca rahatsız olan Türkler onların burayı Araplaştırmak için geldiklerini düşünüyor ve bu nedenle onlara kötü bakıyor. Adam hastaneye gidiyor bakıyor ki her yer Suriyeli dolu bundan rahatsız oluyor. Türkler Suriyelilerin çok çocuk yapmasından rahatsız ama o bunların bir kültürü, Suriye'de de olsa o çocukları yapacaktı burada da yapıyor.”*

Mülakatlar sırasında gezdiğimiz, başta Fatih olmak üzere Sultangazi, Esenyurt ve Bağcılar gibi ilçelerin bazı caddelerinde Arapça tabelalara çokluğu dikkatimizi çekmiştir. Örneğin Fatih ilçesinde Akşemsettin, Akdeniz ve Balipaşa Caddeleri üzerinde bulunan işyerlerinin tabelalarının çoğunluğunun Arapça olduğu ve ilgili mevzuata⁶ uymadıkları, Arapça ve Türkçe yazıların puntolarının benzer oranlarda kullanıldığı görülmektedir. Yine Fatih Camisi yanında bulunan geniş Tarihi Malta Çarşısı artık ‘Suriye Çarşısı’ olarak anılmaktadır. Burada bulunan işyerlerinin tamamına yakını Suriyeliler tarafından işletilmekte olup tabelaları Arapça’dır.

Resim 4.2. Fatih İlçesi Akşemsettin Caddesi Üzerinde Bir Restaurant

Başka bir araştırmada da (TEPAV, 2019: 60,87) tespit edildiği üzere, Fatih ve Sultangazi ilçelerinde, Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bazı mahallelerin cadde ve sokaklarında Suriyeli kümelenmelerin olduğu, buraların getto kavramının temel özellikleri ve ayrıştırıcı parametreleri özelinde ortak özellikler taşıdığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda bu bölgelerin “Savaş Sonrası Suriye Gettoları” niteliği taşıdığı söylenebilir.

Mülakatlarda SK'lara Türkiye’de buldukları süre içerisinde en çok hangi konularda rahatsızlık duyduklarını öğrenmek amacıyla soru sorulduğunda, 12 kişi kendilerine yönelik kötü bakıştan ve kötü sözlerden rahatsızlık duyduğunu, 12 kişi de

⁶19 Mart 2018 tarihli Türk Standartları Enstitüsü (TSE) tarafından hazırlanan “Kurum ve Kuruluşlarda Kullanılan Tabelalar için Kurallar”a göre tabelada eğer yabancı dilde ifadeler kullanılacaksa Türkçe kelimenin yaklaşık yüzde 25’i büyüklüğündeki puntolarla yazılması gerekmektedir.

ekonomik yani geçim sıkıntılarının en çok rahatsızlık veren konu olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların 7'si Türkiye'de herhangi bir konudan rahatsızlık duymadığını belirtmiştir.

TK'lara Suriyeli göçmenlerden duydukları rahatsızlık konuları sorulduğunda katılımcıların 13'ü Suriyeli göçmenlerin sosyal hayattaki davranış şekillerinden ve aşırı rahat hallerinden, 11'i ise Suriyeli göçmenlerin güvenlik problemlerine neden olmalarından rahatsız olduklarını ifade etmişlerdir. Bir TK Suriyeli göçmenlerden duyulan rahatsızlıkları şu şekilde özetlemektedir;

TK27 (34- Ümraniye): *“Bunların çoğu bir evde 10 kişi kalıyorlar. Hepsi de çalışmak zorundalar ve çalışanların çoğu sigortasız çalışıyorlar ve bunlar çok ucuza çalışıyorlar, bu bizim işsizliğimize neden oluyor. Bizimkiler işsiz güçsüz geziyorlar, bu bize rahatsızlık veriyor. Sahillerdeki nargile gösterileri bizi rahatsız ediyor çünkü bizim askerimiz orada savaşırken onlar burada eğleniyorlar keyif çatıyorlar. Belki bu durum onların normal yaşantısı ama bizi rahatsız ediyor. Biraz edepten yoksun olarak görüyorum onları, gündüz gece sürekli yüksek sesle bağırıyorlar. ”*

2019 yılbaşı gecesindeki kutlamalar için Taksim Meydanında toplanan ve çoğunluğunu Suriyeli genç erkeklerin oluşturduğu kalabalıkların Suriye bayrakları ve Arapça sloganlar eşliğinde eğlenmeleri ve bu arada iki genç kadını taciz eden bir Suriyelinin polis tarafından gözaltına alınması Suriyeli göçmenlere yönelik büyük tepkilere neden olmuştur. Sosyal medya kanallarında ve özellikle sosyal medya platformu *Twitter*'da Suriyelilere yönelik nefret içerikli hashtaglar yayılmıştır. Türk televizyon kanallarında bu görüntülere geniş şekilde yer verilmiştir. Yine, yaz aylarında Suriyeli gençlerin sahillerde nargile eşliğinde eğlenceleri aylarca geleneksel ve sosyal medyada yer almıştır.

İstanbul'da bulunan Suriyeli göçmenlerin Türk toplumuna entegrasyonunun düzeyini tespit etmek amacıyla TK'lara “Sizce Suriyeliler Türkiye'deki toplumsal yaşama uyum konusunda başarılılar mı?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya katılımcıların 15'i Suriyeli göçmenlerin Türk toplumuna uyum sağlayamadıklarını söylerken 6'sı uyum konusunda başarılı olduklarını ifade etmişlerdir. 13 katılımcı ise Suriyeli göçmenlerin kısmen uyum başarısı gösterdiklerini veya bir kısmının uyum sağladığını ifade etmişlerdir. TK1 kodlu katılımcı Suriyeli göçmenlerin entegrasyonlarının başarısız olduğunu şu şekilde ifade etmektedir;

TK1 (19-Küçükçekmece): *“Kesinlikle başarılı değiller. Hani bağıra bağıra konuşuyorlar hani başka insanlara saygısı yok, mesela yolda yürürken böyle oluyorlar tabi Türk insanında da var ama onlar hepsi biraz daha göze çarpıyor dışarıdan geldikleri için. Ben çok biliyorum herkes bunlardan şikayetçi ya da ayriyeten işte sokaklarda gördüğümüz her yere dükkan açıyorlar, dükkan açabilirler para kazanıyorlar kendi yaşamlarını idame ettirmek için ama hani bakıyorum her yer Arapça tabelalar dolu, kendi ülkelerindelermiş gibi davranıyorlar bu beni rahatsız ediyor. Çünkü hani buraya ilk alınmaları mülteci olarak alındı sonuçta burada bakarsınız misafirdir tamam içlerinde benimseyen burada kalan olur onlara kucak açarız hani mesela siz bir yere misafirliğe gittiğinizde onların kurallarına uymalısınız değil mi kendi kafanıza göre evlerinizde davrandığınız gibi davranamazsınız.”*

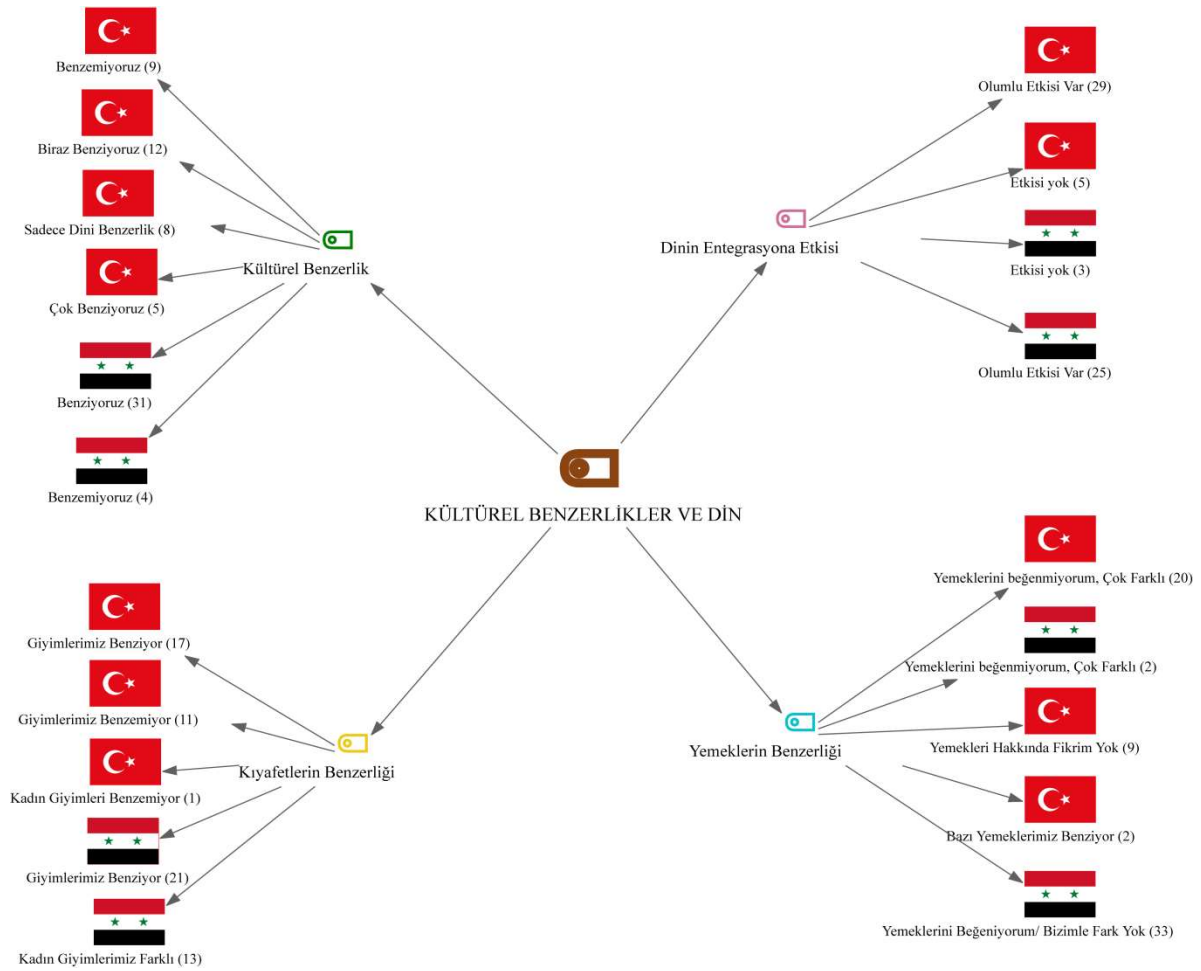
Bütün katılımcılara Türkiye’de bulunan Suriyeli göçmenlerin Türkiye’deki geleceğine ilişkin düşünceleri sorulmuştur. TK’ların 28’i Suriyeli göçmenlerin çoğunluğunun Türkiye’de kalacağını, 6’sı ise bir kısmının kalacağını ifade etmektedir. Aynı soruya SK’ların 18’i savaş bitse bile Suriye’ye dönmek istemediğini, 17’si ise savaş biterse dönmek istediğini söylemiştir. Örneğin bir SK’nın Türkiye’de kalıcı olduğuyla ilgili ifadeleri dikkat çekicidir:

SK5 (27-Fatih): *“Suriye’ye dönmek istemiyorum savaş bitse de her şey bitse de dönmem. En en güzel yıllarımı İstanbul’da yaşadım bilmiyorum gerçekten bilmiyorum aslında kararsız değilim. Burada yaşamaya devam etmek istiyorum sadece ziyaret için Suriye gidip gelirim. Yani Türkiye’de kendimi Allah’ın izniyle kalıcı olarak görüyorum.”*

Katılımcıların Suriyeli göçmenlerle Türk halkının birlikte ortak bir gelecek ve ortak bir kültür oluşturmaya ilişkin görüşleri şöyle olmuştur; 21 TK bunun gerçekleştirilebileceğine inandığını, 13 TK ise buna inanmadığı söylemiştir. 29 SK da birlikte ortak gelecek ve ortak kültür oluşturulabileceğine inandığını belirtmiştir. Bu bulgular Türk toplumunun Suriyeli göçmenlere yönelik toplumsal kabul oranının yüksek olduğunu ve yine Suriyeli göçmenlerin de uyum sağlama konusunda isteklerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Yine bir SK’nın Türkiye göç tarihi konusundaki bilgisi ve ortak gelecek kurma beklentisi kayda değer görülmektedir:

SK5 (27-Fatih):“Tabii ki evet, olur niye olmasın. Mesela şöyle düşünün buraya eskiden Bosna’dan geldiler, Bulgaristan’dan geldiler, Çerkezler geldiler. Şu an yaşamıyor mu yaşıyorlar, çalışıyorlar mı çalışıyorlar, evlendiler mi evlendiler, çocukları oldu. Iraklılar geldi, yaşıyorlar neden olmasın. Ama biraz zaman gerekli, hemen olmaz. Bunun için, bunu sağlamak için Suriyeliler çaba gösterir bence. Zaten biraz da öğrendiler.”

Şekil 4.3. Kültürel Benzerlikler ve Dinin Entegrasyona Etkisi Haritası

Şekil 4.3’te Türklerle Suriyeli göçmenlerin kültürel benzerlik düzeyleri ve dinin entegrasyona etkisi konusunda Türk ve Suriyeli katılımcıların görüşleri yansıtılmıştır.

TK’lardan 12’si Türklerle Suriyeli göçmenlerin kültürel olarak biraz benzediğini, 5’i çok benzediğini ve 8’i de sadece dini olarak benzediğini ifade etmiştir. Dinin kültürün önemli bir ögesi olduğu gerçeğinden hareketle, büyük oranda TK’lar Suriyeli göçmenlerle kültürel benzerlik kurmaktadır. SK’lar söz konusu olduğunda ise bu oran çok daha yüksek

çıkılmaktadır. Zira SK'ların 31'i kültürel olarak Türklere benzediklerini belirtmektedir. Bazı SK'lar Suriye'den gelmiş olan topluluklardan Türklere en çok Türkmenlerin ve Kürtlerin benzediğini, Araplarla benzerliğin daha az olduğunu ifade etmişlerdir. Nitekim başka bir araştırmada da bazı Suriyeli göçmen grupların etnik veya dinsel yakınlıktan dolayı daha sıcak karşılanırken farklı kültürel geçmişe sahip olan kişilerin öteki ilan edildiğinden bahsedilmektedir (Deniz vd. 2016: 36).

SK7 (25-Gaziosmanpaşa): *“Gayet benzerlikler var. Suriye'den gelen Kürtler Türklere biraz daha fazla benziyor. Araplar daha az benziyor ama biz zaten 100 yıl önce zaten birlikteydik. Benzerlik çok.”*

Katılımcılardan kültürün önemli bir ögesi olan giyim kuşam tarzlarının her iki toplum açısından değerlendirilmesi istendiğinde TK'ların 17'si yani yarısı Türk ve Suriyeli göçmenlerin giyim tarzlarının benzediğini belirtirken, SK'larda bu oran daha da yükselmiş ve 21 kişi giyim tarzlarının benzediğini söylemiştir. Fakat önemli sayıda Türk ve Suriyeli katılımcı iki toplumun kadınlarının giyiminin benzemediği, özellikle iki toplumun kadınlarının baş örtme şekillerinin çok farklı olduğu yönünde görüş belirtmiştir. Bu giyim farklılıklarının her iki toplumun muhafazakarlık düzeylerinin farklı olmasından kaynaklandığı görülmektedir.

Katılımcıların iki toplumun kültürünün diğer önemli bir ögesi olan yeme-içme tarzlarına bakış açıları şu şekilde ortaya çıkmıştır; TK'ların 20'si Suriyeli göçmenlerin yemeklerini beğenmediğini ve farklı bulduğunu ifade ederken, SK'ların tamamına yakını yani 33 kişi Türklerin yemeklerini beğendiğini ve fark görmediğini söylemektedir. Suriyeli göçmenlerin yemek kültüründe aşırı baharat kullanılması ve hatta Türk toplumunun hiç bilmediği baharat türlerinin kullanılması beraberinde hiç bilinmeyen keskin yemek kokularının ortaya çıkmasına neden olmakta ve bu durumun bazı Türklerde rahatsızlık uyandırdığı görülmektedir. Bir devlet okulunda sınıf öğretmenliği yapmakta olan ve Suriyeli öğrencileri de bulunan TK3 kodlu öğretmen katılımcı bu durumu şöyle örneklendirmektedir.

TK3 (29- Gaziosmanpaşa): *“Yemek kültürleri hiçbir şekilde bize uymuyor. Özellikle baharat tarzları hiç bize uymuyor. Baharat kokusu Suriyeli çocukların üzerine ve eşyalarına o kadar sınıyor ki çocukların olduğu sınıflarda o koku oluyor. Yemekleri damak tadımıza hiç uymuyor.”*

Kültürün en önemli parçalarından olan dinin Suriyeli göçmenlerin Türk toplumuna sosyal uyumlarında etkili bir faktör olup olmadığını belirlemek amacıyla katılımcılara “Suriyelilerin mensup oldukları dinin Türkiye’deki toplumsal uyumlarına etkisi nasıl olmaktadır?” şeklinde soru sorulmuştur. Çünkü dinlerin, doğdukları veya daha sonradan dâhil oldukları sosyo-kültürel yapılardan bağımsız olduğu söylenemez. Dinler ortaya çıkışlarında ve gelişimlerinde çevresel faktörlerden etkilenmektedir. Dinlerin getirdikleri uygulamaların zaman içinde farklı yorumları söz konusu olmaktadır. Aynı zamanda dinler farklı çevresel faktörlere ve sorunlara çözümler bulabilmek için bu koşullara belirli ölçüde uyum göstermektedirler.

TK’ların 29’u ile SK’ların 25’i Suriyeli göçmenler ile Türk halkının büyük çoğunluğunun aynı dine inanıyor olmasının Suriyeli göçmenlerin Türk toplumuna uyumlarını kolaylaştırdığını ifade etmiştir. Örneğin, Halep’te doktorluk yapmakta iken iç savaşın başlamasıyla önce Şanlıurfa’ya, sonra İstanbul’a yerleşen ve halen Zeytinburnu ilçesinde özel bir hastanede dahiliye doktorluğu yapmakta olan SK27 kodlu katılımcı, dini hassasiyetleri gereği Türkiye’ye gelmeyi tercih ettiğini şu şekilde ifade etmektedir;

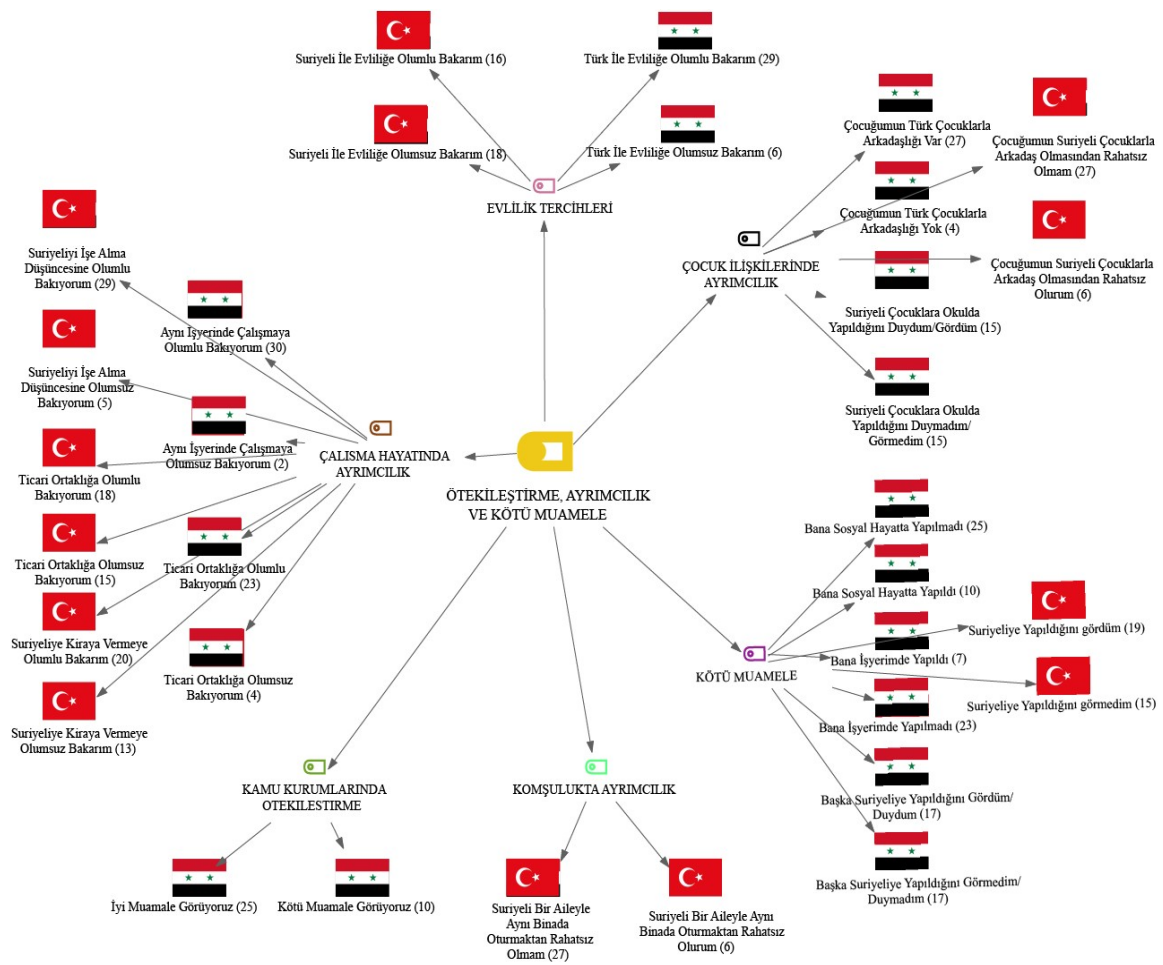
SK27 (52- Zeytinburnu): *“Evet tabii ki kolaylaştırıyor, ben o yüzden Türkiye’ye geldim. Din açısından kültür açısından çocuklarımı kaybetmemek için ben Türkiye’ye geldim. Benim özel bir durumum da var, ben AB vatandaşıyım ve AB ülkelerinde de doktor olarak çalışabilirim. Şükürler olsun ben Avrupa’ya gitmeyip İstanbul’a geldim.”*

Dini benzerliklerin Suriyeli göçmenlerle Türk halkı arasındaki uyumu kolaylaştıran bir faktör olduğu, araştırmacının da sahada gözlemlediği bir olgudur. Fatih ve Bağcılar ilçesinde iki farklı tarihte öğle ve ikindi namazları vaktinde yaptığı ziyarette cami cemaati arasında Suriyeli insanların da bulunduğu ve namaz sonrasında Suriyeli ve Türklerden oluşan bir grubun cami bahçesinde bulunan bir çay ocağına geçerek sohbet ettikleri gözlemlenmiştir.

TK18 (47-Bağcılar): *“Ortak bir dinimizin olması onların Türk toplumuna entegrasyonunu kolaylaştırıyor. Biz bu olaya vicdani olarak bakıyoruz hep. Bu insanların bizimle birlikte aynı camiye gelmesi bizim toplumu biraz daha yumuşatıyor. Dinin aradaki mesafeyi biraz daha yaklaştırdığını düşünüyorum.”*

Araştırmada kültürel farklılığa vurgu yapan, ötekileştiren ve Suriyeli göçmenlerin varlığını “sorun” olarak niteleyen insanlar da ortaya çıkmıştır. “Suriyeli kardeşlerimiz” yaklaşımı toplumda çok yaygın gözlenmemiştir. Suriyeli göçmenler, “savaştan kaçan”, “mağdur olan insanlar” olarak tanımlanmakta fakat “bizden birileri” olarak görmeme eğilimi dikkat çekmektedir. Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (HUGO) tarafından Ekim 2014’de yapılan bir çalışmada da buna benzer bir durum tespit edilmiştir (Erdoğan, 2016).

Şekil 4.4. Ötekileştirme, Ayrımcılık ve Kötü Muamele Haritası

Şekil 4.4. te Suriyeli göçmenlere yönelik ötekileştirme, ayrımcılık ve kötü muamele konularında Türk ve Suriyeli katılımcıların görüşlerine yer verilmiştir. Ötekileştirme, bir dış grup (out group) hakkında olumsuz bir sosyal temsil geliştirmek; yani bu grubun aleyhinde, aidiyet grubumuzdan ötekileştirici bir takım tutum, kanaat, inanç, imaj ve anlamlar, önyargı ve stereotipler oluşturmaktır (Aka, 2015). Sığınmacının veya göçmenin yeni bir ülkeye gelişinde ilk dönemde yaşadığı duygusal boşluk, yabancılaşma olarak ifade edilmektedir.

Bu yabancılık durumunun en belirgin olduğu alan olan ev sahibi toplumun sosyo-kültürel sahasında yabancılar yaptıkları her hareketle ev sahibi toplumdan farklı olduklarını gösterebilmektedirler. Bu nedenle ötekileştirmeye en fazla maruz kalınan alan bu alan olmaktadır.

Suriyeli göçmenlere çalışma hayatında ayrımcılık yapılması hususunda; TK'ların 29'unun işveren olarak/işveren olsa ve elemana ihtiyaç duyduğunda bir Suriyeli göçmeni işe alabileceğini, 18'inin eğer ticari şartları birbirine uyarsa bir Suriyeli göçmen ile ticari ortaklık yapabileceğini, 20'sinin de işyerini veya evini ortak yaşam kurallarına ve ticari kurallara uymaları şartıyla bir Suriyeli göçmene kiraya verebileceğini ifade etmesi çalışma hayatında ayrımcılık ve ötekileştirmenin düşük oranlarda olduğunu ve aynı zamanda toplumsal kabul düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir.

TK'ların bir kısmı bu konuya sadece insani veya profesyonel olarak yaklaşırken, bir kısmı da toplumdaki genel kanaate paralel olarak, Suriyeli bir kişiyi işe almada tercih sebebinin ekonomik menfaati gereği olduğunu açıkça ifade etmektedirler. Bu durum ticari ortaklıkta menfaat beklentisi, evini veya işyerini Suriyeli birisine kiraya vermede yüksek kira bedeli elde etme beklentisi olarak kendini göstermektedir. TK'lardan yüksek lisans mezunu bir öğretmenin aşağıda verilmiş olan görüşü Türk halkının eğitilmiş kesiminin dahi konuya bakış açısının farklı olmadığını göstermektedir.

TK10 (54-Bahçelievler): *“İşimin potansiyeline bakardım. İşlerim iyi ve iyi kazanıyorsam ve işçiye ihtiyaç duyuyorsam öncelikle tabii ki Türkleri tercih ederdim, ama işlerim iyi gitmiyorsa ve tasarruf etmem gerekiyorsa ucuz işgücü olarak tabii ki Suriyeliyi tercih ederdim. Çünkü Suriyeliyi sigortasız ve daha ucuz çalıştırırım. Bugünkü gerçek hayatta bu böyledir. Suriyelilerle aynı işyerinde de çalışırım çünkü ben işime bakarım.”*

Çalışma hayatında ayrımcılık konusunda sorulan sorulara SK'ların 30'u Türklerle aynı işyerinde birlikte çalışmaya, 23'ü de Türklerle ticari ortaklık yapmaya olumlu baktıklarını ifade etmektedir. Bu bulgular Suriyeli göçmenlerin çalışma hayatında Türk toplumuna uyum gayretlerinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Çalışma hayatındaki SK'lardan bazıları çalışmakta oldukları işyerlerinde ayrımcılıkla mücadele ettiklerini dile getirmişlerdir. İş hayatında ayrımcılık hem kanıtlanması hem de mücadelesi oldukça zor bir problemdir. Çoğu Suriyelinin kayıt dışı

çalıştığı düşünüldüğünde işyerindeki ayrımcılıkla mücadelenin daha da zor olacağı anlaşılmaktadır. İş ortamlarında ayrımcılıkların olduğunu belirten bazı SK'lar Türklerle aynı çalışma şartlarına tabi olmadıklarını, ücret konusunda da ayrımcılık yaşadıklarını ve kendilerine daha düşük ücretler sunulduğunu dile getirmişlerdir.

Komşuluk ilişkilerinde Suriyeli göçmenlere yönelik ötekileştirme konusunda TK'ların 27'si Suriyeli bir aile ile aynı binada oturmaktan rahatsız olmadığını/olmayacağını ifade ederek toplumsal kabule yüksek yakınlık derecelerini göstermişlerdir.

Sosyal entegrasyonun sağlanmasında en önemli parametrelerden biri olan karşılıklı evliliklerin Türk ve Suriyeli katılımcılar tarafından nasıl algılandığını belirlemek amacıyla bu yönde sorular sorulmuştur. Suriyeli bir kişiyle evlenmem/bekar olsaydım evlenmezdim şeklinde cevap veren TK sayısı 18 iken Suriyeli bir kişiyle evlenirim/bekar olsaydım evlenirdim diye cevap verenlerin sayısı 16'dır. Yapılan görüşmelerde TK'ların evlilik kurumuna yüklemiş oldukları ciddiyetin önemi ve evlilik tercihlerinde adaydan yüksek kültürel yakınlık beklentileri açıkça görülmüştür. Suriyeli göçmenlerle karşılıklı evlilikler konusunda Türk toplumunun sosyal mesafesi diğer konulara oranla daha fazladır.

Suriyeli göçmenlere Türklerle evlilik konusu sorulduğunda ise, Türk bir kişiyle evlenirim/bekar olsaydım evlenirdim diye cevap veren SK sayısı 29 iken, evlenmem/bekar olsaydım evlenmezdim şeklinde cevap veren sadece 6 SK olmuştur. Şekil 4.3. te gösterilen kültürel benzerlikler bulgularında da görüldüğü gibi, SK'ların kültürel benzerlik konusundaki olumlu düşüncelerinin yüksek oranda olması karşılıklı evlilikler konusuna da büyük oranda olumlu bakmalarına imkan vermektedir. Bu konuda SK'ların Türk toplumuna sosyal mesafesinin, Türklerin Suriyeli göçmenlere sosyal mesafesinden daha kısa olduğu, SK'ların sosyal uyumlarını evlilikler vasıtasıyla da hızlandırmak veya güçlendirmek istedikleri görülmektedir.

Türk ve Suriyeli çocukların okulda ve sosyal hayattaki ilişkilerini, bu ilişkilerde ailelerinin etkilerini ve ayrımcılık veya ötekileştirmeye maruz kalıp kalmadıklarını ailelerinin pencerelerinden öğrenmek amacıyla tüm katılımcılara bu yönde sorular sorulduğunda; SK'ların 27'si çocuklarının Türk çocuklarla arkadaşlığı olduğunu, 15'i çocuğuna okulda ayrımcılık yapıldığını gördüğünü/duyduğunu ve 15'i ise çocuğuna okulda ayrımcılık yapıldığını görmediğini/duymadığını söylemiştir. 27 TK çocuklarının Suriyeli çocuklarla arkadaşlık kurmasından rahatsızlık duymayacağını belirtmiştir. Görüşmelerde

TK'ların tamamının çocuklar konusunda hassas olduğu, yetişkin Suriyeli göçmenlerle ilgili çeşitli konularda olumsuz görüşlere sahip bütün TK'ların çocukları ayrı bir yere konumlandıkları görülmüştür. Çocuklarının Suriyeli çocuklarla arkadaşlık kurmasına olumlu bakmayan az sayıda TK buna neden olarak Suriyeli çocukları değil onların ailelerinden duydukları tedirginlikleri göstermektedir.

Bazı Suriyeli öğrenciler, okullarında yaşadıkları sıkıntıların başında, Türk öğrencilerden gördükleri dışlanma probleminin geldiğini belirtmektedirler. Bu tür problemlerin üstesinden gelinmesinde çokkültürlülüğü savunan bir eğitim-öğretim programının uygulanması ve öğrencilerin bu hususta farkındalığının artırılarak bilinçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Bir Türk katılımcı, kendisinin olduğu gibi çocuklarını da farklı kültürlere açık olarak yetiştirme isteğini şu şekilde dile getirmiştir;

TK31 (45-Maltepe): *“Zaten arkadaşlıkları var, oyun parklarına götürdüğümde onlarla birlikte oynuyor. Çocukların dili ortak, birbirleriyle uyumlu şekilde oynuyorlar. Ve bu vesileyle biz de oralarda çocuklarımız oynarken anne babalarıyla kontak kuruyoruz sohbet ediyoruz. Dünya artık tek kültür içinde yaşanan bir dünya değil, ben çocuklarımın büyüdüğünde de farklı kültürlerden arkadaşlıklar kurmasını isterim.”*

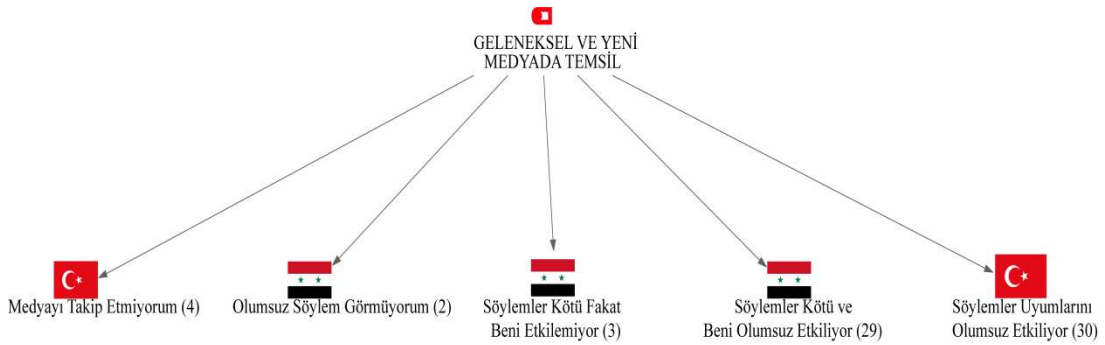
Suriyeli göçmenlerin Türk toplumuna uyumları sürecinde toplumdaki bireylerle ilişki kurmaları ve arkadaşlık etmeleri önemli bir uyum kriteridir. Suriyeli çocukların birlikte oynayarak arkadaşlık yaptıkları Türk arkadaşlarının olması onların Türk toplumuna uyumlarını olumlu yönde etkilemektedir.

Suriyeli göçmenlere sosyal hayatta ve iş hayatında kötü muamele konusunda; SK'ların 25'i sosyal hayatta kendisine kötü davranılmadığını ve 23'ü de kendisine işyerinde kötü davranılmadığı söylemiştir. SK'ların yarısı herhangi bir Suriyeliye Türkler tarafından kötü davranıldığını gördüğünü/duyduğunu söylerken, yarısı da böyle bir şey görmediğini/duymadığını ifade etmiştir. Aynı soruya TK'ların 19'u bir Suriyeliye kötü davranıldığını duyduğunu/gördüğünü, 15'i ise böyle bir şey görmediğini/duymadığını ifade etmiştir.

SK'ların devlet kurumlarıyla ve yetkilileriyle yaşadıkları ilişkilerdeki bulgulara bakıldığında, SK'ların 25'i devlet kurumlarına gittiklerinde yetkililerden iyi muamele gördüklerini, kendilerine yardımcı olduğunu ve kamu kurumlarında herhangi bir ötekileştirmeye veya ayrımcılığa maruz bırakılmadıklarını ifade etmişlerdir. Görüşmeler sırasında Suriyeli göçmenler genel olarak en çok memnun kaldıkları devlet kurumlarının hastaneler ve okullar olduğunu ifade etmektedirler. Araştırmanın bulguları Türk toplumunun Türkiye'de yaşayan Suriyeli göçmenleri dışlama, ötekileştirme ve onlara kötü muamelede bulunma seviyesinin yüksek olmadığını göstermektedir. Zaten insanları ötekileştirmeden farklılıkları ve benzerlikleri hoşgörü ve tolerans sınırları içinde tanıma ve onları birbirleriyle kaynaştırma insani yaşamın temel gereksinimlerinden biridir (Aka,2010).

Suriyeli göçmenlerin, eşit olmayan şart ve imkanlarda yaşamaları, ayrımcılık ve ötekileştirilme algıları, onların kendi içlerine kapanmalarına ve dolayısıyla kültürel değerlerini kapalı bir biçimde yaşayacakları gettolaşmalarına neden olma ihtimali bulunmaktadır. Devlet politikalarının da sadece Suriyeli göçmenlerin temel ihtiyaçlarını karşılamak şeklinde değil, aynı zamanda Türk toplumundaki Suriyeli göçmenlere yönelik her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmak üzerine kurulması önem arz etmektedir.

Şekil 4.5. Geleneksel ve Yeni Medyada Temsil Haritası

Şekil 4.5'te Türk ve Suriyeli katılımcılara geleneksel ve yeni medyada (internet medyası, sosyal medya) Suriyeli göçmenlerin temsil edilme şekilleri ve bu temsillerin Suriyeli göçmenlerin entegrasyonuna etki edip etmediği yönünde sorulan sorulara verilen cevaplar gösterilmiştir. Bu şekilde sorulan sorulara katılımcıların büyük çoğunluğu yeni medya mecralarını baz alarak cevap vermiştir. Görüşmelerde Suriyeli göçmenlerin genel olarak televizyon izlemedikleri öğrenilmiş ve hatta görüşme yapılan evlerin sadece birkaçında televizyon olduğu gözlemlenmiştir. Suriyeli göçmenlerin çoğunluğunun, başta

ülkelerindeki iç savaş olmak üzere genel gündemi akıllı telefonlarından internet medyası ve sosyal medya aracılığıyla takip ettikleri görülmüştür.

SK'ların 29'u yeni medyada özellikle Twitter ve Facebook gibi mecralarda kendileriyle ilgili paylaşımların çoğunlukla kötü olduğunu, bu paylaşımların onları üzdüğünü ve entegrasyonlarını olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Kendileriyle ilgili olumsuz paylaşımları bir katılımcı şu şekilde değerlendirmektedir.

SK28 (35-Başakşehir): *“En çok Facebook kullanıyorum. İnternette Suriyelilerle ilgili kötü yazanlar daha çok. Çok yalan yazıyorlar. Çok para yardımı aldığımızı yazıyorlar, yanlış. Sosyal medyada geçen gün gördüm, adamın birisi nargile içiyordu. Adam Suriyeli diye yayınladılar ama adam Türk çıktı. Bazıları diyor Suriyeliler müslüman kardeşimiz ve onlara yardımcı olalım. Ama bazıları diyor ki onlar vatan haini savaştan kaçmışlar. Bizim Türk askeri orada savaşıyor diyorlar. Gerçekleri bilmiyorlar.”*

Fakat SK4 gibi, sosyal medyadaki paylaşımları gördüğü halde bu paylaşımların Suriyeli göçmenleri çok etkilemediğini düşünenler de olmaktadır:

SK4 (29-Beylikdüzü): *“Sosyal medyayı sık sık kullanıyorum. Sosyal medyadaki paylaşımların bence yüzde yirmisi Suriyelileri olumsuz etkiliyor. Sosyal medyada bazı sahte isimlerle yanlış paylaşımlar yapanları görüyorum ve bunları yakalıyorum. Adam sosyal medyada bir gün bir Türk olarak paylaşım yapıyor, diğer bir gün Suriyeli bir kişi olarak paylaşım yapıyor ve karşılıklı olarak yalan bilgiler veriyor. Mesela sosyal medya Suriyeli öğrencilerin Türk üniversitelerine sınavsız kolaylıkla geçtiğini söylüyorlar. Fakat bu sene kardeşim YÖS üniversite sınavına hazırlandı. Ben ne kadar zorluk çektiğini kendim gördüm.”*

Bu Suriyeli katılımcının sosyal medyada gördüğünü söylediği provokatif söylemlerin nasıl yürütüldüğüyle ilgili bir araştırma raporunda şu ifadeler dikkati çekmektedir: “Esad yanlıları ve aşırılık yanlısı Kürt grupların destekçileri, sosyal paylaşım sitelerinde Suriyeli sığınmacıları hedef alan saldırgan kampanyalar düzenleyerek halklar arasındaki ayrışmayı körüklemektedir. Her iki taraftan gelen açıklama ve yorumları tercüme ederek yayınlayan bu grupların amacı; fitneyi yaymak, yalan yanlış haber ve açıklamalarla dedikoduları yayımlayarak Suriyelilerin Türk halkı ve hükümetine karşı öfke beslemesini sağlamak,

Türkleri sömürgeci ve çıkarıcı olarak göstermek ve Suriyelileri Türk halkı ve hükümetine isyana teşvik etmektir” (İnsamer, 2019:5).

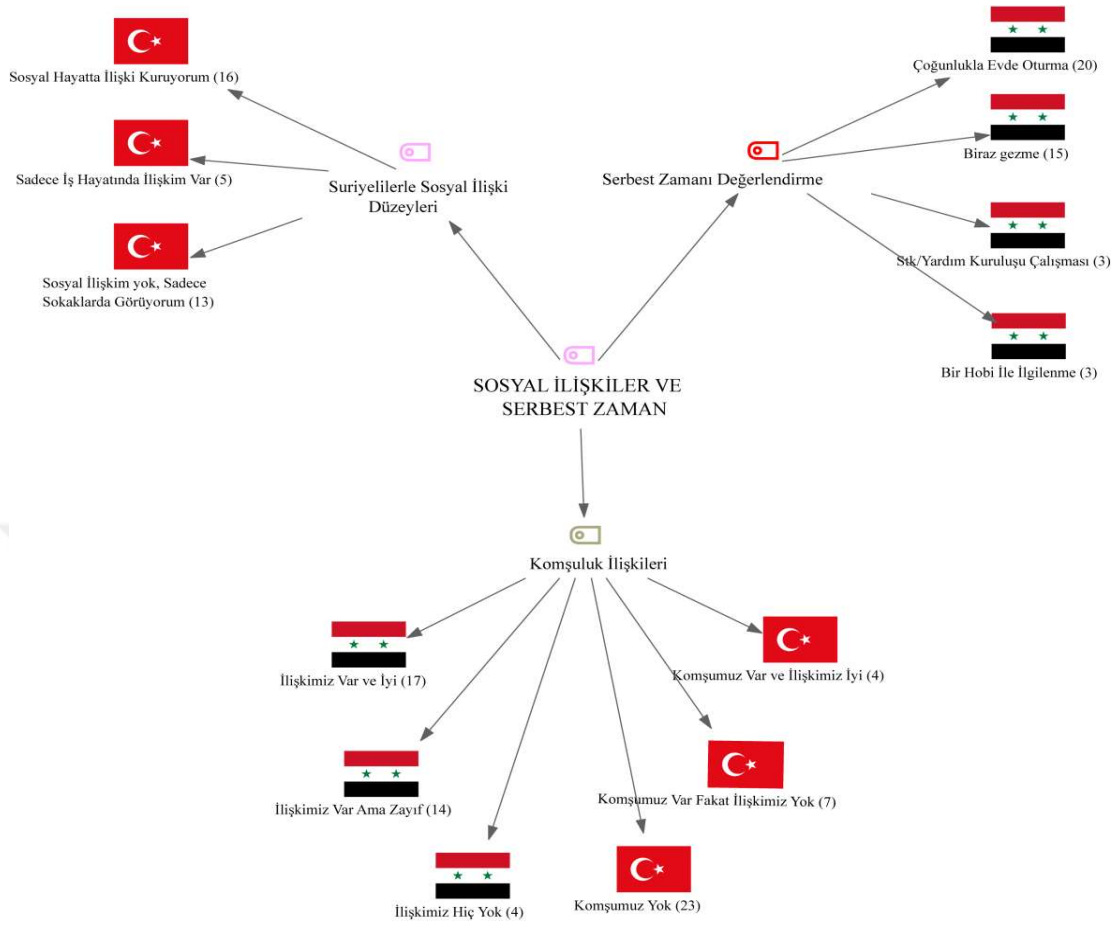
TK’lar arasında 30 kişi geleneksel ve sosyal medyadaki yayınların ve paylaşımların Suriyeli göçmenlerin sosyal entegrasyonunu olumsuz etkilediğini söylemiştir. Medyanın Türk toplumundaki Suriyeli algısını nasıl belirleyip ve yönettiği ile ilgili TK24’ün görüşleri dikkati çekmektedir;

TK24 (31-Bağcılar): *“Toplumda Suriyelilerle ilgili algıyı devletimiz değil medya yönetiyor. Medya ne söylüyorsa devletin politikaları halkta medyanın dediği gibi algılanıyor. Televizyonları açıyorsun mesela sahillerde Suriyelilerin sarkıntılık yaptığını söylüyor peki bütün Suriyeliler böyle mi yapıyor? Sonra yine diyor ki şehirler karıştı, tabii ki karışır. Medya biraz daha kontrol edilmeli, medya insanları iç savaş çıkartacak şekilde tetikliyor. Sosyal medyada olumsuz paylaşımları görüyorum, bu paylaşımları yöneten bir ekibin olduğunu düşünüyorum. Bunlar Suriyelileri olumsuz etkiliyordur. Düşünsenize, bir yere misafir olarak gitmişsiniz ve orada sizi kimse istemiyor.”*

TK31 kodlu katılımcı ise Suriyeli göçmenler konusunda medyadaki bölünmeye ve bu bölünmenin yapay olarak yaratıldığına şu şekilde dikkat çekmektedir;

TK31 (45-Maltepe): *“Medya hep aşırı uçlardan gidiyor. Sahiplenen, Suriyelilerle hiçbir problemi olmayan, onları kucaklayıcı şekilde din kardeşi olarak gören bir grup varken, diğer taraftan tamamen nefret söylemini kullanan, onların gitmesini isteyen aşırı ırkçı tutumda olan bir grup var. Fakat ben ikisinin de abartılı bir tutum olduğunu düşünüyorum. Benim bakış açım, ülkemize gelmiş zorda kalmış insanlar bir çeşitlilik bir renktir bir zenginliktir. O nedenle yeni medyadaki bu karşı kutupların çok yapay olduğunu düşünüyorum yani toplumun çok daha toleranslı, uyumlu ve olaya çok daha realist baktığını düşünüyorum. Ne aşırı artı ne aşırı eksi baktığını görüyorum, olayın realitesini görüyor.”*

Şekil 4.6. Sosyal İlişkiler ve Serbest Zaman Haritası

Şekil 4.6. da TK'ların Suriyeli göçmenlerle sosyal ilişki düzeylerini, TK ve SK'ların karşı toplumla komşuluk ilişkilerini ve SK'ların serbest zamanlarını değerlendirme tarzlarını belirlemeye yönelik sorulara verilen yanıtlar gösterilmektedir.

TK'lar arasında 16 kişi Suriyeli göçmenlerle sosyal hayatta ilişki kurduğunu, 5 kişi sadece iş hayatında ilişki kurduğunu söylerken, 13 katılımcı ise herhangi bir ilişki kurmadığını Suriyeli göçmenleri sadece kamusal alanlarda ve sokaklarda gördüğünü ifade etmiştir.

SK'lar arasında 17 kişi binalarındaki Türk komşularıyla ilişkilerinin iyi olduğu, 14 kişinin ise Türk komşularıyla ilişkilerinin zayıf olduğu verdikleri cevaplardan anlaşılmaktadır. 23 TK'nın, yaşadıkları binalarda Suriyeli aile olmayıp yakın çevrelerinde olduğu, binalarında Suriyeli göçmen bulunan Türk katılımcıların 7'sinin Suriyeli komşularıyla ilişki kurmadıkları verdikleri cevaplardan anlaşılmaktadır.

Yapılan görüşmelerde alınan cevaplardan Türk ve Suriyeli aileler arasındaki komşuluk ilişkilerinin zayıf olmasının çeşitli nedenleri olduğu anlaşılmaktadır. Birinci ve en önemli etken elbette ki karşılıklı sosyokültürel yabancılıktır. Diğer etkenleri; Suriyeli ailelerde yetişkinlerin Türkçe bilmemeleri, erkeklerin hafta sonları da dahil genellikle uzun çalışma saatlerine tabi olmaları, hanelerde fert sayılarının yüksek olması nedeniyle kadınların ev işlerinin yoğunluğu ve İstanbul’da komşuluk ilişkilerinin Türk aileler arasında dahi zayıf olması gibi nedenler oluşturmaktadır. Dilin toplumsal hayata katılımı ve gündelik yaşamı etkilediği gibi komşuluk ilişkilerinin de temel belirleyicisi olduğu Suriyeli genç katılımcının görüşlerinden de anlaşılmaktadır;

SK 21 (18-Ümraniye): “ *Komşularımızla bazen gelir gideriz evimize birkaç defa geldiler ama biz pek gitmeyiz. Çünkü ailem komşulara gitmek istediğinde ben de gitmek zorundayım çünkü onlar Türkçe bilmiyorlar. Benim de gitmem gerektiği için, ben de yoğun çalıştığım için komşularımıza çok gidemiyoruz. Komşularla herhangi bir sorun yaşamıyoruz ama bazen küçük detaylara takılıyorlar ama büyütüyoruz”*

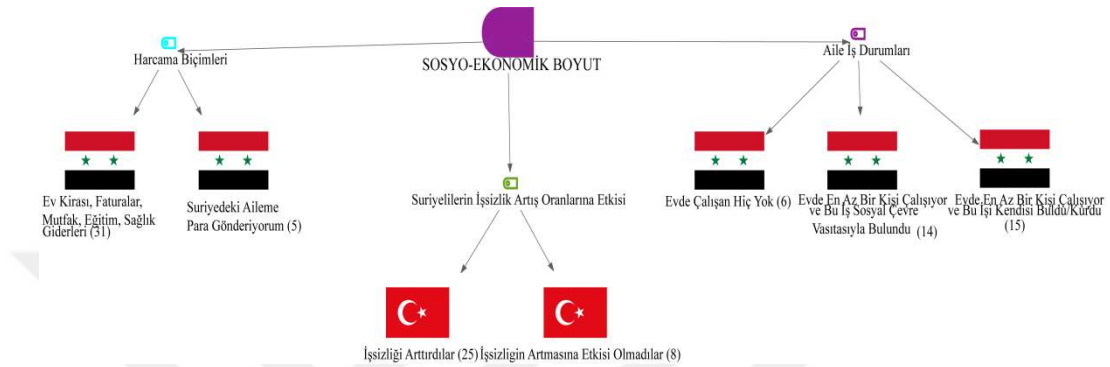
Araştırma kapsamında SK’lara boş vakitlerini nasıl geçirdikleri sorulduğunda 20 katılımcı çoğunlukla evde oturduğunu, 15 katılımcı da en çok aileleriyle birlikte yakın çevrelerinde bulunan parklara gitme veya akrabalarına gitme şeklinde biraz gezebildiklerini ifade etmişlerdir.

Türk halkının orta ve üst sınıfı için geçerli olan boş vakit faaliyetlerinin Suriyeli göçmenler için pek de bir karşılığının olmadığı görülmektedir. Suriyeli göçmenlerin maddi yetersizlikleri boş zamanlarını çoğunlukla ya evde oturarak ya çevrelerindeki parklarda aileleriyle vakit geçirerek ya da akrabalarını ziyaret ederek harcamalarına neden olmaktadır. Bazen de çarşıya pazara gitmektedirler. Yetişkin erkeklerin hafta sonları da dahil genellikle çok uzun çalışma saatlerine tabi olmaları ve hanelerde fert sayılarının yüksek olması nedeniyle kadınların ev işlerinin yoğunluğu nedeniyle gerçek anlamda “boş zaman” faaliyetleri genellikle çocuklar için geçerli olmaktadır. Boş vakit bulabilen yetişkinlerin genellikle evde oturmasının gerekçesi çoğunlukla maddi yetersizlikleridir. Boş vakit aktivitelerinin tüketimle yakın ilişkisi bulunmaktadır ve bu nedenle yoksul Suriyeli göçmenler boş zamanlarında evde kalma taktiği geliştirmektedir. Çalışmayan veya

yoğunluğu olmayan ev kadınları da zamanlarının neredeyse tamamını dil engeli nedeniyle evde geçirmektedirler.

4.7.3. Türk ve Suriyeli Katılımcıların Görüşlerinin Entegrasyonun Sosyo-Ekonomik Boyutu Açısından Değerlendirilmesi

Şekil 4.7. Sosyo-ekonomik Boyut Haritası

Şekil 4.7. de SK'ların harcama biçimleri ve bir işte çalışma durumlarına dair bulgular ile TK'ların Suriyeli göçmenlerin işsizlik artış oranlarıyla ilgili görüşleri yer almaktadır.

Ailelerinde ortalama 5,5 bireyin olduğu SK'ların, aldıkları sosyal yardımlarla birlikte aylık ortalama gelirlerinin 3156 TL olduğu SK'ların Aile Gelir Durumları Tablosunda (Tablo 4.9.) gösterilmiştir. SK'ların 31'i gelirlerinin genel olarak ev kirasına ve faturalar ile mutfak harcamalarına gittiğini ifade etmiştir. 5 SK'nın ayrıca Suriye'de kalmış olan anne babalarına veya diğer yakınlarına para gönderdiği öğrenilmiştir. Geçim giderlerinin diğer tüm illere göre daha yüksek olduğu İstanbul'da, tamamının kirada oturduğu bu şartlarda kira ödemeleri, su, elektrik, telefon faturası gibi giderler SK'ların gelirlerini en çok harcadıkları kalemler olmaktadır. Sağlık ve eğitim harcamaları ise daha az görülmektedir. Bu durum daha çok, devletin bu alandaki Suriyeli göçmenler lehine olumlu politikalarının yansımalarıdır. Zira Suriyeli göçmenler kamu hastanelerinden ve devlet okullarından ücretsiz yararlanabilmektedirler. Eğitim harcamalarının en alt düzeyde olması, ekonomik ve sosyal zorluklar içerisinde hayatta kalma savaşı veren Suriyeli göçmenlerin birinci önceliği olmamasından da kaynaklanmaktadır.

Suriye'de sağlık ve eğitim hizmetlerinin tamamen ücretsiz olduğunu, devletin elektrik ve su için çok cüzi bir para aldığını ve hatta su ve elektrik borcundan dolayı kesintilerin söz konusu olmadığını ifade eden Suriyeli katılımcılar, bu tür harcamalar ile

Türkiye’de ekonomik durumlarının daha da ağırlaştığını belirtmektedirler. SK14 hayata tutunma çabasını şu şekilde ifade etmektedir;

SK14 (48-Bağcılar): *“En fazla kiraya gidiyor. Faturalara çok gidiyor. Bizim orada elektrik, su çok ucuzdu. Burası biraz pahalı. Hayatı burada bu parayla yaşamak çok zor, başa baş ancak gidiyor.”*

Suriyeli göçmenlerin harcamalarını minimum düzeye indirebilmeleri için birtakım geçim taktikleri geliştirdikleri görülmektedir. Bunlar arasında kirası düşük ve genelde bodrum kat olan evlerde kalmak, gıda tüketiminin azaltılması ve okul çağındaki bazı çocuklarını okul yerine işe göndererek hem eğitim giderlerinin düşürülmesi hem de aile bütçesine ekstra katkı sağlamaları öne çıkmaktadır.

Resim 4.3. Bağcılar İlçesi 15 Temmuz Mahallesi’nde Suriyeli Göçmen Bir Aile

SK’ların ailelerinin iş durumlarına bakıldığında, ailesinde en az bir kişinin çalıştığı katılımcı sayısı toplam 29’dur. Araştırmaya katılan Suriyeli göçmenlerin iş bulma yöntemleri arasında sosyal ağlar, işverenle yüz yüze görüşme, diğer Suriyeli göçmenlerin aracılığı ve küçük ölçekli işletmeler kurma olduğu görülmüştür. Katılımcıların yarısının iş bulma konusunda diğer Suriyeli göçmenlerin aracılığını kullandıkları, yarısının da mevcut

işlerini işverenle yüz yüze görüşme tekniğiyle kendilerinin arayıp bulduğu veya kendi işini kurduğu görülmüştür.

Suriyeli göçmenlerin sosyo-ekonomik entegrasyonu, sosyo-kültürel başlık içerisinde tanımlanan uyum alanları için başlıca bir temel olduğu gibi aynı zamanda sosyo-kültürel ve diğer alanlardaki faktörlerden de etkilenmektedir. Bu çerçevede içerisinde Suriyeli göçmenler için insana yakışır iş imkânlarının yaratılması, onların Türkiye’de kalıcı ve sağlıklı bir yaşam kurabilmesinin en önemli aşamalarından birisi olacaktır. Sosyal entegrasyon konusunda öncelikli konulardan birisi çalışma hayatına katılımıdır. Suriyeli göçmenlerin çalışma hayatına katılmalarının onların uyum süreçlerini hızlandıracağı bir gerçektir.

Suriyeli göçmenlerin şehrin ekonomik yapısına entegre olmaları ekonomik açıdan bir canlılık ve çeşitlilik sağladığı gibi onların suça yönelimlerini engelleyecektir. Çünkü Suriyeli göçmenlerin işsizlik, yoksulluk ve geçim sıkıntısı yaşamaları onların suça yönelimi açısından önemli bir risk taşımaktadır. Düzenli bir işi olan veya yeterli kazancı olanların suç işleme olasılığı daha düşük olacaktır. Aksi durumda suç işlemeye daha fazla katılma ihtimali söz konusudur. Bu nedenle Suriyeli göçmenlerin sadece sosyal değil ekonomik entegrasyonları da önem arz etmektedir.

Araştırma kapsamında görüşülen TK'lara yaşadıkları bölgelerde Suriyeli göçmenlerin işsizliğin artmasına neden olup olmadıkları yönünde soruya 25 TK Suriyeli göçmenlerin işsizliğin artmasına neden olduklarını belirtmiştir. Katılımcıların çoğunluğu bu duruma neden olarak Türk işverenlerin Suriyeli göçmenleri ucuz işgücü olarak tercih etmelerini gösterebilir de ekonomik kaynaklı bu problemin ilerleyen süreçte sosyal bir çatışmaya da dönüşebileceği anlaşılmaktadır.

TK20 (20-Sultangazi): *“Kesinlikle arttı. Ben bu bölgede birçok Türk işçinin çıkarılıp yerine Suriyeli işçinin alındığını biliyorum. Çünkü bunlar bir evde 10 kişi kalıyorlar ve düşük ücretlerle çalışıyorlar.”*

TK2 (24-Sultanbeyli): *Bizim bölgemizde konfeksiyon atölyeleri benzeri merdiven altı işletmeler çok ve bu işletmeler çok sayıda Suriyeli insanı işe aldılar çünkü bu insanları sigortasız ve düşük ücretlerle çalıştırıyorlar. Ucuz işgücü olarak bakıyorlar, bu insanlar mecbur çalışmak zorundalar. Bu yüzden Sultanbeyli'deki*

ucuz işgücü ihtiyacını önemli ölçüde Suriyeliler karşılıyor ve bu durumda Suriyeliler Türklerin işsizlik oranlarını biraz arttırmış oluyor.”

Suriyeli göçmenlerin işsizliği artırdığını düşünen bazı katılımcıların bu düşünceye verilere dayanarak değil de mantık yürüterek ulaştıkları da ifadelerinden anlaşılmaktadır. Çalışan Suriyeli göçmenleri gördüklerinde “Suriyeliler olmasaydı onların yerinde mutlaka bir Türk çalışacaktı” şeklinde bir önermeyle yaklaşmaktadırlar. İstanbul’daki Suriyeli göçmenlerin genellikle inşaat, tekstil ve temizlik işleri gibi yerel halkın çalışmayı tercih etmediği işlerde ve vasıfsız işgücü gerektiren sanayi kollarında çalışmakta oldukları göz ardı edilmektedir. Örneğin TK7’nin düşüncesi de bu şekildedir;

TK7 (41-Bahçelievler): “Kesinlikle işsizliği arttırdılar. Mesela bir tekstil atölyesinde bir oto yıkamada lokantada her girdiğimiz yerde birkaç tane Suriyelinin çalıştığını görüyoruz. Yani bu durumda bunlar buralarda olmasaydı bunların yerinde Türkler çalışıyor olacaktı. Türkler şu an iş bulamıyor çünkü Suriyeliler daha ucuza çalışıyorlar ve işverenler onları tercih ediyor.”

Resim 4.4. Sultanbeyli İlçesinde Suriyeli Bir Gencin Çalışmakta Olduğu Oto Tamiri Atölyesi

TK'ların 8'i Suriyeli göçmenlerin Türklerin işsizlik oranlarını artırmadıklarını ve işsizliğin yüksek olmasının zaten yıllardır Türkiye'nin kronik sorunlarından olduğunu ifade etmiş ve hatta bazı katılımcılar tüketici konumunda olan Suriyeli göçmenlerin ekonomik hayatın canlanmasına katkı sağladığını, bazı alanlarda üretim miktarının ve dolayısıyla bu alanlarda işgücü ihtiyacının artmasına neden olduğunu ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar da Suriyeli göçmenlerin boş durumdaki dükkanları kiralayarak yeni iş yerleri açtıklarını ve hem Suriyeli göçmenlere hem de Türklere istihdam oluşturduklarını söylemişlerdir. Esenyurt Belediyesi çalışanı TK11'in bu yöndeki düşünceleri şöyle özetlemektedir;

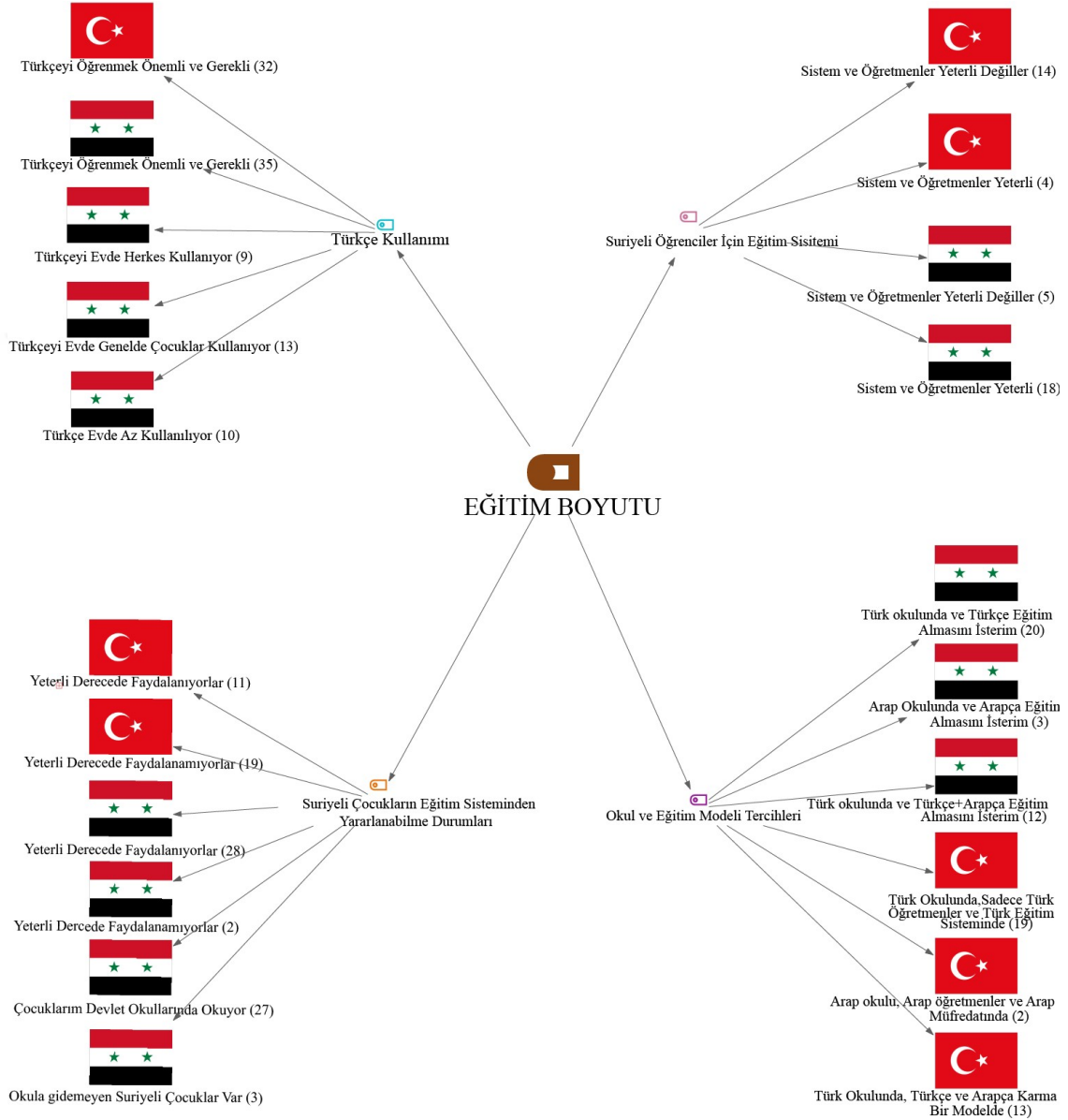
TK11 (39-Esenyurt): *“Hayır tam tersi oldu, bilakis yeni iş yerleri açıldı. Boş dükkanları Suriyeli esnaflar açtılar ve iş imkanları arttı. Kiralık boş evler Suriyeliler tarafından dolduruldu.”*

Nitekim araştırmacı da mülakatları sırasında Fatih, Bağcılar ve Esenyurt ilçelerinde yoğun olarak bulunan, başta yiyecek olmak üzere farklı sektörlerdeki Suriyeli işyerlerini yakından gözlemlene imkanı bulmuş, Suriyeli işverenlerin sermayelerini buralara taşıyarak açtıkları bu işyerlerinde başta Suriyeli göçmenler olmak üzere, Türkler için de istihdam olanakları yarattıklarını görmüştür.

Türk katılımcıların çoğunluğunun Türk işverenlerin Suriyeli göçmenleri ucuz işgücü olarak tercih etmeleri probleminin ilerleyen süreçte sosyal bir çatışmaya dönüşmemesi için Suriyeli göçmen çalıştıran iş yerleri sıkı denetlenmeli ve göçmenlerin sosyal güvencesiz çalıştırılması önlenmelidir. Ayrıca, Suriyeli göçmenlere ödenen ücretlerin de eşitlik ilkesi çerçevesinde adaletli olmasına dikkat edilmelidir.

4.7.4. Türk ve Suriyeli Katılımcıların Görüşlerinin Entegrasyonun Eğitim Boyutu Açısından Değerlendirilmesi

Şekil 4.8. Eğitim Boyutu Haritası

Şekil 4.8’de Suriyeli göçmenlerin eğitim durumlarına ilişkin harita gösterilmektedir. Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerin entegrasyonunun eğitim boyutu açısından değerlendirilmesi kapsamında, öncelikli olarak Türkçe dilinin Suriyeli göçmenler tarafından kullanılmasına hem TK’lar hem de SK’lar açısından değinilmiştir.

TK’ların 32’si Suriyeli göçmenlerin Türkçeyi öğrenmelerinin ve günlük hayatta kullanmalarının önemli ve gerekli olduğunu ifade etmiştir. Türk katılımcıların büyük bir

kısmı Suriyeli göçmenler Türkiye’de kalıcı olmayı planlıyorlarsa her şeyden önce Türkçe dilini öğrenmelerini bir ön koşul veya zorunluluk olarak görmektedirler. SK’ların tamamı bu yaklaşıma paralel şekilde, Türkçeyi öğrenip konuşabilmeyi Türkiye’de “tutunabilmelerinin” en temel kriteri olarak görmektedirler. Suriyeli katılımcıların Türkiye’de daha iyi istihdam olanaklarına sahip olmak, devlet tarafından sunulan hizmetlere daha kolay erişebilmek, yerel halk ile daha iyi ilişkiler kurarak sığınmacılık kimliğinden sıyrılıp çoğunluğun bir parçası olabilmek ve göçmenlikten çıkıp yerleşik hale geçebilmek için Türkçeyi öğrenme konusunda güçlü bir motivasyon geliştirdikleri görülmektedir. Fakat yaşı büyük olan katılımcılar kendileri açısından bunun pek de mümkün olmadığını belirtmektedirler.

Suriyeli göçmenlerin Türkiye toplumuna entegre olabilmeleri için ilk koşulun Türkçe dilini öğrenmeleri olduğu sonucuna ulaşılabilir. Nitekim göçmenlere yönelik başarılı entegrasyon politikaları uygulayan ülkelerde ilk politikalardan birinin göçmenlerin dil eğitim kurslarına yönlendirilmeleri olduğu görülmektedir. Bu konuda Suriyeli göçmenlerde yüksek bir motivasyonun olduğu yapılan görüşmelerden rahatlıkla anlaşılmaktadır. Buna karşın, Suriyeli göçmenlerin Türkçe dilini öğrenebilmeleri için yeterli düzeyde imkan ve fırsatların bulunmadığı ifade edilmekte, İstanbul'daki Suriyeli yetişkinlere yönelik ücretsiz Türkçe öğretimi veren kursların olmaması bu konudaki en büyük eksikliklerden birisi olarak gösterilmektedir. Katılımcılar kendi gayretleri ve Türk arkadaşlarının yardımlarıyla veya okula giden çocuklarının yardımlarıyla Türkçe öğrendiklerini ifade etmektedirler. Bu engeli kaldırmak amacıyla hem devlet hem de sivil toplum kuruluşları tarafından Suriyeli göçmenlerin Türkçeyi öğrenebilmeleri için dil kursları açılmasının onların entegrasyonu açısından zorunlu olduğu açıktır. Bu kazanımın Suriyeli göçmenlerin yerel halk ile kaynaşmaları ve uyum içinde yaşamaları açısından büyük kolaylıklar getireceği ifade edilebilir. Bir katılımcı bu konudaki sıkıntısını şu cümlelerle ifade etmektedir;

SK28 (35-Başakşehir). *“Bizim için Türkçe öğrenmek çok önemli, çocuklarım konuşuyor ama eşimin, anne ve babamın da Türkçe öğrenmesini istiyorum. Eşim ve annem için Türkçe öğrenebilecekleri devlet kursları araştırdım ama bulamıyorum.”*

SK’ların Türkçeyi bu derecede öğrenme motivasyonlarının olması uyum konusunda önemli bir artı olarak değerlendirilebileceği gibi, Suriyeli göçmenlerin kalıcı olduğu tezini de güçlendirmektedir. Türkçenin SK’ların çoğunluğunun evinde değişik sıklıklarla

kullanıldığı görüşmeler esnasında dile getirilmiş ve aynı zamanda bu durum araştırmacı tarafından gözlemlenmiştir. Zira mülakatların çoğunluğu, görüşme yapılan evlerde yaşayan ve Türkçeyi anlaşılır seviyede konuşabilen fertlerle veya onların tercümanlığıyla yapılmıştır.

Suriyeli çocukların sadece okul içinde değil evlerinde de Türkçe konuşuyor olmaları Türkçeye hâkim olduklarının bir göstergesi olup, onların Türk toplumuna uyumlarının hızlanması için son derece önemlidir.

Türkiye’de bulunan okul yaşındaki Suriyeli çocukların Türk eğitim sisteminden yararlanma durumlarını öğrenmek amacıyla Türk ve Suriyeli katılımcılara yöneltilen sorulara, TK’ların 19’u “Suriyeli çocuklar Türk eğitim sisteminden yeterince yararlanamıyor” şeklinde cevap vermiştir. Buna neden olarak genellikle; eğitim sisteminin zaten Türk çocukları için bile yetersiz olduğu, eğitim sisteminin Suriyeli çocuklara uygun olarak revize edilememesi ve bazı Suriyeli çocukların farklı nedenlerle okula gitmiyor olmaları gösterilmektedir. Görüşme yapılan TK3 kodlu öğretmen katılımcı bu durumu şöyle özetlemiştir;

TK3 (29- Gaziosmanpaşa): *“Yeterince faydalanamıyorlar çünkü bizim onlara sunabileceğimiz pek bir şey yok. Eğitim sistemimiz ve öğretmenlerimiz Suriyeli öğrenciler konusunda yetersiz. Okul materyalleri konusunda, fiziki diğer konularda yardımlar yapılıyor ama içerik olarak pek bir şey yapılamıyor. Okula gidemeyen Suriyeli çocuklar görüyorum, getiremiyoruz.”*

Suriyeli çocukların Türk eğitim sisteminden yeterince yararlandığını ifade eden TK’ların bu düşünceye genellikle; Suriyeli çocukların kendi çocuklarının okuduğu veya başka okullara gidip geldikleri yönündeki gözlemlerine ve Suriyeli çocukların sokakta Türkçe konuşmalarını görerek ulaştıkları anlaşılmaktadır.

SK’ların 28’i Suriyeli çocukların Türk eğitim sisteminden yeterince yararlandığını, 27 katılımcı da çocuklarının halen devlet okullarında okumakta olduğunu ifade etmiştir. SK’lar bu konuda genel olarak memnuniyetlerini ifade ederlerken, kendi çocuklarının okula gittiğini fakat diğer bazı çocukların okullara gidemediklerini söyleyen katılımcılar da olmuştur.

Türk eğitim sistemi ve Türk öğretmenlerin yeterliliği konusunda görüş belirten TK'ların 14'ü sistemin ve öğretmenlerin Suriyeli öğrenciler için yetersiz olduğunu belirtirken, SK'ların 18'i ise sistemin ve öğretmenlerin Suriyeli öğrenciler için yeterli olduğunu düşünmektedir. Bu konuda TK16 kodlu öğretmen katılımcının tespiti şöyledir;

TK16 (30-Bağcılar): *“Suriyeli çocuklardan okula ilk defa burada küçük yaşta başlayanlar için sorun yok ama büyük yaşta gelip ara sınıflara başlayan çocuklar için Türk eğitim sistemi şu anda yetersiz. Öğretmenlerin yeterli olduğunu sanmıyorum çünkü biz bu konuda eğitim almadık. Yabancı uyruklu bir öğrenciyi nasıl eğitim verileceği konusunda bilgimiz yetersiz. Bu konuda ne ders aldık ne seminer aldık. Türk öğretmenlerin yüzde 90'ı bu konuda yetersizdir.”*

Türk ve Suriyeli katılımcılara Suriyeli çocukların hangi okul ve eğitim modelinde okutulması gerektiği konusundaki düşünceleri sorulmuştur. SK'ların 20'si Suriyeli çocukların Türk okullarında, Türkçe dilinde ve Türk öğretmenler tarafından okutulmasını isterken, 12 SK da Suriyeli çocukların Türk okullarında fakat Türkçe ve Arapça dillerinde karma bir müfredatla okutulmasını tercih etmektedir. 3 SK dışında hiçbir katılımcı Suriyeli çocuklar için ayrı bir Arap okulu/Arapça okulu tercih ettiğini belirtmemiştir. Bu durum SK'ların Türk toplumuna uyumları ve kalıcılıkları konusundaki motivasyonlarını göstermekle birlikte anadillerini muhafaza etme konusunda hassasiyet gösterdikleri de anlaşılmaktadır. Faist'e (2003: 399) göre göçmenler yurtdışında yaşadıkları süre boyunca geçmişleriyle bağlarının kırılmaması için uğraş vermektedirler. Anadili muhafaza etme çabası bu stratejilerden birisidir.

Aynı soruya TK'ların vermiş oldukları cevapların oranlarının SK'ların cevaplarıyla paralel olduğu görülmektedir. TK'ların 19'u Suriyeli çocukların Türk okullarında, sadece Türk öğretmenler tarafından ve Türk eğitim sistemi içerisinde okutulmasını isterken, 13 TK da Suriyeli çocukların Türk okullarında fakat Türkçe ve Arapça dillerinde karma bir müfredatla okutulmasını tercih etmiştir. 2 TK dışında hiçbir katılımcı Suriyeli öğrenciler için ayrı bir Arap okulu/Arapça okulu önermemiştir.

Bağcılar ilçesinde görev yapmakta olan TK17 kodlu öğretmen gibi bazı katılımcılar Suriyeli çocukların Türk okullarında okutulmalarını, fakat aşamalı bir geçiş dönemi uygulanmasının doğru olacağını düşünmektedir;

TK17 (26-Bağcılar): *“Önce ilk olarak kendi dillerinde bir geçiş süreci yaşanmalı kendi öğretmenleriyle birlikte. Sonra bir süre sonra bize karışsınlar ve sonra bu şekilde daha iyi birbirimizle iletişim kurabiliriz ve faydalı oluruz. Burada kalacaklar ise tamamen ayırtırmak olmamalı, aşamalı bir geçiş olmalı ve direkt olarak birbirine karıştırılmamalı. Direkt olarak aynı sınıflara konulması psikolojik olarak onları olumsuz etkiliyor, çünkü zaten savaştan gelmişler, dışlanmışlar, burada da bir geçiş dönemi yaşanmadan aynı sınıflara konulması durumunda Türk çocuklar tarafından dışlanıyor ve psikolojik bir rahatsızlık veriyor.”*

Mevcut sistemde Suriyeli öğrenciler devlet okullarında Türkçe dilinde öğrenim görmektedirler. Türkçe öğretimi, mülteci gençlerin Türkiye toplumuna uyumlarında önemli bir aşamadır. Ancak bu öğretimin yanı sıra, okulların çokkültürlülük, insan hakları ve barış gibi konularda olumlu algıyı güçlendirecek daha kapsamlı bir eğitim çerçevesi benimsenmesi de gerekmektedir (ERG, 2018).

Türkiye’de nüfusu 3,6 milyona ulaşan geçici koruma altındaki Suriyeli göçmenlerin 1.047.536’sını okul çağındaki (5-17 yaş) çocuklar oluşturmaktadır. Türkiye’de göçmenlere yönelik eğitim faaliyetleri, Suriyeli göçüne kadar 2010/48 sayılı Yabancı Uyruklu Öğrenciler Genelgesi kapsamında yürütülmekteydi. Fakat Türkiye’ye yoğun Suriyeli göçünün başladığı 2011 yılından itibaren söz konusu genelge ihtiyaçları karşılayamaz duruma gelmiştir. Bunun üzerinde 23.09.2014 tarihinde 2014/21 sayılı Yabancılara Yönelik Eğitim–Öğretim Hizmetleri Genelgesi çıkarılmıştır ve Suriyeli çocuklar artık bu genelge kapsamında devlet okullarında eğitim görebilmektedirler. Okullara kaydolmak için ikamet izni, geçici koruma kimlik belgesi veya yabancı tanıtma belgesine sahip olmak gerekmektedir. Türkiye’de eğitim alan Suriyelilere aldıkları eğitimin içeriğini ve süresini belirten belge verilmektedir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014). Fakat bu şartlar kayıt dışı Suriyeli göçmenlerin eğitim hakkına erişimini engellemektedir.

Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli öğrencilerin ön lisans, lisans ve lisansüstü eğitimleriyle ilgili sürecin yürütülmesi ve sorumluluğu Yükseköğretim Kurulu Başkanlığında olup Türkiye’de üniversite eğitimlerine devam etmek isteyen Suriyeli göçmenlerin üniversiteler tarafından düzenlenen Yabancı Öğrenci Sınavı’nı (YÖS) başarıyla geçmeleri gerekmektedir.

İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Biriminin (ÇOÇA) İstanbul'daki çeşitli ilçelerdeki devlet okullarına devam eden Suriyeli öğrencilerle ilgili araştırması okula gitme hakkından faydalanamayan Suriyeli çocukların istismar ve kötü muameleye maruz kalma riskinin çok daha yüksek olduğunu, travma sonrası stres bozukluğu semptomlarına (tedirginlik, stres, endişe, umutsuzluk gibi) daha fazla rastlandığını, fiziksel ve psikolojik gelişimlerini tamamlama konusunda daha geriden geldiklerini göstermektedir (Mülteci Çocuklar Devlet Okullarında, 2019). Bu durumda Türkiye'deki Suriyeli göçmen çocukların eğitim ve korunma ihtiyaçları büyük ve sürekli artmakta olduğundan, bu güçlüklerin üstesinden gelmek ve bu çocukların 'kayıp kuşak' haline gelmesini önlemek için politikalar üretilmesi hayati önemdedir.

Suriye'deki iç savaştan kaçıp Türkiye'ye sığınan fakat refakatsiz olarak gelen çocuklar konusu ise çok daha büyük bir sorundur. Bu durumdaki Suriyeli çocukların sayısı hakkında resmi hiçbir veri bulunmamaktadır veya kamuoyuna açıklanmamaktadır. Bu çocuklara yönelik politikalar üretilebilmesi için öncelikle bu durumdaki çocukların tespiti ve biometrik kayıtlarının yapılması aciliyet taşımaktadır.

Saha çalışması kapsamında kendileriyle görüşülen kayıtlı Suriyeli göçmen ailelerin tamamı, çocuklarının İstanbul'da eğitime erişim konusunda sorun yaşamadıklarını ve okula kayıtlarının sorunsuz yapıldığını belirtmişlerdir. Yapılan görüşmelerden Suriyeli ailelerin çocuklarının devam ettiği okullardan, okul idarelerinden ve öğretmenlerinden memnuniyet derecelerinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırma sırasında bazı okulların yöneticilerinin de fikirleri alınmış olup yapılan görüşmelerde Suriyeli çocukların eğitim sürecine uyum sağlayabildikleri, Türkçeyi kısa sürede öğrendikleri, Türk ve Suriyeli çocuklar arasında ciddi sorunların yaşanmadığı, Suriyeli çocukların yüksek bir motivasyona sahip olduğu, hatta sayıları az olmakla birlikte bazılarının okullarda en başarılı öğrenciler arasında yer aldığı ifade edilmiştir. Fakat bununla birlikte Türk vatandaşı bazı velilerin çocuklarının devam ettiği okul ve sınıflarda, Suriyeli çocukların sayılarının fazla olmasına tepki gösterdikleri aktarılmıştır.

Araştırmaya katılan Suriyeli ailelerin çocuklarında okullaşma oranının çok yüksek olduğu görülmüştür. Suriyeli katılımcılar arasında görüşme yapılan ailelerde okula devam edemeyen çocuğa rastlanmamıştır. Fakat İstanbul ve Türkiye genelinde okullaşamayan Suriyeli çocukların sayısının yüksek olduğunu, hem Türk ve Suriyeli katılımcıların görüşleri

hem de çeşitli araştırma raporları göstermektedir. Yine lise çağındaki bazı kız çocuklarının aileleri tarafından ekonomik gerekçelerle erken yaşta evlendirilerek okula gönderilmediği de görülmektedir (Erdoğan, 2015: 22).

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı verilerine göre, Türkiye’de eğitim çağındaki olan 1 milyon 234 bin 439 göçmen çocuk bulunmaktadır. Göçmen çocukların en yoğun yaşadığı ilk üç il İstanbul, Ankara ve Bursa olarak sıralanmaktadır. Bakanlık, bu öğrencilerden 736 bin 735’inin, yani yüzde 59.68’inin okula erişiminin sağlandığını belirtmektedir (Suriyeli Göçmen Çocukların, 2019).

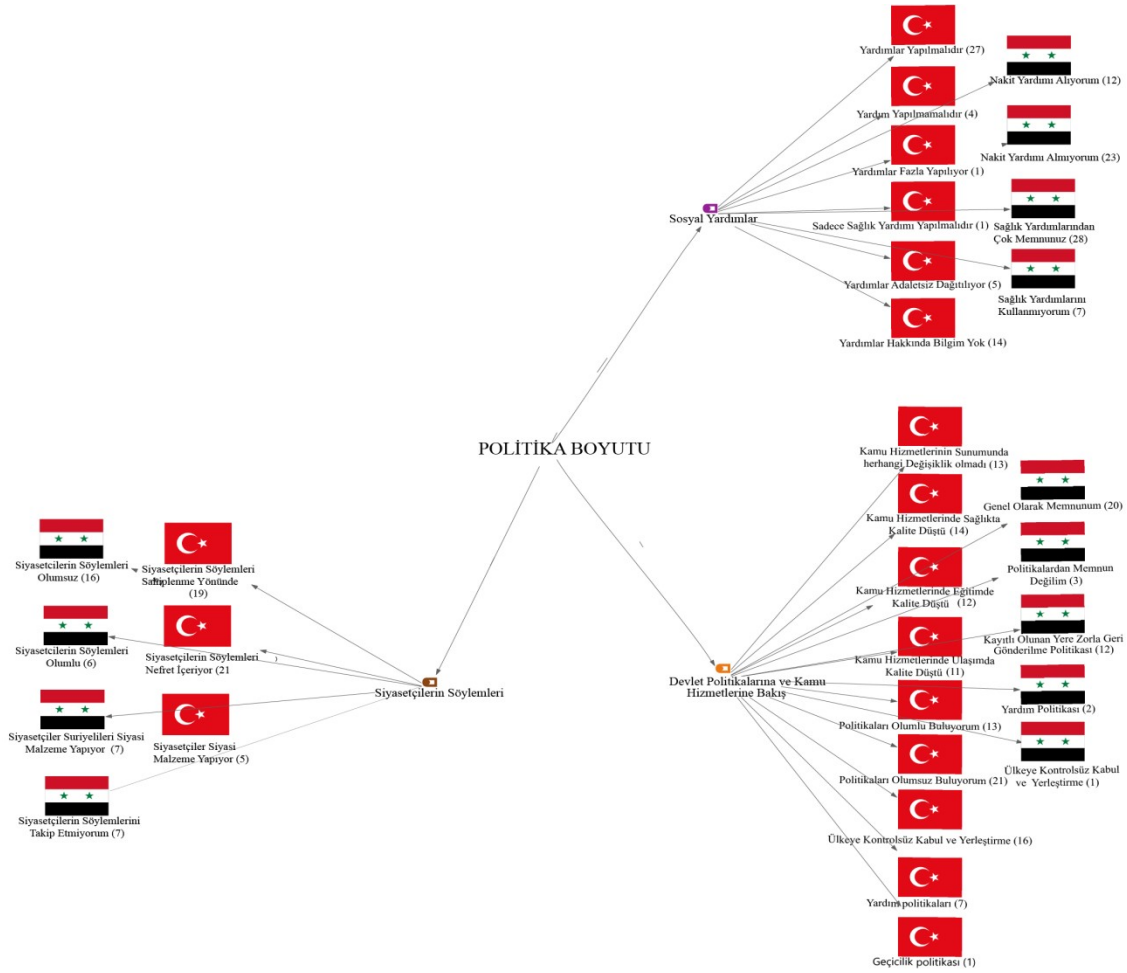
Katılımcılardan bazıları çevrelerinde okula gönderilmeyen Suriyeli çocukların olduğunu, bunların da genellikle ortaokul ve lise düzeyinde olduklarını ifade etmişlerdir. Bunun nedenlerinin başında Suriyeli ailelerin ekonomik şartlarının kötü olmasından dolayı çocuklarını okula göndermek yerine para kazanmaları için bir işe göndermek zorunda kalmaları gelmektedir. Aslında bu sorun entegrasyonun sosyo-ekonomik boyutuyla yakından ilgilidir. Aile gelirlerinin düşüklüğü çocukları zorunlu olarak çalışmaya yöneltmektedir. Kaya (2017b), eğitim hizmetlerinin ne kadar sağlanmaya çalışılırsa çalışılsın, yoksulluğun ve mağdurluğun çözülmediği sürece, sosyal ve ekonomik anlamda bir takım iyileştirmelere özellikle de istihdam alanına eşit erişim sağlanmadıkça, eğitim sorununun çözülmesinin mümkün olmayacağını söylemektedir.

Eğitim sorunu Suriyeli göçmenler açısından geçim sorununun yanında yeterince öncelikli şekilde ele alınmamaktadır. Ayrıca, Türkiye’deki devlet okulları ücretsiz olmakla birlikte, ulaşım, eğitim malzemeleri ve beslenme gibi maliyet kalemleri eğitim giderlerini bazı aileler için aşılabilir bir hale getirebilmektedir. Suriyeli göçmen çocukların okula devam etmesi koşuluyla verilen Şartlı Nakit Desteği (ŞNT), çocuk işgücünden sağlanan geliri kısmi olarak karşılamayı hedeflemekte ve bu amaçla kısa vadede okullaşma oranını artırıcı bir etki yaratma potansiyeline sahiptir. Ancak, uzun vadede bu sorunu tek başına çözmesi çok da mümkün değildir. Bu durumda bu çocukların okula devamlarını sağlamak için nakit desteği uygulamasına ilave olarak, Suriyeli ailelerin toplam gelirlerini ve refah seviyelerini sürdürülebilir bir şekilde artırmaya yönelik stratejiler geliştirilmelidir.

Dünyada görülen bütün göç hareketleri ülkelerin ortalama eğitim düzeylerini ve devletlerin eğitim politikalarının içeriğini etkilemektedir. Eğitim hakkı uluslararası sözleşmelere göre çocuklara sunulması gereken en önemli haklardan biridir. Eğitim, göçün yarattığı travmaların iyileştirilmesi için önemli fırsatlar sunmaktadır. Ayrıca eğitim, topluma aidiyet hissinin gelişmesinde ve bir arada yaşamayı sağlamada vazgeçilemez bir unsurdur. Bütün bu gerçeklikler ve ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak uygun bir şekilde hazırlanan eğitim politikalarıyla Suriyeli çocukların Türkiye toplumuna entegrasyonu başarıyla gerçekleştirilebilir. Bu şekilde Suriyeli çocuklar ilerleyen yıllarda Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yaşamına sorunsuz bir şekilde dâhil olacaklardır. Ancak okullaşma oranı düşük kaldığında veya yeterli eğitim alamadıklarında ise yoksulluk döngüsü içerisinde, “kayıp kuşaklar” olarak toplumun kenarına doğru itilmelerine ve kendi içlerine kapanarak gettolaşmalarına neden olacaktır.

4.7.5. Türk ve Suriyeli Katılımcıların Görüşlerinin Entegrasyonun Politika Boyutu Açısından Değerlendirilmesi

Şekil 4.9. Politika Boyutu Haritası

Şekil 4.9.da yer alan Politika Boyutu Haritasında öncelikle Türk ve Suriyeli katılımcılara Türkiye’deki siyasetçilerin Suriyeli göçmenler konusundaki söylemleri ve bu söylemlerin Suriyeli göçmenlerin uyumları üzerindeki etkileri sorulmuştur. Bu soruya cevap olarak TK’ların 21’i siyasetçilerin söylemlerinin nefret içerdiğini, 19’u ise söylemlerin Suriyeli göçmenleri sahiplenme içerdiğini söylemiştir. Yine SK’ların da 16’sı siyasetçilerin Suriyeli göçmenlerle ilgili söylemlerini olumsuz bulmaktadır. Bazı Türk ve Suriyeli katılımcılar da bu konunun siyasetçiler tarafından özellikle seçim süreçlerinde siyasi malzeme olarak kullanıldığını ifade etmişlerdir.

Kitlemel göç alan bütün ülkelerde göçmenlerin kamu maliyesine ciddi bir yük getirdiğine ilişkin bazı önyargılar oluşur. Bu yargıların pekişmesi ev sahibi toplumları

etkilediği gibi politikacıları da baskı altına alır. Bu durum Türkiye’deki Suriyeli göçmenler açısından da söz konusudur. Nitekim siyasetçilerin ana akım medyada katıldıkları programlarda, çok farklı konular hakkında konuşurlarken bile bir şekilde Suriyeli göçmenler meselesine mutlaka değinmektedirler. Suriyeli göçmenlerle ilgili haber içeriklerinde siyasetçilerin genellikle özne olarak yer aldığı ve Suriyeli göçmenlerin nesneleştirildiği görülmektedir. Fakat diğer yandan Suriyeli göçmenler genellikle iktidar partisinin siyasi söylemlerinin, ortak payda olan dinden yola çıkarak Suriyeli algısını olumladığını ifade etmekte, olumlayıcı yöndeki bu tür söylemlerin toplumda Suriyeli göçmenlere karşı nefret içerikli söylemlerin, ayrımcılığın, ötekileştirmenin ve ırkçılığın önüne geçmesinden dolayı memnuniyetlerini dile getirmektedirler.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin Türkiye’de geçici koruma altında yaşamakta olan Suriyeli göçmenlere yönelik sosyal yardım politikalarının (nakit, gıda, sağlık vd. yardımlar) Türk ve Suriyeli katılımcılar tarafından nasıl algılanmakta olduğunu belirlemek amacıyla katılımcılara sorular sorulmuştur. TK’ların 27’si ihtiyaç sahibi Suriyeli göçmenlere sosyal yardımların yapılmasını gerekli bulmaktadır. Fakat katılımcıların büyük bir kısmı sosyal yardım politikaları yürütülürken, ülkede önceliğin ihtiyaç sahibi T.C. vatandaşlarına verilmesi gerektiğini düşünmektedir.

TK19 (28-Sultangazi): *“Burada yaşadıkları sürece yardımcı olmak gerekir, zaten Avrupa Birliği bunlara para gönderiyor fakat halkımız bunu yanlış biliyor, devletimizin verdiği sanıyor. İstanbul zaten çok pahalı bir şehir. Fakat kendi insanımız ikinci plana atılmadan onlar da düşünülerek yardım edilmeli, yardımlar ölçülü yapılmalı, denge önemlidir. Çevremde gördüğüm ve duyduğum şu ki, çok fazla yardım ediliyor ve üstüne bir de Suriyeliler nankörlük yapıyor halk böyle düşünüyor. Bence yardımlar yeterlidir.”*

Yardımların yapılması taraftarı olan TK’lar, genellikle bu yardımların adaletli dağıtılması ve gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması konusundaki hassasiyetlerini de ifade etmektedir. Zira devletin sosyal yardım politikaları hakkında Türk kamuoyunun bilgisinin çok da yeterli olmadığı anlaşılmaktadır. TK22 bu durumu şu şekilde ifade etmiştir;

TK22 (40-Büyükçekmece). *“Medyadan bildiğimiz kadarıyla uluslararası kuruluşlar bu vaadettikleri yardımları yerine getirmiyorlar. Ben Suriyelilerin ne yardımı aldıklarını bilmiyorum, bu konuda o kadar iddialar var ki, hastanelerde sıra*

beklemeksizin muayene olduklarından tutun, çok para aldıklarına kadar birçok iddia dolaşüyor. Ama en acı tarafı şu ki, hiçbir devlet yetkilisi çıkıp da bu konuda açıklama yapmıyor. Suriyelilere ne kadar yardım yapıldığını ve Suriyelilere hangi hizmetlerin verildiğini açıklamıyor. İddiaları hiçbir yetkili yalanlamıyor ve hiçbir sağlıklı açıklama yapılmıyor.”

Nitekim Aralık 2017'de Prof. Dr. Murat Erdoğan tarafından gerçekleştirilen "Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamamanın Çerçevesi" araştırmasında da her 10 Türkiye Cumhuriyeti vatandaşından neredeyse dokuzunun Suriyelilerin ana gelir kaynağının devlet yardımı olduğunu düşündükleri ifade edilmiştir (Erdoğan, 2018). Türk halkının genelindeki bu algı zaman zaman Suriyeli göçmenlere yönelik sert tepkilere neden olmaktadır.

Son yıllarda Türkiye'de genel olarak alım gücündeki düşüş, vergi oranlarının yükselmesi, işsizlik oranlarındaki artış ve zamlar gibi vatandaşlar üzerinde negatif etki yaratan durumlar Suriyeli göçmenlere karşı artan tepkileri körüklemiştir. Bütün bu olumsuzlukların faturası bazı kesimlerde Suriyeli göçmenlere yüklenmektedir. Aşağıda görüşü verilen TK7 kodlu Türk katılımcının da ifade ettiği gibi, yerel halkın önemli bir kesimi devlet bütçesinin Türk vatandaşlarına yönelik hizmetler yerine Suriyelilere harcandığına inanmaktadır.

TK7 (41-Bahçelievler): *“Uluslararası kuruluşların yaptığı yardımlara bir şey diyemem ama devletimizin yapmış olduğu her türlü yardıma karşıyım. Çünkü bizden aldığı vergiyi burada yaşayan Suriyelilere aktarmasını adil ve ahlaki bulmuyorum. Devlet öncelikle bu insanların Türkiye'de yaşayıp yaşamayacağını halka sormalıydı. Biz milyonlarca insandan bahsediyoruz. Neticede bu insanlar benim komşum oluyorlar, işyerimin karşısına işyeri açıyorlar veya çocuğumu götürdüğüm oyun parkına onlar da geliyor. Bu durumun bize halka sorulması gerekiyordu. Zaten bizim vergilerimizle onlara bakılmasını etik ve ahlaki bulmuyorum ve bu durumun memleketin çökmesine neden olacağını düşünüyorum. Ben kadınlara ve 15 yaşın altındaki çocukların haricinde herhangi bir Suriyeli'ye yardım yapılmasına karşıyım. 15 ile 60 yaş arasındaki erkeklere sosyal yardım, sağlık yardımı ve benzeri hiçbir yardım yapılmasını istemiyorum. Çünkü bunlar devlet bütçesinden ve bizden alınan vergilerden gidiyor. Asgari ücretle yaşayan bu*

kadar insanımız varken, bu paraların onlara gitmesi bu topluma yapılmış en büyük kötülüktür.”

SK'ların 23'ü hiçbir resmi veya özel kurumdan herhangi bir nakit yardımı almadığını, 12 katılımcı ise KIZILAYKART-SUY uygulaması kapsamında nakit yardımı aldığını ifade etmektedir. 28 katılımcı kamu hastanelerinden tedavi yardımı aldıklarını ve bu hizmetten çok memnun kaldıklarını belirtmişlerdir. SK'ların ailelerinin KIZILAYKART-SUY uygulaması kapsamında aylık almış oldukları nakit yardımları Aile Gelir Durumları Tablosunda gösterilmiştir (Tablo 4.9).

22 Ekim 2014'te yayımlanan Geçici Koruma Yönetmeliğine göre, geçici koruma kimlik belgesine sahip olan Suriyeli göçmenlere sağlık, eğitim ve iş piyasasına erişim gibi temel haklar ile sosyal yardımın sağlanacağı belirtilmiştir. Fakat SK'ların aldıkları sosyal yardımlarla ancak kiralarının bir kısmını ödeyebildikleri ve birkaç günlük gıda ihtiyaçlarını karşılayabildikleri görülmektedir. Katılımcılar sürekli olarak devlet tarafından sağlanan yardımlarla yaşam sürdüremeyeceklerinin farkında olarak, yaşam şartlarının sürdürülebilirliği için iyi şartlarda, güvenceli ve daimi işlerde çalışmak istediklerini ifade etmişlerdir.

Türk toplumunun genelinde olduğu gibi, Türk katılımcılarda da devlet tarafından Suriyeli göçmenlere yapılan sosyal yardımların bütçe giderlerini arttırdığına dair genel bir kanaat bulunmaktadır. Fakat diğer yandan Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin emek piyasasına dahil oldukları, şirket kurdukları, mal ve hizmet talep ederek ekonomik hayata katkı yaptıkları ve bunların bir sonucu olarak ülkenin vergi gelirlerinin artmasına katkı sundukları da gerçektir.

Araştırma kapsamında az sayıda TK tarafından dile getirilen bir başka inancın da Suriyeli göçmenler nedeniyle Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına yönelik sosyal yardımların olumsuz etkilendiği konusudur.

Suriyeli göçmenlere sağlanan sosyal yardım politikaları içerisinde, sağlık hizmetlerinin en iyi işleyen ve en beğenilen politika olduğu, hastanelerde tercüman sıkıntısı ve zaman zaman Suriyeli göçmen hastalara yönelik negatif ayrımcılıklardan bahsedilse de, Suriyeli katılımcıların kendilerine sunulan kamu hizmetleri içerisinde en çok sağlık hizmetinden memnun kaldıkları belirtilmektedir. 24 Aralık 2019 tarihine kadar, Geçici

Koruma Yönetmeliği gereği, geçici koruma kimlik belgesine sahip Suriyeli göçmenler - kayıtlı buldukları ilin sınırları içerisinde olmak şartıyla- kamu hastanelerinde ücretsiz tedavi olabilmekteydiler. Fakat organ nakli, protez, ortez, hemodiyaliz veya uzun süreli tedaviyi gerektiren kronik hastalıkların tedavi masraflarını kendilerinin karşılamaları gerekmektedir. Suriyeli göçmenlerden birinci basamaktaki sağlık hizmetleri kapsamındaki ilaçlara ilişkin hasta katılım payı alınmamaktaydı. 24 Aralık 2019 tarihinde yayımlanan yeni bir yönetmelik ile Geçici Koruma Yönetmeliğinde bir değişiklik yapılarak⁷ “Temel ve acil sağlık hizmetleri ile bu kapsamdaki tedavi ve ilaçlardan Bakanlıkça belirlen tutar veya oran üzerinden katılım payı alınabilir.” hükmü getirilmiş fakat bunun uygulamasının nasıl yapılacağıyla ilgili henüz bir açıklama getirilmemiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Suriyeli göçmenlere yönelik politikaları hakkında Türk toplumundaki mevcut algının ölçülmesi amacıyla Türk katılımcılara sorular sorulmuştur. Bu hususta Suriye'de başlayan iç çatışmalar sonrasında Türkiye'ye yönelen kitlesel göçlerin, Türk vatandaşlarına sunulan kamu hizmetlerinin kalitesinde herhangi bir değişikliğe neden olup olmadığı konusunda TK'lara sorular yöneltilmiştir. Yine bu konuya ilişkin olarak, Suriyeli katılımcıların Türkiye'de kendilerine yönelik olarak uygulanan devlet politikalarını değerlendirmeleri istenmiştir. Çünkü kitlesel ölçekte bir göçmen grubun hedef ülkeye girmesiyle birlikte yerel halkın kamu hizmetlerine ulaşmasında bazı güçlükler yaşaması görülebilen bir durumdur. Yoksul göçmenler yeni girdikleri ve daha önceden de kısıtlı kaynaklara sahip bölgeler üzerinde baskı yaratabilmekte olduklarından yerel halk tarafından bir tehdit olarak algılanabilmektedir.

TK'ların 21'i Suriyeli göçmenlerin gelmesinden sonra sağlık, eğitim ve ulaşım gibi kamu hizmetlerinin sunulmasında kalitenin düştüğünden, hastanelerde hasta yoğunluklarının artışı, okullarda sınıfların mevcutlarının çok daha kalabalık hale gelmesinden ve artan nüfus yoğunluğu nedeniyle toplu taşıma araçlarının yetersiz kalışından şikayet etmektedir.

TK10 (54-Bahçelievler): *“Evet, mesela bu yıl sınıfıma 6 tane Suriyeli geldi, daha önceki yıllarda gelen Suriyeliler de oldu. Onları sınıfın sevgisine*

⁷ Geçici Koruma Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (24 Aralık 2019, Karar Sayısı: 1851)

yetiştirebilmek için onlara ekstra bir zaman ve gayret harcıyoruz. Onlarla özel ilgilenirken bu kez diğer çocukların aldığı eğitim kalitesi düşüyor çünkü onlarla daha az ilgilenmek zorunda kalıyoruz. Yine otobüse biniyoruz tıklım tıklım, şoför arka taraflara doğru ilerleyelim şeklinde bağılıyor. Ben şoförü uyarıyorum bu anonsunu Arapça yapmalısın çünkü otobüsün yarısı Suriyeli diye, ulaşımda sıkıntı yaşıyoruz. Geçen gün böbrek rahatsızlığım nedeniyle hastaneye gittim. Önümde sırada bekleyen 6 kişi vardı. Monitöre baktım, benden önceki beş kişi Suriyeliydi, hastanelerde Suriyeli çok.”

Yerli halktan bazı kişilerin sağlık kuruluşlarında Suriyeli göçmenlere ayrıcalıklar tanındığını düşünmeleri ve bu düşüncelerini gittikleri sağlık kuruluşlarında sesli olarak da dillendirmelerinin bazı SK ları oldukça rahatsız ettiği görülmektedir.

SK13 (27-Fatih):“Biz genelde özel hastaneye gidiyoruz. Hiç kimseden laf duymamak için özel hastaneye gidiyoruz. Sadece ablam doğum yaptığında devlet hastanesine gittik. Ufak tefek sağlık sorunlarımızda özel hastaneye gidiyoruz. Devlet hastanelerine gittiğimizde doktorlar bize çok iyi davranıyor ama Türk hastalar bize laf söylüyorlar, bu Suriyeliler ücretsiz tedavi oluyor diyorlar.”

TK’ların 13’ü ise Suriyeli göçmenlerin gelmesinin kamu hizmetlerinin sunumunu etkilemediğini, Türkiye’de eğitim, ulaşım ve sağlık gibi kamu hizmetlerindeki eksikliklerin uzun yıllardır devam eden kronik sorunlar olduğunu belirtmişlerdir.

Kitlesel göç alan ülkelerde genellikle ev sahibi toplumda kamu hizmetlerinin sunumunda aksama endişesi oluşmaktadır. Bu durum Suriyeli göçmenler geldikten sonra Türkiye’de de yaşanmaktadır. Suriyeli göçmenlerin çok olduğu ve zaten kamu hizmetlerinin sunumu yönünden kendi problemleri bulunan İstanbul’da, yerel halk kamu hizmetlerinden yararlanırken oluşan aksaklıkların sebebinin Suriyeli göçmenler olduğunu dile getirmektedir. Neden-sonuç ilişkisinin bu düşünce tarzıyla kurulmasının ve bu şikayetlerin gelecekte birtakım sosyal problemlerin oluşmasına yol açma riski söz konusudur.

Devletin Suriyeli göçmenlere yönelik politikalarını genel olarak olumlu bulmadığını belirten 23 TK’nın büyük çoğunluğu buna neden olarak öncelikle Suriyeli göçmenlerin ülkeye kontrolsüz kabul edilip yine kontrolsüzce ülkeye yayılmalarına müsaade edilmesini göstermektedir. Uygulanan politikalardan genel olarak memnuniyet duyan TK’lardan

bazıları dahi bu düşünceye değinmektedir. Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye kitlesel göçü nedeniyle zorunlu olarak izlenen “açık kapı” politikasının bazı Türk katılımcılarda güvenlik kaygıları oluşturduğu anlaşılmaktadır. Bahçelievler ilçesinde bir din görevlisi bu düşüncelerini şu şekilde özetlemiştir;

TK5 (50-Bahçelievler): *“Memnun değilim. Kontrolsüz olarak getirilmeleri büyük bir yanlış. Madem ki bu insanlar getirildi, bunlara asgari düzeyde bakılabilmeli. Türkiye kontrol yapamıyor, bu insanlara barınma ve geçinme desteğini yeterli düzeyde sağlayamıyor. Suriyeliler Türkiye içerisinde kontrolsüzce yer değişikliği yapmamalı, bu konuda devlet sıkı tedbirler almalı.”*

SK'lardan 20'si Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kendilerine yönelik politikalarından genel olarak memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Fakat memnuniyet duyulmayan ve hatta Suriyeli göçmenler arasında ciddi oranda kaygı yaratan en önemli politika “başka illerde kayıtlı olduğu halde İstanbul'da yaşamakta olan Suriyeli göçmenlerin, kayıtlı oldukları illere ve hiç kaydı olmayanların da başka illere zorla geri gönderilmeleri” politikasıdır.

Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin kayıtlı buldukları ilde ikamet etmeleri zorunlu olup, il dışına çıkabilmeleri için ilgili makamlardan izin almaları gerekmektedir. Ancak, başka illerde kayıtlı olduğu halde veya hiçbir yerde kaydı olmadığı halde yıllardır İstanbul'da yaşayan binlerce Suriyeli'nin var olduğu da bilinmektedir.

İstanbul Valiliği'nin 22 Temmuz 2019 tarihinde yapmış olduğu açıklamayla, diğer illerde kayıtlı Suriyeli göçmenlerin 20 Ağustos 2019 tarihine kadar kayıtlı oldukları illere geri dönmeleri gerektiğini ve İçişleri Bakanlığı'nın kayıtsız Suriyeli göçmenleri kayıt olmaları için İstanbul dışındaki illere göndereceğini duyurması, İstanbul'da yaşayan bu durumdaki kayıtsız Suriyeli göçmenleri tedirgin etmiştir. Bu uyarının İstanbul'da kayıtlı yaşayan Suriyeli göçmenleri dahi tedirgin ettiği gözlemlenmiştir.

Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra ilk olarak, İstanbul dışındaki illerden birinde kaydı yapıldıktan sonra orada bir süre ikamet etmiş veya kaydı yapıldıktan sonra hemen İstanbul'a geçmiş olan Suriyeli göçmenler ile ülkeye giriş yaptığı tarihten bugüne kadar hiç kaydı yapılmadan İstanbul'da yaşamış olan Suriyeli göçmenler bu yeni uygulamanın konusudur. Yıllardır İstanbul'da bu durumda yaşayan Suriyeli göçmenler arasında evlerini kuran, bir

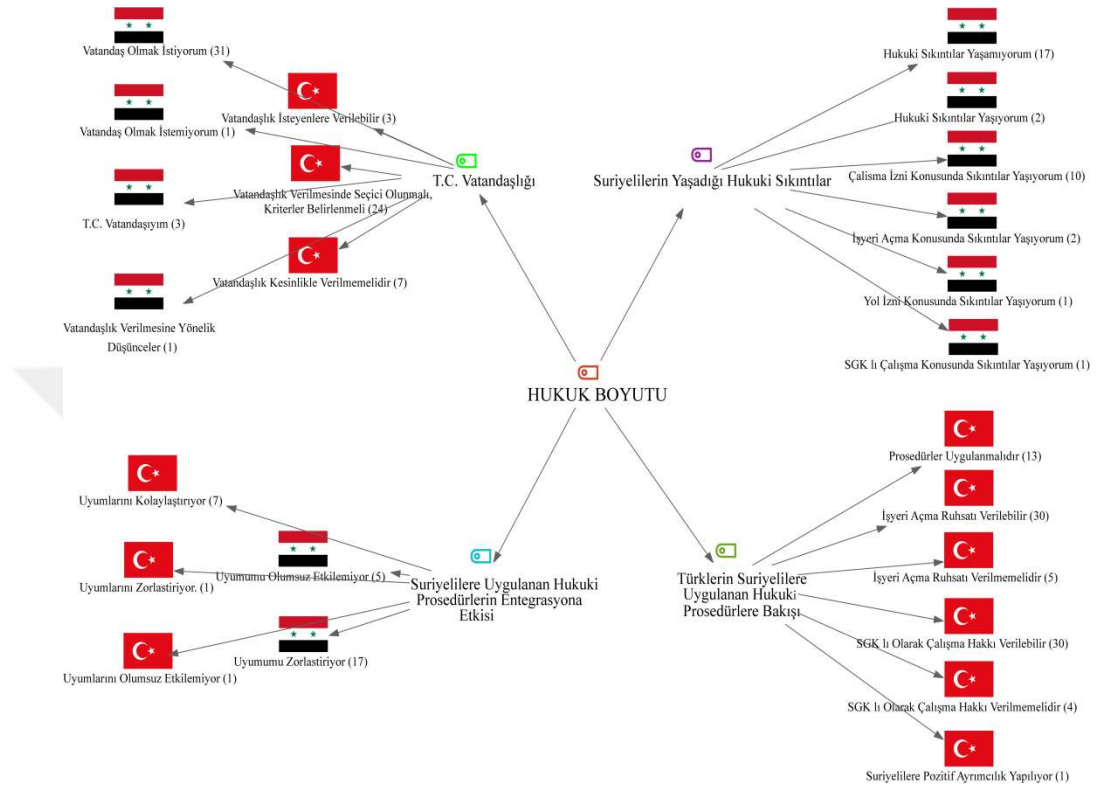
işte çalışmaya başlayan ve işinde belli bir noktaya gelerek ilerleyen, işyerlerini kuran, işlerini iyi bir seviyeye getiren ve çocuklarını çeşitli okullara başlatan çok sayıda kişi bulunmaktadır. Üstelik geçen bu süreç içerisinde bu kişilerin haklarında hiçbir yasal işlem yapılmamıştır. Ayrıca, bu durumda olup, aile bireylerinden ve akrabalarından İstanbul'da kayıtlı olarak yaşayan birçok Suriyeli de bulunmaktadır. Bu uygulamanın kendilerine büyük bir sıkıntı oluşturduğunu bir SK19 şu şekilde açıklamaktadır;

SK19 (24-Esenyurt): *“Bu yeni çıkan geri gönderme kuralı bizi çok rahatsız ediyor. Biz burada dükkân açtık, buraya yerleştik ama şimdi burayı terk etmek zorunda kalacağız. Yeni aldığımız eşyaları çok ucuza satmak zorunda kalıyoruz, bu eşyaları çok zor almıştık. Bu bizim için büyük bir sıkıntı. Çok üzülüyoruz. Bir sürü nakliye parası vereceğiz. Ben kayıtlı olduğum Trabzon'a döndüğümde orada nasıl iş bulacağım, orada iş yok, yemek yok. Orada ne yapacağım. Bu kararın düzeltilmesi lazım. Başka hiçbir sıkıntımız yok.”*

Suriyeli göçmenlere verilen süre bittikten sonra emniyet birimleri İstanbul'daki kayıtsız Suriyeli göçmenleri kayıtlı oldukları illere göndermek için toplama çalışmaları başlatmıştır. Bu süreçte büyük mağduriyetler olduğu görülünce, bir gün sonra bu uygulama durdurulmuştur. Uygulamadan öğrenciler ve ailelerinin yanı sıra, İstanbul'da SGK sistemine kayıtlı sosyal güvenceli olarak çalışanların muaf tutulacağına karar verilerek diğerleri için de uygulama 30 Ekim 2019 tarihine kadar ertelenmiştir (İstanbul'daki Suriyelilere Tanınan Süre, 2019).

4.7.6. Türk ve Suriyeli Katılımcıların Görüşlerinin Entegrasyonun Hukuk Boyutu Açısından Değerlendirilmesi

Şekil 4.10. Hukuk Boyutu Haritası

Şekil 4.10. Suriyeli göçmenlerin entegrasyonunun hukuk boyutu haritasını göstermektedir. Haritada ilk olarak Türkiye’de bulunan Suriyeli göçmenlere Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığının verilmesi hususunda Türk ve Suriyeli katılımcıların değerlendirmeleri gösterilmiştir.

TK’ların 24’ünün Suriyeli göçmenlere Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı verilmesi hususunda “seçici olunmalı, kriterler belirlenmeli” şeklinde cevap vererek, vatandaşlık verilmesi konusuna tamamen karşı olmadıkları fakat temkinli bir yaklaşım gösterdikleri görülmektedir. SK’ların 31’i ise T.C. vatandaşı olmak istediğini, 3’ü de zaten vatandaşlık aldığını ifade etmiştir. TK’ların kriterlerden neleri kastettiklerini bir katılımcı şu şekilde özetlemiştir;

TK7 (41-Bahçelievler): “Suriyeliler vatandaşı olabilmek için neler yapmışlar, önce ona bakmak lazım. Bu konuda Avrupa gibi pragmatist davranmalıyız. İşimizi geleni alalım, belli bir gelir düzeyi var ise, eğitilmiş ise bu ülkeye devlete memlekete

faydası olacak ise vatandaşlık verelim. Suriyeliler içerisinde bilimsel ve mesleki açıdan çok iyi yetişmiş insanlardan faydalanmak gerekir. Ama hümanist, dini ve popülist yaklaşımlarla ben vatandaşlık verilmesine karşıyım.”

Türklerin olumsuz tepkiler göstermesine neden olan bazı sorunlu Suriyeli göçmenlere vatandaşlık verilmemesi gerektiğini bizzat Suriyeli katılımcıların da savundukları görülmektedir;

SK1 (19-Esenler): *“Ben bu ülkede yaşıyorum artık bu ülkede vatandaş olmak istiyorum. Herkese Türk vatandaşlığı verilmesini istemiyorum bazıları hak etmiyorlar. Vatandaşlık alan Suriyelilere oy kullanma hakkı da verilmelidir. Ben burada 6-7 yıldır yaşıyorum buraya alıştım burada devamlı düşünüyorum ve hayatımı kolaylaştırmak istiyorum, normal insanlar arasında normal yaşamak istiyorum. Düşündüğüm siyasi fikirleri paylaşmak istiyorum bunun için vatandaşlık istiyorum.”*

Suriye'deki iç savaşın bugüne kadar sürmesi, geçici oldukları düşünülen Suriyeli göçmenlerin kalıcılık ihtimallerini gittikçe yükseltmiş ve vatandaşlık konusunu gündeme getirmiştir. Dolayısıyla günümüzde en önemli tartışma konularından birisi haline gelen Suriyeli göçmenlerin vatandaşlık alma konusu incelenmesi gereken önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

SK'ların vatandaşlık taleplerinde öne çıkan önceliklerinin; kendilerinin ve çocuklarının geleceği, sosyal güvence sahibi olarak istihdam edilme, ruhsatlı iş yeri açabilme ve daha iyi yaşam koşullarına sahip olma isteği olduğu, bu önceliklerin de katılımcıların sosyoekonomik ve sosyokültürel koşulları ve şahsi beklentilerine göre değiştiği görülmektedir. Ayrıca, kendilerine vatandaşlık verildiği takdirde vergi ödeme gibi vatandaş olmanın getireceği tüm yükümlülükleri yerine getireceklerini, devlete ve topluma yük olmaktan çıkacaklarını ve bu anlamda kendilerine yönelmiş olan tepkilerden de kurtulabileceklerini düşünmektedirler. Zaten bazı TK'ların da aynı kanaatte oldukları görülmüştür;

TK32 (32-Kadıköy): *“Bence isteyen bütün Suriyelilere vatandaşlık muhakkak verilmelidir. Vatandaşlık isteyen insanlar artık bu ülkede yaşamaya kararlı insanlardır. Sonuçta ödevler ve görevlerle ilgili olarak vatandaşlık verilmesi onların*

aidiyetlerini de arttırır. Çünkü sürekli misafir olduğunuz bir yerde ev işlerine karışamazsınız ama aileden biri olursanız masayı toplarsınız ve bulaşığa girebilirsiniz.”

Suriyeli göçmenlerin vatandaşlık konusu, aynı zamanda onların Türk toplumuna entegrasyonlarının da önemli bir basamağını oluşturmaktadır. Temmuz 2016’da Suriyeli göçmenlere Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma imkanı sağlanacağı açıklanarak entegrasyon süreçleri için önemli bir adım atılmıştır. İlk etapta vatandaşlığa alınması planlanan Suriyeli göçmenlerin yükseköğretim mezunu olması, Türkiye’ye sanayi, bilimsel, ekonomik, teknolojik alanda hizmeti geçen ya da geçeceği düşünülen kişiler olması, Türkiye’de çalışma izinlerinin bulunması kriterleri öne çıkmıştır (Şimşek, 2018:367). SK’ların Türk vatandaşlığına olan yoğun ilgileri onların Türk toplumuna entegrasyonu sürecindeki çabalarını göstermektedir. Çünkü vatandaşlık, sadece hukukun konusu olan hak ve yükümlülüklerden ibaret olmayıp, kişinin kimliğini ve bir topluluğa aidiyetini de içermektedir.

Türkiye genelinde Türk vatandaşlığı alan Suriyeli göçmenlerin sayısı 2018 yılı Ekim ayı itibariyle 60 bin civarındadır. Suriyeli göçmenler bu vatandaşlık süreçlerinde kendileri başvuru yapamıyor. Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kişisel verileri incelendikten sonra, birkaç temel kriter üzerinden değerlendirme yapılarak Suriyeli göçmenler ön görüşmeye çağırılmaktadır. Bu kriterler, Türkiye’ye yasal yollardan giriş yapmış olmak, geçici koruma ya da geçerli ikamet izniyle yaşıyor olmak, üniversite ve daha yukarı bir seviyede yüksek eğitilmiş olmak, meslek sahibi olmak ve suç işlememiş olmaktır. İlk değerlendirmeler İl Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Müdürlüklerince yapıldıktan sonra, uygun görülen adaylar belirlenip Cumhurbaşkanı kararı ile vatandaşlık verilebilmektedir (Suriye’yle İlgili Hiçbir, 2018).

Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından Türkiye’de yaşayan Suriyeli göçmenlere uygulanmakta olan resmi prosedürlerin Suriyeli göçmenlerin Türk toplumuna uyumlarının nasıl etkilediği ile ilgili sorulan soruya; SK’lar arasından 17 kişi ile TK’lar arasından 7 kişi bu prosedürlerin Suriyeli göçmenlerin uyumunu zorlaştırdığını ifade etmiştir. Bu soruya katılımın düşük olmasının nedeni TK’ların genelinin ve hatta SK’ların bir kısmının uygulanmakta olan prosedürler hakkında yeterli bilgiye sahip olmamalarıdır.

Suriyeli göçmenlere uygulanmakta olan resmi bazı prosedürlere TK'ların genel bakışıyla ilgili olarak, TK'ların 30'u Suriyeli göçmenlere işyeri açma ruhsatı verilmesine ve yine 30 TK da Suriyeli göçmenlerin iş hayatında SGK sistemine kayıtlı sosyal güvenceli olarak çalışabilmelerine olumlu bakmaktadır. Çünkü Suriyeli bazı göçmenlerin kayıtdışı olarak ticaret yapmaları, vergi ödememeleri ve kayıtdışı ucuz işgücü olarak çalışmaları ticari hayatta haksız rekabete neden olduğu için yerel halkta tepkilere neden olmaktadır. TK'ların Suriyeli göçmenlere işyeri açma ruhsatı verilmesi ve Suriyeli göçmenlerin iş hayatında SGK sistemine kayıtlı sosyal güvenceli olarak çalışabilmeleri konusundaki kanaatlerinin kaynağını mahalle muhtarı olan TK18 kodlu bir katılımcının ifadelerinde görebilmek mümkündür. TK'ların bu ifadeleriyle Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de sosyo-ekonomik entegrasyonlarını destekledikleri anlaşılmaktadır.

TK18 (47-Bağcılar): *“Suriyelilerin SGK'lı olarak çalışmalarını ve ruhsatlı işyeri açmalarını uygun bulurum, devlete vergi vermelerini, katkı sağlamalarını isterim. Bu sayede haksız rekabet de ortadan kalkmış olur. Çünkü şimdi Suriyelilerin birçoğu vergi vermiyor. Madem ki bu ülkenin nimetlerinden faydalanıyorlar o zaman onlar da vergiye tabi tutulmalıdır.”*

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 91. Maddesine dayanılarak hazırlanmış olan ve Suriyeli göçmenlere çalışma hakkı tanıyan 15/1/2016 tarihli ve 29594 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik” ile Suriyeli göçmenlerin çalışma izni ve istihdam kotası düzenlenmiştir. Bu düzenleme Türkiye'deki Suriyeli göçmenlere çeşitli sektörde çalışma imkanı tanımaktadır. Ancak yasal çalışmayla ilgili bazı şartların belirlenmesi ve Suriyeli göçmenlerin bu şartlarla ilgili yeterli bilgiye sahip olmamaları onları kayıt dışı çalışmaya sevk etmektedir. İstanbul'daki Suriyeli göçmenler de genellikle inşaat, tekstil ve temizlik işleri gibi yerli işçilerin tercih etmediği, İngilizce 3D olarak tanımlanan (Dirty,Dangerous,Demeaning – Pis, Tehlikeli, Düşük) işlerde istihdam olanağı bulmaktadır (Danış, 2016). Suriyeli göçmenlerin bu sektörlerde yoğunlaşması ve düşük ücretlerle çalışmaları, işverenlerin Suriyeli göçmenleri bu işlerde istihdam etmesi bu sektörlerde çalışan yerel halkın azalmasına neden olmaktadır. İşverenlerin bu ucuz iş gücünden memnun oldukları görülse de Suriyeli göçmenlerin birçoğu halen kayıt dışı ve asgari ücret yönetmeliği kapsamının dışında çalışmaktadır. Bu durum onların emeklerinin sömürülmesi anlamına gelmektedir. Ayrıca, işçi piyasasında haksız rekabet ortamı

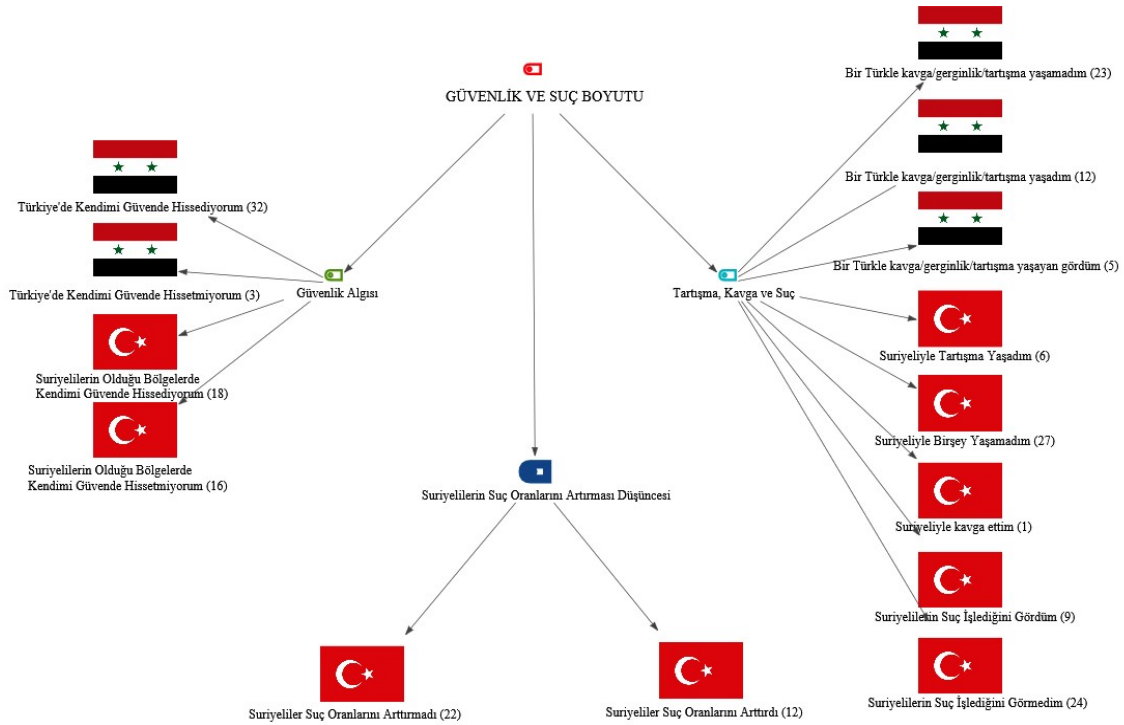
oluşturduğu da araştırmaya katılan Türkler ve Suriyeli göçmenler tarafından dile getirilmiştir. Özellikle işsizlik oranının yüksek olduğu ve buna mukabil istihdam olanaklarının sınırlı olduğu ülkemizde yerel halkın Suriyeli göçmenlerle iş bulma ve çalışabilme konusunda karşı karşıya gelebilecekleri ve çıkar çatışmalarının tehlikeli boyutlara varması imkan dahilindedir.

Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyeli göçmenlerin iş yeri açmalarının önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır. Suriyeli göçmenler kayıtlı oldukları illerde maliye ve oda kayıtlarını yaptırarak ticari faaliyetlerine başlayabilmektedirler.

SK’lara Türkiye’de yaşadıkları sürede herhangi bir hukuki sıkıntı yaşayıp yaşamadıkları sorulduğunda, katılımcıların yaklaşık yarısı (17) hukuki bir sıkıntı yaşamadıklarını ifade etmiştir. Yaşanan sıkıntıların genel olarak çalışma hayatıyla ilgili olduğu görülmektedir. Örneğin 10 SK çalışma izni alabilme konusunda hukuki sorunlar yaşadığını söylemiştir.

4.7.7. Türk ve Suriyeli Katılımcıların Görüşlerinin Entegrasyonun Güvenlik ve Suç Boyutu Açısından Değerlendirilmesi

Şekil 4.11. Güvenlik ve Suç Boyutu Haritası

Şekil 4.11.de yer alan Güvenlik ve Suç Boyutu Haritasında Türk ve Suriyeli katılımcıların Türkiye’de güvenlik algıları gösterilmiştir. SK’ların 32’si kendilerini Türkiye’de güvende hissettiklerini belirtmiştir. SK’ların Türkiye’nin kendilerini koruyacağına yönelik güçlü bir algıya sahip oldukları görülmektedir. SK’lar İstanbul’un kendileri için güvenli bir kent olduğunu görmektedir. Burada kendilerini güvende ve rahat hissetmelerinde en belirleyici faktörün savaş bölgesinden ve Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerin büyük bir kısmının gelmiş olduğu Halep şehrindeki yoğun çatışma ortamından uzakta olmalarıdır. TK’ların 18’i Suriyeli göçmenlerin yaşadığı bölgelerde kendilerini güvende hissettiklerini ifade ederken 16 TK ise o bölgelerde kendilerini güvende hissetmediklerini belirtmiştir.

TK17 (26-Bağcılar): *“Hayır kendimi güvende hissetmiyorum. Mesela bazen kalabalık genç Suriyeli erkek grubu görüyorum, insan gibi bakmıyorlar, rahatsız oluyorum. Bunlar sadece benim yaşadıklarım ve ayrıca toplumda duyduklarım da oluyor, onların kalabalık oldukları yerlerden geçerken tedirgin oluyorum.”*

TK31 (45-Maltepe): *“Ben Suriyelilerin güvensizlik yaratan bir unsur olduğunu düşünmüyorum. Suriyeliler diğer milletlerden ve Türk vatandaşlarından daha fazla suç potansiyeline sahip değiller. İstanbul’daki güvenlik sorunu Suriyelilerden kaynaklı bir durum değil.”*

Suriyeli göçmenlerin yaşadığı bölgelerde kendini güvensiz hisseden TK’ların ifadelerine baktığımızda, katılımcıların Suriyeli göçmenlerin bazı mahallelerde veya sokaklarda yoğunlaşmalarından ve Suriyeli gençlerin gruplar halinde gezmelerinden rahatsız oldukları görülmektedir. Suriyeli göçmenlerin genelde gruplar halinde gezmeleri Türk katılımcılar tarafından, onların saldırgan ve tehlikeli olabilecekleri şeklinde algılanmalarına yol açmakta ve bu durum bir tedirginlik oluşturmaktadır. Ayrıca, sonradan ülkeye gelmiş yabancı bir topluluğa olan önyargılarının da bu düşüncenin oluşmasında belirleyici olduğunu TK22’nin ifadelerinden anlamak mümkündür;

TK22 (40-Büyükçekmece): *“Açıkkçası hiç güvende hissetmiyorum ama bu bir önyargı mıdır, kafamızda bir imaj mıdır, yoksa gerçekten öyle bir tehlike var mıdır emin değilim. En son örneğini iki yıl önce Esenyurt’ta yaşadım. Ailemle birlikte Esenyurt’a gitmiştim. Fakat bende bir an önce oradan kaçmak, oralardan*

uzaklaşmak hissi uyandı. Orada herhangi bir şey yaşamamıştım ama öyle bir his uyandırdığı için güvende olmadığımızı hissedip hemen geri döndük.”

Bazı TK'ların güvensizlik hissini besleyen şeyin bir kısmının önyargılar olduğu, normal şartlarda sığınmacılarla ilgili bir güvenlik endişesi bulunmuyor iken suç işleme potansiyelleri nedeniyle bir güvenlik sorunu yaşanabileceğine inandıkları daha sonra sorulan sorulara verdikleri cevaplardan anlaşılmaktadır. Zira TK'ların 27'si kendisinin Suriyeli göçmenlerle olumsuz bir şey yaşamadığını söylerken, 24 TK Suriyeli göçmenlerin suç işlediğini görmediğini ifade etmiştir. Yine aynı soruya cevap olarak 23 SK bir Türk ile tartışma, gerginlik veya kavga yaşamadığını belirtmiştir.

Suriyeli göçmenlerin Türkiye'deki ekonomiye ve ülke güvenliğine etkisinin olup olmadığı konusunun Türk katılımcıların hayat tarzları, ekonomik durumları, Suriyelilerle temasları ve Türkiye'nin Suriye politikasına nasıl baktıklarına göre değiştiği görülmektedir. Türk ailelerin ekonomik durumları yükseldikçe ekonomik ve güvenlik endişesinin belirgin şekilde azaldığı, hane geliri düşük bireylerin ve alt sınıfların endişelerinin daha fazla olduğu görülmektedir.

Türkiye'de yaşayan Suriyeli göçmenlerin suç oranlarını arttırıp arttırmadığı sorulduğunda TK'ların 22'si suç oranlarını arttırmadığı cevabını vermiştir. Nitekim Polis Akademisi Göç ve Sınır Güvenliği Araştırmaları Merkezi'nin 2018 yılında hazırlanmış olduğu rapordaki tespitler bu çalışmanın verileriyle paralellik göstermektedir. Raporda: *“Suriyeliler tarafından işlenen suçların, ülke genelinde işlenen suçların çok küçük bir kısmına karşılık geldiği görülmüştür. Suç istatistiklerine bakıldığında Türkiye'de herhangi bir suçtan mahkûm olan bireylerin, % 0.59'u (yaklaşık binde 6'sının) Suriyeliler dâhil tüm yabancılardan oluştuğu ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan bakıldığında ekonomik ve güvenlik temelli algılarda olduğu gibi pek çok olumsuz kanaatin ardında gerçeklerin değil önyargıların olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.”* ifadeleri yer almaktadır (Polis Akademisi, 2018:13-14).

Göçün suçla ilişkisi konusunda yapılmış birçok araştırmanın sonuçları ve Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de işledikleri suç oranlarının düşüklüğü göstermektedir ki, göç olgusunun tek başına suç oranlarının artmasına etki ettiğini iddia etmek mümkün değildir. Göçün suç oranları üzerinde etkili olmasını sağlayan çok sayıda değişken bulunmaktadır.

Tüm dünyada göçmenlerin ev sahibi topluma entegrasyonu açısından güvenlik konusunun büyük önem taşıdığı bilinen bir gerçektir. Bu anlamda entegrasyonun başarıya ulaşabilmesi için ev sahibi toplum ve göçmenlerin yaşadığı bölgenin güvenilir olması önemli bir koşuldur. Yine göçmenlerin yaşadıkları ülkelerde kendilerini ne kadar güvende hissettikleri, içinde buldukları koşullarla doğru orantılıdır.

Suriyeli göçmenlerin Türkiye'deki durumu şu anda önemli bir ulusal güvenlik konusu haline gelmemiştir fakat katılımcıların görüşleri ve medyada (özellikle sosyal medyada) yer alan haberler Türklerle Suriyeli göçmenler arasında bazı tartışma ve gerginliklerin yaşandığını göstermektedir. İstanbul'un Esenyurt ilçesinde yaşanan olayda olduğu gibi gerginliği tırmandırabilen çeşitli söylentiler, sosyal medya ve WhatsApp grupları gibi haberleşme kanalları üzerinden hem yerel halk hem de Suriyeli göçmenler arasında hızla yayılarak kitlesel olaylara dönüşebilmektedir (Suriyeliler ile Türkler Arasında,2019).

Uluslararası Kriz Grubu'nun Ocak 2018'de yayımladığı "Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler: Kentsel Gerilimleri Azaltmak" başlıklı raporunda 2017'nin ikinci yarısında Suriyeli mültecilerle bağlantılı toplumsal gerginlik ve adli olayların sayısının yaklaşık 3 kat arttığı bilgisine yer verilmektedir. Raporda, şiddet olaylarının yaşanma olasılığının yerel halkın Suriyelileri kültürel olarak farklı gördüğü ve kayıt dışı çalışan Suriyeli işçi veya işletme sahipleri ile rekabet etmekte zorlandığı durumlarda daha yüksek olduğu, İstanbul, Ankara ve İzmir'de Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı ilçelerde bu durumun özellikle dikkat çekmekte olduğu ve yerel halkın ayrıca kamu hizmetlerine ve yardımlara erişim konusunda Suriyelilere öncelik verildiğine inandığı ifade edilmektedir (International Crisis Group, 2018).

Bu arada yerel halkta Suriyeli göçmenlerle ilgili bazı yanlış algıları düzeltmek amacıyla bazı sivil toplum kuruluşlarının bilgilendirme faaliyetleri dikkati çekmektedir. Örneğin, İstanbul ili genelinde tüm mülteci ve sığınmacılara yönelik hizmetler sunan Mülteciler Derneği "Suriyelilerle İlgili Doğru Bilinen Yanlışlar" başlığı altında çeşitli platformlarda yoğun bilgilendirme çalışmaları yapmaktadır. Dernek, sosyal medyada ve diğer mecralarda söylenenlerin yanlış olduğunu, Suriyelilere hastanelerde öncelik tanınmadığını, elektrik, su, doğalgaz faturalarını yerel halk gibi ödediklerini ve Suriyeli

öğrencilerin merkezi sınava girmeden üniversitelere kaydoldukları gibi bilgilerin doğru olmadığını altını çizmektedir (Suriyelilerle İlgili Doğru Bilinen Yanlışlar, 2019).

Suriyeli göçmenlerin dahil olduğu adli vakalar düşük düzeyde olmasına rağmen, işlenen bireysel suçların özellikle sosyal medyada bir kesim tarafından genelleştirilerek bütün Suriyeli göçmenlere yüklendiğini, hem Türk hem de Suriyeli katılımcılardan duymak mümkündür. Suriyeli göçmenlerin karıştığı birtakım adli olayların abartılarak yazılı, görsel ve özellikle sosyal medyada geniş bir şekilde ele alınması Türklerin güvenlik algısını daha da düşürmektedir. Bunun yanı sıra Suriyeli göçmenlerin yaşam şartlarının zorluğu, düşük gelir ve eğitim seviyeleri ile dışlanmışlık hissi gibi etkenler özellikle gençleri ve kadınları her türlü istismara açık hale getirmekte olup uzun vadede suç oranlarındaki artışa ve bazı sosyal sorunlara zemin hazırlama potansiyeline sahiptir.

Suriyeli göçmenlerle ilgili zaman zaman yaşanan bu gerginliklerin provokasyonlarla birlikte büyüyerek şiddet içerikli kitlesel tepkileri doğurabileceği ve Suriyeli göçmenlerin Türk toplumuna uyumlarını zorlaştırabileceği ihtimali dikkate alınmalıdır. Ancak birkaç olay haricinde bugüne kadar kitlesel şiddet hareketlerinin çok yaygın şekilde gerçekleşmemiş olması Suriyeli göçmenler ile Türkler arasında karşılıklı ihtiyatlı bir tutumun mevcut olduğunu göstermektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Göçmen olmak, bir topluma “sonradan” katılmayı ifade etmektedir. Üzerinden ne kadar zaman geçerse geçsin göçmenler hep “yeni gelen” pozisyonundaki yabancılardır. Çünkü göçmenler sonradan geldikleri ülkeyle ilgili sınırlı bilgiye sahiptirler. Bunun da ötesinde yerli ve egemen toplumun da göçmenlerle ilgili bilgileri azdır. Sonuçta ortada toplum içindeki göçmenler ve yerleşik halk arasında karşılıklı bir “yabancılık” ve “bilinmezlik” bulunmaktadır. İki kesimin birbirine yabancı olması aslında toplum içerisinde bütünleşmenin yani entegrasyonun bulunmadığı anlamına gelmektedir.

Göçmenler kültürleri, dilleri ve dış görünüşleri farklı olduğu için ilk etapta hakim toplum tarafından kendilerine temkinli yaklaşmakta, hatta zaman zaman sosyal dışlamaya kadar varan davranışlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Diğer yandan göçmenlerin ait olduğu toplumun sosyo-kültürel değerleri ile göç ettikleri ülkenin sosyo-kültürel değerlerinin birbirinden farklı olması nedeniyle göçmenler de hakim topluma karşı mesafeli yaklaşmaktadırlar. Öte yandan başından itibaren kendilerini ayrıştırmış hisseden göçmenler, egemen toplumun sahip olduğu yaşam standartlarına sahip olamadıkları için toplumdaki ayrılmış ve izole bir yaşam sürmeyi zorunlu olarak tercih etmektedirler.

Göçmen ve yerleşik halk arasındaki kopukluk süreci çözüm üretilmediği takdirde daha karmaşık hale gelmekte ve çok kısa bir süre sonra toplumsal çatışmaya dönüşmektedir. Toplumsal sınıflar çok keskin bir şekilde birbirinden ayrılmaya başlamaktadır. Bu durum sonuç olarak toplumsal adaletin, refahın ve güvenliğin sağlanmasının önündeki en büyük engellerden biridir. Toplumun sağlıklı bir şekilde kendi bünyesine kattığı yeni insan akımıyla gelişerek büyüebilmesi ancak toplumsal bütünleşmeyle ve farklılıkların birbirlerine uyum sağlamasıyla mümkündür. Bu nedenle göçün entegrasyonla olan ilişkisi Türkiye gibi kısa süre içerisinde çok geniş kitleler halinde göç almış toplumlar açısından son derece önemlidir.

Entegrasyon ve göç ilişkisinin öneminden hareketle yapılan bu tez çalışmasında cevabı aranan sorular için yapılan yarı yapılandırılmış yüzyüze görüşmelerden elde edilen bulgularla şunlar söylenebilir:

Türkiye’de 2011 yılından itibaren yaşamakta olan Suriyeli göçmenlerin önemli bir oranının Türkiye’de artık “geçici” değil kalıcı oldukları, yapmış olduğumuz bu çalışmada açıkça görülmekte olup bu durum son yıllarda yapılan diğer birçok bilimsel araştırma

sonucu tarafından da desteklenmektedir. Bu durum dünyada göç alan başka ülkelerde de görülen doğal bir durumdur. Göçmenler ve sığınmacılar yeni geldikleri ülkelerde yaşama tutunmayı başardıkça, bu arada kendi ülkelerinde kötü koşullar ve savaş ortamı da devam ediyorsa, yaşadıkları ülkede kalmaya devam etmekte ve geri dönüş çok zor hale gelmektedir. Savaşın sona erdiği bölgelerde şehirlerin ve köylerin yıkılmış ve altyapısının tamamen çökmüş olması da geri dönüşler için büyük engeldir. Uygulanacak olan entegrasyon politikalarının bu gerçeklerden hareket edilerek, çok kültürlü, demokratik ve hak temelli olarak hazırlanması gerekir.

Suriyeli göçmenler konusu, son yıllarda toplumsal ve ekonomik boyutları olan bir güvenlik meselesine dönüşmüştür. Kitlese Suriyeli göçünün başladığı 2011 yılından bu zamanlara kadar büyük bir fedakarlık ve kabul gösteren Türk toplumunun kabulünün sınırlarının zorlanmakta olduğu görülmektedir. Buna neden olarak gösterilen konuların başında kamu hizmetlerinin (sağlık, eğitim, ulaşım vd.) sunumundaki aksamalar, ekonomik kaygılar (işsizliğin artması, kiraların yükselmesi vd.) ve güvenlik kaygılarıdır. Dolayısıyla Suriyelilerin sadece temel ihtiyaçlarını karşılamaya odaklı bir politika artık sürdürülemez duruma gelmiştir. Toplumsal kabulün sürdürülebilir kılınması ve nefrete ve düşmanlığa dönüşmemesi için toplumun hassasiyetleri dikkate alınmalı, bu konuda çözümler üretilmelidir. Yine, uyum politikalarının ‘merhamet’, ‘kardeşlik’, ‘ensar-muhacir’, ‘misafir’ gibi subjektif kavramlar yerine evrensel insan hakları ve sığınmacı/mülteci hukukunun gerekleri de baz alınarak hak temelli olarak yeniden ele alınması gerekmektedir.

Suriyeli göçmenlerle ilgili olarak Türk halkındaki kabul oranı yüksek olsa da bunun kırılma olduğu hem araştırmamızda hem de diğer bazı araştırmalarda açıkça görülmektedir. Bu aşamadaki en önemli husus Suriyeli göçmenleri “tanımlama” olmaktadır. Türk halkının önemli bir kısmı eksik bilgilerle Suriyeli göçmenleri “ülkesini savunmayan, ülkesine sahip çıkmayan, kaçak vb.” şeklinde tanımlamaktadır. Bu önyargının ortadan kaldırılması için Suriye’deki iç savaşın (Bazı Suriyeli katılımcıların ifadesiyle kardeş kavgasının) niteliği, ortaya çıkışı ve gelişimi konusunda Türk halkının daha fazla bilgilendirilmesi gerekmektedir. Suriye’nin dışarıdan bir işgale uğramadığı ve Suriyeli göçmenlerin kendi ordusuyla savaşmak istemediği için ülkelerini terk etmek zorunda kaldıkları açıklanmalıdır.

Suriyeli göçmenler Türkiye’deki göçmen işgücünün en alt tabakasında yer almaktadır. Bu kişilerin büyük çoğunluğu emek piyasasının en alt basamağındaki vasıfsız işlerde ve son derece düşük ücretlerle istihdam edilmektedirler. Sınırlı alanda iş bulma

imkanına sahip olan Suriyeli göçmenler çoğunlukla geçici işçi olarak ve kayıt dışı istihdam edilmekte, dolayısıyla herhangi bir iş güvencesine ve sağlık sigortasına genellikle sahip olamamaktadırlar. Asgari geçim seviyesinin altında kazanca sahip olan Suriyeli göçmenlerin ekonomik açıdan zor durumda olmaları onların toplumsal hayata entegre olmalarının önündeki en büyük engellerden biridir. Suriyeli göçmenlerin entegrasyonları sürecinde sosyo-ekonomik entegrasyon öne çıkarılmalı ve rasyonel yaklaşım benimsenmelidir.

Suriyeli göçmenlerin sahip oldukları dezavantajlı konum, içinde buldukları sosyo-ekonomik şartlar nedeniyle kırılması zor bir kısır döngü haline gelmektedir. Toplumsal refahın sağlanabilmesi için Suriyeli göçmenlerin entegrasyonunun sosyo-ekonomik boyutu kapsamında istihdam, barınma, eğitim, kamu hizmetleri, sağlık hizmetleri ve sosyal güvenlik alanlarında devlet yatırımlarının artması bir zorunluluktur. Zira Suriyeli göçmenlerin Türkiye toplumuna uyum ve entegrasyon seviyeleri arttıkça daha iyi çalışma şartlarına sahip olacaklar, daha iyi çalışma şartlarına sahip olduklarında ise toplumsal fayda ve kalite yükselecektir. Bu durumda elbette ciddi bir mali külfet konusu gündeme gelmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin 2011 yılından bu yana Suriyeli göçmenler konusunda katlanmış olduğu insani ve mali yük olağanüstü boyutlara ulaşmıştır. Suriyelilerin getirmiş olduğu insani ve mali yükün paylaşımı konusunda uluslararası kuruluşlarla ve devletlerle diplomasi faaliyetleri güçlendirilmeli ve bu yükün diğer devletlerce de paylaşılması konusunda çaba sarfedilmelidir. Uluslararası toplumun bu husustaki sorumluluklarını yerine getirmesini vurgulayan bir dış politikanın oluşturulması ve bu politikanın ısrarlı şekilde sürdürülmesi gerekmektedir.

Son yıllarda Türkiye’de genel olarak alım gücündeki düşüş, vergi oranlarının yükselmesi, işsizlik oranlarındaki artış ve zamlar gibi, vatandaşlar üzerinde negatif etki yaratan durumlar Suriyeli göçmenlere karşı artan tepkileri körüklemiştir. Bütün bu olumsuzlukların faturası bazı kesimlerce Suriyeli göçmenlere yüklenmektedir. Devletin Suriyeli göçmenlere yönelik harcamaları ve sosyal yardım politikaları hakkında Türk kamuoyunun bilgisinin yetersiz olduğu görülmekte, bu da olumsuz algıların oluşmasına ve kamuoyunda çok farklı harcama rakamlarının telaffuz edilmesine neden olmaktadır. İlgili kurumların bu konuda daha fazla bilgilendirme faaliyetleri yapması ve Türk toplumuna doğru bilgiler sunulması gerekmektedir.

Suriyeli göçmenlerin Türk toplumuna sosyo-kültürel entegrasyonlarının gerçekleştirilmesi toplumdaki tüm grupların birbirleriyle uyumlu hale gelmesi anlamına gelmektedir. Ancak bu noktadan entegrasyonu tek başına Suriyeli göçmenlerin gerçekleştirmesi mümkün değildir. Toplum içindeki her grubun birbirleriyle iletişim ve etkileşim içinde olmaları gerekmektedir. Bu aşamaya geçilebilmesi için ise öncelikle Suriyeli göçmenlerin yerleşik ve hakim dil olan Türkçe'yi öğrenmeleri bir gerekliliktir. Suriyeli göçmenlerin Türkçe'yi öğrenmeye istekli olmalarına karşın, bunu başarabilmeleri için yeterli düzeyde imkan ve fırsatlara sahip olmadıkları görülmektedir. Suriyeli yetişkinlere ücretsiz Türkçe öğretimi verecek kursların olmaması bu konudaki en büyük eksikliklerden biri olarak gösterilmektedir. Suriyeli göçmenler kendi gayret ve imkanları ile Türkçe öğrendiklerini ifade etmektedirler. Bu bağlamda öncelikle ve ivedi olarak hem devlet hem de sivil toplum kuruluşları tarafından Suriyeli göçmenlerin Türkçeyi öğrenebilmeleri için dil kursları açılması gerekmektedir. Çünkü bu sosyo-kültürel entegrasyonun gerçekleşebilmesi açısından zorunludur. İletişim engeli aşıldığında karşılıklı anlayış ve uyumun da artacağı açıktır.

Entegrasyonun eğitim boyutu aynı zamanda göçmenlerin toplum içindeki sosyal statülerini de belirlemektedir. Bu nedenle entegrasyonun eğitim boyutu sosyo-ekonomik entegrasyondan ayrı düşünülemez. Araştırmamızın sonuçları da bunu desteklemektedir. Araştırmaya katılan Suriyeli ailelerin çocuklarında okullaşma oranı oldukça yüksektir. Görüşmeye katılan ailelerin tamamı zorunlu eğitim çağındaki çocuklarını okula göndermektedir. Fakat İstanbul ve Türkiye genelinde Suriyeli göçmen çocukların okullaşma oranının düşük olduğunu resmi veriler, araştırma raporları ve araştırmamıza katılan Türk ve Suriyeli katılımcıların görüşleri ortaya koymaktadır. Özellikle ortaokul ve lise düzeyindeki Suriyeli çocukların okula gönderilmedikleri çünkü Suriyeli ailelerin ekonomik şartlarının kötü olmasından dolayı çocuklarını okula göndermek yerine para kazanmaları için bir işe göndermek zorunda olmaları hem Türk hem de Suriyeli katılımcılar tarafından belirtilmiştir.

Suriyeli göçmenlerin zor koşullarda yaşamaları, çeşitli suç ve şiddet ortamlarının oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Gerekli eğitimini alamamış, asgari gelir seviyesinin altında ve dolayısıyla toplumdaki dışlanmış hisseden “kayıp kuşaklar”ın gelecek yıllarda yasadışı olaylara karışma ihtimali yüksektir. Dolayısıyla Suriyeli göçmenlerin içinde buldukları yoksulluk sarmalı eğitim boyutu açısından da acilen çözülmesi gereken bir sorundur.

Entegrasyonun politika boyutunun en önemli unsuru çoğulcu kültürün inşa edilmesidir. Ancak bu şekilde göçmen gruplar toplum içerisinde kendilerini rahat, güvende ve en önemlisi o toplumun bir parçası olarak hissedebilirler. Küreselleşme süreciyle sınırların belirsizleştiği bir dünyada, Türkiye Devleti ve toplumu da bütün farklılıkları uzlaşmacı temelde kucaklayıcı olması gerekmektedir. Bunun yanı sıra Suriyeli göçmenlerin kendilerini ülkenin bir bireyi gibi hissettirebilecek her türlü politika ve eylem hayata geçirildiği takdirde uyum süreci daha da hızlanacaktır. Ortak bir aidiyet noktası oluşturulurken dikkat edilmesi gereken en önemli husus Suriyelilere ait farklı kimliklerin ve kültürlerin tanınması ve saygı gösterilmesidir. Ancak bu şekilde Suriyeli göçmenler kendilerini ülkenin bir parçası olarak hissedebileceklerdir.

Entegrasyon politikası yalnızca resmi düzenlemeler ile gerçekleştirilemeyeceği için Türk toplumunda Suriyeli göçmen realitesini kabullenme konusunda farkındalık oluşturacak geleneksel ve yeni medya çalışmaları yapılmalıdır. Bu mecralarda Suriyeli göçmenlere yönelik ayrımcılık içeren dilin kullanılması engellenmeli, medya organlarının Suriyelileri aşağılayan, ötekileştiren ve hatta bazı durumlarda hedef haline getiren yayınlarına ve her iki toplum arasında huzursuzluk çıkartacak sosyal medya provokasyonlarının önlenmesine yönelik tedbirler alınmalıdır.

Suriyeli göçmenlerin ve Türklerin kurmuş oldukları bazı derneklerin Suriyeli göçmenlerin Türk toplumuyla barış ve uyum içinde yaşamalarına katkı sağlayacak ciddi potansiyelleri bulunmakla birlikte, bu sivil toplum faaliyetlerinin henüz çoğunlukla göçmenlerin fiziki ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik oldukları görülmektedir. Nicel olarak azımsanmayacak bir sayıya ulaşan bu derneklerin sosyal paydaşlarını genişletmeleri ve devlet tarafından desteklenmeleri gerekmektedir. Çünkü bu derneklerin entegrasyonun önündeki en büyük engellerden biri olan gettolaşmayı ve suç örgütlerine katılımı da önemli ölçüde engellediği görülmektedir.

Entegrasyonun hukuki boyutu tamamen devleti ilgilendirmektedir çünkü bütün hukuki düzenlemeler ev sahibi devletin tekelindedir. Dolayısıyla Suriyeli göçmenlerin çıkarlarının devletin çıkarları karşısında daha az öneme sahip gibi görülmesi tehlikesiyle karşı karşıya kalınmaktadır. Ulusal çıkarlar ön plana alınıp Suriyeli göçmenlerin çıkarları ikinci planda kalabilmekte veya bir takım şartlara bağlanabilmektedir. Bu durum da Suriyeli göçmenlerin içinde buldukları dezavantajlı konumun daha da artmasına neden

olmaktadır. Ancak insan hakları ilkeleri evrenseldir ve hangi şartlar altında olursa olsun göçmenler söz konusu olduğunda göz önünde bulundurulması zorunludur.

Hukuki boyut içerisinde en temel konu Suriyeli göçmenlerin hukuki statüsü ve vatandaşlık tartışmalarıdır. Vatandaşlık, entegrasyon sürecinin en önemli unsurlarından birini oluşturmaktadır. Türkiye’deki Suriyeliler “geçici koruma” statüsünde fakat bu statünün uluslararası hukukta pek karşılığı olmadığı gibi Türkiye için de sürdürülebilir görünmemektedir. Suriyelilerle ilgili mevcut tartışmalarda hukuki statü sorunu başta gelmektedir. Araştırmamız kapsamında görüşülen Suriyeli katılımcıların tamamına yakınının vatandaşlık talebi bulunmakta olup, Türk katılımcıların da çoğunluğu “bazı kriterleri taşımakta olan, nitelikli” Suriyeli göçmenlere vatandaşlık verilmesini desteklemektedirler. Türk toplumunun hassasiyetleri dikkate alınarak bu taleplerin değerlendirilmesi, belirlenecek hukuki ve insani kriterler kapsamında vatandaşlık taleplerine olumlu cevap verilmesi veya Suriyeli göçmenlere “mültecilik” statüsü gündeme alınmalıdır. Fakat Türkiye’nin 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne koyduğu coğrafi çekince bu statünün verilmesine engeldir. Öncelikle bu çekincenin kaldırılması gerekmektedir. Mevcut durumda Türkiye Cumhuriyeti Devleti uygulamakta olduğu politikalarla mültecilik statüsünün getireceği birçok imkânı yıllardır Suriyelilere tanıyor olsa da, hukuki bir zemine oturtulması için “mültecilik” statüsü bir seçenek olarak değerlendirilmelidir.

Türkiye açısından güvenliğin sağlanması göçmen entegrasyonunun başarıyla yönetilmesine ve gerçekleşmesine bağlıdır. Çünkü entegrasyon hem ulusal hem de uluslararası güvenliği etkileyen, yönetilmesi ve planlanması gereken uzun vadeli bir süreçtir.

Özellikle Suriyeli göçmenlere karşı güvenlik önlemlerinin yüksek boyutlara getirilmesi, Türk toplum nezdinde “Suriyeliler” algısını negatife çevirmektedir ve iki toplum arasında duvarlar örmektedir. Türk toplumu bu uygulamalar sonucunda Suriyeli göçmenleri potansiyel suçlu, ayrıca bir de ekonomik olarak kendilerine ve devlete yük olan, “bizim vergimizle geçinen” kişiler olarak algılamaktadır. Ekonomik belirsizliğin bir ülkedeki yabancı düşmanlığını ve göçmen karşıtı politikalara desteği arttırdığı genel olarak kabul edilen bir kuramdır. Türkiye’deki mevcut ekonomik tabloya da bakılarak sonuçta ayrımcılık, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı yükselerek yeni bir iç güvenlik sorunu daha ortaya çıkmaktadır.

Suriyeli göçmenlere yönelik entegrasyon politikaları hazırlanırken ve uygulanırken, dünya ülkeleri arasında başarılı göç yönetimi ve entegrasyon politikaları uygulamış olan ülkelerin deneyimlerinden yararlanılması faydalı olacaktır. Ancak bu süreçte entegrasyonun çift taraflı olduğu ve hem Türk toplumunun hem de Suriyeli göçmenlerin katılım ve istekleriyle başarıya ulaşabileceği unutulmamalıdır. Zira bu noktada Suriyeli göçmenler sadece fiziksel olarak yer değiştirmiş, kalan hayatlarını Türkiye topraklarında geçirmeyi hedefleyen insanlar olmalarının da ötesinde, tüm hayatları süresince ve nesiller boyunca elde ettikleri çok farklı sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik, siyasal, hukuksal kodlamaları da beraberinde Türkiye toplumuna getirmiş kendine özgü bireylerdir. Suriyeli göçmenler geldikleri toplumsal yapıdan oldukça farklı bir yapı ile karşı karşıyadırlar. Bu farklılık algısı hem Suriyeli göçmenler hem de göç alan ev sahibi Türk toplumundaki bireyler için geçerlidir. Bu bağlamda her iki topluluk da farklı öğrenme süreçlerini tecrübe ederek entegrasyon sürecinden geçecektir. Bu farklılık politika yapıcılar tarafından göz önünde bulundurulması gereken bir realitedir.

Göçmen entegrasyonu her şeyden önce özgürlük, demokrasi, insan haklarına saygı, toplumsal eşitliğin ve hukukun üstünlüğü prensiplerinin ön plana çıkarılarak toplumun her kesimi tarafından benimsenmesine bağlıdır. Devletin sadece Suriyeli göçmenlere yönelik olarak değil, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan her türlü azınlığı kapsayacak şekilde ayrımcılık karşıtı kanunlar çıkartması ve bunu destekleyecek politikalar üretmesi Türkiye’de sürdürülebilir bir entegrasyon ve devamında sürdürülebilir barış ortamı için esastır.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, Nermin (2002). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Aka, Assiye; Kablay, Sebiha (2007). Mübadele Göçmenleri Ve Uyum Sorunsalı: İntepe Örneği, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi I.Uluslararası Troas Bölgesi Değerleri Sempozyumu, Çanakkale, ss.101-110. Çanakkale.
- Aka, Assiye (2010). Kimliğe Teorik Yaklaşımlar, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, c.34, s.17-24.
- Aka, Assiye (2015). Öteki Kimliklerle Birlikte Yaşayabilme Olanakları Üzerine: Çanakkale İli Örneği, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, vol.1, pp.1320-1333.
- Akçadağ, Emine (2012). *Yasadışı Göç ve Türkiye*. Bilge Adamlar Kurulu Raporu, No:42, İstanbul: BİLGESAM.
- Akçapar, Şebnem Köşer (2016). Uluslararası Göç Alanında Güvenlik Algılamaları ve Göçün İnsani Boyutu. *Küreselleşme Çağında Göç* içinde (ss. 563-575). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akdeniz, Ercüment (2014). *Suriye Savaşının Gölgesinde Mülteci İşçiler*. İstanbul: Evrensel Kültür Kitaplığı.
- Akıncı, Buket; Nergiz, Ahmet; Gedik, Ercan (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), s.58-83.
- Aktaş, Munise (2015). Ücret Odaklı Uluslararası İşgücü Hareketliliğinin İşgücü Piyasalarına Etkileri. *Göç ve Mültecilik Özel Sayısı TESAM*, 2, 179-219.
- Aktel, Mehmet; Kaygısız, Ümmühan (2018). Türkiye’de Göç Yönetimi. *Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences*, 23(2).
- Alp, Hakan (2018). Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Ayrımcı ve Ötekileştirici Söylemin Yerel Medyada Yeniden Üretilmesi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, Cilt/Vol: 5, Sayı/No:15, (22-37).
- Anderson, Benedict (1995). *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*. (Çev. İskender Savaşır), İstanbul: Metis Yayınları.

- Atasü-Topçuoğlu, Reyhan (2016). Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği. *Küreselleşme Çağında Göç* içinde (ss. 501-518). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ay, Kadir; Braucke, Thomas vom; Tokcan, Işıl; Öztürk, Mustafa; ALP, Çiğdem (2005). *İltica ve Göç Mevzuatı* (Çev. Sanem Baykal, Egemen Demircioğlu, Meltem Karatoprak). Ankara: BMMYK Türkiye ve Türk İşleri Bakanlığı.
- Aybay, Rona (2005). *Yabancılar Hukuku*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Aydın, Kemal (2014). Yapısal İşlevselci Teori ve Toplumsal Tabakalaşma. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8).
- Ayhan, Veysel; Basılgan, Müslüm; Algan, Ümit (2012). *Türkiye ile Suriye Arasındaki Krizin Gaziantep ve Hatay Bölgesi Ekonomileri Üzerindeki Etkiler*. Uluslararası Ortadoğu Barış Araştırmaları Merkezi, Rapor No:12.
- Bakeer, Ali Hussein (2013). *Suriye'de Kâbusa Doğru? Suriye'nin İçinde Bulunduğu Kritik Durum ve Olası Senaryolar*. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), Rapor No: 13-01.
- Barkın, Ersan (2004). 1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, (1), 331-360.
- Başkaya, Fikret (2000). *Kalkınma iktisadının yükselişi ve düşüşü*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Batır, Kerem (2015). Avrupa Birliği'nin Geri Kabul Anlaşmaları: Türkiye İle AB Arasında İmzalanan Geri Kabul Anlaşması Çerçevesinde Hukuki Bir Değerlendirme. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15.30: 585-604.
- Bauman, Zygmunt (2012). *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları*. (Çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Zygmunt (2013). *Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm: Küresel Çağda Sosyal Eşitsizlik*. İstanbul: Say Yayınları.
- Berry, John. W. (1997). Immigration, Acculturation, and adaptation. *Applied psychology*, 46(1), 5-34.
- Berry, John. W. (2013). Kültürel Açından Çoğulcu Toplumlarda Bir Arada Yaşamak- Kültürlenme ve Çok Kültürlülüğü Anlamak ve Yönetmek. (*İnsan Gelişimi, Aile ve*

Kültür içinde, Der. Berkman Aksu-Koç), İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 275-286.

Beter, Önder (2006). *Sınırlar Ötesi Umutlar*. Ankara: SABEV Yayınevi.

Carlson, Marie; Rabo, Annike; Gök, Fatma (2011). *Çokkültürlü Toplumlarda Eğitim Türkiye ve İsveç'ten Örnekler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Castles, Stephen; Miller, Mark J. (2008). *Göçler Çağı*. (Çev. Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Cebeci, Ayşe; Torres, Erika; Beken, H. Gülçin (2018). *Current Debates in Economics*. London: IJOPEC Publication.

Ciğerci, Nihan. (2012). Bursa-Kırcaali Hattı: 1989'da Gelen Bulgaristan Göçmenleri Örneği. (*Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar içinde*), 107-134.

Cihangir, Feyzullah (2015). Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlerin Hukuki Statüsü Üzerine Bir Çalışma. *Akademik Perspektif*, <http://akademikperspektif.com/2015/02/23/turkiyedeki-Suriyeligöçmenlerin-hukuki-statusu-uzerine-bir-calisma> (Erişim Tarihi: 04.06.2019)

Cleveland, William L. (2004). *Modern Ortadoğu Tarihi*. (Çev. Mehmet Harmancı), İstanbul: Agora Kitaplığı.

Collins, Randall; Makowsky, Michael (2014). *Toplumun Keşfi*. (Çev. Ed. Nurgün Oktik), Nobel Akademik Yayıncılık.

Çağlar, Ali; Onay, Abdülkadir (2015). Entegrasyon/Uyum: Kavramsal ve Yapısal Bir Analiz. (*Göç ve Uyum içinde, der. Betül Dilara Şeker, İbrahim Sirkeci ve Murat Yüceşahin*), Transnational Press London.

Çağlayan, Savaş (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt. 17, No. 2, (Güz 2006): 67-91.

Çatır, Gül (2016). Zorunlu Göç Tecrübesinin Devlet Politikalarındaki Yansıması: Bulgaristan'dan Türkiye'ye Kitleli Göçün Analizi. (*Küreselleşme Çağında Göç içinde*), İstanbul: İletişim Yayınları, 217-233.

Çelebi, Özlem; Özçürümez, Saime; Türkay, Şirin (Ed.) (2011). *İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika*. Ankara: Birleşmiş Milletler Mülteciler

Yüksek Komiserliği (BMMYK).

- Çelik, Abdurrahim; Alkış, Mehmet; Sayan Sabri; Ekinci, Yusuf (2014). *Gaziantep'te Suriyeli Göçmenlere Yönelik Saldırıları ve Toplumsal Nefretin Sebeplerinin Analizine Dair Rapor*. MAZLUMDER Gaziantep Şubesi.
- Çetin, İhsan (2016). Suriyeli Mültecilerin İşgücüne Katılım ve Entegrasyon: Adana ve Mersin Örneği. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt. 15, Sayı. 5, (2016): 1001-1016.
- Danış, Didem (2016). Konfeksiyon Sektöründe Küresel Bağlantılar: Göçmen İşçiler, Sendikalar Ve Küresel Çalışma Örgütleri. *Alternatif Politika*, V.8 (3), 562-586
- Dedeoğlu, Saniye; Gökmen, Ekiz, Çisel (2011). *Göç ve Sosyal Dışlanma*. Eflatun Basım Dağıtım Yayıncılık.
- Deniz, A.Çağlar; Ekinci, Yusuf; Hülür, A. Banu (2016). *'Bizim Müstakbel Hep Harap Oldu'*. *Suriyeli Sığınmacıların Gündelik Hayatı. Antep-Kilis Örneği*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Dinçer, Osman Bahadır (2012). *Kapıdaki Kriz Suriye: Uluslararası Yaklaşımlar ve Türkiye için Öneriler*. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), 1-35.
- Dinçer, Osman Bahadır; Federici, Vittoria; Ferris, Elizabeth; Karaca, Sema; Kirişçi, Kemal; Çarmıklı, Elif Özmenek (2013). *Suriyeli Mülteciler Krizi ve Türkiye: Sonu Gelmeyen Misafirlik*. Brookings Enstitüsü ve (USAK).
- Doğan, Vahit (2018). *Türk Yabancılar Hukuku*. Güncellenmiş 3. Baskı, Ankara: Savaş Yayınevi.
- Eisenstadt, Shmuel Noah (1952). The Process of Absorption of New Immigrants in Israel. *Human Relations*, 5(3), 223–246.
- Ekinci, Mehmet Uğur (2016). *Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması ve Vize Diyalogu-Rapor*. Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.
- Emiroğlu, Kudret; Aydın, Suavi (2003). *Antropoloji Sözlüğü*. İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları
- Erdem, Bahadır (2017). Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Sosyal, Siyasi ve Vatandaşlık Hukuku Bakımından Türkiye'deki Durumları. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 2017, 37.2: 332-351.

- Erdoğan, Murat (2015).*Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, Murat (2014). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması (Yönetici Raporu ve Özet)*. Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi.
- Erdoğan, Murat; Kavukçuer, Yudum; Çetinkaya, Tuğçe (2017a). *Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Mültecilere Yönelik Medya Algısı*. Özgürlük Araştırmaları Derneği, (5).
- Erdoğan, M. Murat ed. (2017b). "*Kopuş" tan" Uyum" a kent mültecileri: Suriyeli mülteciler ve belediyelerin süreç yönetimi: İstanbul örneği*. Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.
- Erdoğan, Murat (2018). *Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi: SB 2017*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, Murat; Ünver, Can (2015). *Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri*. Ankara: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Yayın No: 353.
- Erkmen, Serhat (2013). *Suriye'nin Kuzeyindeki Çatışmalar ve Olası Etkileri*. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM), Rapor No: 164.
- Erkmen, Serhat (2012). *Suriye'de Kürtler Arası Dengeler, Rejim Muhalifleri ve Türkiye: Çatışma-İstikrar Ayrımındaki İlişkiler Örüntüsü*. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM), Rapor No: 139.
- Esen, Adem; Duman, Mehmet (2016).*Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler*. WALD Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı.
- Faist, Thomas (2003).*Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*.(Çev. Azad Zana Gündoğan ve C. Nacar), Bağlam Yayınları.
- Gay, Geneva (1994). *A Synthesis of Scholarship in Multicultural Education*. Urban Monograph Series.
- Giddens, Anthony (2008). *Sosyoloji*. (Çev.Cemal Güzel). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Giddens, Anthony (2004). *Modernliğin Sonuçları* (Çev. Ersin Kuşdil), İstanbul:Ayrıntı Yay.

- Gordon, Milton M. (1964). *Assimilation in American life: The Role of Race, Religion, and National Origins*. Oxford University Press on Demand.
- Göker, Göksel; Meşe, Gülümser (2011). Türk Göçmenlerin İtalyanlara Bakış Açısı: Bir Kültürlerarası İletişim Araştırması. *Selçuk Üniversitesi İletişim Dergisi*,7(1).
- Göksel, Gülay Uğur (2019). *Göçmen Entegrasyonu ve Tanınma Teorisi "Adil Entegrasyon"*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Grigg, David B. (1977). E. G. Ravenstein and The "Laws of Migration". *Journal of Historical Geography*, 3, 1(1977), p.41-54.
- Gurak, Douglas T.; Caces, Fe (1992). Migration Networks and The Shaping of Migration Systems. *International Migration Systems: A Global Approach*, 150-176.
- Güçtürk, Yavuz (2014). *İnsanlığın Kaybı Suriye'deki İç Savaşın İnsan Hakları Boyutu*. SETA Yayınları.
- Güllüpinar, Fuat (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4).
- Güvenç, Bozkurt (2011). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Boyut Yayınları.
- Hasanoğlu, Mürteza (2001). Küreselleşmenin Devlet Yönetimine Etkileri. *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 43, 68-82.
- Ihlamur-Öner, Suna Gülfer (2012). Küresel Bir Göç ve Mülteci Rejimine Doğru. (*Küreselleşme çağında göç içinde*, ss. 577-600). İstanbul: İletişim Yayınları.
- İçduygu, Ahmet; Aksel, Damla B. (2012). *Türkiye'de Düzensiz Göç*. Ankara: Uluslararası Göç Örgütü Türkiye.
- İçduygu, Ahmet (2012). Türkiye'ye Yönelik Göçün Değişen Yörüngesi. (*Kentler ve Göç içinde*), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Jansen, Clifford J. (1970). *Readings in the Sociology of Migration*. New York: Pergamon Press.
- Kancı, Tuba; Altınay, Ayşe Gül (2011). Küçük Askerleri ve Küçük Ayşeleri Eğitmek: Ders Kitaplarında Askerleştirilmiş ve Cinsiyetleştirilmiş Vatandaşlık. (*Çok Kültürlü Topumlarda Eğitim: Türkiye ve İsveç'ten Örnekler içinde*), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Kap, Derya (2014). Suriyeli Mülteciler: Türkiye'nin Müstakbel Vatandaşları. *Akademik Perspektif*, Aralık 2014, 30-35.
- Karaarslan, Faruk; Gençoğlu, Aylin Yonca (2019). *Suriyelilerle Birlikte Yaşamak, Kayseri'de Sivil Politik Aktörlerle Suriyeliler Üzerine Nitel Bir Analiz*. Ankara: Tezkire Yayıncılık.
- Kaya, Ayhan (2017a), "İstanbul, Mülteciler için Cennet mi Cehennem mi? Suriyeli Mültecilerin Kentsel Alandaki Halleri", *Toplum ve Bilim Dergisi, Suriyeli Mülteciler Özel Sayısı*. No. 140: 42-68
- Kaya, Ayhan (2017b), İstanbul'da Yaşayan Suriyeli Çocuk İşçilerin Durumuna Dair Veriler, (*Türkiye'de Çocuk İşçiliği Sorunu: Suriye'den Gelen Mülteciler Sonrası Mevcut Durum ve Çözüm Önerileri İçinde*), Hayata Destek Derneği.
- Kaya, Tülay (2011). Chicago Okulu: Chicago'ya Özgü Bir Perspektif. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(22), 365-381.
- Kaya, İlhan; Aydın, Hasan (2014). *Çoğulculuk Çokkültürlü ve Çokdilli Eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kaya, İbrahim; Eren, Esra Yılmaz (2015). *Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu: Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı.
- Kirişçi, Kemal (2014). *Misafirliğin Ötesine Geçerken Türkiye'nin "Suriyeli Mülteciler" Sınırı*. Brookings Enstitüsü ve Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK), 7-53.
- Koçak, Yüksel (2014). Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Göç Üzerine Etkisi: Kars 29 Ekim Mahallesi Örneği. *Electronic Turkish Studies*, 9(5).
- Koçak, Orhan; Gündüz, R. Demet (2016). Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12), s. 66-91.
- Koçak, Yüksel; Terzi, Elvan (2012). Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), s. 163-184.
- Kongar, Emre (2002). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. Remzi Kitabevi, İstanbul.

- Kurt, Gözde (2019). Yeni Medyada Nefret Söylemi: Youtube’da Suriyeli Mültecilere Karşı Üretilen Nefret Söylemi Üzerine Bir Araştırma. *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, 5(1), 1-20.
- Kurt, Veysel (2015). *Türkiye’nin Suriye Politikası ve Şah Fırat Operasyonu*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı.
- Kurt, Veysel (2014). *Tunus, Mısır, Libya ve Suriye Ordularının “Arap Baharı”na Etkisi*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı.
- Kuş, Ömer (2014). Suriye Muhalefetinin Siyasal Görünümü: Geriye Dönük Bir Analiz. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi, No:15, 1-16.
- Kutlay, Mustafa; Akcalı, Öznur (2015). *Mülteci Krizi ve Türkiye-AB İlişkilerinde Eksen Kayması Riski*. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Analiz No: 29.
- Küçükkeleş, Müjge (2012). *Arap Birliği’nin Suriye Politikası*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı.
- Kümbetoğlu, Belkıs (2016). Göç Çalışmalarında “Nasıl” Sorusu. (*Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar içinde*, s. 49-85), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kymlicka, Will (1998). *Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kymlicka, Will; Öztürk, Fatih (2012). Çok Kültürlülük: Başarı, Başarısızlık ve Gelecek. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 70(2), 297-332.
- Lee, Everett S. (1966). A Theory Of Migration. *Demography*, 3(1), 47-57.
- LordoğLu, Kuvvet (2015). Beş Sınır Kenti ve İşgücü Piyasalarındaki Değişim. *Turkish Migration Conference 2015 Selected Proceedings*, London: Transnational Press London, s. 421-429.
- Marshall, Gordon (2003). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü). İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Martikainen, Thomas (2010). Din, Göçmenler ve Entegrasyon. (Çev. Nebile Özmen), *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (38), 263-276.
- Massey, Douglas S.; Arango, Joajuin; Hugo, Graeme; Kouaouci, Ali; Pellegrino, Adela;

- Taylor, J. Edward (2014). Uluslararası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirmesi. (Çev. Saniye Dedeoğlu, Burcu Oskay, Çağlar Özbek, İbrahim Sirkeci, M. Murat Yüceşahin), *Göç Dergisi*, 1(1), 11-46.
- Modood, Tariq (2014). *Çokkültürcülük: Bir Yurttaşlık Tasarımı*. (Çev. İsmail Yılmaz), Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Neuman, W. Lawrence (2006). Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar. (Çev. Sedef Özge), Ankara: Yayın Odası Yayınları
- Oytun, Orhan (2014). *Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler*. ORSAM Rapor No: 189.
- Özan, Mukadder Boydak; Şengür, Dönüş (2017). Öğretmenlerin Çok Kültürlü Eğitim ve Anadilde Eğitim Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2), 113-122.
- Özcan, E. Deniz Ela (2017). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş ve Hayat Dergisi Ekonomi Hukuk ve Sosyal Politika*, 4, s. 183-215.
- Özer, Yeşim (2015). *Türkiye ve Fransa Örnekleriyle Uluslararası Göç ve Yabancı Düşmanlığı*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Özgüler, Verda Canbey (2018). Göç ve Uyum Politikaları. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics*, 1(1), s.1-10.
- Özkan, Işıl (2013). *Göç, İltica ve Sığınma Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Özmen, Nebile (2012). *Çok kültürlü Toplumda Sosyal Entegrasyon ve Din*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Özservet, Yavuz; Sirkeci, Mızrak(2016). Acil Durumlarda Okul Çağındaki Çocukların Eğitimi: Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Örneği. *Göç Dergisi*, Sayı. 3, C. 2,; 175-199.
- Öztan, Ece (2016). Göçmenlerin Entegrasyonunda Değişen Modeller: “Çokkültürlü Cennet”ten “Çokkültürlü Drama”ya- Hollanda ve Göçmenleri. *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar içinde*, s.161-181), İstanbul: İletişim Yayınları
- Parekh, Bhikhu (2002). *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

- Parsons, Talcott (1991). *The Social System* London: Routledge.
- Peker, Bülent; Sancar, Mithat (2005). *Mülteciler ve İltica Hakkı*. Ankara: İHD Yayınevi.
- Polat, İlhan; Kılıç, Eylem (2013). Türkiye’de Çokkültürlü Eğitim ve Çokkültürlü Eğitimde Öğretmen Yeterlilikleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 352-372.
- Poyraz, Yasin (2012). Suriye Vatandaşlarının Geçici Korunması ve Uluslararası Mülteci Hukuku. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(2), 53-69.
- Punch, Keith. F. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ravenstein, Ernest George (1885). The Laws of Migration. *Journal of the Statistical Society of London*, 48, 167-235.
- Ravenstein, Ernest George (1889). The Laws of Migration. *Journal of the Royal Statistical Society*, 52(2), 241-305.
- Rawls, John (1999). *A Theory of Justice* . Revised Edition. Harvard University Press.
- Sağlam, Serdar (2006).Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (5), 33-44.
- Samur, Hakan (2008). Avrupa Birliği’nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2), 1-16.
- Saygın, Sezel; Hasta, Derya (2018).Göç, Kültürleşme ve Uyum. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(3), s. 302-323.
- Somersan, Semra (2004). *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Stouffer, Samuel (1940). Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance. *American Sociological Review*, 5(6), 845-867.
- Sunata, Ulaş (2016). Diasporik Kimliğiniz, Lütfen! :ABD’deki Çin Diasporası. (*Küreselleşme Çağında Göç içinde*, s. 459-482). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sunata, Ulaş; Çelik, Elif Nur; Yıldız, Melike Nil (2017).İstanbul'daki Orta Sınıf Suriyeli Sığınmacıların Göç Deneyimleri. *Journal Of International Social Research*, 10(53).

- Şeker, Betül Dilara; Sirkeci, İbrahim; Yüceşahın, M. Murat (Ed.) (2015). *Göç ve Uyum*. Transnational Press London.
- Şimşek, Doğuş (2018). Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları ve Sosyal Sınıf: Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Örneği, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, Sayı. 40/2, 367-392*.
- Tekeli, İlhan (2011). *Göç ve Ötesi*. İlhan Tekeli Toplu Eserler-3. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Toksöz, Gülay (2006). *Uluslararası Emek Göçü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay.
- Toksöz, Gülay; Erdoğan, Seyhan; Kaşka, Selmin (2012). *Türkiye'ye Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları*. IOM Türkiye.
- Tuğsuz, Nigar; Yılmaz, Ayşenur (2015). *Siyasi Partilerin Mülteci Politikaları*. SETA Perspektif, (106).
- Tuna, Muammer; Özbek, Çağlar (2012). *Yerlileşen Yabancılar: Güney Ege Bölgesinde Göç, Yurttaşlık ve Kimliğin Dönüşümü*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Tuzcu, Ayla; Ilgaz, Ayşegül (2015). Göçün Kadın Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 7(1), 56-67*.
- Unutulmaz, K. Onur (2015). Gündemdeki Kavram "Göçmen Entegrasyonu"-Avrupa'daki Gelişimi ve Britanya Örneği. *(Küreselleşme Çağında Göç içinde, s. 135-159)*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yalçın, Cemal (2004). *Göç Sosyolojisi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yazıcı, Tülay (2016). Yeni Medyanın Nefret Dili: Suriyeli Mültecilerle İlgili Ekşi Sözlük Örneği. *Global Media Journal, S, 7(13), 115-136*.
- Yazıcıoğlu, Yahşi; Erdoğan, Samiye (2004). *Spss Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yıldırım, Ali; Şimşek Hasan (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 9.Baskı.
- Yıldız, Engincan (2018). Twitter'da ve Çevrimiçi Bir Gazetede Yer Alan Nefret Söylemlerinin Karşılaştırılması: Suriyeli Mülteciler Örneği. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 9(16), 760-793*.

- Yılmaz, Abdurrahman (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkishor Turkic*, Volume 9/2, Winter2014, p.1685-1704.
- Yılmaz, Halim (2014). *Türkiye’de Suriyeli Mülteciler-İstanbul Örneği-Tespitler, İhtiyaçlar ve Öneriler*. İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği (MAZLUMDER).
- Young, Iris Marion (2002). *Inclusion And Democracy*. Oxford University Press On Demand.
- Yurdusev, A. Nuri (2013). “Uluslararası İlişkiler Öncesi”. (*Devlet Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar* içinde,s.15-56), İstanbul: İletişim Yayıncılık,.
- Yücel, Sümeyra Yıldız (2017). Avrupa’nın Mültecilerle İmtihanı. SETA.
- Yüksel, Umutcan; Bolat, Merve Nur; Mor, Zerrin (2014). Türkiye’de Bulunan Mülteciler. Infografik Rapor, International Middle East Peace Research Center (IMPR).
- Zafer, Ayşenur Bilge (2016). Göç Çalışmaları İçin Bir Anahtar Olarak “Kültürleşme” Kavramı. *Social Sciences Review of the Faculty of Sciences&Letters University of Uludağ/Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(30).

İnternet Kaynakları

- Avrupa Birliği, Türk ve Suriyeli Çocukların Yeni Eğitim Yılına Kutluyor!.
<https://www.avrupa.info.tr/tr/pr/avrupa-birligi-turk-ve-suriyeli-cocuklarin-yeni-egitim-yilini-kutluyor-7934> (Erişim Tarihi: 14.09.2019).
- Başkan Erdoğan talimatı verdi! Bundan sonra Suriyeliler.
<https://www.yeniakit.com.tr/haber/baskan-erdogan-talimati-verdi-bundan-sonra-suriyeliler-840565.html> (Erişim Tarihi: 13.07.2019).
- Bakan Pekcan: Türkiye’de 15 bin 159 Suriyeli şirket var.
https://www.ntv.com.tr/ekonomi/bakan-pekcan-turkiyede-15-bin-159-suriyeli-sirket-var,RL47cjK0hkib4yUoF_Uu3g (Erişim Tarihi: 14.06.2019).
- Ekonomik Krizin Bir Nedeni Suriyeli Sığınmacılardır.
<https://21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/orta-dogu-ve-afrika->

arastirmalari-merkezi/ekonomik-krizin-bir-nedeni-suriyeli-siginmacilardir(Erişim Tarihi: 21.04.2019).

Erdoğan: 4 milyon Suriyeli evlerine dönmek için gün sayıyor. <https://tr.euronews.com/2019/02/14/erdogan-pyd-temizlenmeden-suriye-toprak-butunlugu-saglanamaz-soci-zirve-ruhani-putin> (Erişim Tarihi: 11.02.2019).

ERG (Eğitim Reformu Girişimi) (2018). *Bir Arada Yaşamı Ve Geleceği Kapsayıcı Eğitimle İnşa Etmek*. İstanbul.https://docplayer.biz.tr/112524074-Bir-arada-yasami-ve-gelecegi-kapsayici-egitimle-insaetmek.html#show_full_text (Erişim Tarihi: 07.07.2019)

Europol 65 bin göçmen kaçakçısının peşinde. https://www.ntv.com.tr/dunya/europol-65-bin-gocmen-kacakecisininpesinde,sle9_ROKIkOrQTXA73k2Ew (Erişim Tarihi: 05.04.2019).

Gaziantep Kent Konseyi (2014). *Gaziantep'te Yaşayan Suriyeli Misafirlere İlişkin Rapor: Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Gaziantep: Gaziantep Kent Konseyi Yürütme Kurulu,<http://www.gaziantepkentkonseyi.org.tr/dosyalar/GAZ%C4%B0ANTEP%20KENT%20KONSEY%C4%B0%20%20SUR%C4%B0YE%20RAPORU.pdf> (Erişim Tarihi: 07.07.2019)

Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler ve Türk Vatandaşları için İnsana Yakışır İş FırsatlarınınDesteklenmesi.https://www.ilo.org/ankara/projects/WCMS_710956/lang--tr/index.htm (Erişim Tarihi: 06.05.2019).

HRW (Human Rights Watch). (2015). “Geleceğimi hayal etmeye çalıştığımda hiçbir şey göremiyorum”https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey1115tu_web.pdf (Erişim Tarihi: 21.11.2019)

İstanbul'daki Suriyelilere Tanınan Süre 30 Ekim'e Uzatıldı. <https://www.dw.com/tr/istanbuldaki-Suriyelilere-tan%C4%B1nan-s%C3%BCre-30-ekime-uzat%C4%B1ld%C4%B1/a-50106329> (Erişim Tarihi: 21.08.2019).

Kalaycı, Sami (2014). Sığınmacıların Korunmasına Yönelik Türk Sivil Toplum Kuruluşları. İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi. <https://insamer.com/wp-content/uploads/2014/03/siginmacilarin-korunm.-y%C3%B6n.-t%C3%BCrk.-stk...pdf> (Erişim Tarihi: 18.06.2019).

- Kutlu, Zümray (2015). Bekleme Odasından Oturma Odasına: Suriyeli Mültecilere Yönelik Çalışma Yürüten Sivil Toplum Kuruluşlarına Dair Kısa bir Değerlendirme. Anadolu Kültür ve Açık Toplum Vakfı. http://www.anadolukultur.org/images/UserFiles/Documents/Editor/Bekleme_Odasindan_Oturma_Odasina.pdf (Erişim Tarihi: 07.08.2019)
- MEB (2018).Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi Yabancı Uyruklu Öğrencilere Yönelik Telafi Eğitimi Çerçeve Öğretim Programı. <http://pictes.meb.gov.tr/izleme/Uploads/telafi/Turkce.pdf> (Erişim Tarihi: 07.07.2019)
- Mülteci Çocuklar Devlet Okullarında Sorunlarla Başbaşa. <http://bianet.org/cocuk/egitim/167902-multeci-cocuklar-devlet-okullarinda-sorunlarla-basbasa> (Erişim Tarihi: 29.09.2019)
- Polis Akademisi GÖÇMER (2018). *Politika ve Uygulama Boyutlarıyla Göç Ve Uyum Raporu*. (https://pa.edu.tr/Upload/editor/files/GO%CC%88C_VE_UYUM_RAPORU_03_10_2018.pdf), (Erişim Tarihi: 20.10.2019).
- Sorularla Geri Kabul ve Vize Muafiyeti. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/sorularla-geri-kabul-ve-vize-muafiyeti> (Erişim Tarihi: 07.07.2019)
- Suriyeli Göçmen Çocukların Yüzde 62'si Okullu Oldu. <http://www.hurriyet.com.tr/egitim/suriyeli-gocmen-cocuklarin-yuzde-62si-okullu-oldu-41147548> (Erişim Tarihi: 13.03.2019)
- Suriyelilerle İlgili Doğru Bilinen Yanlışlar. <https://multeciler.org.tr/suriyeli-multecilerle-ilgili-dogru-bilinen-yanlislar/> (Erişim Tarihi: 19.10.2019)
- Suriye'yle İlgili Hiçbir Hatıraları Yok. <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ipek-ozbey/suriyeyle-ilgili-hicbir-hatiralari-yok-40986818> (Erişim Tarihi: 02.08.2019)
- Suriyeliler ile Türkler Arasında Bıçaklı Kavga! Yaralılar Var. <https://www.internethaber.com/suriyeliler-ile-turkler-arasinda-bicakli-kavga-yaralilar-var-1940587h.htm> (Erişim Tarihi: 20.02.2019)
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 40 Nisan, 2017, http://www.goc.gov.tr/files/files/2016_goc_raporu_.pdf
- TEPAV. (2019). Syrian Entrepreneur ship and Refugee Start-ups in Turkey: Leveraging the

- Turkish Experience 2018,
https://www.tepav.org.tr/upload/mce/2019/haberler/tepav_and_ebrd_syrian_entrepreneurship_and_refugee_startups_in_turkey_lever....pdf (Erişim Tarihi: 07.08.2019)
- TEPAV (2019). İstanbul'da Suriyeliler ve Savaş Sonrası Suriye Gettoları,
https://www.tepav.org.tr/upload/files/15619676486.Istanbul_da_Suriyeliler_ve_Savas_Sonrasi_Suriye_Gettolari.pdf (Erişim Tarihi: 07.11.2019)
- Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International) (2014). *Hayatta Kalma Mücadelesi: Türkiye'deki Suriye'den Gelen Mülteciler*. Londra: Uluslararası Af Örgütü,
<https://www.amnesty.org/en/documents/EUR44/017/2014/tr/> (Erişim Tarihi: 12.08.2019)
- Uluslararası Kriz Grubu (2018) "Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler: Kentsel Gerilimleri Azaltmak", <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/248-turkey-s-syrian-refugees-turkish.pdf> (Erişim Tarihi: 19.11.2019)
- UNHCR (2017). Mültecileri Korumak. Kıbrıs: BMMYK, https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/05/UNHCR_Brochure_TR.pdf (Erişim Tarihi: 07.08.2019)
- UNHCR (2017). Sığınma ve Mülteci Konularındaki Uluslararası Belgeler ve Hukuki Metinler, <https://www.unhcr.org/tr/11798-siginma-ve-multeci-konularindaki-uluslararası-belgeler-ve-hukuki-metinler.html> (Erişim Tarihi: 06.07.2019)
- UNHCR (2009). UNHCR Note on Refugee Integration in Central Europe, <https://www.refworld.org/docid/4bfe70d72.html> (Erişim Tarihi: 12.08.2019)
- UNICEF Türkiye'deki Suriyeli Çocuklar Bilgi Notu.
http://unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/T%C3%BCrkiyedeki%20Suriyeli%20%C3%87ocuklar_Bilgi%20Notu%20Nisan%202016_1.pdf (Erişim Tarihi: 07.06.2019)
- 29 Kasım 2015 Tarihli Türkiye-AB Zirvesi Bildirisi.
https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/29_kasim_2015_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf (Erişim Tarihi: 19.10.2019)

Diğer Kaynaklar

- AFAD (T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı).(2013). *Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar: 2013 Saha Araştırması Sonuçları*. Ankara

- AFAD (T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı).(2014). *Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar Raporu*. Ankara
- AFAD (T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı).(2016).*Suriye'den Türkiye'ye Nüfus Hareketliliği, Kardeş Topraklarında Misafirlik*. Ankara
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve STK Ortakları (2003).*Mültecilerin Korunması: STK'lar için Saha El Kitabı*.
- Dicle Kalkınma Ajansı (2011). Dicle Kalkınma Ajansı TR3 Mevcut Durum Analizi "Mardin, Batman, Siirt, Şırnak". Mardin: DİKA.
- Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik (2016). T.C. Resmi Gazete, 15 Ocak 2016.
- Geçici Koruma Yönetmeliği (2014). T.C. Resmi Gazete, 22 Ocak 2014.
- İnsamer (2019). *Türklerle Suriyeliler Arasındaki Gerilimin Nedenleri, Etkileri ve Çözümü*. İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, İstanbul.
- İnsan Hakları, Mülteci Hukuku ve Uluslararası Alandaki Gelişmeler, Ankara Barosu Y.,Ankara, 2005
- İltica ve Göç Mevzuatı, BMMYK-EGM-AB Ortak Y., Ankara, 2005
- İltica ve Sığınmacı Yönetmeliği (1994). T.C. Resmi Gazete, 22127, 30 Kasım 1994.
- İskân Kanunu (2006). T.C. Resmi Gazete, 26301, 26 Ekim 2006.
- Türk Vatandaşlığı Kanunu (2009). T.C. Resmi Gazete, 27256, 12 Haziran 2009.
- Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (1994). Bakanlar Kurulu, Karar No: 94/6169, 14109/1994.
- Türkiye'deki Suriyeliler Özel Raporu (2018). T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu, Ankara.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. *2016 Türkiye Göç Raporu*. Ankara:
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013). T.C. Resmi Gazete, 28615, 04.04.2013.
- Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanun (1950). T.C. Resmi Gazete, 7564, 24 Temmuz 1950.

EKLER**EK 1:İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü İzin Yazısı**

Sayı : 62103649-604.02.02-E.47076
Konu : Tez İzni

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı

17/07/2019

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : 10.07.2019 tarihli yazınız.

İlgi yazı ile Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı doktora öğrencisi Hasan ŞEN tarafından "Türkiye'de Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyelilerin Entegrasyonu Sorunu: İstanbul İli Örneği" başlıklı tez için izin talep edilmektedir.

Bu kapsamda, söz konusu tez çalışması incelenmiş olup 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 94'üncü maddesi ile 2014/6883 karar sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği 51'inci maddesinde belirtilen gizlilik ilkelerine gerekli hassasiyetin gösterilmesi; çalışmaya konu kişilerden ve/veya aile üyelerinden yapılacak araştırmanın hiçbir aşamasında **ad, soyad, telefon, adres bilgileri ile din, mezhep, etnik gruba mensubiyet gibi bilgilerin istenmemesi** gerekmektedir. Kişisel ve hassas olarak değerlendirilen bu hususlara özellikle dikkat edilerek bahse konu araştırma soruları dışında soruların kullanılmaması ve çalışmalar esnasında ses ve/veya video kaydı alınmaması kaydı ile Genel Müdürlüğümüzce uygun değerlendirilmiştir.

Bilgi ve gereğini rica ederim.

Gülbahar ARSLAN ELNASHARTY
Bakan a.
Genel Müdür Yardımcısı V.

Dağıtım:

Gereği:

Bilgi:

*Bu belge elektronik imzalıdır. İmzalı suretinin aslını görmek için <https://www.icisleri.gov.tr/EvrakDogrulama> adresine girerek (TncdV9-vaDUr9-C0cwo4-VqV/YB-C+poTeT6) kodunu yazınız.

Laleli Çarşı Mahallesi 122 sk. No: 4, 06370 Yenimahalle/ Ankara
Telefon No: (312)422 05 00 Faks No: (312)422 09 00
e-Posta: icisleri@icisleri.gov.tr İnternet Adresi: <https://www.icisleri.gov.tr>

Bölg için Elif Cihan BOZKURT
Göç Uzman Yardımcısı
Telefon No:

EK 2: Görüşme Formları

T.C.VATANDAŞI KATILIMCILAR İÇİN GÖRÜŞME FORMU

Katılımcının Demografik Bilgileri

1. Cinsiyet	☐ Erkek	☐ Kadın		
2. Yaş				
3. Medeni durum	☐ Evli	☐ Bekâr	☐ Boşanmış	☐ Eşini Kaybetmiş
4. Kaç çocuğunuz var (Evlisenez)?				
5.Mesleğiniz?				
6. Eğitim düzeyiniz?	☐ Okuma Yazma yok ☐ Okuryazar ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Lisans ☐ Lisansüstü			
7. İstanbul'da yaşadığınız ilçe				
8. Kaç yıldır İstanbul'dasınız?				

S.1-Suriyeli sığınmacıları nasıl tanımlıyorsunuz?

S.2-Sizce Suriyeli göçmenler Türkiye'deki toplumsal yaşama uyum konusunda başarılılar mı?

S.3- Türkiye'deki yerleşik halkın Suriyeli göçmenlere bakışı hakkında ne düşünüyorsunuz?

S.4-Suriyeli göçmenlerin yerel halka bakış açısı sizce nasıl?

S.5-Suriyeli göçmenler hakkında kaygılarınız var mı? Suriyeli göçmenlerin sizi en çok rahatsız eden yönleri nelerdir?

S.6-Yerel halk ile Suriyeli göçmenler arasındaki kültürel benzerlik konusunda ne düşünüyorsunuz?

S.7-Suriyeli göçmenlerle herhangi bir iletişiminiz oluyor mu?

S.8-Suriyeli komşunuz var mı, varsa ilişkileriniz nasıldır? Karşılıklı ziyaretleriniz oluyor mu? Ne kadar sıklıkta? En çok hangi konuda anlaşmazlığa düşüyorsunuz?

S.9-Suriyeli ailelerle aynı binada oturmaktan memnun veya onlarla aynı binada oturmaktan rahatsız olur muydunuz?

S.10-Çocuklarınızın Suriyeli çocuklarla arkadaşlığı var mı, birlikte oyun oynarlar mı? Ne kadar sıklıkta? Çocuklarınız varsa veya olsaydı, Suriyeli çocuklarla arkadaşlık etmesini nasıl karşılırsınız?

S.11-Evinizi veya işyerinizi herhangi bir Suriyeliye kiraya verir misiniz?

S.12-Çevrenizdeki Suriyeli göçmenlerin yemek kültürü ve giyim kuşam tarzı hakkında ne düşünüyorsunuz?

S.13-Suriyeli göçmenlerin mensup oldukları dinin Türkiye'deki toplumsal uyumlarına etkisi nasıl olmaktadır?

S.14-Yeni ve geleneksel medyada Suriyeli göçmenlerle ilgili söylemlerin Türkiye'deki toplumsal uyumlarına etkisi nasıl olmaktadır?

S.15-Bekarsanız/bekar olsaydınız Suriyeli birisiyle evlenme fikrini nasıl karşılırsınız?Veya evlenme yaşına gelen çocuklarınızın Suriyeli birisiyle evlenme fikrini nasıl karşılırsınız?

S.16-Suriyeli göçmenlere SGK sistemine kayıtlı sosyal güvenceli olarak çalışma hakkı ve işyeri açma ruhsatı verilmeli midir?

S.17-İşveren olsanız bir Suriyeliyi çalıştırmanız olarak işe alır mıydınız?Neden? Veya Suriyeli bir kişiyle aynı işyerinde çalışma fikrine nasıl bakarsınız?

S.18-Herhangi bir Suriyeli ile ticari ortaklığa nasıl bakarsınız?

S.19-Suriyeli göçmenler bölgenizde işsizliğin artmasına neden oldu mu?

S.20-Suriyeli göçmenlere, temel ihtiyaçlarının karşılanması için Türkiye Cumhuriyeti Devletinin, uluslararası kuruluşların ve yardım kuruluşlarının Suriyeli göçmenlere sağlamış olduğu maddi yardımları ve sağlık yardımları hakkında ne düşünüyorsunuz?

S.21-Suriyeli göçmenler geldikten sonra kamu hizmetlerinin(egitim,sağlık,ulaşımvd.) sunumunda herhangi bir değişiklik oldu mu?

S.22-Türkiye'de eğitim hizmetinden Suriyeli çocukların yeterince yararlandığını düşünüyor musunuz?

S.23-Suriyeli çocukların Türk öğretmenlerin eğitim verdiği Türkçe eğitim yapılan okullarda mı yoksa Suriyeli öğretmenlerin eğitim verdiği kendi anadillerinde eğitim yapılan okullarda mı yetiştirilmesini istersiniz?

S.24-Türkçe dil öğrenimini Suriyeli göçmenler için önemli ve gerekli görüyor musunuz?

S.25-Türk eğitim sisteminin Suriyeli çocuklara uygun olduğunu, Türk öğretmenlerin Suriyeli çocuklar için yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?

S.26- Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Suriyeli sığınmacılar hakkında izlediği politikalarından memnun musunuz?

S.27-Türkiye'de siyasetçilerin Suriyeli sığınmacılara yönelik yaklaşımlarını ve söylemlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

S.28-Sosyal ve çalışma hayatında T.C.Devleti tarafından Suriyeli göçmenlere uygulanmakta olan hukuki prosedürler (çalışma izni,işyeri açma ruhsatı,sgk,konutedinme,oturma izni vb) toplumsal yaşama uyum sağlamaları konusunda onları nasıl etkilemektedir?

S.29-Suriyeli göçmenlere Türk vatandaşlığı hakkının verilmesini nasıl karşılırsınız?

S.30-Suriyeli göçmenlerin yaşadığı bölgelerde kendinizi güvende hissediyor musunuz?

S.31-Suriyeli göçmenler bölgenizde suç oranlarını arttırıyorlar mı?

S.32-Herhangi bir Suriyeli ile tartışma, gerginlik veya kavga yaşadınız mı? Evet ise bu durum emniyet birimlerine yansıdı mı? Tartışmanın veya kavganın nedeni neydi?

S.33-Çevrenizde herhangi bir Suriyelinin işlemiş ve karışmış olduğu bir suç vakasına şahit oldunuz mu?

S.34-Sosyal ve çalışma hayatınızda herhangi bir Suriyeliye kötü davranıldığına veya ayrımcılığa maruz bırakıldığına şahit oldunuz mu?

S.35-Suriyeli göçmenlerin geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz?

S.36-Suriyeli göçmenlerle birlikte yaşayıp ortak bir kültür inşa edilebileceğine inanıyor musunuz?

SURİYELİ GÖÇMEN KATILIMCILAR İÇİN GÖRÜŞME FORMU

Katılımcının Demografik Bilgileri

1. Cinsiyet	☐ Erkek	☐ Kadın		
2. Yaş				
3. Medeni durum	☐ Evli	☐ Bekâr	☐ Boşanmış	☐ Eşini Kaybetmiş
4.Etnik Kökeniniz?	☐ Arap	☐ Kürt	☐ Türkmen	☐ Diğer
5. Kaç çocuğunuz var (Evlisenez)?				
6. Ailenizde Türkiye'de doğan var mı?	☐ Yok	☐ Var.....		
7. Eğitim düzeyiniz?	☐ Okuma Yazma yok ☐ Okuryazar ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Lisans ☐ Lisansüstü			
8.Mesleğiniz?				
9. Suriye'deki hangi şehirden/vilayetten geldiniz?			
10. Suriye'de yaşadığınız yer	☐ Köy	☐ Kasaba/İlçe	☐ Şehir	☐ Diğer.....
11. Hangi yıl Türkiye'ye geldiniz?				
12. Kaç yıldır İstanbul'dasınız?				
13. Yaşadığınız ilçe?				
14. Evde yaşayan aile sayısı?				
15. Evde yaşayan toplam kişi sayısı?				
16. İstanbul'da yaşayan başka akrabanız var mı?	☐ Yok	☐ Var.....		
17. Türkiye'de diğer şehirlerde yaşayan akrabanız var mı?	☐ Yok	☐ Var.....		
18. Türkiye vatandaşlığı aldınız mı?	☐ Evet	☐ Başvurdum, bekliyorum	☐ Henüz başvurmadım, düşünüyorum	☐ Hayır, düşünmüyorum
19. Ailenizden/akrabalarınızdan hiç Türkiye vatandaşlığı alan oldu mu?	☐ Hayır	☐ Evet (kimler aldı?)		

S.1-Suriyeli göçmenler ile yerel halk arasındaki kültürel benzerlik konusunda ne düşünüyorsunuz?

S.2-Türkiye'deki yerleşik halkın size bakışı hakkında ne düşünüyorsunuz?

S.3-Türkiye'de sizi en çok rahatsız eden nedir?

S.4-Yerleşik halktan komşularınızla ilişkileriniz nasıldır? Karşılıklı ziyaretleriniz oluyor mu? Ne kadar sıklıkta? En çok hangi konuda anlaşmazlığa düşüyorsunuz?

S.5-Çocuklarınız yerleşik halktan çocuklarla birlikte oyun oynar mı? Ne kadar sıklıkta?

S.6-Yaşamakta olduğunuz bölgede yerleşik halkın yemek kültürü ve giyim kuşam tarzı hakkında ne düşünüyorsunuz?

S.7-Mensup olduğunuz dinin Türkiye'deki toplumsal uyumunuza etkisi nasıl olmaktadır?

S.8-Yeni ve geleneksel medyayı kullanma sıklığınız nasıldır? Kullanıyorsanız, bu mecralarda Suriyeli göçmenlerle ilgili söylemlerin Türkiye'deki toplumsal uyumunuza etkisi nasıl olmaktadır?

S.9-Bekarsanız/bekar olsaydınız yerleşik halktan birisiyle evlenme fikrini nasıl karşılırsınız? Veya evlenme yaşına gelen çocuklarımızın yerel halktan birisiyle evlenme fikrini nasıl karşılırsınız?

S.10-Serbest zamanlarınız nasıl değerlendiriyorsunuz?

S.11-Mevcut bir işte çalışıyor musunuz? Bu işi nasıl buldunuz, aklar vasıtasıyla mı buldunuz?

S.12-Ailenin Ortalama aylık geliri ne kadardır?

S.13-Tüketim tarzınız nasıldır, en çok nerelere harcama yapıyorsunuz?

S.14-Çalıştığınız yerde Türk çalışanlardan farklı bir negatif/pozitif davranışla karşılaştınız mı?

S.15-Yerleşik halktan insanlarla birlikte aynı işyerinde çalışma fikrine nasıl bakarsınız?

S.16-Yerleşik halktan insanlarla ticari ortaklığa nasıl bakarsınız?

S.17-Türkiye Cumhuriyeti Devletinin, uluslar arası kuruluşların ve yardım kuruluşlarının sağlamış olduğu maddi yardımlara ulaşabiliyor musunuz?

S.18- Türkiye Cumhuriyeti Devletinin sağlamış olduğu sağlık yardımlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

S.19-Türkiye’de eğitim hizmetinden çocuklarınızın ve diğer Suriyeli çocukların yeterince yararlandığını düşünüyor musunuz?

S.20-Çocuklarınız Türkçe eğitim yapılan okullarda mı okumaktadır?

S.21-Çocuklarınızın Türk öğretmenlerin eğitim verdiği Türkçe eğitim yapılan okullarda mı yoksa Suriyeli öğretmenlerin eğitim verdiği kendi anadillerinde eğitim yapılan okullarda mı yetiştirilmesini istersiniz?

S.22-Türkçe dil öğrenimini kendiniz ve aileniz için önemli ve gerekli görüyor musunuz?

S.23-Evinizde kendiniz ve aile bireyleriniz Türkçe konuşuyor mu?

S.24-Türk eğitim sisteminin çocuklarınıza uygun olduğunu, Türk öğretmenlerin çocuklarınız için yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?

S.25-Çocuklarınıza okulda ayrımcılık yapıldığını gördünüz mü veya duydunuz mu?

S.26-T.C. Devleti’nin siz sığınmacılar hakkında izlediği politikalarından memnun musunuz?

S.27-Türkiye’de siyasetçilerin Suriyeli sığınmacılara yaklaşım ve söylem tarzlarından memnun musunuz?

S.28-Devlet kurumlarıyla ve yetkilileriyle ilişkileriniz nasıldır, herhangi bir sorun yaşıyor musunuz?

S.29-Hukuki sıkıntılar çekiyor musunuz?

S.30-Sosyal ve çalışma hayatında devlet tarafından size uygulanmakta olan hukuki prosedürler (sağlık hizmeti alma, çalışma izni,işyeri açma ruhsatı,sgk,konut edinme,oturma izni, okula yazdırma vb) toplumsal yaşama uyum sağlamanız konusunda sizi nasıl etkilemektedir?

S.31-Türk vatandaşlığı talebiniz var mıdır? Varsa neden?

S.32-Türkiye’de kendinizi güvende hissediyor musunuz?

S.33-Siz veya yakınlarınızdan herhangi birisi yerleşik halktan herhangi bir kişi ile tartışma, gerginlik veya kavga yaşadınız mı? Evet ise bu durum emniyet birimlerine yansıdı mı? Tartışmanın veya kavganın nedeni neydi?

S.34-Sosyal ve çalışma hayatınızda kendinize veya herhangi bir Suriyeliye kötü davranıldığına veya ayrımcılığa maruz bırakıldığına şahit oldunuz mu?

S.35- İmkanınız olsa Suriye'ye dönmek ister misiniz? Ülkenizde hangi koşullar oluştuğunda dönmek istersiniz ? Kendinizi Türkiye'de kalıcı olarak görüyor musunuz?

S.36-Türkiye'de kalacak olan Suriyeli göçmenlerle yerel halkın birlikte yaşayıp ortak bir kültür inşa edilebileceğine inanıyor musunuz?

ÖZGEÇMİŞ

Hasan ŞEN

1976 yılında Balıkesir'in Burhaniye ilçesinde doğmuştur. Lisansını Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği Bölümünde, Yüksek Lisansını Beykent Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bölümünde, Doktora eğitimini de Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Bölümünde tamamlamıştır.

2000-2012 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı devlet okullarında öğretmenlik ve yöneticilik yaptıktan sonra 2012 yılından itibaren Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi ve Siyasal Bilgiler Fakültesinde Fakülte Sekreterliği görevini yürütmüştür.